
GALLIA
sive
Elzeviriana.

Amplissimo, Clarissimo, Doctissimoque Viro,

D. IACOBO BALDVINI
Brassicomio, J.U.Q. Licentiato, Affini suo plurimum observando & dilecto,

Commentarium hunc de Regno Galliae

L. M. Q.

Dedicat

Ioannes de Laet

[illegible] cIↄ Iↄ c xxix.

GALLIA
sive
DE FRANCORVM
REGIS DOMINIIS
et opibus
commentarius
LVGDVNI BATAVORVM.
Ex officina Elzeviriana.
Anno CIↃIↃCXXIX
CVM PRIVILEGIO

belli ad primos tormentorum ictus diffili-
tura, ab Hispanis continuata ad meri-
diem pulsatione concidit, atque ita ca-
ptum oppidum anno cIↃ IↃ XCVI. Sed
rursus à Rege recuperatum.

Samarobriga (vulgo *Amiens*) in Am-
bianis caput gentis, (inquit *Thuanus*)
urbs dives ac populo armorum, ut in li-
te, non inexperto potens, templisque
pulchris ædificiis ornata, ob præci-
m in Reges fidem ab antiquo amplis.
privilegiis quoque donata fuerat,
dia urbis penes decurionum colle-
quod in ea magnæ autoritatis erat,
te; itaque neque novo tributo ullo
præsidio tam intra urbem, quam
accepto, gravari posse per
sua causabatur, ut fide, sic liber-
er inviolata servata usque ad
tumultus Gallicos, à quibus
pleræque aliæ raptata, tan-
conciliata rursus antiquorum
n confirmationem impetra-
cIↃ IↃ XCVII. ab Alberto
insidiis capta, & eodem
Henrico per deditionem
u Somona ex Corbia de-
intrat, & divortio aqua-
m versus tendens, ac-
mplectitur, ac tandem
fert, Piquignium &

 Abba-

Abbatis-villam versus tendens; tribusque pontibus in urbe jungitur & cum altero brachio confluens insulam oblongam efficit, ad Montescutanam portam humilior quod editior sit locus.

Pequigninum infra Ambianorum oppidum est trib. mill. ponteque jungitur; inquit *Masson.*

Corbia IV. mill. super Ambianum, in limite, ad Somonam situ munitum & Cœnobio venerandæ antiquitatis & exquisita librorum supellectili olim instructo nobile, (inquit *Thuanus.*) Corbia supra Samarobrigam ad Somonam situm est sicuti Pequininum infra, ut qui hæc duo loca teneat, taurum id est urbem mediam ambobus cornibus tenere videatur.

Bononia Comitatus variis amnibus rivulisque humectatur; Archia qui per Arquense oppidū, fanumq; Audomari Gravelingam petit. Inde non procul est Scalense æstuarium ad usq; Ardeiam arcem æstuans. Nec desunt æquorei rivuli duo, Marquisianus & Boloniacus. Est & Hantia sive Hesdin amnis Hesdino oppido nomen suum cōmunicans. Sequuntur deinceps Pōtivorum paludosa fluenta & Cauchiæ flumen. Horum vero amnium nonnulli, pisculenta efficiunt stagna seu vivaria à vicinis oppidis denominata; cu-

jusmodi

jusmodi sunt *Le vivier de Hames*, *& Andre*, *& Ardres*. Collibus arenariis universus hic tractus secundum litus maris sepius est. In interiore vero regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert* & *les Monts de Neufchastel & Dannes*. Silvis vero ac lucis omnis fere conspersa regio, cujus partes *le bois de ...arme*, *Celles*, &c. Indigenæ morosi ha...entur, sibi ipsis plus satis indulgentes.

...Bolonia oppidum duplex, Superius & ...rius; illud altiore situm loco, firmis ...is, & profundis fossis cinctum; hoc ...m tantum fuit antequam ab Anglis ...eretur; & planiora occupans a mari ...Alterum ab altero passibus distat ...aut circiter. Oppidum hoc ab ...ecepit Rex Gal. anno cIↃ IↃ L.

...iæ Comitatus satis est amplus. ...tractus arenosus est, ejus ge..., quam uvetem vocant. Ini...uæ comitatui à montibus S. ...occurritque ad fluvium Cau...jus longitudo: Latitudo ad ...Tournohensem porrigitur. ...c Comitatus adeptus est ...Calvi. Erectio Episcopa...a facta est anno cIↃ IↃ

...) id oppidum duobus ...b. abest, interjecto flu-

mine

mine, quod aestu maris intumescit & la-
teritio ponte jungitur. *Thuan.*

Bononiensi comitatui succedit Gui-
nensis, qui disterminatur à Comitatu
Oyo per canalem majorem, qui oppi-
dum ipsum praeterlabitur, territorium
ferè reddens inexpugnabile: primarium
oppidum Guines, in duas divisum par-
tes, quarum una in paludibus sita, altera
in continenti; loci natura munitum &
validum. Cepit Rex Henricus II misso
illuc Francisco Lotharingo Guisiae Duce
ann. cIↃ IↃ LVIII. Visuntur & alia oppi-
da, *Harincourt, Peuplinge, Conquelle,*
Portus Nivelledus. Continet Comitatus
hic sub se Baronatus Ardresium & Cour-
tembronensem, singulos à suis dictos op-
pidis, quorum unum Ardres vulgo, al-
terum Courtembrone. Item Fiennensem
Baronatum.

Ardea oppidum licet ambitu parvum,
tamen & situ & arte munitissimum, ab
Anglis olim intactum, ideoque vulgo in-
ter Gallos dicebatur, virginitatem adhuc
servare; clivo insidet, ex quo subjectos
campos despicit spatio leucae nec amplius
qua latissime porrecto; planiciei sylvae
undique circumdatae, insidiis opportu-
nae. Tribus à Caleto, duabus à Guines
leucis abest & circumdatum Caleto ter-
ritorium claudit: qua Bononiam situr
subur-

suburbium est paludibus cinctum, quod
urbi subest.

Abbatis villa (vulgo *Abbeville*) Pon-
tivensis Comitatus metropolis; super
Asia sita. Pontivium dicitur à numero
Pontium quibus opus est ad trajiciendas
paludes, stagnaque varia, quæ sese effun-
dunt in Oceanum prope Galarici Mona-
sterium, atque oppidum nunc Valerii
(*S. Valery* vulgo.)

Pons Remigii ad Somonam locus
... ad tuendum illum tractum &
... arcendum transitu hostem. *Thuan.*
... rona munitissima ejus provinciæ
... hic Somona flu. ponte jungitur.
... rodunum (vulgo *Noyon*) oppi-
... essionum, prope id Arcona fluens
... llum Episcopi in dextra ripa lapi-
... ontem habet, (vulgo *pont l'Evef-*
que.

... um (vulgo *Crotoy*) Urbs, Ca-
... Portus Pontivii: Somona flu.
... hunc in mare descendit. Idem.
... m (*Vervin*) urbis nomen est
... io Ammoricorum id est in
... ichus, estque in edito mon-
... d & natura admodum va-
... pugnatu difficile & aliun-
... m.

... eauvais) clarissima urbs,
... pi: deducitur intra ve-

bem

bili ad primos tormentorum ictus diffili-
tura, ab I. spatiis continuata ad meri-
pulsatione concidit, atque ita ca-
oppidum anno CIↃ IↃ XCVI. Sed
a Rege recuperatum.
Samarobriga (vulgo *Amiens*) in Am-
caput gentis, (inquit *Thuanus*)
urbs dives ac populo armorum, ut in li-
ine, non inexperto potens, templisque
pulchris ædificiis ornata, ob præci-
in Reges fidem ab antiquo amplif-
privilegiis quoque donata fuerat,
penes decurionum colle-
quod in ea magnæ autoritatis erat,
ne, itaque neque novo tributo ullo
præsidio tam tota urbem, quam
accepto, gravati posse per
sua caulabatur, ut fide, sic liber-
per inviolata servata usque ad
s tumultus Gallicos, à quibus
e pleræque aliæ rapiata, tan-
conciliata rursus antiquorum
m confirmationem impetra-
CIↃ IↃ XCVII. ab Alberto
insidiis capta; & eodem
Henrico per deditionem
tu Somona ex Corbia de-
o totam, & divortio aqua-
em versus tendens, ar-
mplectitur, ac tandem
dens, Piquignium &

A Abba-

jusmodi sunt *Le vivier de Hames*, & *Andre*, & *Ardres*. Collibus arenariis universus hic tractus secundum littus maris septus est. In interiore vero regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert* & *les Monts de Neufchastel* & *Dennes*. Silvis vero ac lucis omnis fere ...nspersa regio, cujus partes *le bois de* ...*rone*, *Celles*, &c. Indigenæ morosi ha...tur, sibi ipsis plus satis indulgentes. ...olonia oppidum duplex, Superius & ...us; illud altiore situm loco, firmis ..., & profundis fossis cinctum; hoc ...munitum fuit antequam ab Anglis ...eretur; & planiora occupans a mari ... Alterum ab altero passibus distat ...us circiter. Oppidum hoc ab ...ppe Rex Gal. anno CIↃ IↃ L. ...æ Comitatus satis est amplus. ...ractus arenosus est, ejus ge... quam arentem vocant. Ini... contractui à montibus S. ...currit que ad fluvium Cau...us longitudo: Latitudo ad ...ornohensem porrigitur. ... Comitatum adeptus est ...Calvi Erectio Episcopa...facta est anno CIↃ IↃ

... id oppidum duobus ... abest, interjecto flu...

A 2 mine

mine, quod æstu maris intumescit & la-
teritio ponte jungitur. *Thuan.*

Bononiensi comitatui succedit Gui-
nensis, qui disterminatur à Comitatu
Oyo per canalem majorem, qui oppi-
dum ipsum præterlabitur, territorium
fere reddens inexpugnabile: primarium
oppidum Guines, in duas divisum par-
tes, quarum una in paludibus sita, altera
in continenti; loci natura munitum &
validum. Cepit Rex Henricus II misso
illuc Francisco Lotharingo Guisiæ Duce
ann. cIↃ IↃ LVIII. Visuntur & alia oppi-
da, *Harincourt, Peuplinge, Conquelle,*
Portus Nivelletius. Continet Comitatus
hic sub se Baronatus Ardresium & Cour-
tembronensem, singulos à suis dictos op-
pidis, quorum unum Ardres vulgo, al-
terum Courtembrone. Item Fiennensem
Baronatum.

Ardea oppidum licet ambitu parvum,
tamen & situ & arte munitissimum, ab
Anglis olim intactum, ideoque vulgo in-
ter Gallos dicebatur, virginitatem adhuc
servare; clivo insidet, ex quo subjectos
campus despicit spatio leucæ nec amplius
qua latissime porrecto; planiciei sylvæ
undique circumdatæ, insidiis opportu-
næ. Tribus à Caleto, duabus à Guines
leucis abest & circumdatum Caleto ter-
ritorium claudit: qua Bononiam itur
subur-

suburbium est paludibus cinctum, quod
urbi subest.

Abbatis villa (vulgo *Abbeville*) Pon-
tivensis Comitatus metropolis: super
Aufia sita. Pontivium dicitur à numero
Pontium quibus opus est ad trajiciendas
paludes, stagnaque varia, quæ sese effun-
dunt in Oceanum prope Galarici Mona-
sterium, atque oppidum nunc Valerii
(*Valery* vulgo)

Pons Remigii ad Somonam locus
...tus ad tuendum illum tractum &
...ibendum transitu hostem. *Thuan.*
...rona munitissima ejus provinciæ
...nc Somona flu. ponte jungitur.
...iodunum (vulgo *Noyon*) oppi-
...ssionum, prope id Arcona fluens
...um Episcopi in dextra ripa lapi-
...rem habet, (vulgo *pont l'Evesque*)
...son.

...m (vulgo *Crotoy*) Urbs, Ca-
...ortus Pontivii: Somona flu.
...inc in mare descendit. Idem.
... (*Vervin*) urbis nomen est
...o Annovicorum id est in
...ilia, estque in edito mon-
... & natura admodum va-
...gnatu difficile & abun-

...uvais) clarissima urbs,
... deducitur intra ur-

bem rivus canali exceptus qui eam perluit. prope fluuit Thara & Therina. Thara autem lapideum pontem habet antequam in Alsiam labatur, a quo ponte collocatis equis tractoriis efficitur ut facilius magna onera ex Alsia accipiat, cujusmodi fuit navigia sale onusta.

F R A N C I A.

Picardiam ad Occidentem attingit Francia, provincia peculiariter ita dicta, olim à Bellovacis & Parisiis habitata, quorum Lutetia hodieque metropolis est: continetque Vicecomitatum Parisiensem; Ducatum Valesium, campos Vrapisiorum (vulgo *le Hurepois*) & *les Gastinois.*

Lutetia (inquit Thuanus) in Parisiensi agro sita, solo omnium rerum abundantissimo, medio fere fluv. Sequana secatur, qui in Heduis ortus, per Tricasses acceptis Alba juxta Pontem, & prope Moretum Lupa, Melodunum & Corbolium alluit, & ad confluentem infra Carentonii pontem, Matronam excipit, urbis nutriculam vulgo appellatam, ob copiosum qui eo fluvio subvehitur, commeatum; inde infra urbem sinuoso adeo flexu labitur, ut Possiacum, quo ab urbe itinere terrestri leucæ vi putantur, navigantibus plus viginti sex numerentur; di-

cas

ca flumen invitum abscedere, ita anfra-
ctuoso ac leni cursu cunctos vicinæ re-
gionis angulos pervagatur, ut annona po-
pulosissimam urbem juvet: ad confluen-
tem S. Honorinæ Esiam excipit, alteram
Lutetiæ nutricem, qui flu. in Titacensi
agro ortus juxta Fatam Vetomanduo-
rum ac Noviodunum decurrens, Vela
m Remis & Axona è Suessionibus laben-
e auctus, Compendium alluit & com-
oda subvectione commeatum ex abun-
issimis illis Provinciis in urbem im-
at. Sequana autem adeo mitis alveo
ur ut adverso flumine navigabilis, &c
orum, grandioribus navibus haud
inferiorum, capax sit; quo fit ut
omago & fluminibus quæ in Se-
infra Rotomagum exonerantur
o abundans & commodissima
us commodioribus effectum,
no modica in eam magnitudi-
m maximis toto orbe certat,
quam si adeobus præclusa
dubio procul est, quin tan-
rimus validum ac robustum
num concidat ac exanime-
m civitas (inquit *Masson*)
m Sequana facit compre-
nc in utraque ripa, in
rbe vasta æque ingens,
itas apposita est. Inter

Corbolium ad Sequanam situm oppidum, licet ambitu parvum Lutetiæ instar triplex est & duobus lapideis pontibus conjungitur, in medio arx est structura antiqua. spatiosius oppidum est quà Briam spectat. Distat à Regia Fontis Blandi IV. pass. m. Moreto II.

Gallinensis denique Provincia, complectitur Ducatum Stampensem & Nemorosium, Comitatum Rupifortensem & Moretensem aliosque, oppida sunt Milly & montis Argili oppidum vulgo Montargis, oppidum (inquit *Masson*) cujus pars in edito colle cum valida arce visitur, unde sylvas & campos regionis Vrapisiorum, procul despicere facile est.

NORMANNIA.

Normannia amplissima Provincia, fines habet ad ortum Eptam flu. qui illam à Francia dividit, hic è fonte cognomine oriens duabus leucis aut circiter à Gornaio, secat Gisortium & apud Guidonis Rupem (vulgo *Roche Guyon*) septem à Gisortio leucis Sequanæ permiscetur. Ad Occidentem fluv. Cretionem vulgo *Cenon* aut *Coesnon*. hic à Fulgeriatum valida munitione fluens Britanniam à Normannia dividit ad pontem Orson, indeque versus montem S. Michaëlis descendens in mare labitur. Ad Septentrionem

nem mare Britannicum; ad Meridiem Cenomanos.

Dividitur in superiorem & inferiorem: in superiore sunt tres Ducatus, Alenconius, Aumalius, Longevillanus. Comitatus septem, Eu ex parte, nam pars in Francia est; Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevrier, Mortain, & Mongommery: quibus addunt Vexin le Normand. & Baronatus l'Aigle. In inferiore censentur, le pais de Caux, de Bessin, Constantin, Hovonet, Tvetot, Le vaux ...ire.

...etropolis hujus Provinciæ Roto...s: urbs hæc (inquit Thuan.) à Me...sequanæ æstuario clauditur, quod ...pedeo eximii operis jungitur, & ...ore ripa S. Severi suburbium ha... Septentrionem præaltos colles ...s spectat, & ad pedes eorum Al...ranculum, qui Darnetalium, ...obile municipium alluit, tum ...urbano positos & lætissimos ...os habet. Ad ortum supra ...ssem in præcelso aliis conti... Catharinæ cœnobium emi...le Comite Mongomerio ...tom: ab eadem parte Ro...uis, & juxta Sanchilaria...ra urbem receptus XL. ..., & inter Portuensem

& Guilielmi Leonis portas in Sequanam exoneratur. Vetus Palatium forma quadrata in imo angulo, qui Caletense suburbium altero latere respicit, situm est, & Sequanæ altero latere imminet: arx semidiruta ad occasum vergit, inter Boveroliam, sed huic propior, & Caletensem portam sita.

Arborica sive Abrinca vulgo *Auranches*, urbs maritima in edito tumulo sita, qui Oceano imminet, valido muro & profundissima fossa cincta; suburbia habet ampla; denique sedes est antiqui Episcopatus.

Eburonicum vulgo *Evreux* urbs Episcopalis insignis, prope quam Audura amnis labitur. hæc comitatui nomen dat, in quo præterea hæc sunt oppida; *Vernon*, quod egregium pontem lapideum habet; *Aigle* quod Ailla flu. lambit · *Tassey*: *Iurey*: *Tuillieres*, *Conches*, *Bretueil* juxta pulcherrimum nemus; *Rugles*, *Bruin* & *Hermeinville*.

Bajocassium urbs vulgo *Bajeux* ab Oceano leuca & dimidia distat, Episcopatu illustris; alluit ad orientem amnis Aura; itemque Droma una circiter leuca ab urbe labitur, valde periculosus: portum habet ad mare.

Ad hunc Episcopatum pertinent plures urbes, præsertim Cadomum vulgo

Caen,

Cane, quam idem Olena interluit, pons
que jungitur è tribus fornicibus compo-
fito; huc quoque Vdo amnis vulgo *Ouden*
in Olenam confluit. Navigia magna ab
Oceano Cadomum magno ipsius com-
modo quæstuque civium, a fluxu maris
impelluntur.

Sefora vulgo *Seez* urbs Episcopalis,
quinque leucis distans ab Alenconio, in-
terluit Olena fluv.

Sub Episcopatu item Sefuvienfi com-
prehenduntur plurimæ urbes tam in du-
Alenconio quam ditione Perchenfi.
Vernenfis agri præcipuum oppidum
... , municipium (inquit *Maf.*
elegans & bene situm.
... quam vocant de Caux, (Ca-
... fuisse quidam opinantur)
... urbs est Dieppa: Dieppa egre-
(inquit *Thuanus*) duo colles
..., à Bettona amne, qui Effluo-
... alluit & in quem leuca-
... maris æstus refluit, divisi.
... palus occupat & prata fere
... ab utraque amnis ripa ad
... collis porrecta, ad lævam
... jacet & alteri colli
... planiciem fatis latam
... sese aperientem despicit.
... fatis notum. Reli-
Honflorium in æstua-

rio

rio Sequanæ situm Castellum, collibus undique veluti conclusum.

Portus Graciæ, quem Francisc. I ædificare cæpit adversus vim Anglorũ, Henricus vero filius illius egregie munivit.

In Constantiensi territorio præter oppidum *Constances*, Castra Constantia vocant, sunt *Valoigne*, Cheriburgum munitissimum oppidum ad mare, & alia quædam minoris momenti.

Iuetotium (inquit *Thuan.*) municipium est hodie illustrissimæ & antiquitate & meritis Bellajorum familiæ, regni titulo ex ea occasione celebre, quod cum Clotharius R. dum Augustæ Suessionum esset, circa S. ann. Iↄ XXXIV Valterum loci dominum à bello contra Saracenos bene gesto reducem, sibi olim invisum ipso Passionis Dominicæ die, in sacello agnitum, arrepto unius è stipatoribus gladio occidisset. Nam Agapeto Pontif. diras interminante, nisi Rex de cæde tanto sacrilegio patrata uxori liberisque interfecti satisfaceret; ille ut piaculo se solveret, fidem ratione beneficiarii fundi à Valteri hæredibus sibi tanquam Regi ac supremo domino debitam, remisisse dicitur &c. Et fide huic historiæ derogata, ita concludit; ut ut sit hodie, Iuetotium regni nomen retinet, & ab omni fidei præstatione liberum est.

Fale-

res) urbs Belsiæ primaria à planitie spa-
ciosa excipitur & præcipiti descensu in
vallem subjectam porrigitur, ac Dura flu-
vio interluitur, qui Curtavilla labens in-
tra urbem ad Cerelucum Blasiam exci-
pit, & per Drocum & Aloetensem ur-
bem, tandem ad pontem arcus paulo su-
pra Rotomagum in Sequanam influit.
Fluvio molarinæ urbis usui impositæ
fossa, qui in id ab antiquo alveo, qui pau-
lo longius fluebat, derivatus fuit ab op-
pidanis.

Droca (vulgo *Dreux*) urbs antiqua
pulchra, & Druydum quondam con-
ventu nobilis, uti creditur.

Ducatus Andegavensis incipit à pago
...loy, & desinit inter *Moncontour* &
...um, ubi Pictaviense territorium oc-
... quod latere ... claudit ad Me-
... ad Orientem habet Toronensem
... dictiones; ad Septentrio-
... Manne & *Laval*: ad Oc-
... Britanniam. Regio fertilis &
colles vitibus consiti & vina
provinciæ optimæ notæ. Me-
... Andegavum vulg. *An-*
... Meduanæ ripam sita,
... lapideus jungit. Academia

...tes in hoc ducatu, Salmu-
ad Ligerim in edito colle
B posita,

poſita; ripæ fluminis lapideo ponte junguntur. *Montreneau*, *Bauge*, *la Flesche*, *Segre* &c.

Huic Ducatui fidem feudi jure præſtant Comitatus Cenomanenſis (vulgo *Maine*) Vindocinus (vulg. *Vendoſme*,) Beauffortius & *La Val.* Cenomanenſis præcipuum oppidum eſt, Cenomanum vulg. *Le Mans* Epiſcopi ſedes. ad Sartræ fluvii ripam.

Vindocini, nunc Ducatus, præcipuum oppidum Vindocinum vulgo *Vendoſme* urbs ad Ledum ſita, foſſa & firmo muro cincta, in ſummo arcem ſaxo impoſitam habet, undique qua parte urbem ſpectat, prærupto, qua campos foſſa profunda, muro & turribus vallatam. Ejuſdem Caſtella ſunt Laverdinum ac Montorium.

Aurelia antiquis Cenabum (inquit *Maſſon*) urbs pulcherrima & frequentiſſima; pontem habet è quadrato lapide conſtructum per quem in agrum Biturigum tranſitur, in viciniaque ejus Ligerulus (*Loyret*) oritur tantus in oſtio, quantus erumpit è fonte; altum enim fluvium & navicularum patientem emittit; exiguus quidem curſus amnis, ſed liquidu[s] & altus; fons diſtat ab urbe 11. M. paſ[ſuum] magna urbi commoda & toti viciniæ ad[fert] quovis tempore & qualibet anni par[te], etenim numquam areſcit ne arden[te]

qu[i]

quidem Syrio, nec gelu astringitur: Itaque cum Lyger glacie durescit (ut quandoque accidit) & ob hanc causam molatrinæ cessant, ad molatrinas hujus rivuli curritur, quæ in illo plurimæ. Territorium urbis multum incolitur, fertileque est, & omnibus rebus abundans; ubi sunt omnis generis grana, vinaque præstantia, prata, pascua nutriendo pecori, stagna in quibus pisces servantur, ligna, sylvæ, lanæ. Urbs aere bono, puro, nitido ... fono: vinum hic præstantissimum, sed ... ad Regis mensas inferre vetitum, quia ... corrosivum putatur. Urbs hæc ... Merovingis Regibus, quum regnum ... inter filios dividebatur, secun... metropolis fuit; hodie secundo ... filio Regis Ducatus nomine in ... agium ut vocant attribuitur. In ... ris est Academia.

... Blesensis præcipuum oppi... sæ, vulgo Bloys, ad ripam Li... in clivo, partim in planicie ... serenum, ager fæ... ... vinique ferax, om... ... copia affluens.

... ronensis principalis civi... ... nonum, vulgo Tours, quæ ... ponte mulcatum forni... ... vero (inquit Masson) ... ulla est, ubi ver, ubi

æstas

æſtas atque autumnus ſuaviores ſint, vel pira meliora, cæterique fructus præſtantiores. Cætera oppida ſunt Caſtellio, ſuper Angerem flu. vulg. *Indre*: Amboſia cum ſuo Caſtello ſuper Ligerim, amæniſſima urbs: Mons Richardi: *Chaumont*, *Cormery*, *Loches* oppidum atque arx munitiſſima ſuper Angerem flu. *Paulmy* oppidum & arx. Chinon ſuper Vigennam cum arce in edito monte ſtructa. Inſula Burchardi. *Champigny* oppidum & arx: Laudanum vulg. *Loudun* oppidum partim in clivo, partim in planicie conditum cum munitiſſima arce in edito colle.

Dunum Caſtrum (vulgo *Chaſteau Dun*) in edito ſitum eſt loco (inquit *Maſſon*, unde deſpectus in planiciem eſt: præterfluit Ledus qui paulo inferius Arulam excipit. Duni habitantes feruntur ſubtili eſſe ingenio & ab uno verbo quod protuleris ſenſum animi tui concipere, unde natum proverbium; *Il eſt de Chaſteau Dun, il entend à demy mot.*

Ancium (vulgo *Ancy le Franc*) ad Comitem Tornodori pertinet, eſtque unum ex pulcherrimis ædificiis & ſtructuris Regni.

CAMPANIA.

Campania, campeſtris & plana provincia, unde illi nomen, vulgo dividitur in duas partes, in ſuperiorem & inferiorem;

rem sub inferiori comprehenduntur Tricasses, Lorgni, Bassigni, Vallage. Superiore territorium Pertense.

Metropolis illius Augusta Tricassium ut Thuanus vocat, vulgo Troyes, ad Sequanæ ripam, in planitie sita; urbs amplissima & veterum Campaniæ Palatinorum Comitum sedes & sepultura; & locupletum mercatorum famulis nobilis. Arcem habet munitissimam.

Bassiniæ regionis præcipuum oppidum est Calvus mons vulgo *Chaumont*. [illegible] municipium (inquit *Massonus*) [illegible] rupi superimpositum, cujus [illegible] subluit Sulsia limpidissimus amnis. [illegible] juxta Calvum montem a Meridie, ut Matrona à Septentrione, ortus [illegible] quinque milliaribus supra [illegible] oppidum, in via qua Divionum itur. [illegible] habet rupi impositam, ita ut & [illegible] & industria munitissima judicetur [illegible] *Montigny*.

[illegible] ditionis oppida sunt, *Vassy* ad Blesiæ amnis ripam; [illegible] Guisiæ. Fanum S. Desiderii, [illegible] *Janvelle* Familiæ Guisiæ [illegible] scribunt *Joinvalle*) arx [illegible] rupi insidet, & ad radicem illius [illegible] situm est, partim muro [illegible] fossam, cinctum, & alia [illegible].

Superioris Campaniæ sive territorii Pertensis vulgo *le Pais de Pertois*, præcipua urbs Victoriacum, non illud (inquit *Masson*) quod Hispani superioribus bellis incenderunt, sed quod à Francisco I Rege nomen accepit, & ab incenso distinguitur hac qualitate (vulgo *Vitry le François*) Victoriaci autem Matrona navigiorum patiens esse incipit usque ad ostium. Distat autem Victoriacum Francisci R. ab altero non nisi quarta parte leucæ, & Matrona instar fossæ illi servit, ut Salius amnis alteri.

Sub Campania porro comprehenduntur, licet illi minime sint subjecti, Ducatus Remensis & Lingonensis; Comitatusque Catalaunensis, Ligniensis & Mortensis.

Remensis Ducatus & Archiepiscopatus Metropolis est Durocortorum Remorum, vulgo *Reims*; Hic Galliarum Reges inungi & inaugurari solent, illiusque Archiepiscopus Dux est, primusque Par Franciæ.

Lingonensis Ducatus Metropolis est Andomatunum Lingonum vulg. *Langres*, Episcopalis civitas, cujus Antistites sunt Duces & Pares Franciæ, in finibus Campaniæ & Burgundiæ quam vocant *la Franche-Comté* ad clivum Vogeli montis condita urbs munita tam

tam situ quam industria, & loco amœnissimo sita.

Catalaunensis Comitatus caput est urbs Catalaunum vulgo *Chalon en Champagne*: Civitas Episcopalis ad Matronæ ripam sita in planitie, egregiis mœnibus & excelsis turribus decorata. Illius Episcopus Comes est & Par Franciæ.

Lignicensis Comitatus caput est oppidum Lignum vulgo *Ligny* ad Saltum Barrium, primæ vetustatis.

Campaniæ præterea conjungitur Bria, ...quus comitatus, vulgo *la Brye*: initium sumit à Creteio pago, haud procul Ponte Charantonio, ubi Matrona Sequana miscetur; quorum ille Campanos ...ere, hic Gastinenses à Briensibus separat. Quicquid enim ferme inter hæc duo ...nos ad Burgundiæ usque Comitatum interjacet, Briensibus adscribi solet. ...provinciæ oppida sunt, Castellum ...derici, vulgo *Chasteau Thierry*, di... frequens oppidum, quod à Blasia ...alluitur. Meldorum urbs vulgo ...r ad Matronæ ripam, qui hic pon...o jungitur, urbs amœna & mu...r collibus sita, ita ut gratissimum ...aspectum. Thuanus Meldorum ...in Briæ comitatu præcipuum ...torium vulg. *Provins* oppi... loco positum, alioquin populosum;

pulosum, sæpe inundationibus infestatur, amniculo Volia (vulgo *la Vonfie*) quo alluitur, imbribus intumescente.

Campaniæ quoque accensetur Archiepiscopatus Senonensis; cujus principale oppidum Agendicum vulgo *Senon*.

Archiepiscopalis urbs ad Icaunam amnem (vulg. *Yonne*) sita, longe antiquissima, pulchra, frequens & validis muris munita, ad radicem collis sensim versus ripam fluminis declinans.

BRITANNIA.

Britannia nobilissima Provincia fines habet ad Orientem quidem Normanniam & Andegavenses; ad Meridiem Pictones; ad reliquas plagas mari Britannico alluitur, in quod supra reliquas Galliæ Provincias ingenti cornu prominet. Est autem in duas (ut inquit Masson) divisa partes, in superiorem, in qua Nannetes sunt & Redones & Veneti; & in inferiorem, in qua cæteri omnes Britanniæ populi, & maxime ii qui à Britannia majori, nunc Anglia, venisse in illas partes existimantur & sermone & lingua ab aliis Britannis plane differentes. Itaque Britones Gallos vocant superioris Britanniæ populos; inferiores vero Britones tonantes, quod non loqui, sed tonare videantur & stridorem dentium edere.

Britan-

Britannia Provincia (inquit idem) novem Episcopatus habet, quorum sedes in totidem primariis urbibus constitutæ sunt. Prima ad Ligerim in urbe Nannetum, Secunda Venetum: Tertia Redonum; Quarta Dolensis, Quinta Macloviensis; Sexta S. Brioci: Septima S. Pauli Leonensis; Octava Corisopitensis; Nona apud Trecorenses; quorum alii ad Inferiorem Britanniam pertinent, alii ad Superiorem. Notandumq. est, in eadem Provincia homines utriusque sexus, cæ... animantia nec non arbores minoris ...turæ ut plurimum esse quam in aliis ...liæ Provinciis seu vicinis seu procul ...distinctis: cultioremque secundum ...earum esse quam alibi, quod in iis lo... frequentior habitatio sit, propter ...moda quæ maris vicinia advehit, ...media *Landa* quæ appellatur, cæ... sterilia, utilia tamen pascuis ani... ...in eadem Provincia & aliis non ...onts à mari Leprosorum copia

...ris metropolis est Nannetica ...Nantes, Episcopi sedes & sin... ...Provinciæ emporium. Apud ...inquit Massou) pons Ligeris ...quos habet longissimus, ...dinem stammis; (centum ...nuncupere dictum) lapideus

sive

five fretus; cujus finem in adversa ripa Pilmium parochia attingit. A S. Nazario ejusdem fluminis ostio ad Nannetas leucæ sunt circiter duodecim. Hanc urbem etiam interluit Ardra amnis Ligerim petens: Hic Principes amplissima arce constructa manere consueverant.

Proximum locum occupat Condate Redonum: (vulgo *Rennes*) vel potius primum; nam Thuanus Provinciæ caput vocat; & in ea hodie Senatum Semestrem residere scribit, qui alias ad Condivicinum Nannetum habebatur.

Tertium est oppidum Dolum, olim arx: vulgo *Dol* sive *Doul*. Episcopum habet.

Quartum oppidum Fanum Briocense vulgo *S. Brieu*; oppidum non ignobile & sedes Episcopalis: Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationem; in ea arx urbi protegendæ excitata.

Quintum Fanum S. Maclovii vulgo *S. Malo*: urbs Episcopalis & singulare Emporium, in insula sita ad mare Britannicum; distat ab Aletha 11 millib. passuum, è qua sedes Episcopalis huc translata.

Sextum *Dinan* oppidum pulchritudinis eximiæ, & in deliciis aliquando Britanniæ ducibus, præterfluit fluvius Rinctius, vulgo *Rance*, qui oritur prope locum

rupe est, ubi præsidium quinquaginta peditum vigi iai agit.

Vrbes vicinæ sunt (inquit *Masson*) Hanneboutum & Kimperle quod abest decem leucis. Kimper Britannica lingua oppidum sive urbem sonat, qualis olim fuit, clausa antiquitus, murisque cincta, populo tamen parum abundans. Interluit amnis Oderus. Aon alius amnis per Castrum Lini fluit (vulgo Kimpercorantim) salmonibus abundans, atque in insulam nomine Rotundam excurrit, in quam vicinus Elænia quoque labitur.

Sequitur insignis portus nomine Brestius, mox Gabeum promontorium vulgo *S. Mathé* id est S. Mathæi, appulsu difficillimum. E regione ejus Oessanti insula posita est, magnitudinis & pulchritudinis ad habitandum idoneæ, licet paucos incolas habeat, propter piratas qui illam crebro infestant. Alia parte objacet insula Sena vulgo *Sayn*.

Sequitur deinde ad oram quæ Septentrionem spectat S. Pauli Leonensis oppidum, Episcopali sede ornatum. Dein Trecoreuse oppidū vulgo *Triguier*, quod marini fluctus circundant & non rarò diluunt, & ipsum Episcopatu celebre. In Mediterraneis adhuc aliquot sunt oppida sed ignobiliora.

PICTONES.

Pictonum Provincia vulgo *Poictou* fines habet, versus Septentrionem Britanniam & Andegavenses; versus Ortum Turones Bituriges, & Lemovices; versus Meridiem Sanctones & Angolismenses; versus Occasum denique Oceanum. Patet in longitudinem LXXX leucas & complectitur CIↃ CC Parochias sub tribus Episcopatibus, Pictaviensi, Malleacensi & Lucionensi.

Metropolis hujus Provinciæ Augu-
ritum vel Pictavium vulgo *Poictiers*
Urbs est Pictonum metropolis (inquit
Thuan.) vasto ambitu porrecta, clivoso
ocis dorso insidet, & præruptis colli-
s undequaque cingitur, intermedia an-
a valle, ex quibus intus in Urbem de-
tus est, ita ut sclopetarii ad angulum
imo loco citra periculum in urba-
milites ejaculari possint. Tantum
rum Valli vulgo dictam, planicie
excipitur. Inter Ortum & Meri-
us è Lemovicibus descendens
vi album, & Porta Valli ad læ-
s per canaleis divisus insulas
on minus amœnas, quam op-
usibus utiles efficit, & infra
propriam Fanum rursus findi-
ei secundum muros Urbis,
ucone, quæ tandem ad Io-
berti

berti pontem jungitur, & pratum Abbatissæ vulgo dictum prætervectus, inter Rupirohum & arcem triquetra forma olim à Ioanne Biturigum Duce Caroli V. fratre constructam exit. Dein haud longe à Castro Eraldi Vigennæ miscetur. Vltra arcem suburbium S. Lazari porrigitur in imo urbis loco. Inde ad Hilarii fanum Septentrioni & Occasui objectum pars superiore non minor extenditur, cujus muris stagnum vulgo Sant Hilariacum dictum subjacet, ponte, cui Achardo nomen, divisum, ex quo sursum eundo ad Valli Portam ascenditur. Habet Academiam satis celebrem.

Reliqua oppida sunt: Nyortium munitum oppidum (inquit Thuan.) & nundinis toto Regno maxime famosum, ad Suram amnem situ, qui inde navigabilis per Almetensem agrum decurrens supra Maranum in mare exoneratur, alius ab eo, qui ex Gastinensis regionis stagnis ortus silvam vicinam permeat & Pomeræi ponte junctus per Mortanium & Clissonem labens ad Condivicinum Nannetum Ligeri mergitur.

Fontenæum Comitis ad Vandelam amnem situm oppidum, cum arce, sed invalida.

Lusinianum v. ab Augustorito leucis: arcem habet, saxo undique præru-

pto

berti pontem jungitur, & pontem Ro[illegible] tiffe vulgo dictum pertrevedus, [illegible] Rupirolium & arcem [illegible] a Ioanne Bituriguen Duce Carol[i] V. fratre constructam [illegible]. Duo hinc [illegible] longe à Castro Eraldi Vigennæ [illegible] Vrbis arcem suburbium S. Lauri [illegible] gitur in imo urbis loco. [illegible] ad [illegible] [illegible] Septentrionem & Occasum [illegible] parte superiore non minor [illegible] cujus tractis flagnum vulgo Sant Hilarie [illegible] pons [illegible], cui Acharpontis [illegible] do nomen, divisim, et quo [illegible] tendo ad Valli Ponum [illegible]. Habet Academiam [illegible] celeberrimam.

Reliqua oppida sunt: Nyortium [illegible] [illegible] oppidum (inquit Thuan.) & [illegible] [illegible] Regno maxime famosum ad [illegible] [illegible] siti, qui inde navigabile per Alveratium agrum [illegible] ripas [illegible] in mare exonerant, [illegible] [illegible], qui ex Gastinensis [illegible] [illegible] sylvam vicinam [illegible] & [illegible] pontes junctus per [illegible] & [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] Ligeri [illegible].

Fontenaium Comitis ad Vandelio [illegible] situm oppidum, cum arce, [illegible] invalida.

Lusinianum [illegible] ab Angelicorum [illegible] cis: arcem habet, saxo undique [illegible] pro

pto & lato impositam, qua extra Vrbem prominet, duplici muro firmissimæ structuræ ac crassitudinis circumdatur, ut à tormentorum ictibus nihil aut parum lædi possit; ad hæc fossa admodum profunda, ut quanquam ex collibus imminentibus in eam despectus sit, difficillimo accessu adeatur: quæ oppidum respicit, triplici muro ac duplici fossa cingitur. (hæc arx jam ab anno CIↃ IC XXXIV solo æquata.) Reliqua sunt Montmorillon, la Basse marche, Dorat, S. Maixan, Sivray. In eadem Pictonum Provincia est Principatus Talmon; Talmundus oppidum (inquit Massou) in sublimi collocatum promontorio mari imminet; qua vero parte urbs continenti adhæret, exclusum est promontorium, adeo id mare circa id oppidum ob æstum influentem & refluentem locum natura munitum ac munitissimum reddidit; idque locus portum habet convectus mercatorum celeberr. La principat. R [illegible], præsidium Ducum Eraldi Castrensis. Ejus oppidum Castrum Eraldi, vulgo Chastellerault Vrbs (inquit Thuanus) in plano jacet, muro debili, nec satis profunda fossa [illegible] [illegible] firmata ad Vigennam [illegible] & pontem impositum habet. Verum [illegible] murum & domos oppidi spatium late vacuum interjacet.

Item

Item Vicecomitatus de *Thouars*, Ambosianæ familiæ quondam hæreditas, hodie Tremolii possident. & Baronatus de *Mainlers*, *Partenay*, *Merle*, *Chizay*, *Chauvegny*, *Lussac*, *Chasteneraye*, *S. Messmin*, *S. Guilles* &c.

Pictonibus ad Meridiem adjacet Angolismensium Provincia vulgo *l'Angoumois*, quæ fines habet ad Occasum Sanctones, ad Meridiem Burdigalenses & Petrocorios; ad Ortum vero Limoges. Longitudo illius inter Ortum & Occasum XXIV. mill. latitudo XVI. Principalis illius civitas Engolisma: Ea ad Carantonum posita (inquit Thuanus) Lemovices ad Ortum, Pictones ad Septentrionem, Sanctones ad Occasum, Petrocorios ad Meridiem circumjectos habet: præalto colli insidet, Arce & Castello minime munito, sed amplis ædificiis commodo nobilis, & circumpositas Provincias quasi superbe despiciens. Reliqua oppida sunt *Marton*, *Chasteu-Neuf*, *Blaissa*, *Chabannes*, *Confolant*, *Ruffec*, *Aigres*, *Courville*, *Rochefoucant* Comitatus caput: *Mareuil*, *Lansac*, *Villebois*, Marvelliorum familiæ: *Monberon* & *Bouteville* familiæ Monmoranciæ.

SANCTONES.

Sanctonum Provincia (vulgo Xainctonge)

ctonge) fines habet ad Septentriones Pictones, ad Orientem Encolismos & Petrocorios; ad meridiem Garumnam fluvium; ad Occasum Oceanum.

Principale illius oppidum est Santonum (vulgo *Xainctes*) quod à Carantono flu. alluitur. In hac urbe plures Romanarum antiquitatum reliquiæ videntur, ut Amphitheatrum, aquæductus, pons que lapideus quo Carentonus alluens cernitur.

Reliqua sunt Fanum Ioannis Angeriaci (vulgo *S. Iean d'Angely*): cui à cœnobio venerandæ antiquitatis nomen, (inquit Thuan.) Oppidum est humili loco situm ad Botonam, quæ ex Engolismensi agro descendens per Chisæum & Tonaium, quod ad distinctionem alterius ad Carentonum positi, ad Botonam vulgo cognominatur, alveo angusto, sed profundo, labitur, & fossam Vrbis majorem partem alluit, ac suburbium S. Crucis ab ea dividit; de cætero turribus ac ædificiis structuræ optimæ firma urbs: superioribus annis bello civili ardente magis firmata.

Taillebourg, *Archans*, *Pons* *Loublezai*. Talliburgum oppidum cum arce egregia, Carentono alluitur. Talliaburgum (inquit Thuan.) haud longe abest à Fano ... oppidum arce munitissimum ad

Carentonum situm, Tremollianæ ditio-
nis. Arx satis ampla saxo pluribus parti-
bus prærupto insidet, cui circumdatur
oppidum minime firmum, ita ut oppi-
danorum domus ad radices fere rupis si-
tæ eam quasi corona cingant: desuper
spatiosis à natura complanatis in ipso sa-
xo areis, quæ in oppidum & campos sub-
jectos despiciunt: ab una parte Carento-
no alluitur, cui pons firmus imposi-
tus est.

Iarnacium incinctum oppidum.

Barbesieux, Iosac, & Broagium: à flu-
vio in Santonibus (inquit Thuan.) cui à
turre cognomine intra terram III circiter
leucas retracta, nomen Broagium dictum
est, municipium paucis abhinc annis
conditum solo paludoso & accedente
mari fere immerso, quod Septentriona-
lium populorum istuc ad salis, cujus illis
locis optimi copia est, subvectionem
commeantium appulsu crevit, saburra,
quam in naves vacuas imponebat, eo lo-
co exonerata, ita ut tumulus tractu tem-
poris in mari excitatus sit forma quadra-
ta XXC circiter passuum amplitudine,
qui vallo & palis initio à Iacobo Pontia-
no, à quo & Iacopolis nomen, cinctus
est, asseribus abietinis & malis navium
introrsum ductis & cespitibus ac ligno-
rum fascibus firmatus. Dein post Mon-
con-

contrarianam pugnam Hardoinus Ville-
rius Riverius locum Protestantibus ere-
ptum propter situs commoditatem fir-
miore vallo & propugnaculis munivit.
Sed Francisco Rupifocaudio Comite su-
perveniente, cum inde Dorienna & Han-
nibal Coconacius dejecti essent, Miram-
bellus rursus loco muniendo animum
adjecit, & Insulanis vicinis illuc commo-
[illegible]tate & Domini ipsius popularitate &
[illegible]munitate invitatis, loca ad habitan-
[illegible]m volentibus distribuit. Ita urbs in
[illegible] quam videmus, magnitudinem ex-
[illegible]t Occidentem versus haut hinc lon-
[illegible]acet Vliarus insula omnium rerum
[illegible]ssima, quæ septem fere leucas in cir-
[illegible]net, & ipsa Pontianorum ditio-
[illegible] qua commeatus quoudie Broa-
[illegible]mportatur.
[illegible]ntonica urbe (inquit *Masson*)
Broagium pluribus quam le-
[illegible], tou dem à Marennis in vici-
[illegible] campanile altissimũ visitur,
[illegible]m noctu prælucentem quo-
[illegible] in gratiam nautarum qui
[illegible] ab optato portu absunt.
[illegible]arennas (inquit *Masson*)
[illegible]la Arvertum, cæteris fal-
[illegible]or, ubi ligna pinea visun-
[illegible]petuo virides, quibus
[illegible] oleagineosa omnia fa-

 cile

cale ignem viridia concipiunt, ardent-que, idcirco à rei proprietate Santonica lingua peninsula illa Ardverd nuncupatur.

Uliarus insula Plinio, hodie *Oleron*, abest à Broagio secundo vento duabus horis aut circiter, castro natura loci egregie munito, Canonicorum collegio, & Franciscanorum conspicua; Parochiis sex & opimo Benedictinorum cœnobio distincta est. Frumenti, vini, salisque in hac Insula tanta est ubertas, ut nihil ad vitæ hujus usum desiderari possit, aditumque satis facilem habet.

Roianum oppidulum antiquum, & in eo arx tam à natura quam arte munita.

In iisdem Santonum finibus (inquit Masson) est urbs Pontium à pontium sublicioru ingressu appellata: vulgo *Pons*: distat à metropoli xv leucis, colli inædificata, cujus pedem lambit fluvius vulgo *Seugne*; qui inferiorem urbis partem secat, & pluribus pontibus sternitur; jugo collis insidet arx muro & fossa bene munita.

Solbizia quoque (*Soubize* vulgo) oppidum & arx nobilis quam Carentonus præterfluit.

Denique de Santonum Provincia usurpant Galli,

Si la France estoit un œuf,
Saintonge en seroit le moyeuf.

id est,

cle [illegible] viridia concipiunt, unde que, idcirco à rei proprietate Santonica lingua peninsula [illegible] nuncupatur. Vliarus insula Plinio, hodie [illegible] abest à Brogio [illegible] [illegible] boris aut [illegible], castro [illegible] ge munito, [illegible] collegio, & Franciscanorum coenobio [illegible] & opimo Benedictinorum coenobio [illegible] dotata est. [illegible] ad vi[illegible] [illegible] est [illegible], ac [illegible] [illegible] possit, [illegible] tam [illegible] habet.

R[illegible] appellatum [illegible], & [illegible] [illegible] quam arte munita.

In [illegible] Santonum finibus, [illegible] [illegible]) est urbs Pontium à pontium [illegible] appellata vulgo Pons [illegible] [illegible] leucis, [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] vulgo [illegible]; qui [illegible] urbis partem [illegible], & pluribus [illegible] [illegible] [illegible] ara [illegible] & [illegible] bene [illegible].

Solbaria quoque (Soubize vulgo) [illegible] [illegible] & arx [illegible] quam [illegible] præstitit.

Denique de Santonum Provincia [illegible] [illegible] Galli,

Si la France estoit un oeuf,
Saintonge en seroit le moyeuf

[illegible]

[illegible] est, si Galliam ovum statuas, Santones ovi vitellum sunto. Nam præterquam (inquit Masson) quod cœli clementia, soli ubertate & aquarum bonitate præstant, non deest in Gallia regio quæ vicinarum dotes minus desideret, sive generosa vina sive frumentorum leguminumque copiam, sive salem, qui illic magis est peculiaris, sive portus tutissimos & commercia spectes.

Porro ad Santonicam Provinciam pertinet tractus, quem incolæ Alnesium (vulgo *Aulnis*) vocant, vitibus abundans quæ vinum [illegible] generosum præbent.

Huius præcipua urbs est Rupella (vulgo *Rochelle*) urbs Santonum (inquit Thuanus) in agro [illegible] ad mare sita, portus commoditate & maritimis negotiationibus dives, ad hæc privilegiis & immunitatibus amplis à Principibus donata, [illegible] videmus opulentiam ac potentiam per hæc bella civilia, quæ fere [illegible] penitus desola[illegible] [illegible] pacificatione [illegible] captivitatem ann. [illegible] cum Pictonibus, Lemovicibus, Santonibus, Engolismensi agro in [illegible] [illegible] concessa [illegible] quod [illegible] & An[illegible] [illegible] verba Regis para[illegible]

tum,

runt, antiquis immunitatibus ac privilegiis confirmatis ac novis additis. ab eo tempore in fide Regum nostrorum urbs mansit, aliquandiu tamen cum cætera Aquitania Carolo Ludovici XI fratri paruit. A c. viris administratur, qui Pares & Scabini vulgo vocantur, ex iis quotannis post ferias Paschaleis Major eligitur, qui summus secundum regium Præfectum & ejus legatum magistratus est, maximaq; in urbe potestate pollet, ideoque statutis antiquis cavetur, ne plus anno magistratum gerat. Moris autem est, ut ex omni numero tres deligantur; quorum nomina ad præfectum Regium, aut ad Regem ipsum deferuntur, qui quem vult ex iis sumit, & inaugurandum in annum insequentem mandat. Vrbs in Alnetensi pago, qui ad Santones pertinet, ad Oceanum patenti planicie sita est, quæ paulatim tamen ut vix sentiatur, ad eam partem quæ Orientem & Septentrionem spectat, assurgit. Mare quod urbem alluit, alveo facto cIↃ passuum latitudine porrigitur, & dimidium in longitudinem patens portum efficit, tutissima ad naves tam longas quam onerarias capiendas statione, in cujus faucibus binæ turres ingentes erectæ sunt, lateritio solidiori opere structæ & fenestratæ in mare prospicientes, tormentis in latera directis firmatæ,

...mæ, quæ vel minimas scaphas subeun-
tes portu submovere possunt: atque is lo-
cus quod catena utrimque ducta ingres-
sum à mari prohibeat, Catena vulgo ap-
pellatur. Præterea à Rupella duobus mil-
liaribus Bosiam promontorium vulgo di-
ctum assurgit, quod sinu vasto, sed à ven-
tis & omni tempestate tuto, cujusmodi
sinus toto illo tractu *Bajas* vocant, immi-
net, cujusvis classis magnæ capax. turri-
bus iis quæ portum claudunt, murus ma-
gna crassitudine jungitur, rectoque ductu
novo & in orbem exstructo mediocris
magnitudinis propognaculo occurrit,
Garrotio vulgo dicto, quod totius alvei
imperium obtinere videtur & pro arma-
mentario ubi est. Inde murus trans por-
tus alveum qui hic vado transiri potest,
ad portam S. Nicolai producitur, quæ
...fossa & compluribus propugna-
...ac turribus munita ingenti mole
...pit: murus deinde paullum oblique
...pugnaculo Dominarum, ita dicto,
...superioribus bellis matronæ nobi-
...æ in illud comportandæ operam
...eam, conjungitur, & ibi angulo
...orsum curvatus, rursum cubiti
...go ductu porrigitur, subjectasque
...e salinas habet, deinde ad alte-
...m, quæ à Mariæ delubro præ-
...omnino diruto & nova mu-

 nitio-

mitione occupato Cunea vocatur, paulla-
tim ascendendo extenditur. hujuscemo-
di muri positus, quod crebris sinubus se
invicem spectantibus distinctus, forcipis
speciem referat, vulgari architectorum
nostrorum consuetudine de forcipis no-
mine appellatur. Fossa toto eo tractu pro-
funda & æstu maris per salinas vicinas
restagnantis impletur, dein paulatim a-
qua destituitur, scalpellis in ea parte quæ
Septentrionem spectat, fossa excavata.
Cunea autem porta hac arte munita est,
ut terreo eoque acuto propugnaculo
contineatur, quam novæ è lapide quadra-
to munitiones excipientes ad pomerium
introrsus continuato muro ductæ te-
gunt. Delubri turris studiose ab oppida-
nis dejecto fastigio murus extat, ex ea-
que tanquam oppidi specula in subjectos
campos, dispositis campestribus tormen-
tis libera ejaculatio est. huic murus ag-
gere introrsus adjecto & extrorsum pro-
funda fossa ad terreum munimentum,
cui veteri Fortunæ nomen, oblique pau-
lum jungitur, unde in campos prospectus
est. inde ad insigne Euangelii propugna-
culum declivi paulum positu descendi-
tur, ubi aqua fossam complere incipit, à
Vido Dallonio Ludæ comite provinciæ
præside olim constructum. eam molem
frequentibus turribus interstinctis mu-
rus

tus excipit, qui angulo facto oblique fen-
sim introrsus ad arcem veterem extendi-
tur, & inde ad portam novam pertinet,
quæ duplici fossa eaque aqua æstuario re-
gurgitante plena, magno insuper adjecto
propugnaculo præmunitur. inde murus
rursus cubito facto ad Molinæam portam
ac postremo fauces portus ducit. ea por-
ta si ulla alia munitissima est, duplici fos-
sa, totidemque propugnaculis vallata,
quorum alterum altero continetur, non
orbiculari sed triquetra forma, eaque
amplitudine singula constructa sunt ut
duarum cohortium præsidium facile ca-
piant. in hoc fenestræ, quibus globi emit-
tuntur, sibi invicem respondent; medio-
cri magnitudine fabricatæ, ut in hostes
quoquo versus libera ejaculatio fit. Op-
pidi totius ambitus ııı cIↃ pass. ample-
ctitur, quadrangulari pene forma. Muro
ma ex parte rupes pro fundamento
usque ac fossæ plerisq; locis altitu-
den non admittit. Cuniculi ne agan-
æstuaria prohibent, uno tantum lo-
cepto qui à Canea porta ad Evange-
propugnaculum porrigitur. Contra
orum ictus interioribus tam ve-
quam novis exstructis munitio-
nditur. Mœnia fossæ labrum
itudine superat, ita ut ab eo
tantur. æstuario bis quotidie

 fossæ

fossæ alluuntur, quo recedēte aqua ad non exiguam altitudinem claustris retinetur, per urbem ad molas farinarias & sordes purgandas eadē arte multis locis derivata.

Reta (vulgo *Isle de Ré*) à continenti unius, à Rupella duarum leucarum spatio dissita, per v. in longum exporrigitur, leucam & sesqui qua latior; aliis locis multo minor, salis & vini abundans & aliarum rerum ad vitam necessariarum, portum & stationes tutas habet qua parte Septentrionem spectat; ad Meridiem, qua mari inhospitali alluitur, penitus inaccessa, populo ob commercium & vicis frequens, sub præfectura Rupellæ cōprehensa. Insula ad S. Michaelis cœnobium pertinet, unde cœnobium ipsum Retense etiam cognominatur. Martini-Fanum primarium & maxime populosum tota Insula municipium. *Thuan.*

Maranum XV à Rupella leucis. locus situ solo munitus (inquit *Thuan.*) utpote nullis mœnibus cinctus, arce si tormenta non admoveantur adversus hominum impetus firma; de cætero vastis & spatiosis paludibus, in quibus hyeme aqua restagnat, omni fere ex parte clauditur, ad Septentrionem à Beraldino canali vallata. ad eam per aggerem filicibus munitum Surgeria & fano Ioannis ad municipium tendentibus aditus patet.

BITV-

fossa alitur, quæ recedente aqua ad suum [illegible] abundantem claudit [illegible]. per urbem ad molas farinarias & [illegible] purgandas eadē arte multis locis derivat.

Rea (vulgo Isle de Ré) [illegible], à Rupella duarum leucarum [illegible] tio distat, per v. in longum [illegible] tur, leucam & [illegible] cie multo minor, [illegible] abundantia & aliarum rerum ad victum necessariarum, portum & [illegible] habet quæ parte Septentrionem spectat: ad Meridiem, quæ mari [illegible] alluitur, po- [illegible], populo ob commercium & vinis frequens, sub præfectura Rupellæ [illegible] ad S. Michaelis cœnobium pertinet, unde cœnobium ipsius Reensē etiam cognominatur. [illegible] primarium & maxime populosum [illegible] Insulæ municipium. Tha-

Maranum [illegible] à Rupella leucis. locus fere solo munitus (inquit Thuanus) [illegible] conclus, arce [illegible] tormenta non admoventur adversus [illegible] impetus firmus; de cætero vastis & spatiosis paludibus, in quibus hyeme aqua restagnat, omni fere ex parte clauditur: ad Septentrionem à [illegible] canali [illegible], ad eam per aggerem [illegible] eum Sorgeria & [illegible] ad municipium tendentibus aditus patet.

BITV

BITVRIGES.

Biturigum provincia (vulgo Berry) fines habet a Septentrione Secalauniam, Belsiæ partem, à qua Caro fluv. dividitur, ab Ortu [illegible], Nivernenses & Borbonios, ubi limitem constituit Rivulus vulgo la Faye; à Meridie Lemovices; ab Occidente Turones & Pictones, à quibus [illegible], Clery vulgo, separatur.

Huius provinciæ atque Ducatus metropolis est Bourges quam Avaricum Biturigum vocant; Archiepiscopi Sedes, & Academia celebris: Hanc quinque amnes (ut ait Massou) accessu suo pluribus ornant: Avaricus & Avreta & Evretulus ex una parte, Eura & Molus ex altera. Avaricus [illegible] à Meridie fluens [illegible] muros urbis quos alluit, ad portam [illegible] nunc dicitur Avronam lapideum pontem habet ex quatuor aut quinque fornicibus constructum: Ceterum urbs sita est in planicie nonnihil edita, muro & [illegible] turribus cincta.

Secunda urbs est Issoudun [illegible]: Theolius modicum amnis [illegible] oppidum decurrit; hoc vinea viginti & amplius annos servari volunt: urbs validis muris & arce munita, & profunda fossa circumdata. Sub huius Balivatu [illegible] Chasteau-roux Castrum Rodul-

Rodulphi super Angerim, XVI leucis ab Avatico Biturigum ad fines Limogum & Blœsensium.

Argentonium super amnem Crausiam, Philippi Cominæi quondam oppidum; arcem habet septem grandibus & tribus minoribus turribus munitam.

Castra (vulgo *Chastres en Berry*) super Angerim, (vulgo *Indre*) & mœnibus fossisque & arce firmum oppidum.

Tertia urbs est Dunum Regale, vulgo *Dun le Roy*.

Quarta Virsion vulgo *Vierzon*, IV mill. ab urbe Biturigum: quondam Comitatus titulo ornata: de hac ita testantur versus portæ illius inscripti; (rens,

Verzio villa virens, aliunde pauca requi-
Sylvis ornata, vineis, pratis decorata.

Quinta Mediolanum vulgo *Mehun* super Ievrtam.

Reliqua sunt *Aubigny*, quod oppidum Ludovicus XI donavit Beraldo Stuarto prætorianorum præfecto, à quo familia d'Aubigny descendit. *Concressant* olim parvum oppidum, nunc tantum municipium, cum arce perpulchra & bene munita. *Dangilon*; *S. Aignan* comitatus ad limitem Turonensis provinciæ; *Lemreux*; *Vatan*.

Biturigibus annumeratur primo Comitatus Sancerranus, cujus præcipua urbs

San-

Sancerra: de qua ita Thuanus: Sancerra
in Bituricensi agro sive Sancerrium Ca-
strum, sicut vocat Sigebertus, quod olim
Rogerio Episcopo Bellovacensi patrimo-
nii jure competebat, ann. Christi clↃxIIII
Campaniæ Comiti pro comitatu
Moviacensi compensationis titulo attri-
butum, jure successionis tandem ad illu-
strem Belliorum familiam pervenit cum
eadem comitatus prærogativa. oppidum
Ligeri subjecto passibus monti uberi
tritici ac vini, quod inter genero-
sa Galliæ vina numeratur, feraci, præal-
to & omni ex parte arduo insidet, posi-
tu adeo firmo situm, ovali forma ac pe-
rotunda, sed infirmo a munitionibus
tenoribus muro, qui viii aut ad sum-
turribus, etiam comprehensis
, quæ portas urbis tegunt, distingui-
tur. ambitu clↃ clↃ lↃ passuum spatium
complectitur: quatuor portis, Cæsatiana,
, Andreana & Anserina intratur.
quæ magis declivis & accessu facilis
obversa Avaricum Biturigum
metropolin spectat: in summo
habet Cæsareæ & Anserinæ por-
, cui alterum montis ju-
nomine ulmi lupini dictum ad
oppositum imminet.
Comitatus S. Aignan,
que Baronia Montis Falconis, sub
Bang? & Gren.

BVRGVNDIA.

Burgundia quondam regnum, hodie bipartita eſt in inferiorem & ſuperiorem. Inferior hodie Ducatus ad Regnum Galliæ pertinet. Superior Comitatus nomine Regi Hiſpaniarum paret. Burgundia inferior ſive Ducatus, fines habet ad Orientem, interfluente Rhodano, Sabaudiam & Comitatum Burgundiæ; ad Meridiem Lugdunenſe territorium; ad Occaſum Nivernenſium Borboniorumque agros; ad Septentrionem Campaniam.

Metropolis illius Divio, vulgo *Dyon*, parlamentum regium; urbs ſita in planicie amœniſſima, duobus fluminibus Suzione & Oſcara (vernacule *Suſon* & *L'ouche*) utrimque muros alluentibus; ille quidem periculoſiſſimis exundationibus urbem infeſtare conſuevit, hic piſculentus admodum alveo fluit quietiore, rerum multarum uſum ſubminiſtrare ſolitus: muri alti & turribus propugnaculiſque munid.

Epiſcopales porro hujus Ducatus urbes ſunt Auguſtodunum & Caballinum.

Auguſtodunum (inquit *Thuanus*) vulgo *Autun*, principem Heduorum civitatem & Epiſcopali ſede decoratam, Bibracte olim Iul. Cæſ. temporibus fuiſſe quidam putant, poſtea de ſucceſſoris ſui

nomine

nomine ita dictam, & tandem Flaviam Heduorum cognominatam à Constantino Claudii filio, ut ex panegytico Eumenii Rhetoris constat. Vt ut se res habeat, eam quæ nunc est, amplissimam olim & populosissimam fuisse arguit circuitus murorum, qui septem miliaria complectitur, & theatri, columnarum, pyramidum, statuarum, & antiqui operis innumera monumenta, vascula, numismata & id genus, quæ in ea visuntur & cotidie effodiuntur. verum hodie majorem partem vasta & hortis ac campis consitis occupatur. Ad Austrum habet Cenisium montem miti jugo assurgentem, ad cujus radices arx est, inter Meridiem & Occasum muro cinctum, qui eam à reliqua civitate separat, in cujus medio Martius campus est, qui & nunc nomen retinet c/ɔ pass. spacio, novo murorum spatio circumdatum, oppidanis frequens. ad Septentrionem Arouro amne clauditur, ...que parte firmior est.

...bilonum vel Cabillonum Heduorum (vulgo *Chalon sur Saone*) ad dexteram Araris ripam, agro uberrimo & cœlo temperatissimo. Majorem olim fuisse ...ditur; cæterum mercimoniis Arari convehendis admodum ...est.

... (vulgo *Beaulne*) urbs propugnaculis

culis egregie munita & fossa centum pass. ubique lata & aqua plena; loco admodum fertili & irriguo sita; ubertate soli & vini generositate præstans; ubi arx imminet quinque propugnaculis firmata. *Thuan.*

Tinurtium vulgo *Ternus* solo situm fertilissimo, & ab Arari undique cinctum: *Masson* Turnochium vocat. Monasterium Benedictini ordinis & oppidulum illi adjunctum.

Sunt & plura Burgundiæ oppida, sed ignobiliora.

Burgundiæ concenseri solent aliæ tres urbes episcopales, *Nevers*, *Auxerre*, *Mascon*.

Nivernia Ducatus celebris; cujus metropolis est Niversium, à tribus fluviis qui naves patiuntur rigatur, Icauna, Elavere, Ligeri: (vulgo Yonne, Allier & Loire) jurisdictionemque exercet in XXX ut vocant Castellanias: abundat metallis, Ferri potissimum.

Noviodunum (inquit *Masson*) Heduorum appositum ripæ, ubi pons è lapide longissimus est magno transeuntium commodo à majoribus constitutus, ac videtur pro Novioduno urbs illa aliud nomen sumsisse, Niverniæ enim numero multitudinis dicuntur à minoris famæ fluvio qui prope illum pontem in Lige-

tim effunditur. oppidum est omni ex parte firmissimis mœnibus cinctum, turribusque amplissimis & altissimis fossis munitum.

Reliqua hujus Ducatus oppida sunt; Chariteum ad Ligerim situm; Decisa vulgo *Decize* Insula & oppidum; ad eundem fluvium: VII ab oppido Nivernarum leuc. Clameciacum: Douzyum: Militum; (vulgo *Molins*) Angilberthum, Corbiniacum; *S. Saulge, Luizy, Premery, Chastel chinon, Lorme* & *Cosne*; denique *S. Pierre le Monstier* balivatus & oppidum situm ad Elaverem flu. versus Borboniam.

Autissiodorum, cujus territorium ...dicitur *le pais d'Auxerre*, pulcherrimum ...oppidum, solo situm fœcundo, inpri... vitium, & partim ad clivum mon... partim in valle conditum, quam ...m alluit, Nivernium à Burgundia ...dens: oppidum est episcopale & an...m.

...sco vulgo *Mascon* episcopalis ci... ...ari (vulgo *Saone*) apposita pon... habens fornicatum. quondam ...ntaneus imperium celebris.

...ORBONIA.

...modica provincia fines ha... ...cedencem Bituriges & Limo-

ges,

ges; ad Septentrionem Nivernensium; ad Orientem Burgundiam; ad Meridiem Lugdunensem provinciam. dividitur in superiorem & inferiorem.

Superioris principalis urbs est Molinæ: (vulgo *Moulins*) posita super fluvium Elaverem piscosum admodum & salmonum præcipue copia nobilem; pulcherrimam habet arcem, & hortos longe amœnissimos, rarisque arboribus consitos.

Reliquæ sunt, *Bourbon l'Archambaud*, urbs quidem exigua, sed quæ toti provinciæ nomen dedit; in valle sita quam montes undique cingunt, v leuc. à Mollinis. Versus Occasum arcem habet super clivum rupis, difficilis accessus, & XXIV grandibus turribus circumdatam. In medio oppidi sunt Thermæ celeberrimæ.

Borbon l'Ancy Castellum (inquit *Masson*) in Heduorum finibus, quod à Ligere alluitur. *Montmerant*: *Mont Lusson*: Cussetium validissima urbs. (inquit *Masson*.) *Chancelle*: *Charreux*: *Verneuil* hodie marchionatus titulo nobilis: *Varennes*: *Genat* ad limitem Arvernorum, & alia ignobiliora municipia.

Comprehendit præterea hæc provincia Comitatum Bellojocensem, (alii vocant præfecturam,) vulgo *le Beaujolois*; qui complectitur quicquid terrarum inter Ligerim & Ararim (vulg. *la Saone*) inter-

interjacet; principale illius oppidum appellatur *Beaujeu*. Itemque Comitatum Forensem vulgo *de Forests*, qui fines habet ad Ortum quidem Bellojocensem comitatum, ad Occasum autem Arvernos: ad Meridiem Vellaunos; ad Septentrionem denique Borboniam. Amplissimus est comitatus, quique circiter quadraginta oppida muris cincta & triginta septem [illegible]nopia complectitur. Inter oppida numerat *Montbrison*, quod Vesesia amne abluitur. pars oppidi in planicie, pars in edito monte posita est: prætorium est regiæ jurisdictionis. Forum vulgo *Feurs* unde toti regioni nomen, & incolæ Forenses dicuntur, qui (ut ait *Masson*) antiquitus Segusiani dicebantur. S. Stephani [illegible] oppidum ad ripam Ligeris; Fu-[illegible] vocat Masson. ad radices montis [illegible] Barbara martyre virgine dicti. Iuxta id [illegible] assurgunt tres alii montes, in [illegible] perpetuo æstuantes flammæ con-[illegible]tur, unus eorum Mina alter Viala [illegible] Bota appellatur. In iis naturalis & [illegible] carbonis fodinæ sunt, tam com-[illegible] ut eo pro lignis aut carbonibus ex [illegible] singuli oppidani in focis suis at-[illegible] quotidie utantur. Ignis ille [illegible] ardentiorque eo qui è ligno [illegible]ditur. Ex quo carbone arti-[illegible] optimam faciunt. Habent

 iidem

iidem oppidani lapicidinas, unde lapis exscinditur colore cinericio, quo tota regio importato velut ornamento & decore ædificiorum utitur. Quin ann. cIↄ Iↄcv excisus est lapis altitudinis stupendæ prorsusque inusitatæ, unde solertia artificum, egregia crux in insula cui Pratum fori & nundinarum nomen est, extra murum posita erectaque aspicitur, è regione præcipuæ portæ oppidi illius, tota Europa celebris ob artificum industriam copiamque qui ferream supellectilem & arma, bellicaque instrumenta fabricant in tabernis & officinis suis. *S. Galmier*, in cujus suburbio fons est aluminis qui vulgo *Font forte* dicitur. *S. Germain Laval* in solo fœcundo & generosi vini feraci. *S. Bonet le Chastel*. *Roanne* ad Ligerim, in via quæ Lugdunum ducit. Denique monasterium & oppidum S. Ragneberti vulgo *S. Rambert*, ubi pons lapideus visitur, & quidem primus qui ab origine super Ligerim structus est.

Superior Borbonia tantum complectitur regionem, quam vocant *Combraille*, in qua est urbs *Montagu*; magis autem montosa est quam inferior Borbonia.

LEMOVICES.

Lemovicum provincia vulgo *le Païs de Limoisin* fines habet ad Septentrionem

GALLIAE. 57
tem & Aquilonem Bituriges; ad ortum
Borbonios; ad Meridiem & Vulturnum
Arvernos; ad Africum & Occidentem
Petrocorios; ad Caurum denique Picto-
nes. Haec provincia vulgo dividitur in
superiorem & inferiorem. Superioris me-
tropolis est Lemovicum vulgo Limoges,
quae urbs est ad Vigennam amnem, par-
tim in valle, partim in monticuli fastigio

ampliata & montibus præaltis undique circumdata, amne alluitur, qui secundum mœnia labens suburbium inferius urbe ipsa majus ac mœnibus cinctum interfluit.

Reliquæ sunt Vsarcha non inamœnum oppidum, grati aëris, ad flumen Vezeram, quod expugnari non posse fama jactitat. Proverbio quippe fertur, cui Vsarcha est domus, arcem eum possidere in Lemovicum ditione.

Briva oppidum in læta fertilique planicie situm, silvis obsitum, vinetis non destitutum, sedes est Senescalli.

Sunt & alia, Treignacum, Donzenacum, Allassacum, Bellus-Locus, (vulgo *Beau-lieu*) Meissacum, Vssetum, Bellomontium.

PETROCORII.

Petrocoriorum provincia vulgo *Perigord* fines habet ad Orientem Lemovices, ad Occidentem Encolismenses & Sanctones, ad Septentrionem item Encolismenses, intra quorum fines penetrat; ad Meridiem Aquitaniam secundū flumen Dordonam. Ea (inquit *Thuanus*) est nobilitate innumera, quam vix capit, fœta; & ingenio loci, quod vel nomen ipsum indicat, dura, & rixarum ac novarum rerum semper cupida. ad quos-

amplius & mœnibus præsidio ...
circumdata, antea alteram, qui ...
dam mœnia habens suburbium ...
urbe ipsâ majus ac mœnibus ...
intercluse.

Reliquæ sunt Vlarcha non ...
tum oppidum, quod expugnari non posse ...
gatum, quod expugnari non posse ...
jactant. Proverbio quippe ...
Vlarcha est domus ...
re in Lemovicum dicunt.

Briva oppidum in agro ... plani-
nicie situm, ...
destinatum ... ad Senescalli.

Sunt & alia, Trignacum, ...
cum, Allassacum, Bellus-Locus, (vulgo
Beau-lieu) Meissacum, Vlterum, ...

PETROCORII.

Petrocoriorum provincia vulgo Pe-
rigord fines habet ad Orientem ...
ces, ad Occidentem Encolismen-
Santones, ad Septentrionem item
colismenses, inter quorum fines ...
trat; ad Meridiem Aquitaniam ...
dii flumen Dordonam. La (inquit Thu-
anus) est nobilitate innumera, quam
capit, feta; & ingenio loci, quod ...
nomen ipsum indicat, dura, & ...
ac novarum rerum semper cupida ...

quoslibet tumores facile commoventur.
Provincia hæc solo est aspero & mon-
tano, sed cælo perquam amœno & sa-
lubri.

Præcipua hujus provinciæ urbs, vul-
go Perigueux, in planicie quidem sita, sed
undiquaque vinifetis collibus & tumu-
lis circumcincta, in duas divisa partes,
quæ circiter centum passibus à se invi-
cem distinguuntur. Episcopum suum habet.

Cætera sunt Sarlat oppidum Episco-
pale. Bergeracum novis munimentis va-
lidum & frumenti generosique vini
& aliarum frugum copia lætissimum. Ri-
beracum Nontronum sive Nontron: Lanel:
Brantosmum Brantosme oppidum peramœ-
num & in agro satis fertili situm super
amnem Dronam vulgo Drone: La Ro-
che, Mucidanum. Quibus addunt Lin-
dum oppidum fonte miræ scaturiginis
non incluso famosum.

Lemodium in solo prædiviti situm, ip-
sumque super rupem conditum, cujus
radices Dordonia amnis lambit. Libur-
num (inquit Thuanus) in Petrocoriis, op-
pidum situ opportunum, ubi Insula ad Du-
ranium adfluit, & ex æstu maris per Du-
raniam in ipsum regurgitante & vento
secundante non subito ac vehementi
turbine ... nonnunquam glomeratur,
ut navigantes nisi expertæ nautæ id caverent,

parum

parum ab subversionis periculo abesse videantur, eum turbinem vulgo Mascaretum vocant, & inter admiranda & peculiaria loci illius tota Aquitania celebrant.

ARVERNI.

Arvernorum provincia vulgo *Auvergne* fines habet ad ortum Forenses & Lugdunenses; ad occasum Lemovices: ad Meridem Velaunos: ad Septentrionem Bituriges & Borbonios.

Dividitur in superiorem & inferiorem. Superioris quæ fere montensis est oppida sunt *S. Flour* urbs in edita & undique prærupta rupe sita, & Episcopi sedes.

Aurilac vel *Orillac* quæ arcem habet intra mœnia editæ rupi impositam, ita ut toti urbi imperet. Cætera fere sunt, *Charlat: Murat. Billon.*

Inferior (quæ Limaniam complectitur vulgo *la Limagne,*) patet in longitudinem à veteri ponte Brivatensi ad Ganat circiter vinginti leucas; in latitudinem à monte qui vulgo *Poi de Dome* appellatur, usque ad oppidũ quod vulgo *Thiers* dicitur circiter octo. Principalis ejus urbs Claromontium, amœnissima & pulcherrima situ & fontibus abundans: quam Cæsaris Gergoviam fuisse volunt. Extra mœnia Aubatia S. Illidy (vulgo *S. Allyre*) jacet

jacet primæ vetustatis. Hanc medicus *lambus vomens de montibus amnis, Iuxta & fons salsus pontem lapidescit in altum.* Hic quippe cernitur pons è lapide structus concreto ex aquis vicini fontis, insigni naturæ miraculo.

Cæteræ sunt *Rion* (Ricomagum vocat *Masson*:) Montferrant in vertice editi montis sita; olim tantum castellum: Issodorum (vulgo *Yssoire*) urbs in planicie sita quam Elaver flu. præterfluit. *Brionde*, *Aiguepersé* & plures aliæ.

Ad hanc provinciam pertinet Ducatus Monpensier.

CADVRCI.

Cadurcorum provincia vulgo *le Quer-*
cy fines habet ad Occidentem Petroco-
ios, ad Orientem Arvernos, ad Septen-
onem Lemovices, ad Meridiem Vas-
nes. Duas Diœceses complectitur, Ca-
rcensem & Montalbanensem.
Principalis civitas est Cadurcorum
vulgo *Cahors*
ona olim (inquit *Thuanus*) ut qui-
putant, appellata, Oltæ (vulgo *Lot*)
itum est, qui in Gabalis ortus per Ru-
n Cadurcos descendit & urbem
ontibus alluit; nam quarta tan-
e terram & Barrensem portam
arvas tribus pontibus frenatur,

 vete-

vetere, Celandrio & novo; qui rursus duabus portis clauditur sine ullo ponte pensili; tantum in medio duobus propugnaculis se per latera invicem spectantibus firmatur.

Altera Mons Albanus (vulgo *Montauban*) super Tarnum fluvium, qui à Cevennicis montibus profluens, per Gabalos & Ruthenos labitur; urbs hæc (inquit *Masson*) dives, populosa & egregie munita, salubris quoque tabidis, ut medici aiunt. Habet Episcopum decreto Ioann. XXII & fontem mirandæ scaturiginis, tantaq; est hujus soli ubertas ut cum feracissimis possit contendere. Sita est urbs in fastigio editi collis, & versus pontem super Tarnum declinat: pons hic elegantissimæ est structuræ.

Reliquæ urbes sunt *Castel Sarrazin* in declivi loco sita, sed bene munita. *Montech* exiguum oppidum.

Moissiacum vulgo *Moissac* opulento Benedictini ordinis cœnobio illustre, & amœnissimo situ; nam ad Septentrionem & Occidentem colles jacent vineis culti, ad Orientem campestris regio pascuis & fructiferis arboribus abundans, ad Meridiem Tarno rigatur, qui mœnia illius lambit. Olim longe majorem fuisse quam est hodie veterum murorum vestigia testantur.

Lauserta

Louferte oppidum super rupem condita. *Souillac* super Dordonam amnem ad extremum hujus provinciæ limitem. Quibus alii addunt *Burelle*, *Nazareth*, *Gourdon* & *Martel*.

RVTHENI.

Ruthenorum Provincia vulgo *Rovergue* fines habet ad Occidentem Cadurcos, ad Septentrionem Arvernos; ad Orientem Velaunos, ad Meridiem Albigenses & Gabalos. principalis illius urbs *Rhodez*. reliquæ sunt *Ville-Franche de Rovergue*, *Estanges*, *Espeyron*.

AQVITANIA.

Aquitania olim fere tertiam Galliæ partem complectebatur, & à montibus Pyrenæis ad Ligerim usque pertine- ...tum, hodie longe strictius sumitur & fere ...Garumna terminatur; à nonnullis & ...neæ finibus concluditur. Atque ita ...ctius sumta, primum habet ad Ocea- ...n *le pais de Medoc*, (Medullorum lit- ...ppellat Thuanus,) ad Garumnæ o- ...ud pulcherrimum toto mari Ocea- ...speciosissimum dividit scopulis im- ...turris Cordoana, iter naviganti- ...rdiu noctuque accensis ignibus ...ns. Comprehendit autem hæc ...rum provincia quicquid terra-

rum

rum inter Burdigalam & Garumnam Oceanumque concluditur. solum arenis & pulvere squallidum; Bernardus Allianus Historiæ Gallicanæ Scriptor (inquit Masson) apud Medulos natus mihi retulit, Medulos non esse Insulam, ut fere opinio est, sed continentem regionem plane infertilem, abundare tamen subere, pice, resina, tædis & ejusmodi rebus; nec ea pars quæ littori proxima est caret vitibus, sicut & prope Solacum non desunt salinæ, nec non quam proxime in ipso Garumnæ ostio frequens est ostreorum piscatus singularis & suavissimi succi, quæ Burdigalenses glareosa & Solacensia appellant. Medulis contigui Boii, quos Paulinus Piceos nominat, infœlicissimo solo habitant, in quo nihil præter arenam, sabuleta ac pineas silvas invenias: quibus tamen ex pinetis, quæ resinam & picem ferunt, uberem quæstum faciunt: vulgo *le Pais de Bouch* appellatur, ejus Dominus olim *le Capital* dicebatur, hodie ad Comitem Candalæ pertinet.

Burdigalensis provinciæ vulgo *le Bordelois* caput est Burdegala celeberrimum Aquitaniæ emporium; de qua Michael Hospitalis;

Terraque marique potentem
Burdegalam, portus ubi fluminis unda capaces

Mille

Mille carinarum facis æstu inflata marmo.

Sita enim est ad Garumnam fluv. omnium qui e Pyrenæis montibus effluunt, maximum: qui ab hac urbe, ubi oceani æstuantis accessibus auctus est, iisdem retro remeantibus, suas illiusque aquas agit, aliquantulum plenior; & quanto magis procedit, eo latior magnique freti similis: nec majora tantum navigia tollere, verum etiam more pelagi sævientis exurgens navigantes jactat: vento ubi paululum spiraverit, mirum in modum commoveri solitus.

Reliqua oppida sunt Blavia vulgo *Blaye* oppidum & arx munitissima, quatuordecim à Burdigala & ab ostio Garumnæ triginta milliaribus, custodes vigilesque habet perpetuos (inquit Masson) qui tan[illegible] e specula quid tota Garumna re[illegible] affectatur diligenter observent, ino[illegible] [illegible]que mos ab expulsis Aquitania An[illegible] in hunc diem, ut minime his liceat [illegible] Burdigalam tendere, nisi prius [illegible] [illegible]orum sopparum & reliqua vela [illegible] & positis anchoris tormenta [illegible]consignarint, arcisque præfecto [illegible] navium ergo aureum persol[illegible]

[illegible] oppidum situ firmû ad Insu[illegible] & Ducanii confluentê positum.

Burgum

Burgum Pontii Leontii vulgo *Bourg ſur mer*, antiquum & validum bello oppidum (inquit Maſſon) à Paulinis ejus authoribus ad confluentem Ellæ in Garumnam.

Quibus addunt *Condat, S. Macaire, Lormont, Carbonnieres, & Carbon blanc. Fronſac* è munitiſſimis hujus provinciæ oppidis, quippe vertici montis impoſitum, & amœniſſimo proſpectu: caput eſt marchionatus qui vulgo dicitur *Fron- zadez*.

Vaſatenſis provinciæ vulgo *le Baſadou*, caput eſt Vaſarum vulgo *Baſas*, urbs antiqua & Epiſcopalis, loco arenoſo poſita. unde Sidonius lib. 8. epiſt. 12. Tantum ne te Vaſatium civitas non ceſpiti impoſita, ſed pulveri tantum, ſyrticus ager ac vagum ſolum & volatiles ventis altercantibus arenæ ſibi poſſident &c. Coſſio antiquis dicitur.

Reliqua oppida ſunt *S. Bazeille* ſive S. Baſiliæ oppidum, quod Baliſa amnis attingit vulgo *la Baiſe*.

Regula vulgo *la Reolle* ad Garumnam cœnobio nobile ac ſitu opportunum oppidum (inquit Thuanus,) ſuperioribus annis à Rege ſecuritatis cauſa Proteſtantibus conceſſum.

Monſegurium, oppidum tumulo, in quem à nulla parte deſpectus eſt, inſi-

Burgum Pontis Leonis vulgo Bourg sur mer: antiquum & validum valde oppidum (inquit Masson) à Paulino cum auctoribus ad confluentem [illegible] in Garumnam.

Quibus addunt *Condat, S. Macarii, Lormont, Carbonarias, & Carbon blanc.* *Fronsac* e munitissimis huius provinciae oppidis, quippe vertici montis impositum, & amoenissimo prospectu caput est marchionatus qui vulgo dicitur *Fronsadez*.

Vasatensis provincia vulgo *le Basadois*, caput est *Vasatum* vulgo *Basas*, urbs antiqua & Episcopalis, loco arenoso posita, unde *Sidonius lib. 8. epist. 12.* Tam ut Vasatum civitas non cespiti imposita, sed pulveri tantum, syrtium ager ac vagum solum & volubiles ventis altercantibus arenae sibi possident. *Cossio* antiquis dicitur.

Reliqua oppida sunt *S. Bazeille* sive *S. Basiliae* oppidum, quod *Balsa* antiqui vulgo *la Bath*.

Regula vulgo *la Reole* ad Garumnam coenobio nobile ac loco opportunum oppidum (inquit Thuanus,) superioribus annis à Rege securitatis causa Protestantibus concessum.

Montsegurium, oppidum tumulo in quem à nulla parte despectus est, aedi-

ficatum, in planicie porrectum est angustius, qua Regulam oppidum spectat, qua Durantium spatiosius & domibus magis frequens, eaque parte duas turres habet amplissimas, porta media, quae propugnaculo e terra structo defenditur, subjecto Dropto amne, qui tumuli radices ab uno latere alluit.

S. Ferme, Castel moron, Gironde: Salvaterra vulgo *Sauveterre* &c.

Ora autem Aquitaniae (inquit Masson) maritima à Burdegala Baionam tendentibus protenditur in leucas triginta & aliquanto infructuosa & sterilis: abundat tamen melle, lacte, subere. Quod spatium & longitudinem itineris incolae atque exteri appellant Hispanica voce *Lanas* id est planiciem seu Aquitanicas Landas, sterilem & infructuosam.

Sequitur *Lapurdia* vulgo *Labourd* aut *Lourdo*, quae duas dioeceses complectitur Baionam & Aquensem civitatem vulgo *d'Acqs*.

Baiona mercatorum & apparatu firmata munimentis (inquit Masson) tutissimum est Gallorum propugnaculum, & sede Episcopali & Senescalli praetorio & portu celebris (ad quem naves ex tota Europa conveniunt) non levem est consecuta inter reliquas Aquitaniae dignitatem. Aritis (inquit Thuanus) per aquas Tarbelli-

cas labens, incidente Gavio, qui à Petra forata loco egregie piscoso descendit, decussatim eam intersecat, & plerumque intumescentibus ex vicino Pyrenæo ingruentibus aquis parum à submersionis periculo urbs erat, ostio Atiri fere arenis oppleto, & parte ejus non recta per ostium, sed per canalem, qui ad promontorium vulgo Britonum dictum cubitali flexu decurrebat, in mare se exonerante. Itaque pridem tentatum sublicis in terram fistucatis & lapideo muro opposito, ut canali illo obstructo, Atirus per ostium suum aquas emitteret, & recto cursu labens profundiorem alveum sibi foderet. quod tamen casu potius quam hominum industria accidit, tãta vi aquis recedente æstu erumpentibus, ut disjectis hinc inde arenis, quæ ostium oblimabant, & canali ipso Britonum per eas plus quam per sublices obstructo, ostium tanta capacitate fuerit apertũ ut rarius aqua in urbem regurgitet. nec tamen omni metu propterea urbs liberata, quippe arena rursus per ęstum maris sensim ostii alveum replente, unde nuper factum, ut exitum non habentibus aquis, magna pars murorum disjecta sit.

Aquensis urbs, quadrata forma condita, & muro fossisque munitissima, Episcopali dignitate & Senescalli prætorio nobi-

nobilis; haud longe ab illa labitur Atirus, egregio ponte junctus.

VASCONES.

Vasconum provincia hodie fere complectitur hasce Provincias, Aginnensem, Armeniacam, Bigerrones, Convenas.

Aginnensium provincia fines habet ad Orientem Cadurcos, ad Septentrionem Petrocorios, ad Occidentem Guiennam,
...d Meridiem Armeniacos. complecti-
...r duas Diœceses, Aginnensem & Con-
...omensem.

Aginnensis civitas sita est in regione
...chra, amœna, pingui ac fertili, judica-
... una ex ditioribus & uberioribus
...anæ totius quod eam irrigeant (in-
... Masson) tres amnes, Oltus, Dura-
... Garumna, estque posita in paten-
...k latissimis campis.
...qua hujus Provinciæ oppida sunt
...sse, Clairac, Marmanda, Tonens,
...lerm, le Mas, Ville Franche,
...nnus muris cincta & alia mino-
...nu.
...omum (vulgo *Condom*) ampla
... , sed non tam amœna aut
...neque tam omnibus rebus ad
...ariis abundans quam Agin-
...uper amnem Balisam vulgo
...que vitiferis collibus septa.

 Episco-

Episcopum habet & Senescalli prætorium. Ad illius Diœcesin pertinet Valentia non longe à Balisa sita; *Layrac* super Garumnam; & alia.

Aginnensi provinciæ adjacet Ducatus Labretanus vulgo *d'Albret*, cuju. præcipuum oppidum est Neracum in præpingui agro situm.

Armeniacus Comitatus duos complectitur Diœceses, Ausciorum & Lactoratensem.

Augusta Ausciorum, vulgo *Auch* (Inquit *Thuanus*) in Armeniaco principatu, Archiepiscopali dignitate cum amplissimis reditibus ornata civitas & olim Novempopuloniæ caput: partim ad clivum duræ & modice editæ rupis condita.

Lactoratum vulgo *Lectoure*; Episcopalis civitas & Armeniaci principatus caput; in vertice montis sita difficilis admodum accessus, & triplici muro cincta, unico tantum aditu juxta portam qua Tholosam itur; cæterum fossis, mœnibus & propugnaculis ita munita ut ægre expugnari posse credatur.

Reliqua hujus principatus oppida ignobilia sunt, præter Insulam Iordani, quam Thuanus, validum, haud longe à Tholosa, Protestâtium præsidium vocat.

Bigerronum Comitatus, vicinus Pyrenæo,

Episcopum habet & Senescalli [illegible] tum. Ad illius Diœcesin pertinet Valen- [illegible] tia non longe à Baïsa sita; Leyrac [illegible] Garumnam; & alia.

Agennensi provinciæ adjacet [illegible] Lebretanus vulgo d'Albret, cujus [illegible] cipuum oppidum est Neracum in [illegible] pingui agro situm.

Armeniacus Comitatus duas [illegible] plectitur Diœceses, Auscorum & [illegible] torensem.

Augusta Auscorum, vulgo Auch [illegible] (in qua Tiburni) in Armeniaco prin- [illegible] patu, Archiepiscopali [illegible] plissimis radicibus [illegible] Novempopulaniæ caput [illegible] vium duræ & modicæ [illegible] dua.

Lactoratum vulgo Lectoure, Episco- palis civitas & Armeniaci principatu [illegible] per [illegible] modum accessu, & [illegible] muro [illegible] cta, [illegible] tantum [illegible] qua Tholosam [illegible] ceterum [illegible] nibus & propugnaculis ita munitur ut [illegible] gre expugnari posse credatur.

Reliqua hujus principatus oppi- [illegible] ignobilia sunt, præter [illegible] quam Thecanus, [illegible], haud longe à Tholosa. Proventibus præstibus [illegible] Bigerronum Comitatus, vicinus [illegible] tanor

tenaro, inter Benearnum & Convenas: cujus præcipua urbs est Tarbea vulgo Tarbe Episcopalis, super amnem Aturrum (vulgo Adour) sita, & in aliquot partes divisa quæ singulæ suas portas & mœnia habent; ut diversis temporibus condita & aucta fuerit.

Reliqua oppida sunt Trie, Ravastenis, Mauborget, & Bagneres à Thermis calidis ita dictum, ad radicem editi montis e quo fontes illi calidi scaturiunt.

Convenarum provincia vulgo Comminges fines habet ad Ortum Fuxensem Comitatum, ad Septentrionem Languedociam, ad Meridiem Pyrenæum, ad Occidentem Armeniacum. Vulgo dividitur in superiorem & inferiorem. Superior tota montana, in qua sunt urbes Episcopales S. Bertrand & Coserans, reliqua oppida S. Beat, S. Fregeau, Mauregeau, Saliers, &c. Inferior magis plana, complectitur Episcopatum de Lombers, l'Isle de Dodon, Samathan, Muret, Rieumes, & magnum numerum municipiorum & Castellorum.

S. Bertrandi urbs è veteris convenarum urbis ruinis ædificata, in valle Cagaris, Episcopum habet.

Coserani urbs valde antiqua & Episcopalis.

Lugdunum oppidum in editissimo colle & difficillimi accessus positum, qui ta-

men

men collis vineis consitus est. valles frumenti feraces, & compascuæ.

Lombres Episcopalis civitas, partim vineis, partim fertilibus frumenti arvis, atque pascuis cincta.

Insula Dodonis edito loco situm oppidum, juxta amniculum qui vulgo *Save* appellatur.

Samathan in profunda valle sita, quam Sava dividit, arcem habet, edito & prærupto undique colli impositam, adhæc muris & propugnaculis munitissimam.

Muretum v leuc. à Samathan, III à Tholosa, super Garumnam, editum collem propinquum habet, è quo in urbem despectus est, ideoque bellicis insidiis obnoxia est urbs.

Ad limitem provinciæ Bigerronum jacet Comitatus Gaurensis, cujus præcipua oppida sunt Granatum vulgo *Grenade*, super Garumnam, qui in hujus vicinia Savæ fluvioli aquas, cujus ripæ fertiles sunt, suis admiscet.

Bellomontium vulgo *Beaumont*, in planicie situm oppidum, procul ab amnibus.

Gimontium ad ripam fluvioli qui vulgo *Gimoe* dicitur, partim in clivo prærupto, partim in planicie positum.

Iuxta Samathanum & Gimontium porrigitur Comitatus d'Estrac, cujus præcipua

men collis vineis consitus est, [illegible] mente feraces, & compascua.

Lombere Episcopalis civitas, [illegible] vineis, partim fertilibus frumento [illegible] atque pascuis cincta.

Insula Dodonis edito loco [illegible] pidum, juxta amniculum qui vulgo [illegible] appellatur.

Samathan in profundo valle [illegible] Sava dividit, arcem habet, edito & [illegible] rupto undique colli impositam, [illegible] muris & propugnaculis [illegible]

Merettum e [illegible] Tholosa, super Garumnam, [illegible] lem propinquum habet, e quo [illegible] despectus est, [illegible] noxia est urbs.

Ad [illegible] provinciae [illegible] jacet Comitatus Gauralis, cujus [illegible] pua oppida sunt Granatum vulgo [illegible] de, super Garumnam, quae [illegible] nus Sava [illegible] ales sunt, [illegible]

Bellomontum vulgo Beaumont, [illegible] planicie situm oppidum, procul ab [illegible] nibus.

Granatum ad ripam fluvii [illegible] vulgo Grenade dicitur, partim in clivo [illegible] rupeo, partim in planicie positum.

Juxta Samathanum & [illegible] portigitur Comitatus d'Estrac, cujus [illegible]

cipua urbs Miranda; reliqua Pavie, Castelnau locus munitus & difficillimi aditus, & aliquot alia.

LANGVEDOCIA.

Languedocia nobilissima Provincia fines habet ad Occidentem Vasconiam & Armeniacos: ad Septentrionem Cadurcos & Arvernos, ad Ortum Provinciam; ad Meridiem mare Mediterraneum. Amplissima haec Provincia complectitur viginti duas Dioeceses & plurimas Provincias. Quarum prima est Velaunorum provincia vulgo le Velay, quae fines dividit cum Arvernis. Cujus praecipua urbs est Anicium vulgo le Puys, Episcopalis civitas. Secunda Tarredunum vulgo Tournon, juxta quod oppidum Dulcis [illegible] le Drac, praeceps rapidusque torrens Rhodano permiscetur.

Secunda Gabalorum provincia vulgo Gevaudan, cujus praecipua urbs est Mimate vulgo Mande; reliqua sunt Quesac [illegible] & alia ignobiliora.

Tertia Albigensium provincia quae ab [illegible] montibus Gabalis separatur. Cujus primaria urbs Alba Augusta sive Albiorum vulgo Alby; Episcopalis & valde antiqua.

[illegible] Castra vulgo Castres, urbs ad [illegible] amnem sita, in cujus adversa

ripa (inquit *Thuanus*) est villa ad Gadum
quæ hodie cum urbe conjungitur, amne
medio, & duabus molatrinis ad utram-
que ripam exstructis. quarum ea quæ
villam respicit cum munimento conne-
ctitur muro intermedio. De cætero lo-
cus haud admodum firmus, muro è ter-
ra fere, nam rari ibi lapides sunt, cinctus,
& turribus per intervalla dispositis distin-
cto, & fossa haud admodum profunda
vallato. Præterquam quod ipse ager Ca-
strensis fertilissimus sit; vicinam habet
Vallem Mazametanam (vulgo Valon de
Mazamet) omnis generis frugum fera-
cissimam, cum oppido ejusdem nominis.

Quarta Tolosatum Diœcesis, cujus ca-
put uti & reliquæ provinciæ Tholosa, in
latissima planicie sita, toto regno (inquit
Thuanus) si Luteriam excipias, amplissi-
ma, si multitudinem & pulchritudinem
sacrarum ædium; Senatus post Parisien-
sem primatii dignitatem, scholarum fre-
quentiam, civium opes & ædificiorum
splendorem spectes, aut par aut paulo in-
ferior: ut non minus quam olim Palladiæ
nomine hodie gloriari & possit & de-
beat. Garumna illam pene circumvallat,
ut non solum (inquit *Masson*) quadra-
ginta aut plures ante ejus mœnia frumen-
tarias molas circumagat, sed etiam ju-
mentis & hominibus salutarem potum
præstet:

tiju (itaque *Tarnum*) est vifa ad Gall[illegible] quæ hodie cum urbe conjungitur, [illegible] medio, & duabus molariis ad utr[illegible] que ripam extenditur, quæ [illegible] villam respicit cum monumento [illegible] ctitur muro intermedio. De [illegible] cus haud admodum firmas, mœ[illegible] ta fere, nam rari ibi lapides fere, [illegible] & turribus per intervalla d[illegible] dio, & fossis haud admodum [illegible] vallato. Præterquam quod [illegible] strensis fertilissimus it, [illegible] Vallem Mazametanam (vulgo Valle[illegible] Mazamet) omnis generis [illegible] cissimam, cum oppido eodem [illegible]

Quarta Tolosanæ Dioeces[illegible] put [illegible] & reliquæ provinciæ Tholo[illegible] latissima planicie [illegible] *Thezau* [illegible] Lavaurum excepto, ampli[illegible] ma, [illegible] multitudine & [illegible] facrarum ædium. Severus post Pa[illegible] sem primatu dignitatem, [illegible] quentiam, civium opes & [illegible] splendorem spectes, aut par aut [illegible] ferior: ut non minus quam olim Pallad[illegible] nomine hodie glorietur & [illegible] beat. Garumna illam pene circum[illegible] ut non folum (itaque *Massa*) [illegible] gines aut plures inter eju[illegible] tarias molas circumagat, [illegible] mentis & hominibus [illegible] [illegible]

præstet; & ab ea ingentibus pene par flu- viis omnis generis merces Burdigalam usque devehat.

Quinta Lauracense territorium vulgo *Lavaur*; cujus sedes Episcopalis est ad S. Papulum, vulgo *S. Papoul* VII à Tho- losa leucis; caput autem Castrum Arrii vulgo *Castelnau d'Arri*, urbe satis vasta (itaque *Massa*) multoque populo af- fluens, IV leuc. à Tholosa.

Sexta Fuxensis Comitatus nobilissi- mus; cujus principalis urbs est Fuxum, vulgo *Foix*, præfecturæ Judicialis sedes. Reliquæ sunt Apamia, vulgo *Papiers* Epi- scopali dignitate clara, & fæcundis colli- bus undique cincta. *Saverdun* & *Mas-* *res*. Comitatum Fuxensium antiquæ sedes ob amœnitatem vicini agri. Ad hunc Co- mitatum referuntur Comitatus Carma- niæ, & Mirapincensis; posterioris caput est Mirapincum vulgo *Mirepoix* urbs E- piscopalis.

Præterea inter Tholosam & Provin- ciam Cærencas sunt oppida Caferes super Garumnam & Rivenz vulgo *Rieux* Episcopalis urbs.

Carcassona Episcopalis urbs, quæ du- plex (itaque *Thezau*.) medium Atacem (vulgo *Aude*) satis amplo inter utram- que urbem spatio interjecto habet: à Me- ridie Occasum versus in colle superior urbs

sita

sita est, in eaque Episcopus sedem habet: in ima urbe in plano posita jurisdictio regia exercetur.

Narbona Archi-Episcopalis urbs, dignatione & antiquitate, cujus passim in ea monumenta visuntur, præcipua, ut quæ non solum Septimaniæ, sed vicinæ trans Rhodanum provinciæ toti olim nomen dederit: sita est agro fertili & omnibus rebus abundante, ad fluvium Atacem, qui haud longe hinc descendit in mare Mediterraneum.

Alecta vulgo *Aleth* urbs Episcopalis ad radices Pyrenæi.

Agatha vulgo *Agde* urbs Episcopalis super amnem quem vulgo vocant *Erhaud* & non longe ab ostio Atacis.

Biterrensis urbs vulgo *Besiers* urbs Episcopalis, ad cujus radices (inquit *Masson*) Orgius sive Orgio, vulgo *Orb*, amnis decurrit; quam quasi bis terram dictam volunt ob annonæ copiam.

S. Pontii Tometiacum vulgo *S. Pons*, Episcopalis urbs.

Ledovensis urbs vulgo *Lodeve* itidem Episcopalis, ad Orgil ripam.

Civitas Magalonensium, Episcopatus Magalonensis, vulgo *Mompelier*, urbs Episcopatu & præcipue Academia celebris, salubri cœlo, soloque amœnissimo juxta & fœcundissimo.

Nemausus vulgo *Nismes*, ea (inquit *Thuanus*) Narbonensis Galliæ præcipua civitas est, præter opes & alia hujus ævi decora supra omnes, quæ toto orbe Romano fuerunt, si Romam unam excipias, antiquitatis venerandę monumentis spectanda, Amphitheatro, palatio, delubro Vestæ extra urbem, & admirandæ pulchritudinis ruderibus ac fragmentis, quæ cum recentibus regum nostrorum ædificiis etiam hodie certant, ac postremo fonte cognomine veterum testimoniis famoso, qui tanta aquarum copia fluit, ut molatrinis compluribus extra & intra urbem serviat, inter arcem & Carmelitanam portam decurrens, in quam per canalem admittitur, porta bullis clathris ferreis obserata.

Vcetica vulgo *Vsez*, Episcopatu insignis.

Elusensis urbs vulgo *Eause* Episcopatu itidem.

Vaurum vulgo *La Vaur* Episcopalis urbs quæ ab Aculo amne vulgo *Agut* alluitur.

Montalbanum vulgo *Montauban*. urbs dives & populosa hodieque inprimis munita.

Vivarensis pagus, qui secundum Rhodanum circiter viginti leucas in longitudinem protenditur, in montes collesque assur-

assurgens, in qua plura oppida, Vivarium præcipuum, in ripa Rhodani positum, ad quod Episcopatum Helviorum urbe eversa traductum volunt. Cætera sunt *Nonnay*, & pons S. Spiritus qui Langedociam à Provincia separat, oppidum mœnibus clausum, quod pontem habet longe pulcherrimum super Rhodanum, longum cIↄ cc pass. viginti duab. fornicibus firmissimis & pavimento decenter strato. Et alia minoris momenti.

In eadem Provincia sunt & Aquæ Mortuæ vulgo *Aigues mortes* locus olim portu celebris, nunc prorsus oblimato & inutili.

LVGDVNENSIS PROV.

Lugdunensis provincia vulgo *le Lyonnois*, limites habet ad Septentrionem Bressiam, ad Ortum Sabaudiam; ad Meridiem Delphinatum; ad Occidentem Arvernos & Forenses. Hujus metropolis est Lugdunum vulgo *Lyon*: urbs antiqua & nobilis. interfluit fluvius Arar, super quem pons ex novē fornicibus structus magno urbis commodo, & haud longe ab urbe in Rhodanum influit. Emporium est celeberrimum; de quo plura dicere brevitatis causa supersedeo: Qui accuratissimam illius descriptionē desiderat legat Guilielmum Paradinum.

Lugdu-

Lugdunensi provinciæ adjacet principatus Dombensis, regio collibus & montibus aspera, regiæ familiæ Montpenseriæ peculium. Vmbarum regionem vocat Masson. cujus caput est Trivolcium vulgo *Trevoul*, edito situm loco ad ripam Araris. Regio denique Vmbarum Lugduno utilissima est propter viciniam & rerum quibus abundat affluentè copiam.

DELPHINATVS.

Delphinatus nobilissima provincia fines habet ad Meridiem Provinciam, ad Occidentem Rhodanum; ad Septentrionem Lugdunenses; ad Orientem Sabaudiam & Alpes. Dividitur vulgo in superiorem & inferiorem. Superioris metropolis est Ebrodunum, vulgo *Ambrun*, maritimarum alpium (inquit *Thuanus*) metropolis: sita est in tumulo, qui extat in media valle pascuis læta, rigante illam amne Druentia, & undiquaque collibus cincta, qui egregia fertilitate & frumenta ferunt & vites, & omnis generis arboribus abundant. Archiepiscopum habet.

Reliqua oppida sunt Valentia Cavarum (ut vocant docti) vulgo *Valence*, ad Rhodanum sita, in solo fecundo, duplici muro cincta, & diversis propugnaculis æquali intervallo distincto. Episcopum habet, & Academiam celebrem in qua

Cuja-

Cujacius jus civile cum summa gloria illustravit.

Dia vulgo *Die* urbs item Episcopalis: sed quæ unitur (ait *Masson*) cum Valentiæ Episcopatu.

Vapincum vulgo *Gap*. Episcopalis urbs, & antiqua.

Inferioris hodie metropolis est Gratianopolis vulgo *Grenoble*, plano loco sita, & in agro fœcundissimo; interluit illam Isara, cujus ripæ hic pulcherrimo ponte junguntur; alluit Draco, rapidissimus torrens. Episcopum habet, & Parlamentum totius Provinciæ hic residet.

Proxima est Vienna quondam primaria, & hodieque Archiepiscopi sedes, ad Rhodanum sita. Eadem urbs (inquit Masson) alluitur à Gera fluviolo (vulgo *la Gere*) qui inter Lugdunum & Viennam decurrit satis altus amnis, Symphoriani oppidum interluens & ligneo ponte stratus.

Reliquæ sunt Romanus vulgo *Romans* urbs (inquit *Masson*) situ Hierusalem valde similis, ubi lapideo pōte Isara transitur: hæc inter opulentissimas censetur.

Montilii Ademari oppidum vulgo *Mont-Limar*, mediocre (inquit *Masson*) at pulchrum & placidum, murisque & fossis egregie cinctum, circumdatumque virentibus hortis.

Mura

Mura (inquit *Thuanus*) oppidum est loco inæquali situm cui superimposita est arx, tumultuario opere à Diguierio munita, de cætero fossa profunda vallatum, & in angulo qui Meridiem respicit amplissimo propugnaculo firmatú. Sunt & alia quam plurima quæ brevitatis causa prætereo.

PROVINCIA.

Nobilissima Galliæ regio quæ vulgo Provincia dicitur, fines habet ad Septentrionem Delphinatum, à quo Velæis montibus & Druentia amne separatur, ad Orientem Alpes & Varum fluvium, ad Meridiem mare Mediterraneum; ad Occidentem partim Arausiorum principatum, partim Avenionis & Venissæ Comitatum, denique Rhodanum. Sunt in illa præter minora oppida, duæ civitates Archiepiscopales & undecim Episcopales.

Archiepiscopales sunt Aquæ Sextiæ & Arelate.

Aquæ Sextiæ vulgo *Aix*, Parlamenti Provincialis sedes, intra cujus muros multa vetustæ antiquitatis monumenta visuntur.

Arelatum vulgo *Arles*, loco paludoso situm (ait *Thuanus*) qua Borean respicit, ad Austrum & Ortum saxosus campus exci-

excipit antiquis memoratus, qui derivato ex Druentia canali nonnihil cœpit mitescere, & qua parte colitur, inter saxa illa optimum & purissimum frumentum producit. Turonus amnis ipsam urbem circuit. ceterum ad sinistram Rhodani ripam sitam. Ab Arelate Massiliam XV provinciales leucæ numerantur.

Massilia vulgo *Marseille*, Episcopalium prima, antiquissima urbs, undis Gallici maris (inquit *Masson*) tribus partibus abluitur. Quarta pars illa est, per quam ad eam acceditur per continentem. Quo in spatio quicquid ad arcem pertinet, expugnatu difficile est, natura difficilem expugnatum reddente, nam vallis altissima & longa & ascensu ardua est.

Dina vel Dinia, vulgo *Dine*. vel *Digne*.

Grasse vel Grassense oppidum.

Glannate vulgo *Glandeves*.

Senas: Vesdantiorum oppidum in Alpibus maritimis Ptolom.

Sant Paul de Vences in Alpibus maritimis oppidum.

Apta Iulia vulgo *Apt*.

Reiensium civitas vulgo *Reius*, distat ab aquis Sextiis XVI mill. Franc.

Forum Iulii vulgo *Freiuls*, urbs Episcopalis & antiqua in qua multa vetera monumenta visuntur.

Cesteto vulgo *Cisteron*, urbs item Episcopalis

scopalis ad ripam flu. qui vulgo *Durance* dicitur. Cisterico (inquit Thuanus) urbs est accessu difficilis, quippe duobus amnibus circumdata, ab ortu Druentia, à septentrione Buedia, dorso colliculi adhærēs, cui arx imposita est, & quia intra mœnia urbs clauditur inter duos præcelsos montes, Mollarium & Balmæum vulgo dictos, quos Druentia oppidum præterlabens media amne dividit, ita ut in colliculum illum mœnibus inclusum diversis partibus verberatio dirigi possit, ac præsertim ex planicie Druentiæ vicina, quæ Arnoldi castrum & provinciam inferiorem versus dimidiæ leucæ spacio porrigitur, &c. lib. xxxi.

Telonium vulgo *Tolon*, oppidum in interiori maris recessu novem leuc. a Massilia.

Præter has Episcopales urbes sunt & aliæ non minoris notæ.

Antipolis vulgo *Antibe*, antiqua urbs; quæ (inquit *Masson*) ob vicinam Niceæ quæ ad Ducem Sabaudiæ pertinet & propter prædonum injurias hodie propugnaculis munitur.

Olbia hodie Yeres vel Hieres ad mare urbs à Telono leuc. Huic in mari Mediterraneo obiacent Stœchades Insulæ hodie Hieres vel Yeres, circa quas præstantissimum Coralium colligitur.

S. Ma-

S. Maximini oppidum, sex grandioribus leucis Massilia versus Boream.

Martigia urbs est (inquit *Thuanus*) cum insula cognomine in Isthmo sinus qui vulgo Martigium mare ob id dicitur. Insula ponte cum continente conjungitur. Infra eam altera insula in ostio maris sita est, in eaque turris Hiccina consurgit pro specula navigantibus posita.

Batiolium oppidum (*Thuanus*) ad radices ardui montis loco depresso ac præcipiti situm, à tergo asperis collibus, à fronte præruptis fere clivis cinctum veluti forma theatrali; de cætero mœnia firma, quæ rivo convallem admodum angustam præterlabente alluuntur; & arcem oppido imminentem habet.

Porro in Rhodano insula est (*Masson*) *Cay maray* nomen ferens quæ Camarga corrupte ab incolis dicitur. Ea septem provinciales leucas amplectitur, frumentoque, pabulo, fructiferis arboribus, aliisque ad victum necessariis rebus abundat. Postremo pars Rhodani mare petens duas insulas facit, unam Salinarum quæ Pequentium dicitur, aliam Martícarum multo spatiosiorem & sponte illi cedentem, in qua Salinæ penitus admirandæ visuntur. Pequentium autem (vulgo *Isle de Pequau*) longior quam latior. O quantas opes, non provinciæ in qua

sita

sita est, sed Regi Galliæ Christianissimo affert propter salinas, salisque conficiendi rationem.

SEBVSIANI.

Anno demum cIↃ IↃ C I Regno Galliæ accessit Sebusianorum provincia vulgo *Bresse*, à Rege primum armis occupata, dein à Duce Sabaudiæ pro Saluciarum principatu tradita.

Huius præcipuum oppidum est Burgus, vulgo *Bourg en Bresse*, quod forum Sebusianorum, & Tanum olim dictum volunt: oppidum (inquit *Thuanus*) loco palustri sed secundo positum, ad ortum hiemalem montes & molli clivo descendentes amœnissimos colles vitibus consitos habet, Septentrionem versus Sequanos, Lugdunum ad Meridiem respicit; ab occasu late se planities pandit & ad Ararim usque porrigitur. Vt autem melius pateat quæ loca Sabaudus Regi Galliæ tradiderit, ipsas conditiones attexam. Pacta (inquit *Thuanus*) hujusmodi fuerunt, ut omnis intra Rhodanum à Geneva urbe tractus ipso fluvio comprehenso ad dicionem Francicam cum omni jure supremi dominii deinceps pertineat, tantum pro transitu in Sequanos commoditate pontis Gresini inter Clusuras & Arbiæ; oppidum cum designatis aliquot pagis Sabau-

do reservatus, ea lege, ut nullum vectigal imponere aut toto illo tractu ullum propugnaculum exstruere possit. Burgi arx bona fide Regi tradatur, cum tormentis & omni bellico apparatu & annona. Trans Rhodanum præterea Seisiellium, Datta, Chaussium, Arlæ-pons, Chava, Castellum cum omni jurisdictione sua Regi cedant. Præterea Gexensis præfectura cum omni territorio ac pleno jure, sicuti iis Sabaudi decessores usi ac fruiti sunt, &c.

BENEARNVM.

Benearnum vulgo *Bearne* Navarræ Regni appendix ad Regem Galliæ hodie pertinet. Hæc Provincia licet haud multum supra quindecim leucas in longitudinem, & pene totidem in latitudinem pateat; tamen ad quadraginta qua oppida, qua municipia & pagos complectitur. Ejus metropolis hodie est Pavium vulgo *le Pau*, ubi parlamentum est illius principatus: Vrbs ad ripas Gavi sive Gaberi fluminis sita, septem leucis à Pyrenæo tantum dissita, sed in solo plano, pulchroque posita. Subest Benearnensis provincia duobus Episcopis Eloroni & Lascurræ. Oleronum vulgo *Oleron*; ad radices Pyrenæorum sita, populo abundans & mercibus, juxta muros illius duo

amnes fluunt *Osavus* & *Aspeus*. Quorum hic Oleronum separat ab urbe *S. Mariæ*, quæ sedes est Episcopatus illius, tam stricto trajectu ut pons qui est inter has duas urbes, ex una tantum, sed longissima trabe sit compositus, quæ attingit utramque ripam. Lascurra vulgo *l'Escur*. Reliqua oppida sunt *Serrances*: Ortes vel Hortes Academia ubi literæ docentur, Hortesique subsunt Episcopatui Lascurrensi: Morlas, ubi moneta cudebatur. Pontac: Codeck & Navarrinum.

Atque hæc quidem de provinciis quæ propriis Galliæ limitibus continentur; Henricus II adjunxit bello acquisitam Metim cum suo territorio; itemq; Toul & Virodunum.

Virodunum (inquit *Thuanus*) urbs illa initio sub Merovingorum imperio fuit, vix lachrymis & precibus Exuperii à vastitate & incendio asserta, quod pro Gilone Romano contra Clodoveum Francorum regem stetisset; postea sub Carolovingiis fuit, atque ea Austrasiæ Reges sedem imperii sui habuere. Sed inclinantibus Carlovingorum rebus ann. Io ccccxxiv. Othoni II à Carolo Simplice jus, quod in ea regibus nostris erat, emtionis titulo concessum fuit & transactione inter Othonem III & Ludovicum IV. Cæsares facta, omnino alienata est, hoc additio,

dicto, ut nusquam deinceps Francorum regibus eam repetendi jus esset. ab eo tempore sub Germanis fuit à Comitibus administrata usque ad Godofredi Barbati F. qui XXVI annis post, suscepta in terram Sanctam profectione, cum se & sua omnia Deo devovisset, jus quoque omne in ea suum in Aimonem Episcopum ac ejus successores transtulit, cum postea Lotaringiæ duces, in quorum finibus Virodunense territorium est, potentia sua fredi jus in eam sibi tempore quæsivissent. Richerus Episcopus cētesimo anno post, eam à Balduino Godofredi Bullionensis fratre magno pretio redemit, cum ille cum fratre ad Hierosolymitanam expeditionem proficisceretur. Deinceps institutus in ea Senatus, qui immunitatibus ac privilegiis ab Imperatoribus concessis paulatim, ut in reliquis Imperialibus civitatibus hodie videre est, Episcoporum jurisdictionem ad se traxit. Hanc urbem Rex Henricus II anno CIↃ IↃ LII satagente Carolo Lotaringo Cardinali in potestatem redegit, salvis privilegiis & immunitatibus. Sed Cardinalis subito post Regis discessum vocatis in ædes privatas civibus, quos rebus suis favere cognoverat, ex suggestu magnificam & luculentam orationem apud ipsos habuit, & laudata egregia Regis voluntate, ac damnata publica

publica sub senatu administratione, quâ Episcopus jurisdictione erepta gravius admodum hucusque experti fuerant, novam administrationis formam instituit, cujus capita scriptis mandari jubet; tum circumstantes rogat, placeretne ut deinceps resp. hisce legibus cum Regis patrocinio & Episcoporum jurisdictione regeretur: cumque voce sublata omnes consensissent, leges recitatæ ac promulgatæ sunt.

Metis (inquit *Thuanus*) vasto ambitu decem xx mill. pass. complectitur, ab Occidente & Septemtrione Mosella fluvio cincta, qui prope urbem in duos canales divisus, altero muros alluit, altero in urbem per Barrensem pontem, qui altior est, accipitur & per alterum qui humilior est exit: tum Salliam fluvium excipit, qui partem à Meridie & Oriente urbem cingit, & lapsu cursu muros, ut & Mosella, atque urbis partem alluit. Ita undique fere certis fluviis illis ambitur, nullis præterea pomœriis firmata, quod cives natura situs se sat munimento tutos existimarent. Ab ea parte, quæ inter Occidentem & Meridiem jacet, quod neque Mosella fossis alluerentur, pomœriis utcunque & tegmine propugnaculo, sed undique obtecta, quod ante Campanam portam præcinctum, cum ab antiquo cives munivere,

nivere, ad hodiernos usus fere inutil. Sed Guisius & alii postea urbem egregie muniverunt.

Ludovicus XIII anno 1632 adjecit munitum oppidum *Moyenvic*, idque pluribus operibus roboravit.

II.

DE COELI SOLIQVE in singularibus provinciis qualitatibus.

PRo diversitate Climatum, coeli solique in Gallia qualitates diversæ sunt. Circa Lutetiam solum non modo frumenti, vini, cæterarumque frugum egregrie ferax, sed & amœnum inprimisque riguum: Belsia frumenti feracissima; Secalaunia arenoso licet solo, secalis tamen uberrimo proventu dives. Blæsensis ager præter frumenti, vini, aliarumque rerum ad vitam humanam necessariarum abundantiam, proceris arboribus luxuriat: multis amnibus, rivulis, stagnis rigua, eaque re Belsia potior. Aurelianensis ager aucupio, venationi piscationique peropportunus, sed generosi vini copia laudabilior. Vastina regio, sylvis lucisque amœna, cæte-

...ere, ad hodiernos usus ferè ...
... Gaisius & alii postea urbem ...
...iverunt.
...dovicus XIII anno 1632 ...
...um oppidum *Meyenne*, ...
...s operibus roboravit.

II.

...OELI SOLIQVE
...gularibus provinciis
...qualitatibus.

...diversitate Climatum, ...
...e in Gallia qualitates ...
...sunt. Circa Lutetiam ...

cæterum arenoso solo & fere effœto. Senonensis omnibus rebus ad vitam humanam necessariis affluens, vino inprimis delicato; ob nucum item copiam etiam oleo. Autissiodorensis vino abundat, ita ut Lutetiæ omnibus anni mensibus magnam copiam submittat. Campania læta planicie ideoque sementi aptior, sed telluris in quibusdam partibus levitate, agricolæ minus ex voto respondet. Brya sereno admodum cœlo gaudet & licet nemoribus abundet nullius tamen annonæ indiga est. Picardia nullius rei indiga præterquam vini, cætera non modo suis sed & vicinis abunde subministrat. Nivernium, fluminibus multis dividitur, & licet sylvosior sit, tamen pascuis egregie dives est. Metallis quoque abundat, præsertim ferri, quod hic præstans & magna copia effoditur. Lapicidinæ quoque illius celebrantur. Biturigum provincia nullius quoque rei indiga, amnium opportunitate qui conjuncti se in Ligerim præcipitant, varias quoque fruges cum aliis provinciis facili commercio commutat. Tota autem Gallia nulla est regio, ubi vel alia sit aeque autumnus suaviores sint, vel pira meliora cæterique fructus præstantiores, quam in agro Turonum. Cenomanorum ager inprimis riguus, ideoque pascua quam arvis melior; licet non-

nonnullis partibus ne vini quidem optimi, aut frumenti sit inops. Andegavensis provinciæ colles quidem vinetis, campi procerissimis arboribus vestiuntur; vina alba inprimis laudantur: opportunam autem commerciis faciunt flumina, quæ nusquam toto regno frequentiora aut majora reperiuntur: Linum quoque & cannabis hic abundat. Normannia licet neque pascuis neque arvis destituatur, tamen maris vicinia, incolarum ingenia magis mercatura quam agricultura delectantur: neque tamen propterea aut vino aut frugibus aut ullo alio annonæ genere destituitur; vini quoque inopiam supplet Pyrasium aut Sicera: vicina autem mari fere sterilia sunt, aut cultoribus suis ingrata. Britannia insignis provincia, & pascuis læta & frugum copia dives; vina minus laudata: Metallorum variæ venæ, ferri, plumbi atque etiam argenti: commerciis præterea dives; & maris fluminumque opportunitate nullius rei indiga. Pictonum provincia pingui admodum gleba; frumentis, vino, lana, lino, variisque fructibus supra modum abundat; quemadmodum & proxima Sanctonum provincia, quæ non modo suis abunde sufficit, sed & vicinis Anglis, Hispanis, Belgisque mittit. Petricoriorum ager montosus, asperque, & magnis nemo ribus

moribus opacus, in quibus præter quercus, quas ipsi vocant *Jarrie* innumeræ Castaneæ visuntur, insigni tam hominum quam porcorum pastu. nec tamen aut frumento, aut vino caret, quantum indigenarum usus postulant. Cœlo gaudet imprimis salubri, ita ut raro pestis hic sæviat. Fontes habet sulphureos & aluminosos: nec medicis herbis, aut terris caret, cum non procul ab urbe primaria gleba quædam rubra effodiatur boli Armeniæ æmula. Limogum provincia, cœlo frigidiusculo & solo haud satis fœto, triticum admodum parce, secale & hordeum paulo fert largius: Nec vina satis laudata præterquam in inferiori provinciæ parte. Cæterarum rerum & summa hic copia & vilitas. Arvernia superior, vini indiga, sed pecoris dives: inferior nullius rei indiga, etiam venis auri argentique & asuli lapidis celebratur. Borbonia & Forensis [illegible] arenoso sunt solo & plerisque locis effœto, unde frumenti hic inopia; vinum quoque nisi parce admodum incolis suis indulgent; Forensis tamen Comitatus longe asperior est Borbonia. Burgundia vero est solo: neque tamen frugum tanta copia ubique producit, ut incolis suis abunde sufficiant: vina magis laudata: cœlo gaudet clementi, abundatque amnibus. Lugdunensis, ager tellure non-

nihil

nihil macra & soluta levique; secundum ripas tamen Araris & vinetis & pascuis amœnus est. Delphinatus montana frumento, præsertim secali abundant; nec minus pascendis armentis & pecori sunt opportuna: vinetis inidonea. Campestria qua Rhodanum attingunt supra modum fœcunda, & vini laudati feracia; pascua præterea amœnissima, & variis amniculis & torrentibus rigua. Provincia longe fertilissima regio, non modo iis fructibus, quos cæteræ provinciæ ferunt excellit; sed & Aurantiis malis, limonibus, granatis, olivis. Etiam croco, & oryza abundat. Sed superior illius pars, vites maligne, fructiferas arbores benigne admodum nutrit, ob montium enim vicinitatem, qui jugi nive teguntur paulo frigidior est: incolæ tamen non secus quam reliqui & opibus pollent & armentis, pecoreque abundant. Languedocia haud dubio inter Galliæ provincias glebæ pinguedine, & omnium frugum feracitate eminet: licet nonnullis locis occurrant terræ effœtæ & arenosæ, prope Pesenas & Nemausum atque alibi. Vivarensium ager secundum Rhodani ripam omnibus rebus ad vitam necessariis abundat. Et licet magna illius pars editis montibus obsita sit, incolarum industria & laborum patientia fit ut ne hæc quidem pars

squal-

squalleat. Velaunorum & Gabalorum agri secale tantum & legumina abunde ferunt: hæ incolarum unicæ opes, nisi quod lacte, caseisque abundent; quos cum vicinorum vinis commutant. Ruthenorum provincia montensis, aspera, & sterilior: sed quercetanorum non modo frumenta sed & præstantissimum vinum producit. Hic & armentorum copia, & ligni cædui abundantia, atque carbonum fossilium: amnes illius piscosi, præsertim Tarnus, qui optimos sturiones nutrit quos indigenæ appellant *Creacs*. Etsi enim regio montana pascuis dives, dicitur tamen metallis, nusquam enim præstantiores ferri fodinæ reperiuntur; nusquam meliora marmora & id genus lapidum. In montanis Lauedani optimi & robusti equi nutriuntur, qui Hispanicis nequaquam cedunt, si non superant: sed minor ob angustias loci hic est copia. Convenarum provincia Fuxensi par, si non potior; tanta frumenti, vini, aliarumque rerum copia affluit. Bigerronum varia est conditio. nam qua declinat ad amnem *Aturo* sunt fertiliora Gorgyranæ loca censeri potest; qua vero Aurlicum, solo arenoso est & pene sterili. Burdegalensis ager optimum fert vinum non tamen suis sed & exteris: aër tamen hic ob maris vicinitatem & alias causas

sas

sas insalubrior, & præsertim Burdegalæ incolarum valetudine infamis. Beneatnum vinum fert optimæ notæ; milio abundat inprimis, licet ne reliquarum quidem frugum sit inops.

III.

DVCATVS, COMITAtus, aliaque Dominia Coronæ unita.

Ndes (vulgo *Anjou:*) Hugo Magnus Comitatum Andium dedit Gaufrido Grisegonnello fortissimo equiti ut ipsi auxilio esset in Regno recuperando: is genuit Fulconem; Fulco Gaufridum Martellum, qui cum liberis careret Comitatum reliquit cognato Gaufrido Barbato; quo itidem sine liberis defuncto successit frater Fulco Rechinus aut Rudis; qui sustulit Gaufridum & Fulconem qui ambo Comites Andium fuere. Fulco genuit Gaufridum V. cui è Mathilde Henrici I. Angl. R. filia natus Henricus Rex Angl. Dux Norman. & Guiennæ, Com. Andium &c. huic in Comitatu successit filius tertio genitus Gaufridus, qui è Constantia Comitissa Britanniæ reliquit filium posthumum

insalubrior, & præferens ...
valetudine infamis. ...
vinum fert optimæ notæ ...
inprimis, licet ne ...

III.

...ATVS, COMITA...
..., aliaque Dominia
... Coronæ unita.

bannum Arthurum; qui cum Richardo patruo in Regnum Angliæ deberet succedere, à Ioanne patruo crudeliter trucidatus fuit. Quare Philippus Augustus Rex Franc. omnes terras quas Ioannes Rex Angl. jure feudi in Gall. possidebat, ad Coronam revocavit. Post illa Ludovicus Sanctus Comitatum Andium fratri suo Carolo concessit, qui postea Rex Neapolis fuit. Ioannes autem Gall. R. in Ducatum vertit, & filio suo secundo Ludovico attribuit; huic successit F. Ludovicus; illi rursus filius Ludovicus, cui frater Renatus, Rex Siciliæ; quo defuncto rursus ad Coronam redijt. Denique anno 1568 Carolus IX. attribuit Ducatum hunc fratri suo Henrico: Henricus regni compos factus fratri Francisco, qui sine liberis discessit.

Normannia diu penes Reges Angliæ fuit, & in eundem modum ob scelus Ioannis ad Coronam Franc. retracta fuit; à quo tempore diu multumque de ea certatum inter Gallos atque Anglos: donec tandem Carolus VII. Anglos pene omni Gallia pelleret. Ludovicus XI. dedit Ducatum hunc fratri suo Carolo, sed paulo post ipsi rursus fuit ereptus & Coronæ restitutus.

Aquitania, quondam Regnum, à Carolo Calvo Ducatus titulo tradita Radulpho,

pho, per Leonoram ad Henricum Angliæ R. devenit, & uti supra à Philippo Augusto Anglo fuit ademta: cujus tamen postea partem sub Ducatus Guyennæ nomine Henricus IV. Angliæ R. à S. Ludovico accepit. Eduardus primus Henr. fil. cùm Philippo Pulchro homagium facere, uti convenerat, recusaret, post varia certamina Ducatu excidit. Sed filius illius Eduardus II. eundem recepit, facto homagio & Isabella Philippi filia in uxorem accepta. Post illa Ducatus Guyennæ ab Angliæ Regibus possessus fuit usque ad Henricum VI. Angl. R. qui cum se Parisiis in Francorum Regem coronari curasset, quæcunque in Gallia possidebat & nominatim ann. 1453 Ducatum hunc amisit, regnante Carolo VII. qui illum secundo genito Carolo pro Normannia concessit; quo Burdigalæ mortuo Ducatus Coronæ inseparabili in futurum nexu est conjunctus.

Touraine, Pictavium & Cenomania diu in Anglorum potestate fuerunt, & ejusdem Regis Ioannis culpa fuerunt amissæ. Comitatus autem Pictaviensis à Carol. VII. anno 1436 inseparabili nexu Coronæ Franciæ fuit annexus.

Aurelianum; primo Regnum; deinde Coronæ Franciæ connexum: primum à Philippo Valesio Ducatus titulo concessum

sum Philippo secundo genito suo, qui sine liberis discessit. Dein Carolus V. eundem Ludovico fil. attribuit; ex quo Carolus Dux Aurelianensis natus, pater Ludovici qui postea XII. illius nominis regnavit. Franciscus I. eundem primo Henrico qui post illum regnavit, dein Carolo attribuit, qui sine liberis discessit. Carolus IX. & Henricus III. eundem antequam regnarent obtinuere. Falluntur tamen qui secundo genitis Regum Gall. filiis hunc titulum necessario deberi putant, nulla enim id lege cautum aut consuetudine firmatum, cum, praeter jam dictos nulli illum obtinuerint.

Delphinatus Viennensis à Philippo Valesio R. maximo Regum filio comparatus fuit atque hinc factum est ut omnes hoc nomen habuerint, etsi non est primum neque praestantissimum: nam qui Ducatus habuerunt ut Carolus maximus natu Caroli VI. fil. Dux Aquitaniae & alii, primum Duces ac Delphini dicebantur, idque merito, cum Ducis dignitas Delphino anteponenda sit. Sed tamen memoria nostra alter Henric. II. Regis filius, cum Delphinus Viennensis esset & Dux Britanniae, idque praeteritae historiae ignotum & eo quod maxime nunc unde ab ortu Delphini dicerentur. Paulus Aemilius scribit, Vmbertum ex

filii

filii unici morte tantum dolorem concepisse ut sæpius cogitarit monasticam vitam amplecti, adhæc Sabaudo à quo bello premebatur imparem, dum suis consultum vult, omni dominatu Philippo Valesio cessisse. Nicol. Gil. Imbertum stomachoso animo erga suos hæredes, religionis tamen specie, universæ ditionis suæ jus, quadraginta scutatorum millibus Philippo vendidisse, ea conditione ut Regis proximus hæres Delphinus diceretur.

Burgundia olim Regnum, anno 809 Richardo Ducatus titulo concessa. Richardo duo fuerunt filii, Radulphus qui se Burgundiæ Regem tulit, & postea Rex Francorum fuit per renunciationem à Carolo Simplici invito expressam; & Gilbertus Dux Burgundiæ, cujus filiam Otho Hugonis Magni Comitis Parisiorum filius duxit uxorem; qui cum sine liberis discessisset, Henricus frater Ducatum sibi vindicavit, & post illum Robertus Rex Franc. qui eundem Roberto filio attribuit. Rediit dein ad Ioannem Francorum Regem jure hæreditario, nam mater illius Ioanna filia erat Roberti III. Ducis Burgundiæ. Carolus deinde V. Ioannis filius, eundem Ducatum fratri suo Philippo assignavit. Philippo successit Ioannes; Ioanni Philippus bonus; Phi-

lippo

lippo Carolus audax, quo defuncto Ludovicus XI. maximam Ducatus partem sibi vindicavit, jure reversionis, quo Apannagia deficientibus masculis ad Coronam redire cautum est.

Campaniæ primus Comes fuit anno 999 Hugo vel Eudo Theobaldi Blæsensis fil. e sorore Conradi II. Imp. Idemque Comes Beyæ, Blæsensis, Castrensis & Turonensis. Comitatus autem hic Coronæ Franciæ primum accessit sub Philippo Pulchro per connubium cum Ioanna Henrici Comitis Campaniæ, qui erat filius Theobaldi, nepos Theobaldi Regis Navarræ. Philippo nati sunt Ludovicus Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Bellus, qui omnes successive in Gallia regnarunt. Ludovicus autem unicam filiam reliquit, quæ patri quidem in Regnum Navarræ successit, non autem in Comitatum Campaniæ & Beyæ, quia Coronæ decreverat annexi: quemadmodum postea anno 1361 Ioannes Rex indissolubiliter univit.

Matisconensis Comitatus Coronæ fuit adjunctus post mortem Comitum Matisconensium. Ludovicus Bonus Imper. eundem Vienno concesserat. Carolus V. eundem postea fratri suo Duci Bituricensi assignavit cum conditione, ut masculis deficientibus ad Coronam rediret.

Deinde per articulos pacis Atrebatensis Duci Burgundiæ attributus, cum conditione ut tam ad mares quam femellas descenderet; quod cum contra jura patrimonii regalis factum esset, Ludovicus XI masculis deficientibus Coronæ applicavit.

Raymundus Comes Tholosanus cum Gaufrido Bullionensi in Asiam profectus est: ei successit frater Comes S. Ægidii, cujus tres filii, Bertrandus, Guilielmus, Alphonsus, successive Comites Tholosani fuerunt. Alphonsus filium habuit Raymundum; cui Raymundus V. successit; cujus filia nupsit Alphonso Comiti Pictonum fratri S. Ludovici; quo sine liberis decedente, Comitatus Coronæ Francicæ fuit unitus.

Blœsensis Comes primus fuit Geilon anno 920: qui Comitatus anno 1291 per connubium devenit ad Castillioneos; & in eadem familia per septem Comites mansit usque ad Guidonem secundum, qui illum anno 1391 vendidit Ludovico Aurelianensi avo Ludovici XII, qui eundem Coronæ addidit.

Carnutum Comitatus diu in familia Geilonis mansit & demum anno 1286 à Ioanna Comitissa Alenconii Philippo Pulchro venditus fuit. Franciscus I. eundem Ducatus titulo Herculi Duci Ferra-

…inde per articulos pacis Atrebatensis
…i Burgundiæ attributus, cum condi…
…e ut tam ad mares quam fœmin…
…nderet ; quod cum contra jura p…
…nii regalis factum esset, Ludovicus
…asculis deficientibus Coronæ …
…

…nundus Comes Tholosanus cum
…o Bullionensi in Asiam profici…
…ccessit frater Comes S. Ægid…
… filii, Bertrandus, Guilielmus,
…, successive Comites Tholo…
…nt. Alphonsus filium habu…
…am; cui Raymundus V. fut…
…s filia nuptis Alphonso Comi…
… fratri S. Ludovici; quo fut…
…dente, Comitatus Coronæ
…unitus.

…Comes primus fuit Geilco
…i Comitatus anno 1391
… devenit ad Castilionem
…ilia per septem Comit…
…d Guidonem secundum
… 391 vendidit Ludovi…
… Ludovici XII, qui eu…
…didit.

…omitatus diu in famili…
… demum anno 1…
… Alenconii Philip…
…nit. Franciscus I. …
… Herculi Duci Fer…

riæ, Renatæ Ludovici XII. filiæ marito concessit.

Borbonium Ducatum Philippus Valesius primum instituit in gratiam Ludovici, Roberti Claromontani filii, anno 1317; in cujus familia duravit ad Carolum Ducem qui in Romæ expugnatione anno 1527 periit. quo defuncto Franciscus I. eundem Ducatum & alias terras multiplici jure ad Coronam retraxit. Tibus, Ioannes Dux Biturigum & Arverniæ, Pictonumque Comes, cum Mariam Bituricam filiam Ioanni I. Duci Borboniorum traderet, egit cum Carolo VII. Franc. R. ut mares ex illo matrimonio descendentes hæredes essent Ducatus Arverniæ; quæ conventio plurimum auxit Regnum, quia Ducatus Borboniorum, qui non erat assignationis, hac conventione in assignationis naturam transiit, quam conventionem Rex Ludovic. XII. revocavit.

Bituricensis (vulgo Berry) primo Comitatus, ab Harpone Philippo I. sexagies mill. coronatorum fuit venditus: à Ioanne R. Ducatus titulo insignitus & tertio filio suo Ioanni assignatus; quo sine masculo hærede defuncto ad Coronam rediit. Mox & à Carolo VI Ioanni filio attributus, & ipso defuncto, Carolo qui VII nomine Rex Franc. fuit. Henri-

 cus

cus II Margaritæ sorori Emanueli Philiberto Sabaudiæ duci enuptæ; & illa defuncta, Henricus III Francisco fratri suo assignavit.

Angolismensis provincia post Carolum Simplicem Comites hæreditarios habere cœpit: quorum duodecimus Aymarus, cujus filiam unicam Isabellam Hugoni Comiti Lusignani & Marchiæ desponsatam Ioannes Rex Angl. rapuit; quo defuncto eadem Hugoni prædicto nupsit: à quibus deinceps quinque Comites descenderunt; quorum postremus Guido; qui cum liberis careret, jam senior à Philippo Pulchro coactus fuit comitatum sibi testamento donare; quod Testamentum quum Guido frater Comes Lusignani & Marchiæ, ut fertur, rescidisset, ab eodem Rege Comitatu Marchiæ privatus fuit anno 1302. Post aliquot annos Ioanna Ludovici Hutini filia & Navarræ Regina, Philippo Comiti d'Evreux nupta in Apennagium accepit: qua defuncta Ioannes Franc. R. qui urbem Angolismam Anglis paulo ante eripuerat, veritus ne liberi hujus Ioannæ Francico nomini infesti essent, ut revera fuerunt, Comitatum illis ademit & Comiti Stabuli attribuit; Postilla fere in familia regia mansit: Franciscus autem I qui Comes erat Angolismę cumRegnum adiret,

II Margaritæ sorori Emanueli Phil-
o Sabaudiæ duci enuptæ; & illa de-
a, Henricus III Francisco fratri suo
avit.

golismensis provincia post Car-
simplicem Comites hæreditarios
cœpit: quorum duodecimus
cujus filiam unicam Isabellam
Comiti Lusignani & Marchiæ
am Ioannes Rex Angl. rapuit
ncto eadem Hugoni
quibus deinceps quinque Co-
nderunt; quorum postremus
cum liberis careret, jam se
o Pulchro coactus fuit co-
testamento donare; quod
quum Guido frater Co-
& Marchiæ, ut fertur,
em Rege Comitatum Mar-
uit anno 1301. Post
na Ludovico Hunum
gina, Philippo Comiti
n Apennagium accepit
nnes Franc. R.
Angliæ paulo ante co-
liberi hujus Ioannes
fesli essent, ut tertia
n illis ademit & Co-
; Post illa fere
Franciscus autem I
usque cum Regnum
adeat,

aditet, in ducatum erexit. Henricus II filiæ suæ Dianæ, quam legitimam fecit, eundem assignavit.

Marchiæ Comitatus, Guidoni Lusignano, ut supra dixi, ereptus; Carolo tertio genito Philippi Pulchri fuit assignatus; qui cum Regnum Franciæ adiisset, eundem pro Comitatu Claromontano in Bellovacis Duci Borbonio attribuit: atque ita in familia Borboniorum mansit ad Iacobum de Armignac Eleonoræ filium; qui cum Parisiis capitali supplicio esset affectus ann. 1477, Comitatus Fisco accessit; verum filia illius Ioanna, Ioanni II Duci Borbonio nupta, eundem à Ludovico XII recepit.

Antissiodurum dudum proprios dominos habuit, & à Philippo Augusto Comitatus titulo insignitum, tandem ad familiam Cabilonensem devenit: Carolus autem V Rex Franc. anno 1370. eundem emit à Philippo Cabilonensi; & fratri suo Burgundiæ Duci donavit: postea Reges eundem sibi vendicarunt & Coronæ univere.

Suessiones olim regnum; sub Hugone Capeto Comitatus factus; post varios Comites ad familiam Ducum de Bar pervenit, & per connubium Ioannæ Roberti D. Barrensis filiæ ann. M CCCC XXXV ad Ludovicum Luxenburgicum Comitem

S. Pauli

R. Burgundo fuerunt concessa: Carolo vero postremo duce defuncto, Ludovicus XI eadem occupavit, & Coronæ Franciæ postliminio reunivit.

Britannia quondam regnum; deinde Comitatus; à Carolo Simplici Rolloni Duci Normanniæ fuit concessus; à quo tempore Britanniæ Comites Duci Normanniæ homagium fecerunt, usque ad Petrum Mauclerc filium Roberti Drocensis, qui Comitatum immediate à Rege Franciæ recognovit. Cujus filius Ioannes Ducis titulo auctus fuit, atque ita Ducatus in Petri familia mansit ab anno 1250. ad annum 1488. quo Franciscus postremus Dux discessit. cujus filia Anna primum Carolo octavo, dein Ludovico XII enupta Ducatum Coronæ Franciæ adjunxit, cui rogatu Ordinum Britanniæ anno 1532. regnante Francisco I fuit unitus & ut vocant incorporatus.

Monfortensis Comitatus una cum Britannia ad Coronam Franciæ pervenit.

Comitatus in Brya, vulgo *Braye le Comté*, per Petrum Drocensem Britannicæ familiæ accessit: per Blancam autem Ioannis II Ducis Britanniæ filiam ad Philippum Artesium, è quibus Margarita nata uxor Ludovici Comitis Ebroicensis. Post mortem Philippi Ducis Aurelianensis qui hæredem duxerat, Carolus

Burgundo fuerunt concessa: Caroli
postremo duce defuncto, Ludov
XI eadem occuparit, & Coron
icæ postliminio reunivit.
tannia quondam regnum; deinc
atus; à Carolo Simplici Rollo
Normanniæ fuit concessus, a qu
Britanniæ Comites Duci Nor.
homagium fecerunt, usque
Mauclerc filium Roberti D
Comitatum immediate à Re
recognovit. Cujus filius Ioan
titulo auctus fuit, atque in
Petri familia mansit ab anno
num 1488. quo Franciscus
ur discessit. cujus filia Anna
lo octavo, dein Ludovic
catum Coronæ Franciæ
gatu Ordinum Britanniæ
gnante Francisco I fuit
nte incorporatus.
Comitatus una cum
onam Franciæ pervenit.
Brya, vulgo Brie à
m Drocensem Britan-
it per Blancam autem
Britanniæ filiam ad
, e quibus Margareta
Comitis Ebroicens
hilippi Ducis Aure
n duxerat, Caro
lu

lus VI eundem fratri suo Ludovico Duci Aurelianensi concessit; atque ita per Ludovicum XII cum regio patrimonio confusus fuit.

Alenconius Comitatus primo; deinde Ducatus, dudum à Normannis possessus, qui è Dania in Galliam venerant. Helia soror & hæres Roberti Comitis Alenconii eundem donavit Philippo Augusto illiusque hæredibus: S. Ludovicus filio suo Petro assignavit, qui sine liberis decessit: Philippus III secundo genito suo Carolo: Philippus Valesius Carolo fratri suo cum Comitatu Valesio & Perticensi, à quo per quinque masculos hæredes descendit ad Carolum ultimum Ducem, quo anno 1525 sine masculo hærede defuncto, Ducatus ad Coronam rediit.

Gastinensis regio, Comitatus postea à Fulcone Rude filio Comitis Andegavensis, Philippo I Franc. R. donatus; ex quo tempore Coronæ Franciæ patrimonio connexus mansit.

Ambosia oppidum, Castellum & Cabellanus ad Ligerim diu penes Comites Andegavenses fuit: Philippus Valesius accepit per commutationem: alii dicunt dominum Tonarsii, imaginario contractu Ludovico XI vendidisse odio hæredis sui domini Tremollii: Regem autem

oppi-

oppidum quidem & arcem amœnitate loci captum retinuisse, cætera Tremollio restituisse.

Provinciæ Comitatus dudum penes particulares dominos fuit, qui descendebant à Regibus Italiæ aut Balearum, quorum postremus fuit Raymundus pater Margaritæ conjugis S. Ludovici, & Beatricis conjugis Caroli Com. Andegavensis, quæ ad maritum Comitatum Provinciæ attulit; mansitque in illa familia ad Ioannem Reginam Neapolitanam, quæ eundem Ludovico primo Andium Duci donavit: & Renatus Andegavensis Ludovici nepos, Ludovico XI Regi Francorum.

IV. DE GALLORVM MORIbus tam in communi quam particulari.

IVlius *Scaliger.* Gallos video ad omnia momenta vel eventuum vel disciplinarum promtos, paratos, versatiles, ut semel quicquam vel visum vel auditum, illico apud illorum ingenia & deponat & amittat novitatem: in eo ipso penitus exem-

exemplo videntur nati & educati: qui animorum vigor ingens, maturaque celeritas nulli alii nationi data est à natura. quoquo incubuere, felicissime sese dant, [illegible] proficiunt. graviter exercent mercaturam, artes, arma, literas, eruditionem, subtilitatem; atque nationum fide sunt maxime integra & constanti.

Thuan. lib. XVII. ex Italorum Iudicio. Id fere usu venire cernimus & in Gallis verissimum esse confirmat antiquum, quæ illorum impetus initio plusquam viriles, ad extremum minus quam fœmineos esse prodidit.

Apud eundem lib. XXIII. Momorantius Reginam viduam admonet: meminisset posse se genti, quam suorum Regum ac principum imperii numquam, [illegible] semper eadem.

Idem lib. II. Gallis hoc insitum est ut semel sumta arma ægre deponant, & cum bellum extra fines non habeant in [illegible] suos & concives sæviant. Cumque Itali, Germani, Helvetii pace [illegible] domum quisque repetant; Galli do[illegible], otium & omnes alias artes pero[illegible], aut in propinquo bellum sectantur, aut [illegible] ac armorum tractandorum [illegible] occasio, scelerata mente viatores [illegible] aggrediuntur.

Ioannes Barclaius in Icone Animorum cap. III.

cap. III. Gallico populo ingens amor, & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefaſque quantum Regi liceat dubitare. Gens armis ſtrenua, ſed equeſtri certamine melior; ignara perfidiæ, publico præſertim conſilio: indomitæ intra ſe molis; at ubi in exteros exundat, ſtatim impetus ſui oblita: eo modo nec diu externum imperium tenuit, & ſola eſt in exitium ſui potens. Longobardiam, Neapolim, Siciliam, & pleraſque alias per orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis ſubegere. Sed mox hoſtes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut ſimulantibus obſequium, credere, inconſulta laxaque bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem laſcivire: Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam ſuam reſpicere, cujus diu abſentiam ferre non poſſunt. Per hæc vitia ceſſere in prædam his ipſis de quibus triumphabant; læta ſemper bellorum initia atroci exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad ſpeciem virilis elegantiæ magis facta. Oris intrepidi habitus, motuſque, atque geſtus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingeniorum virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco eſt, ac veluti naturali munimento, quo ſuam humili-

tatem

tetem abscondant, aut mitigent. Sic venuste compositi, qualemcunq; vestitum de suæ mutationis infinita serie, tanquam de inexhausta penu deprompserint, quocunque salutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa institutione convenire. Vicinæ autem gentes ridiculo errore deceptæ, ad illorum quoque mores, per earundem vestium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in [illegible] hominibus uno genio cuncta placere; in aliis autem, in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non est, eandem venustatis imitationem & curam, ingratam ac ludicram esse. Nam virtutes, & vitia, & quicunque alii motus ipsis animi recessibus inhærent, possunt à nobis non multum operosa simulatione effingi; quia adeo ingenitibus latebris reconduntur nostri sensus, ut vix [illegible] deprehendas, veris, an extemporaneis affectibus deducantur. Sic facile [illegible] simulabitur, sic odium, amorem, [illegible]. At vero quæ non [illegible] temporis manu, quam usu, & externo corporis [illegible] perficiuntur, eorum [illegible] in se transferre, reluctante natura, non potest; ut est aptitudo corporis [illegible] habitusque decore idonea, ut [illegible] jucunda facilitas, & omnino eloquentia

quentia non in præcordiis, sed summo ore nata. Hæc autem cum in Gallica consuetudine emineant, ægerrime te ad illius similitudinem transferes, nisi se tuus genius huic indoli sponte admoverit.

Cæterum, nunquam Orbis dignas gratias hospitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo se omnium externorum fortuna conjiciat. Animum in hominibus, non patriam æstimat. Neque communi cæterarum regionum errore, in inquilinis, ac advenis, nascendi sortem punit. Ita candido simplicique amore virtutis, eximios viros undequaque prodierint sine invidia miratur, & sua opulentia gaudet augeri; & in tantæ humanitatis præmium habet publicam primum laudem; tum etiam tot hospitum fortunam, ac famam, qui Gallico corpori, non indigna aut inutili adoptione, inserti sunt. Neque illic hospitibus dediscendi sunt patriæ suæ mores, aut ad Gallicam similitudinem flectendi; dum superbia absit, aut inculta barbaries. Quippe ipsa veluti professione exteri moris, sollicitabis curiosæ gentis studia, simplicius peregrina quam sua æstimantis; etiam quædam vitæ aut corporis vitia, si modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro

entia non in præcordiis, sed
nata. Hæc autem cum in Gallia
udine eminean, ægerrime te ad
itudinem transferes, nisi te
huic indoli sponte admoveris.
eterum, nunquam Orbis
hospitali Galliæ habebit,
itatis templum videtur
omnium externorum
. Animum in hominibus
æstimat. Neque commun
gionum errore, in inquili
, nascendi sortem putat.
plicique amore virtutis,
undequaque prodierint
ur, & sua opulentia
ntæ humanitatis præ
n primum laudem:
pitum fortunam,
uco corpori,
ione, inserti sunt. Neque
dediscendi
t ad Galliam
um superbia abiit,
Quippe ipsa
ons, sollicitabit
olicitas peregrina
tiam quædam
odo aliunde adve
dem. Nam & per
entiam vidimus

bro linguæ errore favorem meruisse, & grandis opinionem scientiæ, quod non intelligeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines vera, nec ex metu, aut sola institutione, reverentia: Rursus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, qui gratia aut genere perinde non excellunt. Sed superbiam, fastumque non ferunt: Si videris dominari, servire erubescunt. Comitas, quæ frontis artificio, luminumque clementer vibrantium, vel per sermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cinget, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes, & ipse viliat honoribus sanguis. Præcipue Patriciorum spiritus in fastum aut patriæ damnum sæpissime excrescunt, dum nemini eorum mercaturæ aut artificiorum nobilissimam disciplinâ capessere ipsa inopiæ experientia persuadet. Æmulari præposteго ambitu magnitudinem placet avorum, & fœdari gentilitium sanguinem putant, si ad populum vivendi consuetudine accesserint. Ita vanum nobilitatis nomen, & magnifici otii improba species, ad penuriam tristium curarum suffices, & in sola exeuntium morte. Et hæc miserorum ostendo, quamvis sibi placeat, adeoque ab omnis generis sordibus videatur abesse, tamen interdum penè necef-

necessariis facinoribus corrumpitur, in
miserorum penatum angustiis turbulen-
tam industriam exercens, ut vel publica
violentia, vel arcanis sceleribus inopiæ
squalorem repellat.

Mercatura illic vilior quam tantæ uti-
litatis rem esse deceret, & quæ prima hu-
manitatem per Orbem circumduxit. So-
lon quidem qui Athenis leges condidit,
& plerique Græcorum, usque ad nos fa-
ma durantium, illo commercio suas res
tulerunt ad exteros, vicissimque fecerunt
ut exotica sui cives viderent. Nec abhor-
ret ab hoc more Italia, in illustribus fami-
liis opes eadem industria late componens.
Britannia quoque sanguinis claritatem
illo vitæ genere fœdari non putat. At in
Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem
non modo stirpes antiquæ aspernantur;
sed & quasi mercatores sui puderet, ubi
illis largius fortuna indulsit, statim in
aliam disciplinam filios suos agunt, ju-
bentque majorem paterno fastigio sce-
nam sperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum
animorũ nullibi efficacius videas, quam
in ambitu magistratuum, à quibus per-
vicax licitatio jamdiu egentium virtutes
exclusit. Exhaurire familias, nomina fa-
cere, rem fidemque consumere, deco-
rum, dum inter æquales emineas vel ste-
rili

necessariis facinoribus corrumpitur, ...
miserorum penarum angustiis ...
m industriam exercens, ut vel ...
lentia, vel arcanis sceleribus ...
alorem repellat.

Mercatura illic vilior quam ...
s rem esse deceret, & quæ ...
ratem per Orbem circum...
uidem qui Athenis leges condi...
ique Græcorum, usque ad ...
antium, illo commercio ...
ad exteros, vicissimque ...
ca sui cives videret. Nec ...
c more Italia, in illustribus ...
adem industria hæc compo...
quoque sanguinis claritat...
nere tædari non putat. ...
mutuæ utilitatis ...
irpes antiquæ ...
nercatores sint potius, ...
ortuna industriæ, ...
nam filios suos agant, ...
rem paterno fastigio ...

nagnitudinem Gallicorum
efficacius videas, quam
stratuum, à quibus ...
amdiu egrotum ...
te familias, nomen ...
que consuetum, ...
guales ...

rili dignitate, vel pretio furtivorum munerum patrimonii ruinam reparante. Nec dubium quin illa libido titulorum, nisi ipsa se frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem sit viliori sanguine, angustisque animis, maculatura. Quippe è sordidissimis artibus multi compendiosius ad divitias properant, quam antiqua nobilitate spectabiles, paternisque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curiæ, aut Præfecturæ ambitum, nummorum pugna initur, sæpissime ii vicunt qui ut sanguine sic & indole & ingenio cedunt. Accidit, quod vetustarum stirpium viri non tam pervicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, quam homines adhuc novi, qui e latebris quas auro condiderunt emergere filios properant, & tam nobilitatis gloriam suæ gentis emere, quam absque [illegible] semper in hæreditatis partem Patri[illegible] habere. Sic paulatim hi honores sordidorum esse possunt, (si pecuniæ tantum conceditur) & forsan aliquando in [illegible] suspicionem, eorum nominum [illegible]. Neque ideo fisci industria [illegible] continatione carpenda est, qui de ejusmodi Candidatorum bonis excrescere. [illegible] cum non satius videatur professo pretio dignitates à Principe molem publicam subeunte proponi, quam avaris

H

Pur-

Purpuratorum suffragiis in prædam concedere? qui ubi hæc publica licitatio non est, obtrudunt Regibus Candidatos, quos sibi munera charissimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Vt nec meliori sortitu delectos Respublica accipiat, nec intersit eorum qui ad tribunalia subvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis sub Principe an sub Optimatibus luant; utrimque pari sydere in patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili instituta consilio, jam ipso furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris census virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipsi tam immodicum precium fecere.

Vt vero quo generosius vina adolitura sunt, eo adhuc recentia turbulentius despumant; ita istius gentis, ad humanitatem, & cum senuerit prudentiam factæ, adolescentia ac juventus, insano incautoque impetu ut plurimum fervet. Vana in ejusmodi ætate libertas, nunc jocandi, nunc ignotos pariter notosque lacessendi, & ubique titulos nimiæ securitatis affectans: Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes ocii, moxque tumultus. Ostentatio libidinis supra naturæ desiderium inepta, tum inconsulti risus, neminique parcentes; vis etiam intra se

irrequie-

Purpuratorum suffragiis in prædæ ... cedere? qui ubi hæc publica licitatio ... est, obtrudunt Regibus Candidatos, ... bi munera charissimos fecerant, & ... domino impetrant, deinde ... ndunt. Ut nec meliori sortem ... spublica accipiat, nec interfit ... ad tribunalia subvehi ambiunt, ... ditatem dignitatis sub Principe ... Optimatibus luant; utrimque ... in patrimonii ruinam per... ec igitur tolerabili instituta ... m ipso furore licitantium ... ere, qui & mediocris census ... cludunt, & tota opum mole ... redimunt, quibus ipsi tam ... precium fecere.

... quo generosius vina ... lhuc recentia turbulentus ... a istius gentis, ad ... n senuerit prudentiam ... ac juventus, insano ... t plurimum ferret. ... te libertas, nunc ... pariter notosque ... tulos nimiæ ... animi, & ... tientes oti, ... io libidinis ... a, tum ... tes, vis ...

irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis eorum induunt non veteam, & ideo majori specie subornatam prudentiam: Veluti matura sapientia compositi, verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & astum cum humanitate fingenti. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem. Sed & virtutis simulatio hinc est ingrata; nec diu tam scenica persona impatientem omnis veli levitatem abscondit. Media autem indoles, quæ nec Galliis certe deest, lætitia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens; ea demum omni precio major, & ad sapientiæ simulque hilaritatis imaginem exacta est.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti satis triste, quod benevolentiam quam in sua regione hospitibus indulgent, extra patriam vix in suos cives expromunt. Quis credat in cæteris terris eam humano populo non satis convenire? feras quoque in caveam deductæ tolerant, & iracundiam vix stringunt; & societas fæci peregrinationem ferarum concitat extra sylvas quærendam prædam. Soli Galli quocunque in peregrino solo confœderantur, præsertim si miseri, & ad opum alienam converti, sævissima æmulatione

latione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, tum professa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium detrita improbitas. Sic inter se certantes nescio qua infamia apud imperitos inundant suam gentem, quasi in invidiam nata sit, exorsque quietis, ac amoris, quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam suam labes. Adhuc autem fœdius in Galliarum visceribus peccant, qui passim tanquam gladiatores ad arenam damnati, subditis odiis, armisque privatis, ad ultima discrimina committuntur. Rem immanem, & ad istius seculi probrum! leve jurgium, solaque altercantium ambitione increscens, aut revera innocens jocus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, sæpe ad tristissimas cædes, & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miserorum parétum intercepta consilia, spesque occisæ; & propemodum frustra pax in Galliis, quæ vix minus patricii sanguinis quam si bello certatum publice esset in hac arena hausit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, sed impetu injurias ulcisci, rerumque suarum judicium permittere pene scenicæ arti, fortunæque sæpe fallenti ipsam artem;

latione decertant. Tum occulta ...
livorque deformis, tum professa odia ...
rixatum etiam ad peregrina ...
concives vocantium derisa impro...
Sic inter se certantes nescio qua ...
apud imperitos inundant ...
uasi in invidiam nata sit, exorsque ...
, ac amoris, quo unius patriæ ...
a vi Natura conjunxit.
t hæc Gallorum extra patriam ...
. Adhuc autem fœdius in Gallia ...
ribus peccant, qui pridem ...
tores ad arenam damnati, ...
armisque privatis, ad ...
committuntur. Rem ...
us seculi probrum! leve jam ...
ertantium ambitione ...
revera innocens ...
tem turbulenti ingen...
famam, sæpe ad ...
familiarem orbitatem, ...
entutem propelit. Hæc ...
um parêtum ...
occisæ, & propemodum ...
allis, quæ vix ...
m si bello certantium ...
na hausit. Quæ hæc ...
ferarum, non ...
ulcisci, ...
permittere pene ...
e sæpe fallens ...

tem; ut quicunque felicius, ille & justius arma sustulerit? Feræ gentes & ab ipsa venientes barbaria, Orbem supra aliquot secula suis moribus polluerunt. His auctoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrimque argumenta essent obscura, armis litigantium credere-tur. In circum arenamve dimissi pugnabant; victus pro nocente habebatur. & inde vesaniæ origo hanc ætatem infestans. quæ jam auctis finibus, cum olim in Magistratuum arbitrio esset, hodie ad privatorum libidinem desævit. Isti tamen gladiatoriæ arti prætextus est, nescias magnificentia an utilitate acceptior, peritia pugnandi. Nam cum arte gladio ferire, vel deflectere destinatos sibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci, Romanique, & omnis gens armis strenua cum ambitu quæsivit. Nunc vero non tanquam in angustia sese prementium cuneorum (ut in justis prœliis solet) sed veluti in apertæ arenæ libertate, per cursus recursusque, per omnem corporis habitum, per longam & disparem oculorum manuumque fallaciam, quis non potius privatorum odiorum crudelitatem erudire, quam publicæ pietati fortitudinem parare videatur? Et vero nihil jam ad amentiam aut impietatem reliquum in propinquos amicosque

eosque sævientibus. Sive sanguinis, sive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, sed inani superstitione verborum, & propemodum gratis, dissociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter se quidem læsi, sæpe aliorum inimicitiis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad se pertinentium odiorum se ipsos & amicorum charissimos immolant. quippe à pugnaturis qui petere soli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro subeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut charum est violare non dubitant; ineptissimo desiderio famæ; ut jactentur magno vitæ contemptu in arenam processisse, id est, truculentissimum facinus ausi esse barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, & si quæ præterea maculæ se Gallicæ indoli interserunt omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis, vel sapientiæ pondus ita composuit, ne æstu patriorum vitiorum diripi possint. In iis egregia comitas; non fucata, aut insidiose in hos ipsos quibus blanditur collocata. Non fraudibus, non secretis odiis vacant: Dignari singulos qui accessum aut notitiam petunt, & pro sua sorte unumquemque mulcere. Ex-

...sque sævientibus. Sive sanguinis, ive
...charitatis jure conjuncti, non atroci-
...injuriis, sed inani superstitione re-
...m, & propemodum gratis, diffi-
... alterno cruore imbuuntur: quod
...timum furoris gradum putes, ...
...e quidem læsi, sæpe aliorum ...
... tantum nefas tribuere amant ...
...m nihil ad se pertinentium odi-
...ios & amicorum charissimo
..., quippe à pugnatoris qui pu-
...ur, veluti ad theatrum ...
... hanc fetalem ludum ...
...unt; & quicquid hominibus
... charum est violare non ...
...issimo desiderio famæ, ...
...no vitæ contempto in ...
..., id est, truculentissimum
...e barbara ignorantia...

..., & si quæ præterea ...
...indolis interferunt com-
...a virtutibus debent, quæ
...pientior pondus ita com-
...riorum vitiorum ...
...egregia comitate; non ...
...se in hos ipsos quo...
... Non fraudibus, ...
...: Dignari ...
...iniuriam petunt, ...
...que mulcere. ...
...tem

terno homini ad illorum consortium admissus fuis eris, aperto scelere, aut nimia ineptia, non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus sis; cum maturis autem & castigatis Gallorum animis te ipsum respicias. Nec aliquid in humana societate felicius, quam consuetudinis tam politæ erecta virilisque suavitas.

Atque hæc de moribus Gallorum in commune dicta sunt, nunc & particularia quædam ex D. T. V. Y. prosequamur.

Parisienses ingenio sunt humano, sed admodum mobili; lucri avidissimi, cujus causa nihil non aggrediuntur. Olim quidem stupidi audiebant, verum nunc ita alieni sunt ut aliis illudant, quod an ingenii mutatione an vero crebris parentum monitis, ob impostorum qui in illa urbe sodalitatem frequentiam, accidat, difficile dictu fuerit. Fœminæ splendoris in vestibus, ad maritorum usque perditionem, avidæ; & virorum ut plurimum potentum. Verique tam mares quam fœminæ novarum supra modum avidi. Atque hæc de oppidanis. Curicolæ autem supra modum feroces & injuriarum impatientissimi, ob viciniam Parlamenti, cujus operam sibi paratam putant: iidem & peregrinos & iure agentes argento emungere

operæ

operæ pretium existimant, quare nusquam annona carior est quam in agro Parisiensi.

Carnutes humani sunt, inter se amantes & peregrinis propitii; religionis antiquæ tenaces; munifici in pauperes; & mercaturæ studiosi. Belsii à Carnutum moribus non multum abludunt, laboris tolerantes & agriculturæ dediti.

Blœsenses à cœli clementia, ingeniorum uti videtur amœnitatem, humanitatem, & elegantiam trahunt, domi concordes & peregrinis hospitales; denique morum elegantia nullis Galliæ indigenis cedunt. Vindocini proxime ingenio & moribus ad illos accedunt. Aurelianenses comtis sunt moribus, & idiomate utuntur eleganti, verum sunt ingenio petulanti & mordaci, quod ipsis nomen de *Guespins* meruit. Senonenses facili sunt ingenio nec ita astuto ut reliqui Galli, superstitionum retinentes. Antissiodorenses ingenio quidem minime sunt malo, sed facile irritabili & ad seditiones proclivi; & rei faciendæ avido.

Campani & Bryenses ingenio dicuntur esse pertinaci, quare vulgo Capitones appellantur; sed qui hoc vitium disciplina exuerunt humani sunt, & facile omnes patiuntur, omnibusque gratum faciunt.

Picardi non deteriori ingenio & moribus

riores sunt quam reliqui Galli, sed supra modum prompti sunt, qua causa factum ut iracundiores habeantur; genio amant indulgere, & ebrietate delectantur: ingenio sunt minime fucato, ita ut ipsis fidere liceat.

Turones non magis morum elegantia, quam fide in principes suos laudantur; cujus tempore Caroli VII. & nuper Henrici IV. luculentum vidimus experimentum. Cenomani laborum sunt tolerantes, industrii, nec facile capiuntur dolis, attenti ad rem; caeterum inter eos nobiles nascuntur tam praestanti virtute quam usquam in Gallia.

Andegavenses & Pictones, eleganti sunt ingenio; sed maxime Pictones; nam jocos fundunt cum quadam dexteritate: incolae autem sunt astuti, & si verum dicendum est, scelesti.

Normanni cauti & dolosi; nullas externas leges ferunt, suarum ad pertinaciam usque retinentes. litium avidi, & [illegible] ambagum studiosi; quare à peregrinis vitantur: caeterum ingenio urbano, & ad omnes artes & scientias idoneo. [illegible] Britones (sicut Ausonius dixerit, Ne[illegible] bonus Brito est) pro varietate locorum plus minusve sunt urbani. Nam qui [illegible] loca incolunt, paulo sunt rusticiores: caeterum omnes astuto sunt ingenio,

genio, etiam cum non videntur esse. Attenti sunt ad rem, & vini avidi, quem in finem popinas & cauponas frequentare solent: Natura autem videntur comparati ad odium Normannorum, uti illi ipsorum.

Petricorii corpore sunt agili, ingenio sobrio, paucis contenti; neque inurbani, ut à quibusdam judicantur, sed ad omnes artes juxta atque literas prompti. Nobilitas inprimis omnium virtutum & humanitatis exemplar, oppidanos ad sui æmulationum provocat: fœminarum genus castum, & familiaribus negotiis attentum, nequaquam vagum aut otiosum, idque magis sua sponte quam maritorum disciplina.

Limoges ut plurimum sobrii, & vini abstinentes, præterquam in oppidis. Attenti sunt ad rem. Cæterum valde unanimes inter se, ita ut sæpe videas supra centum unius cognationis in unis ædibus degere, tanquam in Cœnobio: laboris ut plurimum sunt tolerantes: sed unum & magnum illis est vitium quod litium sint appetentes, & quod falsos testes mercari non vereantur: sed hoc Tullensibus potissimum imputatur. Nobiles ut plurimum inimicitiis inter se certant, cætera magnifici & generosi; quod postremum etiam oppidani imitantur.

Arver-

...enio, etiam cum non videntur esse ...
...na sunt ad terr, & vini avidi, quam ...
...m popinas & caupona frequen...
...ut: Natura autem videntur ...
...ad odium Normannorum, ...
...um.

...ricocii corpore sunt apti, ...
... paucis contenti; neque ...
...bustam judicantur, sed ad ...
...ta atque literas promti. ...
...nis omnium virtutum & ...
... exemplar, oppidanos ad ...
...m provocat: ...
..., & familiaribus negotiis ...
...usquam vagum aut otiosum ...
...ua sponte quam ...

... plurimum sobrii, & ...
...etet quam in oppid...
...n. Cæterum valde ...
...t sæpe videas ...
...nationis ...
... in Cænobio ...
...leramus: sed ...
...ritium quod ...
...d ... testes ...
...d hoc Tullensibus ...
.... Nobiles ...
... se certant, ...
..., quod ...
...tur.

Arve-

Arverni supra modum callidi sunt, laboriosi, lucri cupidissimi, ideoque mercaturæ dediti; ut plurimum dolosi, rixosi & violenti, & cum quibus nolis tibi negotium esse. Nobilitas tamen humana, atque magnanima. Borbonii qua Arvernos attingunt iisdem pene moribus cluent, qui longius absunt sunt humaniores.

Burgundiones, ingenio sunt aperto & facili minimeque maligno; sese invicem inter amant, nec peregrinos dedignantur; affabiles atque honoris appetentes: Fœminæ munditiarum & ornatus cupidæ, castæ tamen & maritorum amantes. Vulgus vino nonnihil largius indulget & pene ad Germanorum modum.

Lugdunenses moribus sunt gratiosis, & licet simpliciores videantur, satis cati. Nullibi plures peregrini præsertim Itali Gallis permixti degunt quam in urbe Lugdunensi; unde indigenæ plurimum mores quoq; peregrinos mutantur, præsertim splendorem Italorum.

Forenses supra modum cati sunt, & subdoli.

Delphinates, qui in oppidis degunt, ingeniosi sunt, affabiles, curiosi rerum indagatores; simulare & dissimulare sueti, gloriosi & ostentatores. Qui extra oppida degunt sunt duplicis sunt generis.

Nam

Nam qui montana incolunt, rudes sunt, armis & laboribus non inidonei, ad literas neutiquam habiles. consuetudo illis est sub exitum autumni plerosque qui laboribus apti sunt dimittere in varias partes, (*Bies* aut *Bisonards* vocant) ut laborem faciant, & sub Pascha revertantur; atque ita sedulitate sua nonnunquam divitias acquirunt. Qui inter eos degunt e nobilitate, postquam Gratianopolitanorum consuetudine uti cœperunt, reliquæ nobilitati jam nihil concedunt, quæ patentibus & planis campis degens inter nobilitatem Galliæ urbanitate morum præcellit. Ruricolæ porro qui planicies incolunt, urbanioribus quidem sunt moribus, sed pigri & fugientes laborum. Nobilitati plurimum deferunt: apti militiæ magis quam agriculturæ. Virginum denique & fœminarum Delphinatium summum decus est, quod quum ingeniosissimæ & maxime affabiles sint, paucæ aut nullæ inter illas reperiantur impudicæ.

Provinciales supra modum sobrii sunt domi, fortes, verum inconstanti ingenio, avari, versipelles, & infidi. Loquaces sunt & meri ostentatores; arrogantes quoque & feroces, superiorumque minus observantes. Fœminæ pomposæ ad Italicum pene modum. Ruricolæ quoque satis cati, ut ad res gerendas nati videantur. Ma-

[illegible] qui montana incolunt, rudes [illegible]
[illegible] & laboribus non [illegible]
neutiquam habiles. [illegible]
sub extrum autumni plerique [illegible]
[illegible] apti sunt dimittere in [illegible]
[illegible] aut Befaurds vocant [illegible]
[illegible], & sub Pascha revertuntur
[illegible] sedulitate sua [illegible]
[illegible] Qui inter eos [illegible]
[illegible], postquam [illegible]
[illegible] uti coeperunt, [illegible]
[illegible] nihil conceduntur, [illegible]
[illegible] planis campis degentes [illegible]
[illegible] Galliæ urbanitate [illegible]
[illegible] porro qui [illegible]
[illegible] quidem [illegible]
[illegible] & fugientes laborum [illegible]
[illegible] deserunt: apti [illegible]
[illegible] agriculturæ. [illegible]
[illegible] Delphinatus [illegible]
[illegible], quod [illegible]
[illegible] affabiles sint, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] inconstantes [illegible]
[illegible] & [illegible]. Loquaces [illegible]
[illegible]; arrogantes [illegible]
[illegible]que [illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible] quoque [illegible]
[illegible] videantur. [illegible]

tissimi commerciis sunt deditissimi. In communi autem rhythmis & cantilenis deditissimi sunt, & religionis suæ retinentes.

Linguæ Occitanorum præcipui Tholosani, ad litteras nati videntur, ingeniosique elegantes, sed moveri faciles & seditiosi; peregrinis parum humani. Catholicæ Romanæ religioni addictissimi, cæterum moribus minus castigatis. Carcassonenses, Montis-Pessulani, & Nemausenses ut plurimum sunt vani, ostentatores, & in se ipsis extollendis nimii; sumtu prodigi, & nimium aperti. Viri juxta ac feminæ comti & in vestitu atque ornatu ad vanitatem nimis sumtuosi.

Vivarienses qui planiciem incolunt, quæ angustis satis limitibus continetur, sedulo sunt agricolæ & vinitores, ita ut ne feminæ quidem a laboribus vacent: nec deest vulgo industria, qua tam dextre utuntur, ut vix ullis Galliæ indigenis concedant. Nobiles superiores ita comes sunt, & peregrinis quoque, præsertim iis qui virtute sua merentur, ita addicti, ut nusquam major honor virtutibus habeatur. Sed unum & maximum vitium in iis qui montana incolunt inolevit, ut nusquam majora latrocinia, nusquam frequentiora duella audiantur.

Velauni & Gabali a moribus monti-

colarum

colarum Vivarefii neutiquam difcrepant. Velauni quoque violentia & legum defpectu Vivarenfes fuperant. Cæterum fa-cis induftrii, & gnavi ad rem faciendam.

Fuxenfes laborum funt tolerantes juxta atque inediæ; ad quæ agrorum infœcunditate indurantur. Verum multi laborum pertæfi, turmatim fefe latrociniis dedunt, iis tamen qui fponte fefe fpoliari patiuntur minus metuendi, nam non raro tales ultrò per avia in tutum deducunt.

Convenæ magis armis quam litteris dediti funt, licet ingenio non minus valeant quam cæteri Galli; nec veftium apparatum aut pompam amant, mediocritate contenti, vulgoque omnia fugiunt quæ viros effœminant: fœminæ hic caftæ, fobriæ, & domefticis negotiis fedulo vacant, defidiam vitant, & conjuges fuos unice amant; iifque obfequuntur.

Bigerrones ad arma nati videntur, ferox hominum genus & inurbanum, præterquam in convallibus: vulgus injuriarum impatientiffimum ob leviffimas caufas in cædes & mutua exitia ruit. Nobilitas tamen comis & manu promta.

Vafcones fummo funt ingenio, & qui quocunque fe applicant, facile eminent; fed arrogantia intolerabili: quam licet interdum tegere cogantur, ubi fe fuperatos vident, ægre tamen diffimulant. Decora

fua

...larum Vivarensi nequiquam ...
...fiani quoque violentia & ...
...ftu Vivarenses superant. Cæterum ...
...ndustrii, & gnavi ad rem ...
...varenses laborum sunt tolerantes ...
...ue inediæ: ad quæ agrorum ...
...ate indurantur. Verum ...
...rtæ, turmatim sese ...
...iis tamen qui sponte sese ...
...e minus metuendi, nam ...
...tro per avia in tutum ...
...æ magis armis quam ...
..., licet ingenio non ...
...cæteri Galli; nec vestitum ...
...pompam amant, mode...
..., vulgoque omnia ...
...eminant: fœminæ ...
...domesticis negotiis ...
...m vitant, & conjuges ...
...sque obsequuntur.
...d arma non valent, ...
...entes & inurbanum, ...
...valibus: vulgus ...
...tmum ob levissimas ...
...arum crista tum. Nob...
...& manu prompta.
...o sunt ingenio, & ...
...cant, facile ...
...rabili quam ...
...tur, ubi se superari ...
...issimulant. Docen...

su

sua & ipsi prædicant & lubenter ab aliis prædicari audiunt. Magnifice se extollunt, ubi se ignorari sentiunt. Avari sunt, & bonis juxta ac malis artibus rem student augere. Invidi quoque sunt, contemtores aliorum, atque adeo ingrati, cum obnoxii esse desierunt: & contra erga eos quibus opus habent supra modum dejecti. Nobilitas satis humana, & inprimis hospitalis inter se & erga peregrinos, sed feroci illorum irritabilique ingenio fit, ut convivia illorum plerumque in rixas & mutuas cædes desinant.

Bearnenses eleganti sunt ingenio, humani & suo idiomate satis diserti, fortes & libertatis amantissimi; cæterum arrogantiores & aliorum contemtores. Nobilitas comis, bellicosa: quæque non tam vestium splendorem, quam veram virtutis laudem aucupetur, & non raro assequatur.

V. GAL.

V.

GALLIÆ REGIMEN Politicum & Civile.

1. *De Regimine in genere.*

Bernard de Girard Seigneur de Haillan. lib. III.

Respublica Galliæ licet Monarchia sit, tamen propter institutionem infinitarū perpulchrarum rerum Politicarum, quæ illam florentem faciunt, ex triplici reipublicæ forma videtur composita; nimirum Monarchia, quæ est unius; & Aristocratia, quæ est regimen virorum gravium & prudentum, qui ad gubernationem electi & admissi sunt; & Democratia sive regimine populari.

Primo itaque habet Regem, id est, Monarcham absolutum, quem sui non minus amant quam metuunt: & licet omnem habeat potestatem & authoritatem imperandi, & faciendi quod lubet, nihilominus ingens & absoluta illa libertas, limitata & constricta est bonis legibus & constitutionibus, & multitudine ac diversitate Officialium, qui illi assistunt & in diversis regni provinciis constituun-

V.

[illegible]ALLIÆ REGIM[illegible]

Politicum & Civile.

[illegible]. De Regimine in genere.

[illegible]rnard de Girard Seigneur [illegible] Haillan. lib. III.

[illegible] Espublica Galliæ licet [illegible] chia sit, tamen propter [illegible] [illegible] ationem subinstari perpe[illegible] [illegible] rum rerum Publicarum, [illegible] [illegible] rem facitur, ex triplic[illegible] [illegible] a videtur composita: [illegible] [illegible] chia, quæ est unius, & [illegible] [illegible] est regimen virorum [illegible] [illegible] entium, qui ad gubernac[illegible] admissi sunt, & Democra[illegible] [illegible] ne populari. [illegible] e habet Regem, ut e[illegible] [illegible] absolutum, quem [illegible] [illegible] sam maxime [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & sacrandi [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] um, qui [illegible] [illegible] egni provincias [illegible] [illegible]

dicuntur: quo fit ut ipsi liceant, non quidem omnia, sed solum quæ sunt justa & rationi consentanea, atque adeo constitutionibus præscripta, cum consilio Senatorum. Ita ut (quemadmodum loquitur Claudius Sesellius in sua Franciæ Monarchia, è qua hæc mutuati sumus) vix possent Reges quicquam violenter aut in præjudicium suorum subditorum perpetrare. quia circa se habent plurimos Principes & viros Illustres, qui veluti frenum injiciunt, & detruncant quicquid superfluum esse posset in ipsorum voluntate, aut noxium Reipublicæ. Duodecim Franciæ Pares, Concilium secretum, privatum, magnum & Parlamenta, cameræ Rationalium, Generalitates sunt Aristocratiæ. Ordines qui quotannis in singulis Provinciis conveniunt, Majorum oppidorum, Scabinatus, Consulatus, Iurati, Capitulari, &c. sunt Democratica. Quæque honores & munia ita divisa & partita sunt in Francia inter omnes ordines hominum certa proportione secundum illorum qualitates, & singuli in sua præeminentia & qualitate custodiantur, [illegible] ut harmonia quædam, quæ Remp. [illegible] hanc perennem & florentem facit, adeo longo tempore inter cæteras regna orbis Christiani. Dicimus autem Rempublicam hanc ita videri divisam,

sam,

sam, non autem ita divisam esse. Nam potestas Regis ita absoluta est, qualis vix alibi ulla reperitur; sed Regum bonitate, & zelo justitiæ factum est, ut ultro sibi hoc veluti frenum imposuerint.

Claudius Sesellius. Illud inprimis magni est momenti, Regiam potestatem, ac reliquos omnes Regni ordines, adeo commodis & æquis rationibus inter se devinctos esse, ac velut coagmentatos, vix ut ullum possit inter ipsos magnum dissidium oriri. In Galliis, in promtu sunt remedia quibus & Regem immoderate dominantem, & ejus qui per ætatem regere non potest, nutritios & procuratores, coërceamus, ita quidem ut Regi constet sua dignitas, & non quodlibet, sed quod juri ac æquitati consentaneum est, ei liceat. Optimis enim legibus sanctissimisque decretis huic rei prospectum est, quæ non nisi magno negotio violari possunt, tametsi vis nonnunquam intentatur. Sunt autem tria tanquam frena, quibus Galliæ Regum summa potestas temperatur. Religio, Iurisdictio & Politia. Ad primum quantum pertinet, Galli præ cæteris valde fuerunt dediti religionibus, etiam tunc cum Dei nullam haberent notitiam: Nostrorum quoque Regum semper maxime fuit insignis ac memorabilis diligentia & assiduitas, & ar-

dor,

dor, in profligandis hæreticis & defendenda Ecclesia, quibus de causis nomen *Christianissimi* huic regno attribuitur. Qui ergo acceptus esse populo, suumque studium illi vult approbare, hunc oportet religionis diligentissimum esse custodem. Nisi enim hoc interveniat populi de ipso judicium, minus amant & invictissimi dicto sunt audientes, & si qua calamitas regnum affligat, totum hoc tribuunt Regis impietati, ut non semel est compertum, tametsi ubicumquam in aliis potius quam in Regibus culpa residere solet. Cum autem ad præcepta religionis vitam accommodat, nihil agit superbe, nihil avare, nihil injuste: sin minus, jam cuivis Episcopo vel Ecclesiastici ordinis homini, qui sit inculpatæ vitæ & acceptus multitudini, reprehendere illum & palam admonere officii sui concessum est absque ullo metus periculi. quandoquidem Regi verendum est, ne si quid gravius in illum statuat, populi voluntatem alienet. Ejus-modi libertas nullo est in alio regno, vel saltem, aut certe non æque magna. ...rtium frenum est Iurisdictio, quæ in ... maxime viget: ideoque instituti Senatus atque Iudicia quæ nostra ...a vocantur *Parlamenta*, ut ne plus ...ote concessum est, illis liceat. Eo-...um judicum is est numerus, eaque

 pote-

potestas, ut decretis ipsorum Rex quo-
que pareat & in controversiis aliquando
causa cadat, neque suis adversariis, qui-
buscum litigat, præjudicare possit. Ab his
etiam expenduntur litteræ Regis ac in-
tercessiones, & si quid est in iis vitiosum
aut suspectum repudiatur. Quantum ad
crimina & maleficia pertinet, etiamsi
Rex alicui ignoscat & pœnam remittat,
tanta est tamen illorum in hisce rebus se-
veritas, ut spe impetrandæ gratiæ, nemo
fere audeat aliquid gravius designare.
Quamvis enim victi aliquando Regis au-
thoritate, nimioque favore, dissimulare
& actionem intermittere cogantur. ta-
men ubi favor ille paulatim desiit, eum
qui deliquerit, gravius multo puniunt,
quam si intercessionem nullam obtinuis-
set. Accedit quod perpetua est ipsorum
functio, & nisi propter atrox aliquod fa-
cinus, non removentur loco; quod cum
objicitur, ad reliquum Senatum ejus rei
quæstio defertur. Quod si forte non ser-
vata juris formula de gradu quis dejicitur
mandato Regis, tum qui vel detulit, vel
qui locum alterius vacantem occupavit,
non est quod solidum sibi gaudium illud
polliceatur. nam ut sui facti rationem ac
curatissimam aliquando reddat oportet.
Quo fit, ut propter hanc muneris perpe-
tuationem, quando sciunt, nihil sibi posse

præter

præter sua ipsorum maleficia fraudi ac detrimento esse, majori tum fide, tum diligentia jus reddant.

Tertium frenum est Politia. Hæ sunt leges atque decreta, quæ Galliæ Reges, alii post alios, fecerunt ac confirmarunt singulis temporibus, neque temere illis derogant: ac si faciant, populum non sunt habituri obsequentem, inprimis quantum pertinet ad ipsorum, hoc est, Regni Galliæ patrimonium: quod ipsis alienare non licet, nisi magna cogantur necessitate, quæ multa Senatus deliberatione adeo curiose examinatur & disquiritur, ut propter incertitudinem venditionis, pauci eorum rerum aliquid sibi emendum & subeundum periculum esse putent.

8. De attributis, amplitudine, præstantiaque Regum Galliæ.

Ioannes Tilius. Non potest ulli Principi aut Reipublicæ nomen attribui honoratius quam CHRISTIANISSIMI, quod Regibus & regno Galliæ merito concessum est. Etsi autem à principio in probatioribus scriptis (quæ quidem videam) non exstat attributum illud, habet tamen vetustatem magnam. Carolus Calvus Rex & Imperator, quando Lotario secundo mortuo Rex Lotaringiæ

ringiæ factus est Meti die nono Septembris, anno ĿↃCCCLXIX, CHRISTIANISSIMVS appellatur: cujus consecrationis habetur formula in pervetusto libro Bellovacensis Capituli & in Aimoini historia. Innocentius & Honoratus tertius Philippum Augustum & Ludowicum octavum S. Ludowici patrem Reges appellant Christianissimos: & legati quoque Romanæ Sedis cum tribus Episcopis quorum adjecta sunt nomina, suis litteris Augustum Regem appellant regnum Galliæ Christianissimum. Alterum Regum & regni Gallici attributum est, quod illi Imperatores, hoc Imperium (si placet) appellatur, æque ac Romanum & Græcum ante casum suum dicebatur. Infinita sunt quibus secundum hoc attributum confirmatur; sed non præstat appellationi Regis, quæ certe suaviorem sonum obtinet. Omnibus autem notum est, Reges Galliæ temporalem dignitatem suam soli Deo acceptam ferre, neminem alium superiorem agnoscere. Ex eo sequitur hoc quoque, Reges & regnum Galliæ quod ad res temporales attinet, non teneri jure scripto, sed tantum accipere quantum ratione, bonoque & æquo nititur, cui tanquam naturali & divinæ luci omnes homines justum est conformari. Propterea ubi Academiæ & pro-
fessiones

fessiones juris in Gallia institutæ sunt, & ornatæ privilegiis, nominatim protestati sunt Reges se jura illa non auctoritatis loco, sed rationis tantum accipere. Inter archiva privilegiorum à Philippo Pulcro Rege concessorum in Aurelienfibus scriptis mense Iulio millesimi trecentesimi duodecimi, Rex Philippus narrat, regnum suum consuetudine, non jure scripto, gubernari, præterquam Provincias quasdam, ubi prospicientibus Regibus antecessoribus populares plurimum utuntur jure scripto: non quod obstricti sint, sed quia illud sibi continuandum assumpserunt. Præterea Reges pro summo imperio suo superiores sunt legibus & consuetudinibus regni, de quibus possunt statuere, mutare eas, atque abrogare, tanquam ministri Dei & vicarii, rationem reddituri ei & pœnas ab eo luituri propter commissam ipsis administrationem populi, si ea abusi fuerint. Reges, cum placet, consuetudines abolent in contractibus ipsorum, non autem in subditorum conventionibus ut jura ipsorum adimant: nam consuetudines subditorum consensu firmantur, non auctoritate Regum. Reges quoque Galliæ, ut qui nemini parent, de suis ipsorum causis judicant. Maria Valesia Ducissa Calabriæ cum ...cione, quorum nomine cum Philippo

 Vale-

Valesio Rege contendebat, in arbitrium cõsensisset, cessit ultro, & rem detulit iudicio Regis, dicens, alienum sibi à ratione & decoro videri, ut inter ipsum interveniat ullus; & tanti fecit præstantiam Regis, ut se putaret illi in causa sua debere confidere: quæ submissio extat in chartophylaciis. Decreta judiciaque in causis Regis fiunt ipsius nomine, & si quando injurius fuit, per judices suos damnat: quod deficientibus juris administris mutatum est. Ioannes vero Magister advocatus Regis in Parlamento Parisiensi, vir existimatione & doctrina maxima, xxi Maii cIↄ Iↄ I, cum de matrimonio Caroli Ducis Alenconii & Susannæ Borboniæ lis esset, confirmavit, Regem Christianissimum erga subditos suos nunquam alio jurejurando uti quam solenni consecrationis suæ; si quid vero deinceps promittit, hoc promittere verbo Regis: quemadmodum in consecratione & coronatione verbum ejus habetur pro fide certissima. Cum olim Reges cum exteris conventiones certas faciebant, non jurabant ipsi: sed ii quibus speciatim fuerat demandatum, jurantes per animam & personam Regum. Regni corona est sphærica, ut figuretur eam divisionis expertem esse; quæ si divisa esset, conspicua esset figura ejusmodi. Coronæ insunt

infinitæ flores, prærogativas & jura ad Regem solum pertinentia designantes, ut Baldus Iurisconsultus ait. Amplitudo Regum Galliæ in toto Christiano orbe diu confirmata est, cum præter Reges alios, Antistites omnes, Principes, Equites, & quicumque exteri beneficia ab eis, pactis, conventionibus, aut rationibus aliis acceperunt, fidem Regibus de eis præstiterunt, ne in tributum aut aliud onus cogerentur: quæ fidei præstatio in totum beneficii tempus protendebatur. Exstant in chartophylacis infinita eorum exempla Archiepiscoporum Coloniensis, Moguntini, & Trevirensis; Leodiensis & Metensis Episcoporum: Iuliacensis & Geldrensis Ducum: Marchionis Montisferrati: Comitis Vallemontensis, Geneuensis, Wirtembergensis, Nassovii, Magdeburgensis, Namurcensis, Clivensis, & aliorum quibus nulla injuria facta est, cum voluntariæ ad tempus obligationes, non autem ex naturali officio essent. His solis Regibus competit, ut cera alba obsignent diplomata, Principes vero reliqui obsignant aliis coloribus: ut nonnunquam offendunt privilegia duo Renato Siciliæ Regi posterisque ejus recta linea descendentibus à Ludovico XI. Rege mense Ianuarii MCCCCLXVIII & mense Maio MCCCCLXXX attributa, ut alba

cera liceret ipsis obsignare in regnis Hierosolymorum, Siciliæ, & ditionibus aliis tum in Gallia, tum extra Galliam.

3. *Iura quædam Regalia.*

Ioannes Lucius Parisiensis, *lib.* III. *Placitorum curiæ*, § VI. In adespota bona, inque res mortui allophyli, indigenæ jure minime donati, ejusve quem justæ nuptiæ non ediderint, si sine liberis decesserit, manum injicere, Regii non solum esse juris, verum etiam cujuscunque, meri imperii fascibus præditi. XI Calend. Febr. M CCCC XXII.

Bodinus. Testamenta civibus, non item peregrinis condere licet; aut siquid cui à peregrina legatum est, earum rerum quæ extra patriam quæsitæ sunt, caducum fit legatum ac Principis fisco cedit: idque Albinagium nostro sermone vocatur.

Idem. Peregrinorum morientium pecunia fisco vindicatur, datum tamen, ut si extra Galliam moriantur, testamentum condere, ac filios in Gallia susceptos ab uxore quæ civis est, hæredes scribere possint. Filii etiam peregrinorum in Gallia suscepti patris hæreditatem non quidem testamento, quod peregrinis condere non licet, sed ab intestato capiunt, si mater civis fuerit, cum hæreditas defertur. Hoc amplius à regibus nostris singulari

jure

cera liceret ipsis obligare in regnis
rosolymorum, Siciliæ, & dicionibus
tum in Gallia, tum extra Galliam.

3. Iura quædam Regalia

Ioannes Lucius Parisiensis, in
citorum curia, § VI. In adeptione
inque res mortui allophyli,
minime donati, ejusve
æ non ediderint, si sine
t, manum injicere, Rex
le jure, verum etiam
eri imperii fascibus
br. M CCCC XXII.
us. Testamenta
s condere licet; aut
legatum est, eorum rerum
am quæsita sunt,
Principis fisco cedit
stro sermone vocant.
egrinorum morientium
ndicatur, datum
s moriantur,
os in Gallia susceptos
est, hæredes
peregrinorum in Gallia
reditatem non
d peregrinus
teslato capiunt,
n hæreditatem
bus nostris lingua

Jure tributum est mercatoribus peregrinis qui ad nundinas Lugduni & Campaniæ proficiscuntur, ut nihil de bonis eorum si interim moriantur, decerpere fisco liceat.

Du Hallan. Penes Regem belli pacisque arbitrium est. Convocat ordines Regni cum necesse videtur. Confert omnia officia & beneficia electiva, tam politica, quam civilia atque militaria. Cognoscit de omnibus judiciis omnium Magistratuum; constituit & destituit omnes Officiales; imponit aut adimit tributa & subsidia; impertitur gratiam à pœnis & mulctis legalibus; valorem numismatum aut insendis aut remittit. Nullus præter ipsum aut nobilibus restituere, aut legitimos facere, aut denique equestri ordini adscribere quemquam potest. Solus monetæ cudendæ potestatem habet: solus per Officiales suos quædam crimina quæ *Cas Royaux* vocantur, suntque numero XXIV, punire potest: solus ærarii compos est, & expensas moderatur ut lubet. Solus fert leges, easque explicat.

4. De Auctoritate & Prærogativa Reginarum Galliæ.

Ioannes Tilius. Reginæ, Regibus jus dicentibus adsidere possunt, ut sic in judiciis

cius Parium. Præterea habent jurisdictionem, & (si placet) conventus maximos in agris suis & propriis & dotalibus, ut de primis provocationibus cognoscant: & ab earum conventibus ad consilium Parium Galliæ provocatur, quamvis agri sint jurisdictionis alterius. Item Reginas oportet binis literis vocari in jus, prout solenne est in citandis Paribus Galliæ. Ne plura; prærogativæ omnes quæ Paribus competunt, ad Reginas quoque Galliæ pertinent; noluerunt Reges majestatem matris aut uxoris regiam (quæ multis modis anteit dignitatem Parium) minoribus uti privilegiis: quamobrem etiam in Parlamento, velut Paribus, ipsis dies ex catalogo assignantur, ut ex actis Parlamenti apparet confectis VIII Maii M CCCC & XXVII Iunii M CCC XII. Quamvis ex jure & consuetudine donationes inter virum & uxorem constante matrimonio sunt irritæ, valent tamen eæ quas Reges Reginis faciunt: ratio superiore capite dicta est. In Parlamento disputatum est XIX Maii & XVIII Septembris M CCC LXXXXV, essetne privilegium Reginæ dotatæ æque ac Regis, ut anteferretur aliis creditoribus. Henricus II Rex, III Octobris M D XXXVIII & XVIII Ianuar. M D XXXIX hanc dubitationem sustulit, par Reginarum privilegium ac Regum ipsorum pronuncians.

nuntiant. Reginæ quoque in omni jure immunes sunt, ne corpora sua cogantur sistere, & à teloniis omnibus liberæ. Cum civitates regni primum ingrediuntur, eos solvunt qui sunt in vinculis (ut etiam Reges) per generales procuratores suos: non à tempore solum declarationis quam Rex Henricus edicto fecit ultimo Novembr. MDXLIX, sed etiam antea; ut ex actis Parlamenti confirmari potest. Item ad honorem suæ domus & cultus habent Officiales maximos. Domestici Reginarum Officiales, itemque matrum Regum, eadem habent privilegia, quæ tenent ipsorum domestici: Atque etiam secundum reginas pronuntiatum est, sententias à judicibus ipsarum latas eandem auctoritatem obtinere, quam eæ quas dicunt judices regii, & certis in causis supra provocationes obtinere. Reginæ omnes viduæ vulgo appellantur Blancæ, ex duarum nomine quæ vixerunt diutissime: quarum altera fuit Regina Blanca Sancti Ludovici mater, altera Regina Blanca Regis Philippi Valesii vidua.

5. *De Filiis Regum, eorum assignationibus & beneficiis.*

Ioannes Tilius. Olim familiæ Francicæ filii ex æquo inter se dividebant, nullo primo-

primogenitorum jure: etiamque nothi accepti hæreditatem adibant cum legitimis, tenebantque singuli appellatione regni. Singuli Reges se Franciæ Reges inscribebant, tum discretionis ergo addebant, se prætorium summum habere Parisiis, aut in alio suæ partis oppido: ex quo tandem factum est ut Reges Parisiorum, Aureliæ, &c. dicerentur. Tertia hæc familia plane dejecit nothos non tantum regno, sed etiam cognomine Francico, quod prius commune erat nothis. Observandum tamen quosdam fuisse acceptos, cum in regia educati, probati, eoque nomine honorati essent, alios vero acceptos scripto. In hac quoque filii Regum minores natu singulares tantum assignationes habuerunt invecta singulari quadam lege & consuetudine, quæ narratur in decreto facto secundum Regem Philippum pro Comitatu Pictonum & tractu Arverniæ contra Carolum primum Siciliæ Regem, Sancti Ludowici fratrem, in Parlamento, Novembri ineunte M CC LXXXIII. Cavetur enim ne minores natu possint contendere, aut certam partem in jus successionis à parente Rege sibi asserere; sed tantum quod ad victum & alimentum ipsorum pertineret, sive ex voluntate & arbitrio parentis Regis, sive fratris obtinentis regnum,

primogenitorum jure: etiamque ...
accepi hæreditatem addbant cum ...
ens, tenebantque singuli appellationem
n. Singuli Reges se Franciæ Reges
ribebant, tum discretionis ergo ...
e, se prætorium summum haberet ...
s, aut in alio suæ partis oppido ...
tandem factum est ut Reges Paris...
, Aureliæ, &c. dicerentur. Tam ...
emulis plane dejecit nothos non ...
guo, sed etiam cognomine ...
uod prius commune erat ...
ndum tamen quosdam fuisse ...
m in regia educati, probati ...
ne honorati essent, alios ...
cripto. In hoc quoque ...
res nam singulares tamen ...
habuerunt invecta singula
& consuetudine, ...
ero facto secundum Reges ...
o Comitatu Pictonum ...
contra Carolum ...
egem, Sancti Ludovici ...
mento, Novembris ...
III. Civitur ...
stiar contendere, ...
jus successionis ...
ere, sed tantum quod
iam ipsorum ...
tate & arbitrio ...
tus obtinentis ...
gnum,

gnum, si testamento defuerit: nec licere minori fratri de tenuitate côqueri, quamvis si acceptus esset, Rex succedens pro auctoritate possit decidere. Hæ autem assignationes maribus deficientibus ad regnum recidunt, prout stipulatione facta est ad tollendam omnem dubitationem. Ea autem lege seu consuetudine proprietas assignationum ad regnum pertinet, estque verum dominium illius: nam filii qui usumfructum obtinent in partibus, Regis proprietarii numerantur. Ideoque hæc assignatio non appellatur pars, quasi dominatus esset & certa deberet patris proprietas, sed Apennagium: Assignationes quædam, ac veteres maxime, filiis Regum hæredibusq; competunt. Hæredis autem vocabulum, ut tam ad mares fœminasque pertinet, multas conventiones existimo immerito; cum ex lege fœminæ assignatione de bonis regni facta excludantur. Hæredes autem quoties pure scribuntur aut enuntiantur, soli mares intelliguntur, cum de rebus agitur quæ ad alios minime transeunt: quod si ea ad fœminam æque ac marem transferri possit, vocabulum ut late patet, de utrisque intelligitur. Primus Rex Philippus Pulcher ex consilio statuit ut Pictonum Comitatus cum aliis agris Philippo minori filio (qui postea fuit Rex Phi-

Philippus Longus) assignatus, deficientibus masculis hæredibus rediret ad regnum, ea lege ut Rex qui tum viveret, filias ex certorum hominum sententia elocaret, eæque inter cætera patri succederent. Hæc lex excludit fœminas tantum nomine hæreditatis in successionibus, non autem impedit quin alio jure agros obtineant ex voluntate Regum qui assignationis fuerint: hoc enim utile potius est quam damnosum regno, ut ab exemplo Margaritæ Siculæ, & Mariæ Britannicæ constat. A tempore Ludovici Ducis Aureliani, qui frater fuit Caroli VII, in omnibus minorum natu assignationibus diserte cautum est de reversione ad regnum, si mares hæredes matrimonio legitimo progniti deficerent, ut sublata esset omnis controversia. Quamquam plerimi Galliarum Reges superstites ad confirmationem dignitatis filios maximos coronari curaverint, perpauci tamen regiam autoritatem eis commiserunt, ex quo regnum in posteris erat stabilitum. Rex Carolus VI affecta valetudine Carolum Delphinum præfecit ærario regni, XXIV Septembris M CCCC IX, & facultatem dedit gerendi vices ipsius, eoque absente aut occupato præsidendi consilio ipsius. Delphinatus Viennensis à Philippo Valesio Rege maximo Regum filio comparatus

paratus est: atque hinc factum est ut omnes hoc nomen habuerint, etsi non est primum & præstantissimum. Nam qui Ducatus habuerunt, ut Carolus maximus Caroli VI Regis filius, Dux Aquitaniæ, & alii, primum Duces ac Delphini dicebantur; idque merito, cum Ducis dignitas Delphino anteponenda sit. Sed tamen memoria nostra aliter Henrico II Rege factum est, cum Delphinus Viennensis esset & Dux Britanniæ: idque præteritæ historiæ ignorantia, & eo quod maximi filii inde ab ortu Delphini dicerentur. Confirmant quidam id esse improprium si Dominum Delphinum dixeris quam Dominum Regem, & simpliciter Delphinum ut Regem appellandum. Sed tamen discrimen intervenit: nam ut destinata sit Delphini appellatio, non tamen est præstantissima, verum ista, maximus Regis Gallorum filius, antecellit omnibus. Regis nomen est excellentissimum; ideoque si non est Delphinus, quisquis regno est proximus, semper appellatus est κατ' ἐξοχὴν & appellatur simpliciter Dominus. maximus autem regis filius, Dominus Delphinus, ut ostendatur majestas Regis, & conditione amplissimus. Antehac maximi Regum filii habebant [illegible] fortunor, suos item Cancellarios præter Cancellarios Galliæ

habue-

habuerunt. Reges cum ex maximis filiis suis Equites faciunt, subditis dominio suo Indicunt pensitationem: quod jus tri- bus decretis Parlamenti comprobatur, fa- ctis ineunte Februario anno M CC XXX. Minoribus autem filiis prærogativa ju- risdictionis est per comitia magna, fora, aut rationum cognitiones; quemadmo- dum ex concessu Paribus Galliæ laicis tri- buitur. Itaque assignationes fere cum di- gnitate Parium conjunguntur. Regalia quidem jura regno adhærentia & indivi- sa reservantur, & semper in Ducatibus Comitatibusque fuerunt integra: nun- quam enim tradebantur illi quin Rex op- pidum sibi asservaret, ubi regale judi- cium institueret ad cognitionem causa- rum regalium: prout Montargii factum est, cum Ducatus Aurelianensis in assi- gnationem traderetur. Postea vero facti sunt exemptionum judices. Minoribus item prærogativa est, quod assignatio- num causæ in Parlamento Parisiensi so- lum aguntur, licet non adjuncta sit Pa- rium dignitas: nam hoc Parlamentum etiam, ac non alterum, de proprietate ad dominium regium pertinente potest co- gnoscere.

6. *De filiabus Franciæ.*

Ioannes Tilius. Fœminæ omni tem- pore

habuerunt. Reges cum ex maximis
suis Equites faciunt, subditos
suo indicant pensitationem quod ex
bus decretis Parlamenti comprob
ctis ineunte Februario anno
Minoribus autem filiis praerog
risdictionis est per commissarios
aut rationum cognitiones, quem
dum ex concessu Paribus Galliae
buitur. Itaque assignationes
gnitate Parium coniunguntur.
quidem iura regno adhaerentia &
sa reservantur, & semper in Duca
Comitatibusque feruntur integra:
quam enim tradebantur illi quas R
piderem sibi adservaret, ubi regal
cium insisteret ad cognitionem
rum regalium: prout Montargis
est, cum Ducatus Aurelianensis
gnationem traderetur. Pollet vero
suae exemptionum judices.
item praerogativa est, quod
num causae in Parlamento Parisiensi
lum aguntur, licet non
rium dignitas: nam hoc Parlamentum
etiam, ac non alterum, de proprietate
dominium regium pertinente
gnoscere.

§ 6. *De filiabus Franciae.*

Joannes Tilius Feminae

pore regno Galliae fuerunt exclusae, non tamen ex lege Salica; quae generatim statuit, si mares filii erunt, ut feminae tantum succedant in bona moventia, non autem in vetus patrimonium, quod prisca appellatione terram Salicam dixerunt: atque hac appellatione veteres diu usos fuisse constat ex instrumento Agolismensis cujusdam Archidiaconi facto 1231, ubi haec habentur. Cui dedit suum allaudium vel haereditatem Salicam ibi nominatam, in agro Santonum sitam. Idem legis caput aliis legibus continetur quae Ripuariae dictae sunt, ubi terra Salica exponitur. Ex lege Salica (quae pro subditis conscripta est) deficientibus filio haeredes erant filiae veteris patrimonii. In quo ergo regnum ex ea vellet instituere, filiae deficientibus filiis ad regnum pervenirent: quae tamen semper consuetudine fuerunt exclusae, & singulari Gallorum lege, quae magno Gallorum animo dominatum muliebrem minime ferentium, tum etiam ratione hac, quod regnum ad exteros perventurum fuisset matrimonio; etsi interdum mulieribus imperii aut legis habentibus ad tempus paruerunt. Fuit tempus, cum filiae Franciae inferioribus nuptae quam Regibus, regiam tamen appellationem usurpabant & Reginae dicebantur: qui

honos

honor in vitam ipſis concedebatur, ut oſtenderetur ipſas Regum eſſe Gallorum filias. Hanc conſuetudinem veriſimile eſt introductam eſſe, ut æquiore animo ferrent, ſi quando nubebant viris qui non eſſent Reges, ut cum ſua dignitate conſervarent nomen. Sed hæc conſuetudo (quam Bartolus ex jure aſſerit) obſoleta eſt, quia tempus in ludibrium abiit. Cognomen Francarum ad filias Regum pertinet, ſi ante natæ ſunt quam patres ſint Reges. Hoc cognomen tum demum obtinent, cum illi ad regnum pervenerunt. quod ſi filiæ ſunt maximo Regis filio, unde ab ortu vocantur Dominæ ad confirmationem regni patri ipſarum hæreditarii, niſi occupetur morte: aliæ vero tantum dicuntur Domicellæ, & percepto regno Dominæ cum Francarum cognomine. Hoc Francarum cognomen ad filias tantum Regum Gallorum pertinet. Filiæ Franciæ plurimum pecunia fuerunt elocatæ. Rex Carolus V anno 1374 inſtituit centies mille Francos aureos, id eſt, coronatos, in matrimonium cujuſque filiarum ſuarum, Mariæ & Iſabellæ, & ſingulis poſtea naſcituris ſexagies millenos francos aureos ſive coronatos: Carolus VII Rex menſe Martio 1395 promiſit octies centies mille francos Iſabellæ filiæ nupturæ Richardo II Regi Angliæ.

Ita

[illegible] in vitam ipsis concedebatur [illegible] ostenderetur ipsas Regum esse Gallorum filias. Hanc consuetudinem verisimile [illegible] introductam esse, ut aequiore animo ferrent, si quando nubebant viris qui [illegible] essent Reges, ut cum sua dignitate [illegible] servarent nomen. Sed haec consuetudo (quam Bartolus ex jure asserit) [illegible] est, quia tempus in ludibrium [illegible] [illegible] Francarum ad filias Regum [illegible] [illegible], si ante natae sunt quam pater [illegible] Reges. Hoc cognomen [illegible] [illegible], cum illi ad regnum pervenerint [illegible] quod si filiae sint maximi Regis filius [illegible] de ab ortu vocantur Dominae ad [illegible] [illegible] regni patri ipsarum [illegible] [illegible], nisi acceperint morte: [illegible] tantum dicuntur Domicellae, & [illegible] regno Dominae cum Francorum [illegible] [illegible]. Hoc Francarum cognomen [illegible] [illegible] tantum Regum Gallorum [illegible] Filiae Franciae plurimum [illegible] elocatae. Rex Carolus V anno 1374 [illegible] [illegible] centies mille francos aureos, [illegible] est, coronatos, in matrimonium [illegible] quae filiarum suarum, Mariae & Isabellae, & singulis postea nascituris [illegible] lenos francos aureos [illegible] coronatos. Carolus VII Rex mense Martio [illegible] [illegible] octies centena mille francos Isabellae filiae nuptae Richardo II Regi Angliae

In

Ita dos incerta est: interdum etiam agri ad dominium pertinentes ipsis & ipsarum liberis assignantur: quod fit liberis tantum natu minoribus. Reges quidem agros ad regnum pertinentes filiabus oppignorant; sed non possunt amoveri. quod autem ipsis dotis nomine tribuitur, improprie vocatur assignatio. Solebant Reges pensiones subditis domanii sui imponere nuptiis filiabus, eamque [illegible] Rex Philippus Pulcher, cum secunda ipsius filia nupta esset Isabella Regina Angliae. Atque hinc Vassalli Regis perceptibant lucrum: nam a subditis suis ita exigebant, ut partem ipsi perciperent praeter id quod dabatur Regi. Normanni [illegible] totam Regi in matrimonium illud spoponderunt, qui mense Octobri [illegible] ut illa liberalitas ipsis in posterum damnosa esset. Quod autem ad jus Vassallorum partem indictionis ex consuetudine sibi [illegible], sunt jus illud jam olim receptum, confirmatur. [illegible] decretis sub tempus (ut vocant) Candelosae factis MCCLXXI, & habetur etiam [illegible] nostra Vassalli quam [illegible] in agris suis nascentur aut nubente [illegible] Regis filia: pro aliarum vero [illegible] tributur institutum [illegible] in omnibus regni, in quibus [illegible] receptae sunt.

Thea-

Thuanus lib. XXII. Elisabethæ filiæ Philippo Hispan. R. nubenti, Rex Henricus II dotem CCCC aureorum millium dixit.

Thuan. lib. LXXII. Legibus nostris filiæ Regum pecunia tantum, numquam rebus fundi, donantur: novo tamen more Henricus III sorori suæ Margaritæ Cadurcorum & Aginnensium præfecturas dotis nomine attribuit, & jura etiam regia & coronæ, ut vocant, eis unita privato diplomate transscripsit.

7. *De Principibus Agnatis.*

Ioannes Tilius. Ad conservationem familiæ Francæ Principes agnati à certamine immunes sunt, & diserte in subditorum actis hac lege soluti post Regem inscribendi sunt. Atque ut ut gravem indignationem sua culpa Principes fuerint meriti, non tamen legimus in tertia hac familia ullum eorum contumaciæ damnatum esse, nisi Ioannem Ducem Alenconium, in quem sententia lata postea rescissa est: nam justitiam Reges temperarunt clementia, qua cognatio tota in studio officioque contineri, & ad illud revocari potest commodissime.

Thuanus lib. XXVII. Regii sanguinis Principes absque ullis titulis & patriciorū privilegio gaudent, & patricios omnes

nata-

Thuanus lib. XXII. Elisabethæ ... Philippo Hispan. R. nubenti, Rex ... ncus II dotem CCCC ... dixit.

Thuan. lib. XXXII. Legibus ... Regum pecunia tantum, ... bus fundi, donantur: nove ... Henricus III sorori suæ Marguar... ducatuum & Aginnensium ... dotis nomine attribuit, & ... gia & coronæ, ut vocant, ... vato diplomate transscripsit.

7. *De Principibus Agnatis.*

Ioannes Tilius. Ad conservationem ... milæ Franciæ Principes agnati à ... ne immunes sunt, & diserte in ... rum actis hac lege soluti post ... scribendi sunt. Atque ut ... gravionem sua culpa Principes ... meriti, non tamen legitimis ... familia ullum eorum ... natum esse, nisi Ioannem Ducem ... conium, in quem sententia ... rescissa est: nam iustitiam Regis ... ratione clementia, qua cognatio ... studio officioque conteri, & ad ... revocari potest commodissime.

Thuanus lib. XXVII. Regis ... Principes absque ... & ... privilegio gaudent, & patricios ...

natalium prærogativa, non patriciatus ratione præcedunt. Inter se vero hunc ordinem servant, ut qui succedendi ordine prior est, posteriorem antecedat.

Idem lib. LXIII. Rex Henricus III anno 1572 edictum condidit, quo sancitur, ut consanguinei Principes Franciæ Patres cæteros, quantumvis dignitatis antenores prærogativa aut alio titulo nitantur, ubique in Regum inaugurationibus, in supremis Regni curiis, conventibus, locis ac cæremoniis publicis præcedant; id firmum ac ratum sit in posterum; quod edictum magno consensu VI Kal. Ian. promulgatum in Senatu.

Ioannes Tilius. Quisquis principum proximè ad regnum pertinet, etsi non est Regis regnantis filius, tamen quia secundus est à Rege, potest ex auctoritate Regis ... in civitatibus regni statuere, ubi ... corpora, & alia privilegia prærogativásque, ut secundus à Rege, ... Edicto Caroli VI Regis promulgato cum ipse iuri dicendo præesset in Parlamento XXVI Decembr. MCCCCVII. Principes agnati regno proximi à consiliis sunt in administratione regni, cum Reges minores sunt annis. Singularibus vero ... quæ ... facta fuerant, Principes agnati consilio semper interfue... sunt secundo à Regibus loco: nec imme-

diate,

rito, cum illa regni quæ edicto tolleret rectio ad proxime neceſſarium pertineret, niſi aliud defuncto Regi, ad quem electio pro minore filio libere pertinebat, placuiſſet. Principes agnati agnatæque immunes ab omnibus regni vectigalibus pronuntiati ſunt decreto, die octavo Iunii MCCCLXXXVII, cum adverſus Ioannem Grandecortenſem Equitem, Maſſonum ad Sequanam Dominum, fuit ſecundum Blancam Aurelianam Ducem, filiam Caroli Pulchri Regis, judicatum. Iidem diploma Regis exorantes, nihil tenentur ad pretium ſigilli pendere. Ex quo in regno Galliæ obſequium uni redditur. Nomen Latinum Principis, quo primum caput ſignificatur, ad eos pertinuit qui ex ſtirpe Regia ſunt, & primum caput, id eſt regnum, ex jure poſſunt percipere. Qui autem exteri ex familiis ſummis acceſſerunt, Principes quidem ſed adjecta familia nominantur.

Thuanus lib. XXVIII. Principibus agnatis ſingulari prærogativa jus eſt, ne de eorum capite & exiſtimatione apud alios judices, quam coram Rege in Patriciorum curia, quæri poſſit.

8. *De Paribus Franciæ.*

Thuanus lib. XXVII. Pares Franciæ, ſive eorum originem ad Carolovingos ſive ad

rio, cum illa regni quæ adhuc [illegible] rectio ad proxime necessariam [illegible] ret, nisi aliud defuncto Rege, ad [illegible] electio pro minore tibi libere [illegible] bat, placuisset. Principes autem [illegible] que immunes ab omnibus regni [illegible] liberi pronunciati sunt decreto, die [illegible] Iunii MCCCLXXVII, cum adversus [illegible] nem Grandecurrentem Equitem, [illegible] Gonam ad Sequanam Dominum, [illegible] cundum Blancam Aurelianam [illegible] filiam Caroli Pulchri Regis, [illegible] Iidem diploma Regis [illegible] tenentur ad primum [illegible] pendere. [illegible] quo in regno Galliæ [illegible] dicitur. Nomen [illegible] Principis, [illegible] primum caput significatur, ad eos [illegible] nuit qui ex stirpe Regis sunt, & [illegible] caput, id est regnum, ex iure [illegible] cipere. Qui autem exteri ex [illegible] mis accesserunt, Principes quidem [illegible] adjecta familia nominantur.

Thuanus lib. XXVIII. Principibus [illegible] is singulari prærogativa [illegible] est, ne [illegible] [illegible] capite & existimatione apud [illegible] dices, quam coram Rege in Parisio [illegible] curia, quæri possit.

8. *De Paribus Franciæ.*

[illegible] lib. XXVII. Pares Franciæ, [illegible] [illegible] originem ad Carolovingos [illegible]

re ad

re ad Capevingos referas, XII antiquitus fuere. Sacri ordinis Archiepiscopus Rhemensis, Episcopi Lingonensis & Laudunensis Duces; Episcopi Bellovacensis Catalaunensis & Noviodunensis Comites: laicis solati, Burgundiæ, Aquitaniæ, Normanniæ Duces; Flandriæ, Campaniæ ac Tolosæ Comites. Ecclesiastici tempore [illegible] mutaverunt. Cæterorum ditiones tempore partim Regiæ coronæ accreverunt, partim perierunt, & instituti [illegible] alii, qui juxta creationis tempus, in publicis regni solemnitatibus ac consessibus ordinis prærogativam servant. Eorum numerus minime definitus est, [illegible] illis honorificis pro Regum arbitrio præcipuis dignatione aut gratia viris semper attributis: sicuti Lotharingis accidit, qui omnes ea dignitate honestari studiose affectarunt. Sed cum in inauguratione Regum præter Ecclesiasticos, vi tantum adhibeantur qui veteres illos repræsentant, id semper observatum fuit, ut inter eos creationis tempus in incedendi aut sedendi ordine inspiceretur.

Ioannes Tilius In eo instrumento, quo Matisconensi Comitatum dignitas Paris pro Tholosano adjecta fuit, anno 1359 per Carolum V Regem pro fratre ipsius Ioanne, qui postea Dux fuit Biturigum, disertæ scribitur, à Regibus Galliæ ad

confer-

conſilii &
conſervandum honorem ſui conſilii &
juvandam Remp. duodecim Pares fuiſſe
conſtitutos, qui in maximis conſiliis ſi-
delibuſque inter ipſos aſſiſtantRegi, eum-
que primi ex ordine comitentur, & res
ſtrenue gerant ad Regis ipſius regnique
defenſionem. Ac propterea minime fe-
rendum eſt excommunicari unum ex
Paribus, quia verſandum eſt cum ipſo ad
conſilia Regis: nam Rex ipſe, ſi Pari non
eſſet unde viveret, eum teneretur alere.
Quanquam Scripturæ ſacræ armis toti
clero interdicunt, tamen Antiſtites Pares
Galliæ pro dignitate Parium temporaria
tenentur Regibus miniſtrare & eos ſequi
cum equitum ſuorum ac militum comi-
tatu, ſi quando Reges ipſi in bellum pro-
ceſſerint: quod officium à quibuſdam
aliis Epiſcopis qui Pares non ſunt debe-
batur: adeo Gallia in his conditionibus
rem militarem æſtimavit magni. Sic Pa-
res Galliæ dignitate Ducum & Comitum
fuerunt ornati, ut miniſtrent judicent-
que ex jure ſummo Regis, ei in jure ſe-
denti adſint, in ſacris & coronatione mi-
niſtrent, conſulantque in negotiis quæ
Regi communicare cum ipſis placuerit.
Pares propterea dicti ſunt, non quod Re-
gi, ſed quod inter ſe pares ſint, ut lucu-
lenter oſtendit decretum contra Comi-
tem Flandriæ in Parlamentum factum
incunte

conservandum honorem sui consilii & juvandam Remp. duodecim Pares [illegible] constitutos, qui in maximis consiliis [illegible] delibusque inter ipsos assistant Regi, [illegible] que primi ex ordine comitentur, & [illegible] strenue gerant ad Regis ipsius regni [illegible] defensionem. Ac propterea minime [illegible] rendum est excommunicari [illegible] Paribus, quia versandum est cum [illegible] consilia Regis: nam Rex ipse, si Pares [illegible] esset unde viveret, cum teneret [illegible]. Quanquam Scripturæ sacræ [illegible] clero interdicunt, tamen Antistites [illegible] Galliæ pro dignitate Parium temporali [illegible] tenentur Regibus ministrare & [illegible] cum equitum suorum ac militum [illegible] tatu, si quando Reges ipsi in bellum [illegible] cesserint: quod officium à [illegible] aliis Episcopis qui Pares non [illegible] batur: adeo Gallia in his [illegible] rem militarem æstimavit magni. Sic Pa-res Galliæ dignitate Ducum & C[illegible] fuerunt ornati, ut ministrent [illegible] que ex jure summo Regis, ei in [illegible] denti adsint, in sacris & coronatione [illegible] ministrent, consulantque in negotiis [illegible] Regi communicare cum ipsis placuerit. [illegible] Pares propterea dicti sunt, non quod R[illegible] sed quod inter se pares sint, ut [illegible] ostendit decretum contra Com[illegible] Flandriæ in Parlamentum [illegible] ineunte

ineunte Novembr. MCCXCV. Nam quod ad dignitatem Parium, omnino sunt pares, neque uni amplius juris in suffragiis ferendis dicendaque sententia est quam alteri: etsi laicis quædam prærogativæ sunt præterquam Ecclesiasticis. Alios vero Principes ea dignitate ornarunt Reges, non tantum necessarios, sed etiam alienos qui de Repub. bene merebantur, propter prærogativas Parium. Ac Pariatuum quidem alii ad vitam & personales sunt; alii ad solos mares hæredes pertinent, alii ad omnes etiam mulieres: hæ percipiunt Pariatus, in judiciis sedent, & sententiam dicunt, vocantur in jus, ut alii Pares, convenienter cum lege civili, quia dignitatem jurisdictione conjunctam obtinent. Singularis est & solennis citandi Pares Galliæ ratio, narrata in decretis Hugonis Russii ad diem XII Maii MCCCXXI, Matthæi Guinhardi ad diem III Julii MCCCLXII, & aliis quampluri-mis. Duobus Regis diplomatibus opus est: uno Rex in jus accersit Parem; altero ad magnum aliquem virum scripto, puta magistrum libellorum supplicum, consiliarium Parlamenti, præfectum, Senescallum, aut vicarios eorum. Imperator huic ut prius scriptum aut ipsi Pari aut domicilio ipsius offerat: quod si abest, jubetur ad Officiales ipsius perferre. Si captivus

captivus eſt, citari non debet : non enim citatus fuit Catalauniorum Epiſcopus in cauſa Roberti Comitis Flandriæ 1315. ut ex decreto conſtat. Quicunque diploma Regis Pari exhibet, honeſtum debet habere comitatum ex Regis & conſilii ſententia, ut gravitatem habeat exhibitio. Hæc autem accipienda ſunt, ſi quando honor, caput, dignitasve Parium agitur, aut ſi quando in Parlamento provocaverit à judice quem non poſſit rejicere, & cujus nomine multetur tanquam rei male judicatæ : In aliis vero cauſis diverſa eſt ratio, ut decreto fuit declaratum de Duce Burgundiæ die ſexto Auguſti M CCC XC & in cauſa Simonis Marcheti decimo nono Iulii eodem anno. Forma jurisjurandi quod in Parlamento Lutetiæ dant, exprimitur in jurejurando Noviodunenſis Epiſcopi præſtito die XXVI Ianuarii MDII, ſe in judiciis bona fide lites diremturos, ubi in Parlamento erunt, ſine perſonarum acceptione; arcana Parlamenti non revelaturos; ei tanquam ſuo judici de honore, vita, & dignitate ipſorum honorem habituros: etſi Parlamentum in judiciis ipſorum convenientem Parium aliorum numerum habere neceſſe eſt. Parium privilegium, ne jure experiantur niſi in Parlamento, declaratum fuit in cauſa Lingonenſis Epiſcopi,

captivus est, citari non debet: non enim citatus fuit Catalauniorum Episcopus in causa Roberti Comitis Flandriæ [illegible] ut ex decreto constat. Quicunque [illegible] ma Regis Pari exhibet, honestum [illegible] habere comitatum ex Regis & [illegible] sententia, ut gravitatem habeat [illegible] tio. Hæc autem accipienda sunt, si quan do honor, caput, dignitasve Parium [illegible] tur, aut si quando in Parlamento [illegible] caverit à judice quem non [illegible] re, & cujus nomine mulctetur [illegible] rei male judicatæ: in aliis vero causis [illegible] versa est ratio, ut decreto fuit declaratum de Duce Burgundiæ die sexto Augusti M CCC XC & in causa Simonis [illegible] decimo nono Iulii eodem anno. [illegible] jurisjurandi quod in Parlamento [illegible] tiæ dant, exprimitur in jurejurando [illegible] viodunensis Episcopi præstito die XXVI Ianuarii MDII, se in judiciis bona fide [illegible] tes distempturos, ubi in Parlamento [illegible] runt, sine personarum acceptione, [illegible] na Parlamenti non revelaturos; [illegible] quam suo judici de honore, vita, & [illegible] nitate ipsorum honorem habituros [illegible] arlamentum in judiciis ipsorum conve [illegible] entem Parium aliorum numerum ha [illegible] e necesse est. Parium privilegium, ut experiantur nisi in Parlamento, de [illegible] rum fuit in causa Lingonensis Epi

scopi,

scopi, decreto facto die XVIII Februarii MCCCXXXIV; item pro Comite Attesiano XIII Ianuarii MCCCXXXV; quod locum habet cum agitur de agris reversis & receptis evictione feudi. Paribus laicis jus singulare est habendi conventus magnos, ad quos à præfectis ipsorum provocatur, & à conventibus ad Parlamentum. Hic autem observandum est, non esse in regno alium juris conventum, quam Regum aut eorum quibus Rex speciatim concesserit: alioqui absurda esset laicorum Parium ab Ecclesiasticis differentia. Nam profecto non est ex Pariatu hæc prærogativa: si esset, æque ad Ecclesiasticos pertineret: sed hoc laicis Paribus concesserunt Reges. Præter has omnium Parium prærogativas ea dignitate sunt (quia præcipua sunt Parlamenti membra) ut communes omnes honores, immunitates, & privilegia habeant quæ habent præsides illius & consiliarii.

9. De tribus Galliæ Ordinibus.

Claudius Sesellius. Sunt in Galliis tres præcipui ordines, Nobilitas, Populus, Vulgus. Hi singuli, pro sua quisque conditione, suas habent leges ac instituta, quibus utuntur, & adeo commode sunt invicem aggregati, ut ægre facultatem habeant, alii alios opprimendi, aut etiam

adver-

adversus Regem conjurandi. De Eccle-
siasticorum ordine postea sum dicturus.
Nobilitas igitur Galliæ, sive Equestris or-
do, maximis fruitur commoditatibus ac
privilegiis, eoque fit, ut magno quodam
affectu Regem complectantur, & vitam
quoque pro ipsius ac patriæ salute pro-
fundant. Nec enim ullum pendunt tribu-
tum, & armatis licet ipsis esse quocun-
que loco, & multa habent vitæ præsidia,
sic ut non sit opus, illiberalem aut quæ-
stuariam aliquam artem exercere. Hoc
enim nostris moribus minime illis con-
ceditur, nisi forte domi maneant, ac rei
familiari studeant. Sed si Regem sectari
velint, habent quo se honeste alant. Plu-
rima enim sunt domus & aulæ regiæ mi-
nisteria, quæ solis nobilibus attribuun-
tur, qui singuli, partem aliquam anni, in
iis procurandis consumunt, & reliquum
tempus vacuum habent ac liberum rebus
privatis atque domesticis administran-
dis. Hi omnes annuum accipiunt à Re-
ge stipendium, & ampliora sperandi ma-
gnas habent occasiones. Principes autem
viri, ac majoris dignitatis proceres, quo-
niam & ipsi Regis beneficentiam expe-
riuntur, ac partem Reipublicæ procu-
rant, Nobilibus, qui sunt re familiari mi-
nus lauta, victum & alia sæpe communi-
cant. Deinde, Reges perpetuum alunt &
amplis-

adversus Regem conjurandi. De Ec[illegible]
[illegible]siasticorum ordine postea sum d[illegible]
Nobilitas igitur Galliæ, sive Equestris [illegible]
do, maximis fruitur commod[illegible]
privilegiis, eoque fit, ut magno qu[illegible]
affectu Regem complectantur, & [illegible]
quoque pro ipsius ac patriæ [illegible]
fundant. Nec enim ullum penit[illegible]
tum, & armaris licet ipsis esse [illegible]
que loco, & multa habent vit[illegible]
sic ut non sit opus, illiberalem [illegible]
stuariam aliquam artem exercere. [illegible]
enim nostris moribus manent [illegible]
ceditur, nisi forte domi maneant, [illegible]
familiari studeant. Sed si Regem [illegible]
velint, habent quo se honeste a[illegible]
rima enim sunt domus & aulæ [illegible]
nisteria, quæ solis nobilibus [illegible]
tur, qui singuli, partem aliquam [illegible]
iis procurandis consumunt, & reliquum
tempus vacuum habent ac liberum [illegible]
privatis atque domesticis administ[illegible]
dis. Hi omnes annuum accipiunt a Re-
ge stipendium, & ampliora [illegible]
gnas habent occasiones. Principes [illegible]
viri, ac majoris dignitatis proceres, [illegible]
[illegible]iam & ipsi Regis beneficentiam [illegible]
[illegible]iuntur, ac partem Reipublicæ [illegible]
[illegible]nt, Nobilibus, qui sunt et familiar[illegible]
[illegible] lauta, victum & alia sæpe commo[illegible]
[illegible]. Deinde, Reges perpetuum aliu[illegible]
ampli-

amplissimum equitatum, exercendæ & alendæ causa nobilitatis: ac in tanto equitatus numero, plurimæ sunt præfecturæ, quæ in illos distribuuntur: eaque ratio non minus pacis quam belli tempore durat. Majoris quidem loci Nobiles, pro sua quisque conditione ac virtute, præficiuntur equitibus: ex reliquis autem alii sunt legati, alii signiferi, alii equites cataphracti, alii sagittarii, & qui per ætatem non possunt ferre arma, reliquis famulantur, & cum nullum intercedit bellum, licet ipsis manere domi, suique stipendii partem non mediocrem parsimonia conservare. Ad hæc nemo credat, quam multæ sint per Galliam præfecturæ, ut sic dicam, urbanæ, quæ soli nobilium committuntur. nam alii provinciis, alii civitatibus, alii oppidis, alii finibus, alii castellis & arcibus, alii vicis præficiuntur. ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quæ Principibus tantum tribui solent, cujusmodi sunt, qui nostra lingua dicuntur *Connestablii*, *Mareschalli*, *Ammiralii*, & id genus alii. Sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddam, Reges liberalitate quadam elargiri solent in multos nobiles, qui nulli sunt addicti ministerio: hi appellantur nostra lingua *Pensionarii*. Alter ordo suas etiam habet commoditates non exiguas.

Ad

Adhunc pertinent mercatores, qui e[illegible] faciunt majorem quæstum, quod [illegible] ipsis per Galliam proficisci ac negot[illegible] licet, tum, quod Nobiles & mercatura[illegible] nullam exercent, & splendide [illegible] sumptuose vestiuntur. Huc etiam [illegible] conveniunt ac fenerationes [illegible] & rationes summariæ, item [illegible] & quicquid ad Iurisdictionem pe[illegible] quæ sane in re plurimum est [illegible] emolumenti. Sunt enim in Gallia [illegible] administri, Iudices, Advocati [illegible] Procuratores, Scribæ, & id genus [illegible] multo plures mea quidem sententia [illegible] in reliquis omnibus orbis Christiani [illegible] vinciis: quod peropportune illis accid[illegible] qui relicta mercatura, his rebus [illegible] navare volunt. In tertio genere [illegible] gus & promiscua hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnia genera [illegible] tificia tractant. Ut autem hi vel [illegible] tiantur libertate, vel admodum [illegible] vites, vel in armis etiam exercitati [illegible] est consultum. Nam quia [illegible] servitutis oderunt omnes, & [illegible] fortunas amplificare student, [illegible] arma capiant & potentiores opp[illegible] quod & in Galliis & alias in locis [illegible] [illegible] accidisse constat. Ut autem [illegible] [illegible] ordines, ac velut gradus in [illegible] [illegible]blica, necesse est: quemadmodum [illegible] car-

corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora membra subministrare dignioribus. Neque tamen est, quod hi suum statum deplorent ac indigne ferant, quoniam & jus communicatur ipsis æquabiliter, & quam à majoribus acceperunt, ea utuntur libertate, & multi etiam Reipublicæ ministeriis adhibentur, & sola virtute ac industria & assiduitate possunt ad secundum ordinem emergere, quod secundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, nisi Regis beneficio singulari, quod ille solet iis impertiri, qui aut jam fecerunt, aut pro Republica viderentur posse aliquid facere egregie. Est præterea ordo Ecclesiasticus, nulli non commune, qui modo animum huc adjiciat. & pro Galliæ consuetudine non raro accidit, ut etiam homines plebeii, virtute ac eruditione præstantes, amplissimos in eo genere consequantur honores, Cardinalatum aliquando, vel Pontificatum etiam. quæ sane res ad virtutem ac literarum studia homines inflammare potest. Quare ad Reipublicæ utilitatem semper existimari pertinere, ut mos ille servetur, conferendi Sacerdotia & Ecclesiarum facultates iis, qui suæ diligentiæ ac literaturæ documentum aliquod egregium dedissent. Nisi enim ita fiat, posthac pars earum facultatum

eius

erit in potestate Principum ac Episcoporum, qui suis deinde familiaribus atque servulis ea distribuunt: reliqui autem qui Romæ & apud Regem nullos habent amicos atque solicitatores, frustra laborem omnem sumunt. Neque tamen hoc ita velim accipi, quasi in ea sanctione & lege, quam Pragmaticam nostri vocant, nihil sit vitii. non enim hoc mihi sumo disputandum; sed quod publice mihi profuturum esse videtur, expono. Vellem equidem inveniri posse aliquam in eo rationem, quæ & Reipublicæ Galliæ & Romanæ quoque Curiæ sit non incommoda: sed plura de eo non sum dicturus in hoc loco.

10. *De Politico regimine in singulis civitatibus.*

Sunt & in singulis civitatibus sui magistratus urbici; qui quidem aliter atque aliter, pro consuetudine locorum appellantur, sed munus fere uniusmodi est. Parisiis appellantur *Prevosts des merchands*; Tolosæ *Capitoux*; Burdegalæ & in pluribus urbibus *Iurats:* Netaci & in aliis oppidis Guiennæ & Languedociæ, *Consuls*; Pictavii, Rupellæ, Caleti & alibi, *Maires:* pluribus quoque locis *Eschevins:* qui singuli à senatu urbico eliguntur, alibi in

unum,

erit in potestate Principum ac Episcop[illegible] rum, qui suis deinde familiaribus [illegible] servulis ea distribuunt: reliqui autem [illegible] Romæ & apud Regem nullos habent [illegible] micos atque solicitatores, frustra [illegible] tem omnem sumunt. Neque tamen [illegible] ita velim accipi, quasi in ea [illegible] lege, quam Pragmaticam nostri vocant [illegible] nihil sit vitii. non enim hoc mihi [illegible] disputandum; sed quod publice [illegible] futurum esse videtur, expono. [illegible] equidem inveniri posse [illegible] tionem, quæ & Reipublicæ Gallicæ & Ro[illegible] manæ quoque Curiæ sit non incommo[illegible] da: sed plura de eo non sum dicturus [illegible] hoc loco.

10. De Politico regimine [illegible] singulis civitatibus.

Sunt & in singulis civitatibus [illegible] [illegible]stratus urbici; qui quidem [illegible] [illegible]ter, pro consuetudine locorum [illegible] [illegible]tur, sed munus fere [illegible] [illegible]is appellantur Prevosts des [illegible] [illegible]losæ Capitoux; Burdegalæ & [illegible] urbibus Iurats: Nemausi & [illegible] Guiennæ & Languedociæ, Con[illegible] [illegible]vii, Rupellæ, Caleti & aliis, M[illegible] [illegible]is quoque locis Eschevins [illegible] senatu urbico eliguntur, [illegible]

[illegible]um, alibi in duos, nonnunquam & in tres annos. Horum munus est politiam urbis curare, minora munia delegare: mechanicorum magisteria consensu suo firmare: de criminibus quæ noctu perpetrantur cognoscere; etiam interdum de iis quæ interdiu fiunt: cæterum intra limites politicos; nam de civilibus non est ipsorum cognoscere, nisi in illis urbibus, quæ summum & infimum judicium à Rege concessum habent per privilegium speciale. Mechanici præstant hisce juramentum: iidem & pretium ponunt annonæ & frugibus, atque adeo famulorum mercedi. Denique fabricæ rationem habent. Præterea in majoribus civitatibus, ut Parisiis, Lugduni, Tolosæ, Rotomagi, Pictavis, Andegavi, Aurel[illegible], Niortii, Autissiod[illegible], & aliis oppidis ubi regia fora celebrantur, instituti sunt judices quidam qui mercimoniorum curam gerunt: Quales sunt Lugduni quidem, le Conservateur & garde des foires à Ludovico XI creatus: in reliquis autem les Iuges de la Bourse, seu Iuges Consuls ab Henrico II, Carolo IX, & Henrico III. Qui judicant de controversiis inter Regios ministros & institores qui fora frequentant: cognoscunt de debitis fori; coërcent debitores, eosque vendunt, & procuratores, tam pignorum captione, quam carcere: breviter

viter ferunt sententiam de controversiis omnibus quæ inter mercatores emergunt, sive ratione mercium, cambii, sive assecurationis & similium. Nec datur appellatio ab eorum sententia nisi summa excedat quingentas libras; idque gratis.

VI.

DE SVMMIS OFFIciis Galliæ.

1. *De Connestabili, & Mareschallis, magistroque Balistariorum Galliæ.*

Oannes Tilius. Ante Hugonem Capetum Regem tantisper dum fuit præfectus palatio, Comes stabuli (qui vulgo Connestabilis) præfectus erat hippocomiæ, ut vox Latina docet. Itaque significabat Comes stabuli eum qui præerat stabulo, id est, equili principis. Mareschalli vero erant hippocomi, composita voce ex sermone inferioris Germaniæ, ubi *Mar* equum significat, *Schal* vero Servum aut Officialem. Sed postquam præfectus palatio abrogatus est, tertia Regum familia Officiales instituit in rem militarem, unum Conne-

viter ferunt sententiam de controversiis omnibus quæ inter mercatores emergunt, sive ratione mercium, cambii, [illegible] assecurationis & similium. Nec datur appellatio ab eorum sententia nisi [illegible] excedat quingentas libras; idque [illegible]

VI.

DE SVMMIS OFFIciis Galliæ.

1. *De Connestabili, & Mareschalis, magistroque Balistariorum Galliæ.*

Oannes Tilius. Ante Hugonem Capetum Regem [illegible] fuit præfectus palatio, Comes stabuli (qui vulgo Connestabilis) præfectus erat hippocomiæ, ut vox Latina docet. Itaque significabat Comes stabuli eum qui præerat stabulo, id est, equili principis. Mareschali vero erant hippocomi, composita voce ex sermone inferioris Germaniæ, ubi *Mar* equum significat, *Schal* vero Servum aut [illegible] lem. Sed postquam præfectus palatii [illegible] rogatus est, tertia Regum familia [illegible] ciales instituit in rem militarem, [illegible] Conne-

Connestabilem, & alios minores Mareschallos. Quædam tempora ab Hugone Capeto fuerunt, quibus Gallia caruit Connestabili: interea vero Reges singulari mandato vicarios instituebant qui imperatent copiis. Arturi Britanni literæ amplitudinem dignitatis istius exprimunt, docentes ipsum Principem esse in tota re militari secundum à Rege, & ex antiquo usu custodiendum ipsi tradi regalem gladium fiduciaria lege, cujus rei ipse ligeam fidem dat. Exstat in Rationario rescriptum pervetus, quo dicitur Connestabilis superior omnibus qui sunt in exercitu, præterquam Rege, si interfuerit, Ducibus, Baronibus, Comitibus, Equitibus, armigeris, stipendiariis, sive equo sive pedites militent, quacunq; tandem conditione sint, omneisque illi ex officio obsequi. Ei subsunt Mareschalli, distinctamque procurationem habent, ut milites, Duces, Comites, Barones, Equites, armigeros, eorumque copias excipiant: neque lustrare possunt, neq; aciem instruere nisi ex autoritate Connestabilis, neque in exercitu quicquam proclamare sine consensu Regis aut Connestabilis, ad quem militiæ imperium pertinet. Quoties procedunt castra, Connestabilis stationes singulas eligit, traditque Regi & aliis militiæ incumbentibus pro condi-

conditione ipsorum, & in acie prae[illegible] debet castris, sequens vestigia magi[illegible] balistariorum: Marescalli vero Regis [illegible] si in copiis est, comitari debent. Nec [illegible] praetoriana, neque acies aliae praece[illegible] nisi ex mandato conditoque Conne[illegible] bilis, cui mandata est cura legatos & ex[illegible] ploratores quocunque opus fuerit mi[illegible] tendi propter exercitum, itemque cur[illegible] catos & equites quoties necesse est. Con[illegible] nestabilis ex singulis Regis stipendia[illegible] pensionem diei unius pro jure suo [illegible] quod jus, si placuerit, cum primum [illegible] cepti sunt aut stipendia prima numera[illegible] tur, potest accipere, itemque ab iis qui [illegible] stipendia non faciunt Regi, sed compen[illegible] sationem, redemtionemque pecunia[illegible] bene, aut aliud aliquid. Cum primum [illegible] guis productis pergere coeperunt castra, [illegible] hoc jus ad Connestabilem pertinet, ut [illegible] pendiarios, & omnes, qui stipendia[illegible] ria, aut restitutionem à Rege habent, [illegible] que à quaestore aerarii bellici penes se ac[illegible] cipit; nempe quantum quisque ex diem [illegible] unum à Rege habiturus est. [illegible] pendiariis illis equitibus [illegible] magistro & scribae balistariorum [illegible] sunt, ad quos unius quoque diei stipen[illegible] dium pertinet. Atque haec [illegible] [illegible] tario. Verum Rex Philippus [illegible] [illegible]tius pronunciavit [illegible]

illo

illo Principes aequatos eosdemque docere[illegible] [illegible] temporibus eorum milites, etiam pedites. Duo obtinuisse, etsi non semper, ut hoc officium in regno [illegible] haberent. Connestabilis, summus [illegible], admissionalis, & cancellarius Galliae ex decreto facto MCCXXIV [illegible] Ludovvico VIII, hanc praerogativam habent, ut in judiciis Parium assideant Paribus. Marescalli Galliae bini tantum fuerunt ad Franciscum usque primum, sub quo numerus eorum auctus est. Nullus Connestabilis jusjurandum Parlamento praestitisse legitur, nisi Ludovvicus Luxemburgicus Comes S. Pauli XII Octobris MCCCCLXV. Primus autem cujus procurationis literae in Parlamento fuerunt promulgatae, est Arturus Britannus Richemontensis Comes. In Marescallis autem alii fidem dederunt in Parlamento, & accepti sunt tertio nonoque Junii, decimo & duodecimo Septemb. MCCCCIX, Dominus Castiliocensis & Insulae Adamicae. Praeter jusjurandum exercendi officii nihil Connestabili aut Marescallis cum Parlamento commune est, cum ipsorum [illegible] sit [illegible]: sed jurisdictionis suae auctori dant fidem, quam à Vassallis debeant Regibus accipere non est Parlamenti. Magister Balistariorum perpetuum officium est: sic enim ante S. Ludovvi-

dovvi-

dovvici tempora dicebatur, quia in-
ter pedites summi erant balistarii: ei-
successit Præfectus peditatui. Connet[illegible]
biles & Mareschalli suos præfectos ha-
bent, quibus bello & pace est capitalis iu-
risdictio: quæ plurimum variis de causis
amplificata est negligentibus aut absenti-
bus Prætoribus & Seneschallis, quibus
suum caput seorsim tribuemus. Maref-
challis propter officia ipsorum neque ac-
cessus, neque suffragium in Parlamento
est, neque per sota excelsa sedes.

Vincentius Lupanus. Criminum mili-
tarium apud Connestabilem cognitio
& persecutio ad eum pertinet; emanso-
rum & eorum qui absque honesta aut
causaria missione discesserint, & ad diem
commeatus non venerint, explorato-
rum, proditorum, transfugarum, deser-
torum, prædæ manubiarumque, redem-
tionum, stationis relictæ, denique actio-
num personalium iudicio milites inter se
litigantes audit: cui pro insigni est gla-
dius liliatus.

Idem. Tribunis ea potestas est in mili-
tes, quæ Magistris equitum: quorum
sunt partes, castris locum eligere, (unde à
nonnullis Magistri castrorum dicti) ac
milites in officio continere, in quos vitæ
& necis potestatem habent: quod mu-
nus eis mandant, quos vulgo Prevostos
Mare-

dovici tempora dicebatur, quia inter pedites summi etiam baillivi erant successit Praefectus peditum. Conestabiles & Mareschalli suos praefectos habent, quibus bello & pace est capitalis iurisdictio: quae plurimum varie de causis amplificata est negligentibus aut absentibus Praetoribus & Seneschallis, quibus suum caput seorsim tribuerunt. Mareschallis propter officia ipsorum nove accessus, neque suffragium in Parlamento est, neque per fora excelsa sedes.

Vincentius Lupanus. Criminum militarium apud Connestabilem cognitio & persecutio ad eum pertinet; emeritorum & eorum qui absque honesta ac causativa missione discesserint, & ad diem commeatus non venerint, exploratorum, proditorum, transfugarum, desertorum, praedae manubiarumque, seditionum, stationis relictae, denique admonitionum personarum judicio ... litigantes audit: cui pro ... ditus ...

Idem. Tribunis ea potestas ... es, quae Magistris equitum ... nt partes, castris locum eligere, (unde onnulli Magistri castrorum dicti) ac ites in officio continere, in quos ecis potestatem habent: quod is mandant, quos vulgo Prevostos Mar-

Mareschallorum vocant. Similis his prope fuere Irenarchae quorundam populorum Aureliano, Martiano, ... emendandis moribus & disciplinae publicae praefecti: quibus regio edicto commeatuum castrensium cura est, eisque pecora ... & absque provocatione grassatores, ... per ... aliquid agentes, mulierum stupratores, ferarum confectores capitali poena afficere licet. denique ad eos omnium criminum militarium coërtio pertinet. Latrunculatores Latine appellaveris.

2. De Ammiralio Galliae.

Ioannes Tilius. Ex quo regnum partitionibus ... & Reges in ditiones ampliores concredi sunt, eo quod potentes Vasalli totalis summo cum imperio (si sedem exceperis) obtinebant. (Rex enim Angliae tenebat Ducatus Normanniae & Aquitaniae, Britanniae suus Dux erat, & Flandriae, Tolosae, Provinciaeque Comites.) Reges Galliae diu nullum imperium in mare habuerunt: ac propterea non fuit opus Amiralis nisi cum expeditionem in terram sanctam susceperunt, quo tempore mercenariis Genuensibus, Hispanis, aliisve finitimis populis rei navalis usi sunt, ut curam devectionis susciperent, nullo constituto in

 eam

eam rem officio; eoque pacto in unica expeditione Admiralios plures habuerunt. Sed poſtquam dominium regni ad utrumque mare demuo propagatum eſt, diverſi in hoc regno Amirali facta ſunt, nempe Galliæ & Britanniæ: interdum vero unus officium utrumque geſſit. In Provincia autem Norbonenſi Seneſchallus maximus ſive gubernator æque maris ac terræ adminiſtrandæ mandatum habet. Officium Amiralis videtur fiduciarium eſſe, tanquam feudus in vitam datus. Amiralius ex officio neque locum in editioribus ſedibus, neque ſuffragium, aut acceſſum in Parlamentum habet.

Vincentius Lupanus. Francis Hamiralus; qui totius rei maritimæ diſceptationem omniumque criminum cognitionem ſibi vendicat: nautas & mercatores litigantes audit: ad ipſiuſque curam pertinet edere quos ſuæ juriſdictioni præeſſe aut vices ſuas gerere velit: ipſiuſque eſt decima prædæ manubiarumque: denique in ſua verba adigit navium trijetemiumque præfectos: fidem publicam dat; & cum hoſtibus aliquot dierum inducias paciſci poteſt, ut tuto piſcari liceat. cui pro inſigni eſt anchora atque corniculum, ut quidam exiſtimant.

Qui plura de hoc officio ſcire deſiderat, conſulat librum Domini de Popelliniere

eam rem officio; eoque pacto in ...
expeditione Admiralios plures ...
runt. Sed postquam dominium regni ...
utrumque mare denuo propagatum ...
diversi in hoc regno Amirali ...
mpe Galliæ & Britanniæ : ...
o unus officium utrumque gessit ...
vincia autem Norbonensi Senes...
ritimus sive gubernator æque ...
terræ administrandæ manda...
Officium Amirali videtur ...
esse, unquam feudus in ...
miralius ex officio neque loco...
s sedibus, neque suffragium ...
in Parlamentum habe...
Lupanus. Francis Hama...
rei maritimæ disquisi...
que criminum cognos...
cat : nautas & mercatores
ad ipsiusque curam per...
suæ jurisdictionis praesc...
tere velit : ipsiusque est
naoubicumque : dem...
adigit navium onere...
s: fidem publicam dat
quot dietum indicem
uro piscari liceat, ca
ora atque commer...
rmant.
officio scire desid...
omaini de Popeli...
mere

niere qui inscribitur *l'Amiral de France*, excusum Parisiis anno 1584.

3. *De Magno Magistro Galliæ.*

Ioannes Tilius. Hoc officium olim cum duæ priores familiæ essent, dicebatur Comitis palatii; deinde Senescalli Galliæ, cum regnare cœpisset familia tertia. Postea edicto Philippi Pulchri Regis mense Martio millesimi trecentesimi noni, pecunia quam Rex habebat penes se, huic officio debita ex fide Regi data ab Antistitibus, tradita est tenutoribus nobilium filiabus, ut commodius elocari possent. Magnus magister prætorii Francici non dat Parlamento fidem, etsi jurisdictionem habet; sed eam fert acceptam Regi. Regnante Carolo V cognovit magister magnus de lite inter Duces Burgundum & Borbonium orta propter ædes quasdam Meloduni sitas, cum Rex ibidem esset, easque sententia adjudicavit Borbonio vicesimo nono Decẽbris millesimi trecentesimi sexagesimi septimi. Septimo Martii MCCCLXXXIX, in causa Ioannis Caulteti judicatum est, magistris prætorii Regis extra regiam & præter res ad officium ipsorum pertinentes non esse juris dicendi facultatem. Ab ipsis ad Parlamentum provocatur. Primi Magistri prætoriani officium vetus est, quod

tenebat

tenebat Ioannes Iambensis temporibus Philippi Valesii Regis. Primarii domestici Regis de nocte in summi magistri custodia excubant, qui ex constitutionibus S. Ludowici, Philippi Pulchri & Philippi Longi Regum stationem in prætorio habet. Hic denas libras, & fidelitatis jusjurandum ab antistitibus singulis, qui recens promovebantur, exigebat.

4. *De Archimagiro Franciæ.*

I. Tilius. Huic summa fuit inspectio in omnes culinæ regalis administros. Guilhelmus Harcortensis erat Archimagirus Philippi Pulchri Regis M CC XII; Ioannes Castilionæus Philippi Valesii: Ioannes Dampetranus Dominus S. Desyderii, Caroli VI Regis. Atque hic filius erat Alexiæ filiæ Domini Ausemontensis, qui magister Mareschallus Galliæ nominabatur, & Mariam Barrensem duxerat: quod propterea dicimus, ut viros potentissimos demonstremus officium hoc honori habuisse. Sed quia officium hoc antiquatum est, ejusque emolumenta recepta à Rege, nihil pluribus opus est. Gallice dicebatur, *le grand Queux de France.*

tenebat Ioannes Iambensis tempori...
Philippi Valesii Regis. Primarii ...
...lici Regis de nocte in summi ...
...ustodia excubant, qui ex constitu...
...s S. Ludowici, Philippi Pulchri & P...
...pi Longi Regum stationem in ...
...habet. Hic denas libras, & fide...
...randum ab antistitibus singulis, ...
promovebantur, exigebat.

...De Archimagiro Franciæ.

... Huic summa fuit inspe...
...culinæ regalis administ...
...Harcortensis erat Archi...
... Pulchri Regis ...
...lionæus Philippi Vale...
...bertranus Domin...
...VI Regis. Atque ...
...e Domini ...
... Mareschallus Galliæ ...
...Mariam Barrensem ...
...rea dicimus, ut ...
...monstremus officium ...
...le. Sed quo ...
..., ejusque emolumen...
...ihil pluribus opus ...
...le grand Queux ...

5. De

5. *De Maximo à poculis seu Pincerna Galliæ.*

Ioannes Tilius. Summus à poculis dat Regi fidem propter jurisdictionem quæ officio conjuncta est. Aderat, & sententiam dicebat in curia Parium Galliæ judiciisque eorum. Singulare jus taxandi & pendendi pisces habebat Lutetiæ in cura domus suæ, ut Parlamentum decreto indicavit ineunte Novembri millesimi ducentesimi nonagesimi secundi. Centenos solidos ex institutione regia ab unoquoque antistite recens promoto percipiebat, cum fidem daret Regi; ut multis decretis dictum est: & ratione officii præses alter erat in Parisiensi rationario: cujus rei habetur edictum à Rege Carolo sexto latum septimo Ianuarii millesimi quadringentesimi. Gallice, *grand Bouteiller ou Eschanson de France.*

6. *De maximo Franciæ Artocopo.*

Ioannes Tilius. Maximi Franciæ Artocopi officium pervetus inspectionem habet in officinas omnia ad prætorianum panem pertinentia, prout accensentur ipsi. Hi panem curant, & mensalia linteamina.

teamina. Maximus Regis artocopus de pane cognoscit & judicat, qui à pistoribus urbis suburbiorumque Parisiensium pro Rege & officiis ipsius conficitur: ut secundum Montmorencium decreto fuit judicatum ultimo Decembr. millesimi trecentesimi trigesimi tertii. Item permissum est huic ut à propolis pistoribusque singulis Parisiensibus denarium quotannis exigat, quod jus ipsius ex consuetudine profectum dicitur quam ipse & antecessores ipsius habuerint. Præterea huic attribuitur ad jus suum dicendum actuarius unus & procurator in foro ipsius, aut intra palatium, ut ipse & antecessores habuerant: mandatumque ut à judiciis quæ ipse fecerit de causis ad cognitionem ipsius pertinentibus, ad eos provocetur ad quos ante fuerat provocatum. Permissum quoque ut si qui recens in opificium illud postularent recipi, eos acciperet, atque ad eam rem binos aut ternos homines peritos constitueret qui specimen operis acciperent ad ipsum aut officiales ipsius perferendum: verumtamen hac specie neque fas ipsi fore ut decretis à Parlamentis in pistores factis ratione ulla præjudicet, neque pistoribus, ut pacto ullo conventicula, monopolia, aut alia ejusmodi mala exerceant. Is Gallice dicitur *Grand Panetier de France.*

7. De

teamina. Maximus Regis archocop...
pane cognoscit & judicat, qui à pist...
bus urbis suburbiorumque Parisien...
pto Rege & officiis ipsius confici...
secundum Montmorencium decret...
dicatum ultimo Decembr. mill...
centesimi trigesimi tertii. Item ...
sum est huic ut à propolis pist...
ue singulis Parisiensibus denar...
annis exigat, quod jus ipsius ex co...
ne profectum dicitur quam ip...
pistores ipsius habuerint. Præter...
tribuitur ad jus suum dic...
ius unus & procurator ...
t intra palatium, ...
habuerant: manda...
uæ ipse fecerit de ...
psius pertinentib...
quos ante fuer...
m quoque ...
d postularent ...
ad eam rem ...
eritos ...
ciperent ad ...
ferendum: ...
ue ...
in pistores ...
neque pist...
la, monopola, ...
erceant. ...
de France.

7. De

7. *De summo Hippocomo Galliæ: qui Gallice dicitur,* le grand Escuier de France.

Ioannes Tilius. Hoc officium non est vetus admodum. In recensione domesticorum Philippi III, Pulchri, & Longi Regum non fit illius mentio; sed tantum Hippocomorum quatuor: binos semper assiduos aulæ; unum ad corporis ministerium, alterum ad curationem stabuli, qui cum priore commissus est. Qui autem ad curationem stabuli instituuntur, nequeunt ex aula discedere nisi exorata à præfectis prætorio venia: si contra fecerint, officii privatione ab eis mulctari possunt. Qui ministrant corpori, à Rege solum commeatum petunt. Sic apparet non fuisse tunc temporis summum hippocomum: nam hic in hippocomos, aliaque hippocomiç officia inspectionem habet, in quibus numerantur agasones & veterinarii, etiamque veterinariorum magistri, qui à Rege Carolo VII die quinto Septembris millesimi trecentesimi octuagesimi (ut relatum est in chartophylacium & fori Parisiensis acta) jura habent quamplurima in actis conscripta ratione officii: inter cætera, neminem calcarium, galerum, ephippiorum, aut

aliorum

aliorum instrumentorum huc spectantium opificem aut veterinarium Lutetiæ fore, nisi jus opificii redemerit à Rege; quod jus ex auctoritate Regis à primo hoc veterinario venditur. Hujus autem proprium munus est, ut equos tantum vectarios calceet, non autem alios. Subsunt hippocomo maximo Patres patrati & fæciales armorum.

8. *De summo venatore, & accipitrario Galliæ.*

Ioannes Tilius. Etsi Reges Galliæ inprimis post omnem memoriam fuerunt ad venationem attentissimi, hæc duo tamen officia non sunt vetusta: nam horum Philippo tertio, Pulchro, & Longo Regibus nulla fit mentio; sed tantum venatorum, accipitrariorum, saltuariorum, aucupum, perdices & lupos indagantium, sagittariorum, & rerum omnium ad venationem aucupiumque pertinentium. Guilhelmus Gamachius (cujus culpa Rex Carolus VI à venatione sæpe aberraverat) officio abdicatus venatoris summi, & Ludowicus Aochinus suffectus est: cujus dimissionis nomine litigatum est inter ipsos decimo septimo Ianuarii millesimi trecentesimi decimi quarti. Postea Gamachius magister summus & inspe-

De summo venatore, & accipitrario Gallia.

Inspector aquarum sylvarumque factus est, & substitutus in locum ejus Iohannes Cobehons.

9. De maximo præfecto Cubiculi Francia, Gall. le grand Chambrier.

Ioannes Tilius. Hoc unum est è quatuor maximis Galliæ officiis, quæ subscribebant & probabant Regum diplomata, Parium judiciis aderant, & ferebant in eis suffragia. Magnus hic præpositus cuncta habet Regis vestium & supellectilis opes: quamobrem necesse est officium hoc esse antiquissimum, & quidem summum Hippocomis & admissionalibus antiquius. Sunt autem propter eorum præstantiam qui præpositi erant cubiculo, suis tribuendum, cum nollent Reges tantos viros in ministeriis illis occupari, ut admissionalibus hæc cura committeretur. Ac propterea plerunque apud Latinos cubicularius magnum admissionalem fuisse quod argumento est, utrumque in principio officium exstitisse, præpositum vero cubiculo honoris causa, juris & emolumenti permansisse, quamvis ministerio caret. Nomina quæ illis tribuuntur hæc sunt, primus nobilis cubicularius & vestisplex, sive magister

vestia-

vestiarii. Hujus præpositi officium à Rege est fiduciarium, cujus fiducia in vitam permanet. Qui primus eam ex gente Borbonia tenuit, fuit Ludowicus primus Borboniorum Dux, dono Philippi Pulchri Regis: sequentes Duces Borbonii non hæreditario, sed in vitam permittentibus Regibus habuerunt. quam illa stirps continenter habuit donec Carolus II Dux Borboniorum obiisset, cum rex Franciscus I vicesimo sexto Septembris millesimi quingentesimi vigesimi septimi, officium Carolo Duci Aurelianensi filio suo minimo tribuit. Quo mortuo in Octobri 1545, hoc officium abolens adjunxit domui regiæ feuda, dominia, ditiones, census, proventus, & jurisdictiones ad hoc officium pertinentes.

10. *De summo Cubiculario Franciæ, vulgo* grand Chambellan de France.

Ioannes Tilius. Magni cubicularii est (prout in domesticorum Philippi III, Pulchri, & Longi Regum recensione narratur) jacere ad pedes Regis cum abest Regina. Atque ex eo factum est, quod cum Rex insidet solio, magnus cubicularius ad pedes situs est: qui locus habetur honoratus valde. Servat geritque sigillum

vestiarii. Hujus præpositi officium
ge est fiduciarium, cujus fiducia in
ermanet. Qui primus eam ex gene
onia tenuit, fuit Ludovicus prim
uiorum Dux, dono Philippi P
gis: sequentes Duces Borbon
editario, sed in vitam perenn
bus habuerunt, quam illa stirps
er habuit donec Carolus II D
niorum obiisset, cum rex Fran
elimo sexto Septembris mil
entesimi vigesimi septimi, o
lo Duci Aurelianensi filio
buit. Quo mortuo in O
fficium abolens adjun
ada, dominia, dition
us, & jurisdictiones
inentes.

mo Cubicularii Fra-
o grand Chambel-
de France.

r. Magni cubicularii est
sticorum Philippi III,
ngi Regum recens
d pedes Regis cum
ex eo factum est, q
olio, magnus cub
est: qui locus h
Servat gerit

gillum arcanum Regis, aut eo absente primus aut antiquissimus alter cubicularius. Quia cubicularius summus, aut eo absente primi senioresque, servant sigillum Regis, immunes sunt (ut à secretis servus) à solvenda obsignatione diplomatum, prout declaratur edicto Caroli VI Regis decimo sexto Ianuarii 1386. Cum autem jurisdictione officia hæc careant; non tenentur clientelæ jure, sed tantum debent Jusjurandum Regi. Fuit Iandiu primus Regis cubicularius, ut Caroli V Regis fuit Buræus Riveriæ Dominus: quod officium cum dignitate summi cubiculari obtinuit Guisius.

11. De summo Magistro, quæsitore & reformatore generali aquarum sylvarumque Galliæ.

Ioannes Tilius. Ex edicto Philippi Valesii Regis, facto Lutetiæ M CCC XXXVIII, Ioannis Regis, XXI Octobris M CCC LXIII, & Caroli VI, IX Febr. M CCC LXXXVII, constat officium hoc nondum fuisse eo tempore institutum, etsi à principibus fiebant aquarum sylvarumque magistri. ultimo Caroli Regis anno Castilionæus cubicularius ejus solummodo præfectus erat salobus regiis: duo autem alii regionibus Campaniæ, Briæ, Franciæ & Picardiæ;

cardiæ; duo item Normanniæ: duo Olonensibus & Turonensibus: unus denique in agris Navarreni Regis in Francia & Normannia. Itaque cum de hoc magisterio lis in Parlamento orta est inter Comitem Tancarvillanum, Baronem Yovianum, & Dominum Gravillanum undevigesimo Novembris & quarto Ianuari M CCCC XV, generalis procurator Regis confirmavit neque officium illud esse, neque necessarium videri. Veruntamen decimo octavo Maii M CCCC XXVIII, Carolus Riveriæ Dominus in locum Guilhelmi Calmontensis Guitriani Domini (quem Rex Carolus VII à munere hoc avocaverat) à Parlamento acceptus est, & Riveriano mortuo Christophorus Harcortensis; post hunc officium tenuit Ludowicus Vallensis Castilionis Dominus, conjuncta facultate prospiciendi vacantibus officiis ad aquarum saltuumque curationem pertinentibus: quam facultatem recepit Ludowicus XI octavo Iulii M CCCC LXXXIII, & revocationem curavit in Parlamento promulgari. Summus hic magister Parlamento obnoxius, ratione sui officii sedit in subselliis, atque ibi sedit Wertius secundo Iunii millesimi quingentesimi vigesimi quinti, in decreto quodam pronuntiando.

cardiæ; duo item Normanniæ:
lonenfibus & Turonenfibus:
que in agris Navarreni Regis in
& Normannia. Itaque cum de hoc
fterio iis in Parlamento orta eft
omitem Tancarvillanum,
vianum, & Dominum Gravil
levigefimo Novembris & quar
i M CCCC XV, generalis procu
confirmavit neque officium
eque neceffarium videri. Verum
ecimo octavo Maii M CCCC XXV
Riveriæ Dominus in
Calmontenfis Guitrian
n Rex Carolus VII à
rat) à Parlamento
ano mortuo Chriftophor
; poft hunc officium
allenfis Caftilion
a facultate
is ad aquarum
pertinentibus:
Ludowicus XI
XIII, & tertio
mento promulgar.
Parlamento obnox
edit in fubfelliis,
ecundo Iunii
gefimi quinti,
nuntiando.

12. To

11. De Gubernatoribus provinciarum pro Rege & vicariis generalibus.

Ioannes Tilius. Gubernatores & vicarii generales Regis, præfecti provinciis, prifcorum Ducum & officiorum vices gerunt. Hi autem virium caufa funt inftructi, ut Provincias fibi commiffas in pace & tranquillitate fervent, eas defendant armis cum à feditiofis popularibus, tum ab hoftibus exteris; eas ac munitiones earum bene curatas & inftructas teneant rebus ad defenfionem neceffariis, judicefque earum vi armata (cum opus erit) adjuvent: nam etiam facultas eorum à judicum facultate diftincta & difparata eft; & quamvis fidem foli Regi præftent, debet tamen eorum facultas à Parlamento conventus & Provinciæ cui præfunt accipi, legi, promulgari, & in acta referri. Nam quæcunque fit hujus officii amplitudo, præftantia, atque auctoritas, ea tamen lege admittitur ut nihil contra Parlamenti aut conventus ordinarii auctoritatem conetur efficere. Etfi in maiorum vicariorum codicillis habentur hæc verba: *Vt puniant & pu- nire curent omnes maleficos turbantes quietem Provinciæ, effractores & tranf-*

greffores

grefsores institutorum mandatorumque: quod ita accipiendum est; per ordinarios judices facturos, si rei erunt incolæ; sin autem milites erunt sive extranei, per extraordinarios. Itaque sic statuimus, viribus quidem plenam auctoritatem ipsis, sed sine jurisdictione esse; quam si arrogaverint, minime suprema futura est: nam ab ipsis ad Parlamenta provocatur. Ad hoc demonstrandum, non esse gubernatoribus jurisdictionem summam: hoc unum satis est, honorum codicillos à Parlamento ac conventu Provinciæ auctoritatem accipere: quod argumentum non mediocriter fidem ipsorum liberat, ut judices sinant agere & fidem præstare: nam profecto in reis damnandis minimum est delectationis, ut ex officio facias. Propterea laudandum est illud caput receptum in codicillis honorariis, ut gubernatores Parlamentum certosve homines ex eo, aut aliis oppidorum corporibus collegiisque cogant, qui utilitati consulant. Hæc officia contra finitimos potius quam contra populares fuisse instituta constat, cum populares in pace, jure, viribus & autoritate facile contineri possint. Quamobrem gubernatores aut vicarii generales limitaneis tantum regionibus præerant: ut finitimum hostem observarent, & pro officio

custo-

gressus institutorum mandatorumque quod ita accipiendum est; per ordinarios judices facturos, si rei erunt incolæ; in autem milites erunt sive extranei, per extraordinarios. Itaque sic statuimus, ve-
us quidem plenam auctoritatem ipsis
l sine jurisdictione esse, quam si
erint, minime suprema futura est
ab ipsis ad Parlamenta provocari
oc demonstrandum, non esse ge-
oribus jurisdictionem summam
m satis est, bonorum codicillis
ento ac conventu Provinc-
m accipere: quod argum-
ediocriter fidem ipsorum
dices sinant agere &
n profecto in reis damn-
est delectationis, ut
ropterea laudandum est
tum in codicillis honora-
atores Parlamentorum
ex eo, aut alio oppido
collegiisque cogant, qui
t. Hæc officia contra
quam contra populares
constat, cum populares
us & auctoritate facile
Quamobrem guber-
generales licentiam
exerceant: ut fines
rent, & pro officio
custo-

custodirent terminos, intus vero officia ordinaria, satis erat. cumque per fumum gubernatores quidam intra regnum fuissent instituti, eos sustulit Rex Franciscus L VI Maii MDXLVI, vetans, ne qui generales ipsius vicarii dicerentur, præterquam gubernatores Nortmanniæ, Britanniæ, Aquitanniæ, Linguæ Occitanæ, Provinciæ, Delphinatus, Burgundiæ, Campaniæ, Briæ, Picardiæ, insulæ Francicæ, Bressiæ, Sabaudiæ, & Pedemontanorum, quæ tres postremæ Provinciæ tum parebant Regi. Postea vero in provinciis interioribus gubernatores facti sunt; quod fuisse opus, ostendit admissa illa quæ supervenit religio, cum divisionis tempore omnes provinciæ sint limitaneæ, bello civili periculosissimo & damnosissimo eas infestante, ut ab experientia cognoscunt & vident omnes.

13. *De consilio privato Regis.*

Ioannes Tilius. Hoc consilium strictum, secretum, aut privatum, deinde magnum dictum est: sed memoria nostra recepit privati nomē, ut discernatur a consilio magno, quod Rex Carolus VIII instituit, ut interesset Cancellarius Galliæ, & certæ juris administrationi consulat ex suffragiorum numero: postea vero quædam causæ ad consilium hoc fue-

fuerunt ablegatæ, aut in genere, aut per translativa diplomata, aut singularibus literis judicandæ. Vt autem pateat qui olim viri in consilium privatum reciperentur, edicto facto M CCC XVI, à rectore Philippo Longo hi nominantur ad privatum consilium pertinentes: nempe Comites, Valesius, Eboracensis, Marchianus; Ludowicus & Ioannes Claromontani (qui postea dicti sunt Borbonii) & Robertus Artesius, Principes cognationis regiæ: Comites Sancti Pauli, & Sabaudiæ, Delphinus Viennensis, Comes Burgundiæ, Dominus Marcolliensis, Connestabilis Galliæ, Noyeranus & Sallianus Dominus, Gulhelmus Harcortensis Dominus Reinelli, Matthæus Trianus pater, duo Mareschalli Galliæ, Herpinus Guerius, Archiepiscopus Rotomagensis, & S. Malonis Episcopus & Cancellarius Galliæ. Idem Philippus Longus Iulio M CCC XIX, mandavit in dies jus dici ab hoc consilio: & singulis mensibus ubicunque futurus esset, cœtum haberi privati consilii; in quo omnes postulationes de venia exoranda per mensem factæ inspicerentur, & consilium de iis statueret: similiter de familia Regis, Reginæ, filiorumque, & de ærario ad consilium unoquoque mense referretur, ad corrigendum ea quæ essent opus. Idem

Februa-

fuerunt ablegatæ, aut in genere, aut
translativa diplomata, aut singularia
literis judicandæ. Vt autem pateat
olim viri in consilium privatum
rentur, edicto facto MCCCXVI, à
e Philippo Longo hi nominantur ad
rum consilium pertinentes: nempe
tes, Valesius, Eboracensis, Marchi
; Ludovicus & Ioannes Claromon
(qui postea dicti sunt Borbonii)
rus Attesius, Principes cognati
e: Comites Sancti Pauli, & S
Delphinus Viennensis, Com
e, Dominus Mareollien
llis Galliæ, Noyeranus & S
inus, Guilhelmus Harco
nus Reinelli, Matthæus
uo Mareschalli Galliæ, H
s, Archiepiscopus
Malonis Episcopus & Ca
e. Idem Philippus Longus
x, mandavit ut dies
silio: & singulis mensi
aturus esset, cum
lii; in quo omnes
exoranda per mensem
r, & consilium de
de familia Regia,
& de ærario ad
ense referrentur, ad
essent opus. Idem
Febru-

Februario MCCCXX, mandavit ad justam rerum in consilio actarum cognitionem librum confiei diarium, in quem res in eo consilio gestę monimentis dignę semper referrentur: cujus libri custodiam habuit Petrus Barterianus scriba à secretis Regis, cui jussit singula à præsentibus dictari, aut ab uno libellorum supplicum magistro si adesset, aut ab aliis, ut rerum quotidie in consilio transactarum exstarent documenta; & diserte inseri eorum nomina qui eo die interfuissent consilio. Atque ne quid eorum quæ in consilio constituta essent, differretur, aut oblivione sepeliretur, & infectum maneret, jussit Barterianum, aut quisquis diarii custos futurus esset, singulis hebdomadis pro negotiorum multitudine venientem bis aut ter commemorare negotia consiliariis, ut ea decederent prout ex usu fore videretur. Edicto Philippi Pulchri Regis cautum est, ne à judiciis, decretis aut sententiis à Parlamento solo aut consilio privato & Parlamento latis (quod consilium, tanquam Rex, appellat suum) nemini liceat provocare. etsi horum consiliorum munera fuerunt semper inter se distincta: cum hoc consilium spectet negotia publica ad universam regni constitutionem pertinentia, ut Regi de iis consulat: & quæcunque ad consilium illud adhiben-

hibentur, non ex officio, sed ex delegatione intersunt huic consilio. Quando judices partibus inter se contendentibus non potuerunt satisfacere propter conditionem personarum causarumq; nonnunquam placuit Regibus eas controversias à consilio privato & Parlamento simul judicari: cui cœtui aut decisioni Reges interfuerunt. Exstant judicia eodem tempore facta à consilio privato solum: in quo si quando aguntur causæ ad jus civile pertinentes, solent consiliarii (qui in eo consessu pauci sunt tenentes & periti judiciorum) à Parlamento consilium petere. Ex hac consilii utriusque congregatione ortum est, quod qui à consilio privato sunt, aditum & jus deliberationis in Parlamento habuerunt: quod ante non habuerant, nisi præsente Rege, qui honorem quibus vult & autoritatem tribuit Rex Henricus II Februario M D LVI declaravit edicto, accessum & sententiæ dictionem in Parlamento, cum ad consilia, tum etiam ad lites, hominibus privati sui consilii liberam esse: sed expostulante contra Parlamento, singulari diplomate dictum est, ad eos tantum qui judices fuerint, accessum hunc dictionemque sententiæ pertinere. Hactenus Reges Ludowicus XI, Carolus VIII, Ludowicus XII, & Franciscus I, donec ab

Hispa-

hibentur, non ex officio, sed ex dele-
tione intersunt huic consilio. Qu
judices partibus inter se contendentibus
non potuerunt satisfacere propter con-
ditionem personarum causarumque,
nunquam placuit Regibus eas commis-
sas à consilio privato & Parlamento
mul judicari: cui cœtui aut decisioni
res interfuerunt. Exstant judicia eodem
mpore facta à consilio privato
quo si quando aguntur causæ ad jus
pertinentes, solent consiliarii (qui
nsessu pauci sunt tenentes & p
rum) à Parlamento consilium
hac consilii utriusque
tum est, quod qui à consilio
t, aditum & jus delibera
mento habuerunt: quod
ant, nisi præsente Rege,
ibus vult & au
ricus II Februario
lo, accessum &
Parlamento, cum ad
ad lites, hominibus
liberam esse: sed expo-
rlamento, singulari
, ad eos tantum qu
ccessum hanc
pertinere. Hactenus
I, Carolus VIII, Lu-
ciscus I, donec ab
Hisp-

Hispania revertisset, privatum suum con-
silium in tres ordines diviserunt: primum
ad rem militarem & negotia publica, al-
terum ad ærarium, tertium ad jus dicen-
dum; quorum ordinum cuique homines
inerant lectissimi ad officium perfungen-
dum & defendendum idonei. Consilium
privatum anno M D XXV de integro fuit
adunatum, itaque confusa negotia: nam
periti ærarii, imperiti sunt juris & Rei-
publicæ, & multi consilio interfuerunt
qui ea de causa numerus in cõsilio erant.
Bodinus. Antea quidem Curia Pari-
siorum hujus imperii Senatus erat, sed
cum litibus judicandis occupari placuis-
set, nec facile ab urbe distrahi posset, Re-
ges consilium illud, quod quia res ma-
gnas sub Carolo VII tractabat Magnum
dictum est, instituerunt. cum autem tur-
bis litibus extra ordinem disceptandis le-
ge Caroli VIII implicaretur, ac multo
magis Ludovico XII Rege, qui Curiam
XX judicum constituit, Franciscus major
Rex Consilium illud magnum ab arcanis
Imperii summovit, cum aliud consilium
selectorum Principum & amicorum sibi
comparavisset, quod familiare latinis, no-
stris hominibus privatum dicitur. Mor-
tuo Francisco, Henricus filius aliud quo-
que Consilium quæsivit, quod quia pau-
corum hominum esset, angustum sive
strictum

ſtrictum appellarunt. Poſtremo cum familiare ſeu privatum illud conſilium Senatorum multitudine redundare videretur: Henricus tertius aliud conſilium inſtituit, quod quia de Reipub. ſtatu non de litibus conſulendum eſſet, conſilium Status placuit appellari. Præterea neceſſe fuit, cubicularium conſilium haberi, in quo Rex à cubili exſurgens, ea quæ in Senatu decreta ſunt, juberet aut vetaret. Illic Principum literæ reſerantur, legationes referuntur, mandata explicantur. Omitto conſilium Tribunorum ærarii quod ab Henrico II inſtitutum eſt, ac rationum magiſtris ſenſim ereptum.

14. *De Equitibus regii ordinis, & Statu Equitum*

Ioan. Tilius. Principes etiam ampliſſimi cum ipſi tum ipſorum poſteri ordinem Equeſtrem obeunt, quia ſignum eſt aculeuſque ad ſtrenue agendum, & rei bellicæ, virtuti atque honori incumbendum. Reges ultro demittunt majeſtatem ſuam, ut ſtrenuorum & potentiſſimorum ſubditorum ſuorum collegium & velut fraternam neceſſitudinem ineant, virtutis laudem incertis fortunæ commodis anteponentes: & tum ipſi ad idem vinculum Principes ſuos exteroſque advocant,

strictum appellarunt. Postremo cum

miliare seu privatum illud consilium

natorum multitudine, redundare

tur: Henricus tertius aliud consilium

stituit, quod quia de Reipub. statu

litibus consulendum esset, consilium

us placuit appellari. Praeterea

it, cubicularium consilium habent,

o Rex à cubili exsurgens, ea quae

atu decreta sunt, juberet aut

Principum literae referantur,

referuntur, mandata explicant

consilium Tribunorum

Henrico II institutum est,

magistris sensim et eptum

Equitibus regii ordinis

Statu Equitum

. Principes etiam

um ipsorum

obeunt, quia

renue agendum, &

que honori

demittunt

orum & parem

suorum collegam &

cessitudinem

rertis fortunae

& tum ipsi ad

ios exterosque ad

vocant

vocant, tum ab illis amicitiae ergo advocantur ipsi. Vt autem fiant Equites, eligunt strenuissimum aliquem è suis Equitem cujus manu accipiant insignia. Ita rex Franciscus I factus est ducis Bayardi manu. Rex Ioannes instituit ordinem Equitum virginis Mariae: cujus ordinis praecipuam sedem fundavit in domo nobili S. Ovanii ad Dionysianum (quae palatium Clichianum olim dicebatur) mense Octobri M CCC LII, quam domum donavit omnibus publicatis bonis & sportulis futuris; adjecitque stellam & figuram S. Virginis, quam illi Equites gestarent. Secunda familia Andium quae regnum Siciliae tenuit, Ioanne Ioviano teste, signum ordinis equestris in brachio habuit crescentem lunam argenteam. Hi Equites socii esse omnis fortunae periculorumque inter se tenebantur, amici certi, adjutoresque in omnem necessitatem, neque armis poterat alter alterum infestare. Ludowicus Francus Dux Aurelianensis, frater Caroli VI Regis, insigne sui ordinis habuit hystricem. Bonus Dux Philippus Burgundiae ann. M CCCC XXIX, primum instituit ordinem velleris aurei, quem servavit Carolus V Caesar & filius ejus Hispaniarum Rex. Ludowicus XI Rex ordinem instituit S. Michaelis, qui adhuc in Gallia durat, à stirpe

Aute-

Aurelianensi (quæ regnum præcipuè [illegible] servatus; cujus institutio & leges [illegible] tæ sunt typis. In iis autem legibus [illegible] tur una, ut singuli Equites quotidie [illegible] sam audiant: quo nomine junior Dux [illegible] xoniæ confessionem Augustanam [illegible] plexus, ordinem sibi ab Henrico [illegible] ge oblatum recusavit, & [illegible] excusatio. Maximam suo ordini [illegible] mationem comparatione Regis Galliæ [illegible] quod Principibus tantum [illegible] militiæ peritia celeberrimis, [illegible] mnibus enim commune est [illegible] Cum Reges Galliæ, &c. [illegible] bant Equites, solemnes [illegible] servabantur; ubi Reges [illegible] nati, & publicum omnibus [illegible] habebant. Ante hos ordines [illegible] docet Ionvillæus in S. Ludovici [illegible] Regem illum, cum Alphonsum [illegible] ctonum Comes, & [illegible] equestrem ordinem acceperant, [illegible] epulum habuisse Salmuri, [illegible] co apparatu quanta videri [illegible] rit, rebus omnibus [illegible] fluentibus. Atque hæc [illegible] quatuor, quibus pro [illegible] ditis regalis domus Valalius [illegible] tur penitiario: ex quo apparet [illegible] solemnitate hac semper [illegible] consuetudine. Prisci autem Franci [illegible]

formulas & ceremonias in rebus plurimis observabant, ut lex Salica testatur) instituendis Equitibus multas adhibuerunt, ut prius vigilarent diu, balneisque & aliis rebus uterentur: quibus docebant, qui ordinem hunc suscipiunt, eos corde animoque mundo & honestis conditionibus vestire oportere, virtutis causa omnes labores & difficultates strenue perferre, prudentia in sermone & operibus uti, supremis vero fidem veritatemque colere: quarum ceremoniarum usus memoria nostra perstat in Anglia, qui vitæ ejusmodi vocant balneorum Equites. Accepimus ordines Equitum à Rege Carolo VII fuisse in regno dispositi, duo autem Equitum genera: vexillarius, qui vassallos suos habebat claro vexillo; & baccalaureum, qui sub alieno vexillo procedebat. Fiebant olim Equites ante strupuosas & prælia: quæ consuetudo ideo obtinebat, quod ut hac re animatos officium magis fortiores ostentarent, & si mererentur equestrem honorem habituros. Equestris dignitas justam nobilitatem à patre arguit. Lunæ Equestris ordinis nobilitatem confirmant, & ab ignobilitate vindicant.

Vincentius Lupanus. Præclarum illam [illegible] ut proceres torque aureo insignirentur, à Romanis ad Francos tradu-

[illegible]

xit Ludovicus XI, cum Caroli [illegible]
gusti, anno millesimo quadringentesimo [illegible]
nono & sexagesimo, Ambosiae [illegible]
divi Michaelis instituere. [illegible]
fuit cohors quaedam [illegible]
procerum, inculpatorum equitum, [illegible]
à divo Michaele Excubitore [illegible]
ipse Rex ἐπώνυμος [illegible] est [illegible]
est gestandi quotidie conchyliatum [illegible]
quem ducentorum aureorum [illegible]
donare, vendere, oppignorare [illegible]
est. Qui porro hanc sodalitatem [illegible]
dant, in verba Principis adjurant [illegible]
neminem moveri contra, [illegible]
aut proditionis reum peractum, [illegible]
gnorum desertorem. Quando [illegible]
batur de aliquo in demortui locum [illegible]
gendo, non suffragiis, sed [illegible]
locus Veneti vocant à [illegible]
βαλλ (?) electio fiebat: [illegible]
pelvim conjiciebantur. [illegible]
lario numeratis, qui plures [illegible]
collegium cooptabantur, hac [illegible]
Formula à Principe prolata. [illegible]
tris; ita enim vicissim [illegible]
sodalis loco habet, neque [illegible]
hoc donat. Faxit Deus [illegible]
deinde in perpetuum [illegible]
singulos exosculantur, [illegible]
collegium sodales allegendi. [illegible]
est hunc ordinis Cancellarius, [illegible]

tius, (ut vocant) Caduceator, (cui à divo Michaele nomen) & Scriba qui equitum praeclare gesta literis & memoriae perpetuae mandet. Moris vero Regibus, nostrum hoc etiam in externos Principes conferre, in honoris & benevolentiae indicium: qui, si eorum hostes velint se profiteri, per internuncios illis torquem remittunt, ut omni sacramenti religione soluti, alteri Principi strenuam operam navent.

Thuan. lib. LXVIII. ad annum 1579.
Apud nos Rex, quo erat ingenio, vetera fastidiens & novarum rerum semper cupidus, obsolescente conchyliato ordine, ob communicatum promiscue indignis hominibus jam à multo tempore hunc praecipuum nobilitati & militantibus meritis honorem debitum, novum Equitum collegium à se inscriptum ac nomine S. Spiritus nuncupatum solemni institutione celebravit. Centenario numero absolutum collegium, ut eo comprehensis Rege Ordinis principe, IV Cardinalibus, IV Antistitibus Ecclesiasticis, magno Eleemosynario, Cancellario, praefecto Caeremoniarum, magno Thesaurario, Graphiario, Feciali, Ostiario, Commendatorum nomine dictis Equitum, quod ab initio constituerat Rex ex opimioribus coenobiis decem amplissimis vectigalibus

N Com-

Commendas ad Hiſpanienſium exemplum creare, conſilio ante quadriennium à Cardinali Lotharingo, ſtatim atque in regnum venit, ſummo, qui ea ſpe id conſilii Regi dederat, ſicuti jactabatur, ut eccleſiæ opimiora regni, quæ vocant, beneficia regum liberalitate poſſideret, ea veluti familiæ ſuæ propria per Commendas faceret, idque illi ante mortem à ſacro ordine & ab amicis per literas exprobratum fuerat, poſtea eo mortuo Rex apud Pontificem crebro per Oratores ſuos egit, ut cœnobiorum bona Commendis illis authoritate ſua interpoſita attribui pateretur: nam eum ordinem ad Religionis Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ amplificationem & Sectarii veneni extirpationem inſtitutum eſſe; idque Equitum præcipuum jusjurandum eſſe; quod cum reclamante ſacro ordine impetrare non potuiſſet, nomen nihilominus manſit, & Equites S. Spiritus commendatores ſtatutis de eo ordine Decembri proximo promulgatis appellati ſunt; ut ex eo, quid Regi ab initio conſilii fuerit, poſteris conſtet, videantque ac caveant, qui poſt nos erunt, ne, quod ab ipſo tunc fruſtra tentatum eſt, ſub ſucceſſoribus exitum aliquando ſortiatur.

15. *De Præfecto prætorio Regis sive Rege Ribaldorum.*

Ioann. Tilius. In domesticis Regum constitutionibus, fit mentio regis Ribaldorum, officii domestici, quem semper oportebat stare extra portam prætorii. sic autem appellatur, quia jam tum homines perditi Ribaldi, ut Ribaldæ mulieres puellæque perditæ vocabantur. Regi nomen superiori aut judici tribuitur: quemadmodum magnus cubicularius rex mercatorum dicitur, & balistariis aliisque sui sunt reges. Istius regis officium fuit, ut de criminibus in comitatu Regis extra prætorium commissis judicium faceret. nam quæ intus fiebant, de iis proceres & alii magistri prætorii cognoscebant. Huic regi servi aut administri erant ad vices & functionem justam, quibus non erat jus ferendi virgas in prætorio & jurisdictione eorum qui præerant libellis supplicibus prætorii: hi enim sedebant ... ad portam prætorii ut postulata & ...rimonias exterorum audirent. Quod ...em in decreto Pentecostes MCCLXX ...itur Poincartus præfectus Ribaldorum, hoc de vicario intelligendum est ...dorum Regis: nam post multos an... ...tis Februarii 1383, in décreto se... Ioannes qui Pulcher Ioannes di-

cebatur, primus in hoc officio ... Ribaldorum dicitur, qui postea ... nomine, regnante Carolo VI, ... prætorio Regis legitur appellatus. ... subsunt jurisdictioni ... quentes aulam, quæ toto ... neratur, cubiculum ipsius ... jus administri ... gestat ... nicas, insignitas gladio. Hanc ... tem diu obtinuerunt nobiles ... bus familiis & officiis celebres, ... auctoritas familias Principum. ... rum, & aliorum Regis aulam ... dium continebat, ut ... tent, ac non fraudarent hospites ... ad tem viri boni ... tiam maximam in ... & licentiosis hominibus ... runt, non potuerunt tamen ... aulæ prospicere ut ... corrupti mores graviores ... hibendis auctoritatem ... stularum. A sententia ... civilibus causis ad Parlamentum ... ut ex ordinariis illius ...

Hic hodie dicitur *Prevost de l'hostel du Roy*.

Vincentius Lupanus. Quanto ... ne & tempore translata sit ... stas ab Oeconomis regiis & Ribaldorum Rege in Iudicem Prætorianum, ...

pari,

peri, tametsi hunc magistratum gerentes de re sim percunctatus diligentissimé. Itaque ab hoc judice, perpetuo aulæ assecla, in civili controversia olim ad Curias supremas, nunc autem ad consilium aulicum (Magnum nostri vocant) provocatio est, in capitali vero minime. Habet quoque Legatos duos, & apparitorum ... magnam catervam: quibus sagum perinde ac spiculatoribus regis contextum est bracteis argenteis. Præterea ad ipsius curam nunc pertinet, ut in aulico comitatu panis, vinum, caro, avena, & fœnum ad alendos equos justo pretio veneant.

Præter hunc sunt & alii præfecti prætorii Comitis Stabuli & Marescallorum, quos vulgo vocant *Prevosts provinciaux des Connestables & Mareschaux de France* & quos Chapparæus ab antiquis Latrunculatores ... appellatos; qui & capiendi & judicandi habent potestatem personas non certas, ob crimina adversus constitutiones Regni, de armis illicitis, conventicula, violentia, latrocinia, raptu, monetæ adulterio & similibus ... criminibus. In quibus causis ab ipsis appellare non licet, nisi extra ... modo judicum ... bonos ... & numero ad minimum septem.

16. De

Domesticis Regis item filiorum ipsorum.

unum genus: honestius tamen quod Proceribus constat, Nobiles cameræ hodie, olim Chambellani dicti: quibus calceandi & amiciendi Principis cura est, & Rectæ jus in aula regia. Mensam Chambellanorum etiam nunc vulgus appellat. Ex eorum numero se fuisse scribit Philippus Cominius Argentonus. Reliquorum non postremus gradus est dignitatis. famulos cameræ vocant (tanti semper æstimatum fuit Regi in cubiculo ministrare) quorum prope infinitus numerus. nam quidam tantum nomenclaturam habent.

Priores illi Gallis *Gentils hommes de la Chambre du Roy*, posteriores *Valets de Chambre* dicuntur.

Idem. Nihil plane sibi reliqui fecerunt Reges Franci, ut se sumptis insignibus regis augustiores facerent. additi enim sunt è nobilitate Francica, honoratioris comitatus & custodiæ causa, centum machærophori antambulones, qui Regi adessent; hisque suus præfectus datus. Primo itaque centum à Regibus instituti: unde adhuc nomen servant. verum postea centenariæ illi turmæ centum alii adscripti, addito quoque Præfecto. tamen propter numeri integritatem appellandique compendium, centum etiam hodie dicuntur: qui pro insigni hastam gerunt, quam beccum Falconis vocitant nostra-

tes, antiqua Gallica etiam voce, quæ[illegible] strum significat.

Idem. Reges Franci adversus hom[illegible] num vim & injuriam, præter jam a[illegible] dictam custodiam, domi armatos hom[illegible] nibus, hisque fidissimis se mu[illegible] Thyrophylacas appellant, quod ad p[illegible] portam perpetuo stationem agunt: q[illegible] bus, ut à doryphoris dignoscantur, a[illegible] sunt clavibus prætexta, eademque [illegible] gestant: & his suus Præfectus est, Cap[illegible] taneum portæ vocant (quod hic [illegible] mina custodibus præest) quem tu [illegible] thyrophylacem appellare potes.

Ioann. Tilius. Domesticorum privi[illegible] gia jam à nobis subjicientur. Quinque bullæ Clementis VI Papæ datæ [illegible] mo calendas Maii, anno Pontificatus [illegible] MCCCX, quæ habentur in chartophylacio Regis camerata arca, cui [illegible] inscribitur, *Bullæ Papales quamplurimæ.* [illegible] rum prima dispensatio est, Capellanos & Clericos commensales Regum Reginarumq; Galliæ, etiam religiosos, [illegible] dicere & celebrare posse [illegible] si: nec teneri aliter dicere, nisi [illegible] multis resederint in loco sui beneficii [illegible] usum alterum habeat. Secunda est, Clericos Capellanosque sacellorum Regum Reginarumque, & alios domesticos & familiares Clericos non teneri, nisi [illegible] deant

deatur ipsis, delegationes ex delegatione & mandato sedis Romanæ accipere. Tertia, non posse Capellanos & Clericos Regum Reginarumve propter communicationem aut participationem aliquam cum excommunicatis vel immorigeris graviore excommunicatione aut interdictis puniri, nisi criminis ipsius sint participes propter quod sontes fuerint excommunicati. Quarta, Capellanos & Clericos Regum Reginarumque agentes in eorum ministerio, posse magnos fructus suorum beneficiorum percipere, & dispensari dum in hoc ministerio sunt, ne in beneficii locis resideant. Quinta exequutoria, Capellanos & Clericos Regum Reginarumq; magnis beneficiorum suorum fructibus uti, quamvis in priore loco non resideant ubi solebant residere. Immunitas à Rege Carolo VI attributa officiis domesticis Regum maximorumque filiorum Delphinorum, cum approbatione anno MCCCCXI, in chartophylacio, loculo *Subsidia.* Immunitas ab indictionibus subsidiariis omnibus, attributa domesticis Regum officiis de prædiorum suorum fructibus. Decretis Parlamenti sub diem Martini factis MCCCCXVIII omnes domestici Regis administri pronunciantur immunes ab omnibus communicatum vectigalibus, quos ad necessi-

cerem & usum suum applicari
Edictum Regis factum in Dec
MCCCCVIII, ut qui ad
nos aut amplius ministraverant,
à ministerio stipendia tamen
Declaratio Francisci Regis,
matris suæ officia
privilegiis; facta
MDXXV. Immunitas ab
evocata militia concessa à Rege
filiis Reginæ Navarreæ
dem, Officiales domesticos &
sales suos ab omnibus tributis,
tubus, pensitationibus,
in quinquagesima
do immunes esse.

Joann. Tilius. Domestici
nibus Philippi tertii, Pulchri &
Regum magnus eleemosynarius
sinariusque Regis habebant
Regis prætorio cubiculum
torio quatuor tantum habebant
tationes, præter eas quibus
gia utebantur. In causa
fuit, quod Regibus
cuit adesse maxime
mis ipsorum, propter
ministrarent: quamobrem
cia pro muneris ratione
tio olim habebantur, cum
functis utilitas tam ad Remp.

ex illo ullo perveniret. Iurabat magnus eleemosynarius se nihil nisi justum, misericors, & sine fumo petiturum à Rege: ut habetur in edicto Philippi Pulchri Regis facto in Vincennarum saltu, desinente Ianuario MCCXC. Edicto Philippi Longi facto Bourgibus x Nov. MCCCXVIII, proceribus singulis interdicitur ne Regem, dum Missam audit, interpellent, præterquam Confessario; qui cum Rege de iis rebus solum potest agere quæ ad conscientiam & salutem animæ pertinent, absoluta Missa, antequam Rex discedat ab oratorio suo, de beneficiis in alios conferendis, ac non de altero argumento: similiterque magnus eleemosynarius post Missam in oratorio de eleemosynis Regem compellandi jus habet, quia Rex nullo tempore in orationem & meditationem cœlestem incumbit. Altero edicto Philippi Long. sancitur facto ad S. Germanum Layanum Iunio MCCCXVI, dicitur confessarium jus habere impetrandi ut codicilli beneficiorum exarentur; similiterq. eleemosynarium codicilli eleemosynarios, ut possit subscripti obsignatum.

17. De Cancellario.

Vincentius Lupanus. Cancellarii ea est apud Regem auctoritas ut cum soleat in rebus

monumenta signat, atque omnium rerum summam credat. Denique ad tantum honorem gradatim ascenditur. vidimus enim aliquot, qui cum summa cum laude in advocatorum subselliis versati essent, ad fisci cognitionem pervenire, qui primus est honorum gradus, deinde vel libellis præfici, vel in primo consessu Curiæ Parisiensis Præsides creari, postremo ad summam togatorum magistratuum dignationem conscendere.

Thuan. lib. VI. Lege Regni non nisi ad mortem damnatis aut alioquin peractis & convictis reis magistratus ille adimi non potest.

Bothreus lib. XII. Procancellarius ubi renunciatus est, annulum Regis (sigilla vocant) penes se habet, jus dicit, rescripta expungit, &, unde nomen, ubi minus æqua sunt, cancellat: solius nominis splendorum retinet Cancellarius, solutus omnibus negotiis.

18. *De magistris Requestarum.*

Vinc. Lupanus. Si quis diligentius consideraverit Præfectorum libellorum antiquitatem, eos reperiet summo apud nos in honore fuisse, atque facile primum locum post Cancellarium obtinuisse in re

judicia-

In comitatu Principis officio funguntur: à quibus ad curiam provocatio est. Hoc magisterio libellorum Francisci Regis liberalitate donatus est Gulielmus Budæus Galliæ ornamentum: ex cujus verbis potius quam meis malo lectorem intelligere, quænam sint ipsorum partes. Collegium (inquit in epistola quadam ad Desiderium Erasmum) Octovirorum est, quorum functio aeque opera latissime in Republica patet. siquidem in præstantissima fere quaque parte magistratuum, locum primarium ac numerum obtinet hic magistratus: in quem beneficio Principis adoptatus sum. Primum in magno Principis consilio, in Curia centenaria, atque in omnibus denique Curiis summis quæ caussarum ultimam disceptationem habent, sedendi honestissimo loco, & secundum Præsides, jus habet, nisi si Princeps aut Pontifices adsint, sententiæ [illegible] dicendæ locum antiquiorem obti[illegible] omnibus Consiliariis. Magnum au[illegible] Consilium vocant Curiam aulæ co[illegible], quam, velut cohortem quandam [illegible], affectam Regiæ & [illegible] diverse possit, cujus coryphæus Cancellarius, ὁ νομοφύλαξ. Hujus [illegible] Octovirorum præcipuæ & antiquis[illegible] sunt, ut Principi præsto sint [illegible] cubiculo prodeunti postulationibus.

nibusque supplicum vacantur [illegible] cii vices in orbem bini & saepe [illegible] cedunt, cum alioqui ordinarium [illegible] nem habeamus in illa aequi & boni, [illegible] dicam) officina, quam Cancellariam [illegible] stri vocant: in qua locus dicitur [illegible] ceptandis rescriptis principalibus, [illegible] ex bono ipso aequoque posthac [illegible] adversus juris summi exactiones [illegible] tem. quibus rescriptis accedere [illegible] eorum supplices qui in legem C[illegible] de sicariis quidpiam admiserunt, [illegible] capitalem rem adversus leges [illegible] quibus veniam regiae verbo [illegible] mus, poenam suppliciter deprecantes [illegible] siquidem venia ac misericordia [illegible] videantur: Regias autem [illegible] possumus & bini & singuli, [illegible] nostrum sedere contigerit [illegible] dianae est sanctionis in hac [illegible] lam in aedibus Cancellarii.

19. De Parlamentis [illegible]

Vincent. Lupanus. [illegible] Reges Franci, ut omnium sibi [illegible] conciliarent, jus dicere solebant, & [illegible] beros, viduas, tenuiores à potentiorum injuria liberare: quod saepe Carolum [illegible] fecisse legimus. Postea Reges à jurisdictione abstinuere: & Pipinus procer[illegible] dijudicandis controversiis constituit [illegible]

[illegible] nullo certo aut tempore, aut loco, nunc ad natalem divae Virginis, nunc alio tempore, idque conventuum modo. Post quotannis istiusmodi judiciorum concilium [illegible]. Deinde, causarum crescente multitudine, bina Parlamenta haberi coepta singulis annis. Postremo à Rege Philippo Pulchro vel (ut Gaguinus scribit) Hutino hujus filio, Curia quae vaga fuerat, Lutetiae Parisiorum domicilio locum accepit, quam Regiam Clodoveus sibi elegerat, tum quoque basilica extructa ab Enguerano Marignio, summo fisci Praefecto, & Longaevillae Comite, in insula fluminis Sequanae, ubi judicum illae classes cogerentur. Ac Parlamentum illud supremorum judicum collegium dictum: est nomen à verbo Francico Parler, ut hunc à παρὰ τὸ λαλεῖν derivatio est. Atque [illegible] secundo [illegible] tamen numero variatio est) Parlamentum Lutetiae & Tolosae institutum, ut quidam existimant. Curiae supremae tamen est apud Francos auctoritas, ut prope Senatus Romani speciem habeat, Reipublicae [illegible] subsequuti auctoritatem [illegible] Curiam [illegible], & in eam acta referri [illegible] ad Rempublicam pertinentia: apud quam edicta recitantur, quorum nulla ratio prius habetur, quam in supremo illo consessu promulgata sint. Atque

rum auxit adscriptis huisce majorum gentium Consiliariis, primo viginti, deinde duobus & triginta, & in eas (ut diximus) decurias divisit. Francisco vita functo Henricus illam Consiliariorum turbam ad numerum pristinum redegit, atque ut viam praecluderet per gratiam & præmia tantam dignitatem ambientibus, non nisi probatos & doctrina & moribus, quique trigesimum annum attigissent, in Curiam cooptari studiose cavit, non sine antiquorum exemplo. Demum solenne est xix Calend. Septembris justitium indicere, Principis diplomate, quod pridie Idus Novembris remitti solet: quo die causarum patroni & cognitores in verba Curiæ adiguntur. ne quod vero tempus periret à jurisdictione, atque ad provocationum illam colluviem exhauriendam quæ ad Curias devolvuntur, sancitum, ut partim supremæ Curiæ Præsides aliquot, adhibitis tredecim Consiliariis, octo vocatis laicis, & quinque sacerdotibus, controversiis civilibus & maxime capitalibus dijudicandis præessent, partim conventus juridici agerentur in urbe regio rescripto designata. Magnos dies appellant, constantque supremarum Curiarum Consiliariis, à quibus provocatio non est: hique causas Principis edicto ad certam summam definitas judicant, &

Præfectu-

Præfecturarum regio diplomate comprehensarum. Denique omnibus Consiliariis sententiam dicendi jus est (opinari vocant, ab opinionum disquisitione) cum à Præside sententias rogantur. quod si utrinque calculi æquales sint, duo ad alias classes dimittuntur qui suam cujusque sententiam tueantur: sin minor ab una parte est numerus censentium, numerantur sententiæ (ut est in proverbio) & non ponderantur, majorque pars interdum meliorem vincit. Cumque olim agebatur de aliquo in demortui locum cooptando collegarum reliquorum suffragiis, præsente Cancellario, Principi laudabatur qui in alterius locum substitueretur, & plerumque invito ad tantum munus vocabatur. verum novissimis temporibus factum est, ut devenatum, non hominum, sit hic magistratus. Huic porro magistratuum ordini, veteri Francorum lege, negotiatione est interdictum, vetitumque, ne ea emunt ea quæ communi consensu inter se sanxerint. atque illis prohibitum quicquam à litigantibus accipere, abs Curia ab nostrate. Sunt vero causarum genera quæ primo judicio apud supremas Curias aguntur, nempe Regaliorum, & duodecim Franciæ Primorum; atque à Juridicis ad eas provocatio est, pœnamque temerariæ provocationis sanctiones

regiæ jubent esse sexaginta librarum Pa-
risiensium, (ita vulgo appellant) soletque
Curia adversus provocatorem perperam
provocantem, mulctam irrogare: unde
suus illi est mulctatum coactor. At, quo-
niam jam à me dictum est criminum co-
gnitionem ad Curias hasce pertinere, non
abs re fuerit scribere, divisam esse à reli-
quis classibus decuriam quæ rei capitali
præest. (Tornellam appellant, id est turri-
culam) in qua sedent alternis vicibus so-
lo trimestri, cum Præside uno aut altero,
exceptis sacerdotibus Caroli septimi edi-
cto, quibus Pontificii Canones crimi-
num cognitione interdicunt. Porro qua-
tuor sunt Amanuenses Curiæ, scribę tres,
(graphiarios vocant) præter immensum
illum gregem qui Curiæ est ab actis, &
apparitorum sive viatorum catervam.
Itaque cum Curia Parisiensis, tam longe
propagatis finibus imperii, causis dijudi-
candis non sufficeret, addita Parlamenta
alia, iisque suus cuique limes datus. Ea
sunt, Tolosanum, Gratianopolitanum, A-
quense, Burdegalense, Divionense, Ro-
tomagense: & quod ab unoquoque defi-
nitum fuerit, eandem habet auctorita-
tem, quam Pythagoras apud suos. Om-
nium latissimos fines habet Parisiense,
æqualis tamen cum aliis dignitatis. Cu-
riam Tolosanam institutam volunt à Phi-

lippo

lippo Pulchro anno MCCCXX, & postea à Carolo VII renovatam. Quod ad Gratianopolitanam attinet, Vmbertum Delphinatium Principem constat concilium Iurisperitorum habuisse qui populis jura redderent. Deinde collegio illi Iurisconsultorum (ut fere variant hominum consilia) Parlamenti nomen inditum. Divionensem instituit Philippus Burgundiæ Dux, cui à morum integritate Boni cognomen fuit. Normanni, ut haberent qui domi jus redderet, à morte Rolonis eorum Ducis, conventum juridicum Rotomagi instituêre: quæ Normanniæ metropolis est. Scacarium pro Statario vocabant, quem per veris & autumni tempus cogi oportebat: cui similis nostris temporibus Alenconii fuit, vivente Margarita Francisci Regis sorore. Verum Georgii Ambasiani Archiepiscopi Rotomagensis apud Ludovicum XII auctoritate & gratia, conventus ille indictitius, perpetuus esse cœpit: nihilque ab eo Regi prætermissum quod ad Burdegalensis Parlamenti ornamentum & dignitatem pertineret: cujus ipse conditor fuit. Non desunt tamen qui hujus Carolum VII auctorem scribant. Aquensem idem instituit, cum prius à Comitibus Provinciæ consilii nomen nacta esset.

Thuan. lib. XIII. Cum ab ipso initio &

Philippi Valesii temporibus anno Christi CIↃ CCC XXIV (sic enim res habet, uti ex archivis cameræ criminalis patet, quod frustra in annalibus nostris, diversa falso tradentibus, requiras) Parlamentum, uti vocant, quod ad id usq; tempus ambulatorium fuerat, Lutetiæ Statarium esset constitutum, certus etiam Senatorum numerus definitus est, qui à III Eid. Novembris usque VII Eid. Septembr. nulla intermissione jus dicerent. Ii erant centum viri, III videlicet præsides, VI libellorum supplicum magistri, majoris Cameræ consiliarii, clerici XV, totidem laici: Classis inquisitoriæ Consiliarii, sive, ut vulgo vocabantur, terræ consuetudinariæ auditores, XXIV Clerici, XVII Laici; item domesticorum regiorum causis judicandis delegati consiliarii, quinque Clerici, III Laici, à quibus ad Senatum provocatio erat; quibus omnibus additi XII Franciæ Pares numerum explebant. Is numerus postea cumulatus XX Senatoribus sub Francisco I, & VIII libellorum supplicum magistris. Cum igitur amplissimi ordinis toto anno Ius dicentis, major videretur esse auctoritas & potentia, quam ut aulici, qui ex suo arbitrio omnia pendere volunt, eam ferre possent, Cardinalis Lotharingus homo rerum novarum studiosus quorumdam im-

Impulsu Henrico II R. author fuit, ut cum annui judices hactenus fuissent, deinceps semestres essent, ut interquiescendi concesso spatio in vicem succedentes magis assidui in jure dicundo essent. Constitutum eodem edicto, ut cum salaria quædam antea à litigantibus, quod minus honestum videbatur, acciperent, illis ademtis stipendia, quæ prius admodum exilia erant, à Rege augerentur. Verum ut in Præsidialium tribunalium creatione, sic & in semestrium, ita edictum illud vocabant, ordinatione, auctus est Judicum numerus pretio ab iis accepto, quæ præcipua edicti causa fuit. Ita rei honestissimæ, uti jactabant, à turpissima nundinatione ductum initium. Quo & factum est, ut per divisionem illam minuto universo numero, præcipitatum sit tempus, quo classium inquisitoriarum consiliarii antea non nisi longo in jure dicundo usu confirmati, majorem cameram ingrediebantur, sicque noviciis plerumque & inexercitatis ad supremam Cameram promotis non tam restituta ordinis amplissimi dignitas & disciplina, quod unum operæ pretium ex nova illa institutione spectabatur, quam mutilata & soluta est. Quod cum sero animadversum esset & stipendiis auctis ærarium regium supra modum gravaretur, tandem

 placuit

placuit ut Semestrium abolita creatione, judices rursus annui jus dicerent & ad exonerandum ærarium minutis stipendiis, honorarium, uti prius, à litigantibus acciperent. Quod magnam rursus mutationem & confusionem peperit, cum superfluo judicum exundante numero, novi illi qui in summam Cameram festinato cursu ingressi fuerant, rursus ad classes inquisitorias quasi aversis vestigiis retracti sunt. Cœpit nova illa ordinatio semestris Senatus sexto Non. Quintiles anni millesimi quingentesimi quinquagesimi quarti: eodemque mense ad VI Nonas. anno tertio post desiit.

Idem lib. XXIV. Anno CIↃ IↃ LIX Kal. Jan. Francisco II R. lex promulgata, qua ut Iudices spectatæ integritatis & eruditionis in supremis Regni curiis & inferioribus subselliis constituerentur, edicebatur, ut in posterum penes ipsos judices jus esset, cum aliquis in demortui locum sufficiendus esset, tres probitate & juris scientia conspicuos nominandi, ex quibus quem vellet Rex deligeret. Id sancte ac salutariter decretum Francisci Olivarii suasu, ac multoties postea repetitum, quominus locum haberet, aulicorum ambitione & avaritia effectum est, qui emolumentum ex muneribus publicis ac dignitatibus pretio irreligiose æstimatis

do & turpiter divenditis captantes, ad augendum, sicuti jactabant, principis ærarium, pravis edictis judicum numerum in immensum multiplicarunt; & ita clarissimus ordo, quem honorificum servari, ad omnes regni ordines in officio continendos, Reipub. intererat, paulatim cœpit vilescere, gliscente sordium veneno, quo indigni homines nullis meritis, sed opum fiducia aut aulicorum beneficio ad eos honores provecti facile se corrumpi passi sunt.

Parlamento Parisiensi subsunt hæ Provinciæ; Insula Franciæ, Belsia utraque, Secalaunia, Bituriges, Arverni, Lugdunensis, Forensis, Bellojocensis, Pictaviensis, Andina, Angolomensis, Cœnomanensis, Bryensis provinciæ; cum Picardia, Campania, Turonibus, Nivernio, Borbonio, Matisconensi tractu. Quibus continentur quinque Archiepiscopatus, Remensis, Senonensis, Lugdunensis, Bituricensis & Turonensis: Episcopatus XXIV, Laudunensis, Cabilonensis in Campania, Suessionensis, Bononiensis, Ambianensis, Noviodunensis, Silvanectensis, Bellovacensis, Parisiensis, Carnutensis, Aurelianensis, Nivernensis, Antissiodorensis, Meldensis, Pictaviensis, Malleacensis, Lucionensis, Angolismensis, Andegavensis, Cenomanensis, Claro-

Claromontanus, S. Flori, Lingonensis, Matisconensis.

Parlamento Tholosano (quod institutum volunt à Philippo Pulchro anno CIↃCCCII) subsunt hæ provinciæ; Lingua-Occitana superior & inferior, utrumque Vivaresium, Velaunorum, Gabalorum, Albigensium, Ruthenorum provinciæ; Laureacensis, Quercetana, Fuxensis regiones; & pars Vasconiæ. Quibus comprehenduntur, Archiepiscopatus III, Narbonensis, Auxitanus, & Tholosanus: XXVIII Episcopatus, Nemausensis, Vsetiensis, Lodevensis, S. Pontii Tomerianus, Alectensis, Montis Pessulanus, Biterrensis, Agathensis, Carcassonensis, Mindensis, Castrensis, Albigensis, Anicensis, Rutenensis, Vabricensis, Cadurcensis, Apaniensis, Mirapicensis, S. Papuli, Montis-Albani, Vaurensis, Rivensis, Lomberiensis, Convenacensis, Conseranensis, Tarbensis, Lectorensis, Albensis.

Parlamento Rotomagensi (à Ludovico XII instituto anno 1499) subest Normannia: comprehenditque; Archiepiscopatum Rotomagensem; Episcopatus sex, Abrincensem, Ebroicensem, Baiocensem, Sagiensem, Constantiensem, Lexoviensem.

Parlamento Burdigalensi (quod alii à Carolo VII. anno CIↃCCCCXLIV; alii à Ludo-

Ludovico XI, anno CIↃ CCCC LXXII in-
stitutum volunt) subsunt Vasconiæ pars,
superior & inferior Biscaia, Sanctones,
Petricorii & Lemovices. Continentur-
que Archiepiscopatus Burdigalensis, Epis-
copatus Baionensis, Aquensis, Basaten-
sis, Aduretensis, Santonensis, Petraco-
riensis, Sarlatensis, Aginnensis, Lemo-
vicensis, Condomensis, Tullensis.

Parlamentum Britannicum. *Thuan.*
lib. XIII. ad annum CIↃ IↃ LIV. Hoc an-
no lex de Senatu in Armorica provincia
constituendo à Rege facta in Parisiensi
curia IV Non. Maii promulgatur, sic or-
dinata curia, ut in duas classes distributa,
quatuor præsidibus, XXXII Consiliariis,
II scribis, II fisci advocatis, & cognitore
Regio constaret. Cautum item ut præ-
sides II atque inter Senatus princeps &
XVI consiliarii, atque ex advocatis unus
extra provinciam legerentur; caeteri &
ut alternatim jus dicerent, mensibus qui-
dem Augusto, Septemb. Octob. & No-
vembr. ad Condate Redonum; Februa-
rio vero, Martio, & Aprili Condivicini
in Namnetibus, reliquo tempore provin-
ciales VIII consiliarii judicia exercerent. Id
commodo provinciæ in speciem datum.

Subsunt huic Episcopatus, Briocensis,
Maclovicensis, S. Pauli Leonensis, Nan-
netensis, Venetensis, Trecorensis, Cu-
riosoliti-

rosopitensis, Dolensis & Redonensis.

Parlamento Burgundiæ (quod in urbe Divionensi celebratur) à Ludovico XI instituto anno 1476 subsunt Episcopatus Eduensis vel Augustodunensis, & Cabilonensis super Ararim.

Parlamento Gratianopolitano, (quod secundum *Benedictum* institutum fuit anno CIↃ CCCC LIII,) subest Delphinatus: complectiturque Archiepiscopatus duos Ebrodunensem & Viennensem: Episcopatus Valentinum & Diensem, qui conjuncti sunt; Gratianopolitanum, S. Pauli trium Castellorum, atque Vvapiensem.

Parlamentum Aquense, institutum fuit à Ludovico XII. anno 1501. cui subest Provincia. comprehendit Archiepiscopatus duos Aquensem & Arelatensem: Episcopatus XI, Diniensem, Grassensem, Glandevensem, Senetensem, Venciensem, Aptensem, Reiensem, Forojuliensem, Sistavicensem, Massiliensem, Tolonensem.

Sunt præterea alia tria Parlamenta minoris dignationis: Beneargii, quod sub se complectitur Episcopatus Lescar, & Oleron. Et S. Pauli, quod sub se continet inferiorem Navarram.

Metense complectitur Episcopatus, Metensem, Tulensem & Virodunensem

&

& oppida Vic, Mosenvic, Marsal, Clermont, Gorze, Iametz & Stenay; itemque oppida & dominia sita in Balivatu Episcopatus Metensis, non parochias communes dependentes ab Electionibus Langres & Chaumont in Bassigny, exceptis iis quæ pertinent ad Parlamentum Parisiense. Id institutum fuit à Ludovico XIII anno cIɔ Iɔc XXXIII mense Ianuario. Constat primo præside, cujus stipendium annuum sex mille libr. Sex aliis præsidibus, quorum stipendium tria millia librarum. Sex clericis & quadraginta laicis consiliariis, quorum stipendium mille quingentæ libræ Turon. Procuratore Generali, cujus stipendium tria millia librarum. Duobus advocatis generalibus regiis, quatuor substitutis procuratoris generalis, quorum stipendium sexcentæ libræ. Graphiario civili, cujus stipendium mille sexcentæ libræ. Secretario curiæ, Graphiario criminali, stipend. 900 libræ. & aliis ministris. Et cætera ad exemplum Parlamenti Parisiensis.

Præter hæc Parlamenta sunt quàmplurima in variis provinciis curiæ præsidiales. Thuan. lib. XII. Anno cIɔ Iɔ LVII Rex in Senatu recitata & in ejus commentarios relata, quæ Rex in cunctis præsidialibus curiis, quas ante sexennium in singulis provinciis instituerat, præsidem

creat,

creat, & curiis illis sine appellatione de prædiis aliisque rebus immobilibus, quarum reditus annuus haud amplius 2 Francicis æstimaretur, de mobilibus usque ad cIↄ Francicos attribuit, jam tum specie æquitatis patefacta ad publicorum munerum nundinationes pessimo exemplo via & communicata honestiorum titulorum inferioribus magistratibus dignitate.

20. *De Procuratore generali & duobus Advocatis regiis.*

Vincentius Lupanus. Constat hoc Triumvirorũ collegium Advocatis duobus & Cognitore uno: quo subscribente criminum persecutio & animadversio fit, constitutiones, edicta & diplomata promulgantur, & in Curiæ acta referuntur: adhæc ut Tribuni Romani intercessionem, & ut Augures obnuntiationem habet, & in unaquaque Præfectura Procognitorem. Substitutum vocant. Hanc vero advocationem regiam gentes regias vulgo appellant. Nam mos est apud nos gentis appellatione multitudinem vel collegium significare, ut gentes justitiæ, gentes ecclesiæ, gentes libellorum palatinorum, cum recuperatores illi palatini nominantur, & gentes tenentes Curiam Parlamenti, quod sæpius edicta Principum continent.

21. De Magno Consilio.

Vincent. Lupan. Post Curias institutas Reges Franci consilium hoc aulicum ambulatorium atque aulæ asseclam coëgerunt, quod Magnum ab auctoritate vocant: cujus caput est Cancellarius: quod initio menstruum fuit: ad idque referre solebat Rex de rerum summa. Verum quum Carolus VIII cognosceret Cancellario tantum otii non esse, ut implicare se posset pluribus negotiis, edicto statuit ut cum Cancellario & libellorum Magistris supremis & decem Consiliarii crearentur laici (ut appellant) & sacerdotes. Postremo Ludovicus XII Antistitem unum adscripsit, & Consiliarios duos, & Secretarios totidem: quorum unus Actuarii vice fungeretur. His auctoritas est summa data, quæ supremis Curiis: quos semestri tantum alternis vicibus consilio adesse oportet. Discessuris vero donum stipendia à Rege præstantur multo majora, quam Curiarum consiliariis qui supremam causarum disceptationem habent quibus non licet consilium hoc ingredi, nec hisce vicissim Curias. In summa à præsentaneo judice ad Curiam hanc provocatio est in causis ... ad quam Principis diplomate ... causæ multæ mandari solent, & mai-

maxime quoties inter duo suprema tri- bunalia de suæ jurisdictionis finibus est controversia, vel aliquis adversarii apud eas gratiam reformidat: atque Francis- ci edicto Præfecturarum Ecclesiastica- rum jura controversa huic judicum de- curiæ attributa. Suus quoque Præses da- tus Vido Bræleus, vir variæ & lectionis & doctrinæ, adhuc Cognitor & Advo- catus regius. Cogitur vero consilium hoc hora septima, & à prandio tercia: at de- cima & quinta dimitti solet.

22. *De Quatuor Thesaura- rius Franciæ.*

Vincentius Lupanus. Sunt apud nos quatuor, quibus Canonis administrandi & diligenter inspiciendi cura esse debet: quorum etiam censuræ quicquid ad Ca- nonem pertinet, subjicitur. Nam posses- siones, prædia, ædes ad fiscum pertinen- tes circumire quisque intra suæ præfe- cturæ terminos debet, easque sartas te- ctas conservare: si quid refectione indi- get, curatores operum adhibere, augen- dis fisci proventibus omni cura & studio incumbere; nec non olim de universi Ca- nonis, præterquam regaliorum, litibus cognoscebant. Verum nunc in ipsa Iu- dicum canonariorum (cameram the-

sauri

...ne quoties inter duo suprema ...
... de suæ jurisdictionis ...
...versia, vel aliquis adversarius apud
...tiam reformidat: atque ...
... Præfecturarum Ecclesiastic...
... controversiis huic judicium ...
...ributa. Sunt quoque Præsi...
... Brsdeus, vel variæ & ...
..., adhuc Cognitor & Adv...
... Cogitur vero ...
..., & à prandio ...
... diuturna solet.

... Quatuor Thesaura... in Francia.

...uperius. Sunt apud ...
...s Canonis ...
...spiciendi cura ...
...censuræ quicquid ad ...
... subjicitur. ...
...des ad fiscum ...
...usque ...
...ebet, ...
...i quid ...
...rum adhibent, ...
...us omni cura & ...
... olim de universi...
... regaliorum, ...
...um nunc in ...
... (cameram ...

sauri appellant) classe sedendi primo ac honestissimo loco, & sententias dicendi illis jus est, præsuntque susceptoribus, (quod humile & turpissimum genus quæstus existimatum est à Romanis) qui magna diligentia undequaque conquisitas pecunias & loculis obsignatas, ad Tribunos ærarios deferendas curabant: qui inde eas numerabant illi cui universi Canonis suscipiendi non solum cura, sed procuratio commissa est. Campsorem Thesauri appellant. Propterea non desunt qui hunc Comitem sacri patrimonii appellant. Is vero referri in gazophylacium jubebat, id est, omnem illam pecuniam apud Thesaurarium Epargnæ deponebat. Utrumque vero Arcarium appellabat Latine, voce à Iustiniano & Scævola usurpata. At alii Thesaurarium illum Epargnæ, Comitem sacrarum largitionum censent nominandum. Id tamen doctorum judicio relinquendum existimo. Denique Franciscus Rex universæ gazæ curam ab illo ad hunc transferri voluit, eamque Lutetiæ in arce Luparæ recondi edicto statuit: ad quam custodiendam ex stipatoribus Regis duo excubant.

25. De Camera Thesauri.

Vincent. Lupan. Præfectorum fisci mu-

nus olim fuisse diximus lites Canonarias
adjudicandi: postea tamen cum auctis fi-
nibus Imperii negotiorum multitudine
præpediti à jure dicundo avocarentur,
Iurisconsultus unus adhibitus est, qui eo-
rum nomine vicariam litigantibus ope-
ram præstaret, eique ea causa tres deinde
adscripti, ut cuique præfecto fisci suus
Subpræfectus esset: qui postea Magistra-
tus creati, ac, mutato nomine, Consilia-
rii thesauri vocati sunt. Sed hoc per ma-
nus traditum mihi narravit Carolus Fur-
netius, amicus meus summus, & hujusce
judicum decuriæ consiliarius. Constat
hanc judicum Canonariorum classem
post exactos Anglos à Carolo VII insti-
tutam, vel (ut alii malunt) tantum reno-
vatam. Cameram nostrates appellant, ea
loquendi forma qua supremarum Curia-
rum classes Cameræ vocatæ sunt. Itaque,
ut à nobis jam dictum est, quatuor pri-
mum creati Consiliarii: verum unum
huic numero allegere à Republica visum
est, qui colophonem adderet, si forte ad
sententiarum æquilibrium devenissent.
Regnante Francisco tres adscripti huic
magistratuum collegio, nuncque legiti-
mus eorum numerus est octonarius: à
quibus ad quintam Curiæ classem (quam
Domanii cameram vocant) provocatio
est. Suus est hisce Octoviris canonariis
appa-

mus olim fuisse dicuntur inter Canonarios [illegible] judicandi: postea tamen cum auctis [illegible] rebus Imperii negotiorum [illegible] praepediti à jure dicundo avocarentur, Jurisconsultus unus adhibitus est, qui eorum nomine vicariam [illegible] tam praestaret, eique ex causis tres [illegible] addidi ipsi, ut cuique praefecto [illegible] Subpraefectus esset. qui postea Magistri [illegible] tus creati, ac, mutato nomine, Consiliarii [illegible] thesauri vocati sunt. Sed hoc per [illegible] tris traditum [illegible] Carolus [illegible] nervum [illegible] summus, & hujus [illegible] judicium decurae consiliatum. Cum hanc judicium Canonariorum classem post exactos Anglos à Carolo VII [illegible] tam, vel (ut alii malunt) [illegible] tam. Cameram nostrates appellant, [illegible] loquendi forma qua supremam [illegible] um classes Camerae vocatae [illegible] à nobis jam dictum est, [illegible] tum creati Consiliarii: verum [illegible] c numero allegere à Republica [illegible] qui colophonem adderet, [illegible] aequilibrium [illegible] Francisco tres adscripti [illegible] stratuum collegio, [illegible] orum numerus est octonarius [illegible] ad quintam Curiae classem [illegible] cameram vocant) [illegible] est hujce Octoviris [illegible] appa-

apparitor, & cognitor, & advocatus regius: quibus in causam descendentibus, ob non praestitum obsequium, clientelaribus praediis, nec non adespotis manum injicere licet.

24. *De quatuor Generalibus Franciae.*

Vincent. Lupan. Solenne est Regibus Franciae quotannis breviarium totius regni conficere. (Statum generalem appellant.) in quo edicit Princeps, quid de canone, oblatione, atque indictione, omni denique regio proventu fieri velit, num tributa augeri, & decimas à sacerdotibus indici velit. Si bellum imminet, quam pecuniam in diversos sumptus erogari cupiat, in lautia, militum stipendia, (quae omnia pro arbitrio augeri vel minui jubet) & quam etiam pecuniarum summam in alimenta ministerii aulici impendi cupiat: quando omnia hoc loco commemorari non possunt. Eodem exemplo à Quaestoribus & Tribunis aerariis (id est, à quatuor generalibus) diligenter conquisita ad coactores oblationales & indictionales mitti solent, ut vectigal stipendiarium colligant, & apud Arcarium deponant.

Thuan. lib. XXI. Anno CIↃ IↃ LXIV.

 III Eid.

25. *De generalibus Iustitiæ Auxiliorum.*

Vincent. Lupanus. Prolatis finibus imperii, auctis vectigalibus, & crescente indies magis magisque litium multitudine, (quibus dijudicandis tot Præfecti & Curiarum supremarum consiliarii pares esse non poterant) MCCCLXXX à partu illibatæ virginis Quadrumviros, vitæ sanctimonia & integritate conspicuos Episcopos, & Hexarchas creari placuit: quibus summa oblationalium atque indictionalium causarum cognitio, jurisdictio, & criminum persecutio esset. Generales jussus auxiliorum belli tempore ea causa vocabant, quod tunc quotannis Collecta à popularibus non solvebatur: auxiliorumq; nomine continebatur octava aut quarta vini heminatim, aut vicesima cupparum divendici, reliquarumque mercium quæ à solidariis aut minutis negotiatoribus venierunt. Serpentibus porro in infinitum litibus, hisce Quadrumviris tres Consiliarii adscripti sunt, additus Duumviris, Cognitore, & Advocato regio: atque procedente deinde tempore, quidam Episcopus Lemovicensis veluti Prohedrus creatus est, qui hujusce supremæ Curiæ gubernaculis præ-

26. De Camera Computorum.

Lupanus. Quemadmodum omnes exercituum duces rationes Romae referebant ad aerarium, ita apud nos qui pecuniam Principis tractant, accepti & expensi rationem omnem hisce rationum Praefectis dispungendam atq; expungendam praebere solent: quod nostrates dicunt tradere examinandum & claudendum computum. Apud eos quoque diplomata allophylorum, & iustis nuptiis non procreatorum, & indigenarum iure nondum donatorum (vulgo nostrates dicunt, qui non habent literam legitimationis aut naturalitatis) subscribente regio Procuratore recitantur, promulgantur, & in acta publica referuntur, ipsis rationum Praefectis auctoribus: atque fundorum chentelarum nomine beneficiarios Principis, fidem & obsequium praestantes, assensu Procuratoris regii in fidem accipiunt, ea conditione tamen, ut tempore moribus statuto catalogum vel (si mavis) breviarium rerum chentelarium porrigant. Itaque non solum Lutetiae, sed Divioni, Monspessuli, & Nannetibus rationum Praefecti à Regibus sunt creati: apud quos Normani, & qui interiorem Galliam incolunt, Burgundi, Occitani, & Britones rationū libellos subducunt, dis-

rosopitensis, Dolensis & Redonensis.

Parlamento Burgundiæ (quod in urbe Divionensi celebratur) à Ludovico XI instituto anno 1476 subsunt Episcopatus Eduensis vel Augustodunensis, & Cabilonensis super Ararim.

Parlamento Gratianopolitano, (quod secundum *Benedictum* institutum fuit anno cIↃ CCCC LIII,) subest Delphinatus: complectiturque Archiepiscopatus duos Ebrodunensem & Viennensem: Episcopatus Valentinum & Diensem, qui conjuncti sunt; Gratianopolitanum, S. Pauli trium Castellorum, atque Vvapiensem.

Parlamentum Aquense, institutum fuit à Ludovico XII. anno 1501. cui subest Provincia. comprehendit Archiepiscopatus duos Aquensem & Arelatensem: Episcopatus XI, Diniensem, Grassensem, Glandevensem, Senetensem, Venciensem, Aptensem, Reiensem, Forojuliensem, Sistavicensem, Massiliensem, Tolonensem.

Sunt præterea alia tria Parlamenta minoris dignationis: Beneargii, quod sub se complectitur Episcopatus Lescar, & Oleron. Et S. Pauli, quod sub se continet inferiorem Navarram.

Metense complectitur Episcopatus, Metensem, Tulensem & Virodunensem; &

...Vapincensis, Dolensis & Rubom...
...Parlamento Burgundiæ (quod ...
...Divionensi celebratur) à Ludovico ...
...tuto anno 1476 subsunt Episc...
...ensis vel Augustodunensis, & Ca...
...sis super Ararim.

...lamento Gratianopolitano ...
...um Arausiorum ...
...CCCC XIII,) subest Delph...
...quæ Archiepiscopum ...
...nensem & Viennensem: ...
...Valentinum & Diensem, ...
...os; Gratianopolitanum. ...
...Castellorum, atque ...

...m Aquense, ...
...o XII. anno 1501 ...
...comprehendit ...
...Aquensem & ...
...xi, Dinensem, ...
...sem, Senensem, ...
...em, Regensem, ...
...ensem, ...

...ia etiã Parlamentum ...
... Beaume, quod ...
...piscopum Lescar, & ...
..., quod sub ...
...atum.
...r Episcopum, ...
...& Vasconum ...

& oppida Vic, Moienvic, Marsal, Clermont, Gorze, Iametz & Stenay; itemque oppida & dominia sita in Balivatu Episcopatus Metensis, non parochias communes dependentes ab Electionibus Langres & Chaumont in Bassigny, exceptis iis quæ pertinent ad Parlamentum Parisiense. Id institutum fuit à Ludovico XIII anno CIↃ IↃC XXXIII mense Ianuario. Constat primo præside, cujus stipendium annuum sex mille libr. Sex aliis præsidibus, quorum stipendium tria millia librarum. Sex clericis & quadraginta laicis consiliariis, quorum stipendium mille quingentæ libræ Turon. Procuratore Generali, cujus stipendium tria millia librarum. Duobus advocatis generalibus regiis, quatuor substitutis procuratoris generalis, quorum stipendium sexcentæ libræ. Graphiario civili, cujus stipendium mille trecentæ libræ. Secretario curiæ, Graphiario criminali, stipend. 500 libræ. & aliis ministris. Et cætera ad exemplum Parlamenti Parisiensis.

Præter hæc Parlamenta sunt quàm plurimæ in variis provinciis curiæ præsidiales. Thuan. lib. XIX. Anno CIↃ IↃ XVII Rex in Senatu rectam & in ejus commentarios relatam, quâ Rex in cunctis præsidialibus curiis, quas ante sexennium in singulis provinciis instituerat, præsidem creat,

creat, & curiis illis sine appellatione de prædiis aliisque rebus immobilibus, quarum reditus annuus haud amplius 2. Francicis æstimaretur, de mobilibus usque ad CIↃ Francicos attribuit, jam tum specie æquitatis patefacta ad publicorum munerum nundinationes pessimo exemplo via & communicata honestiorum titulorum inferioribus magistratibus dignitate.

20. *De Procuratore generali & duobus Advocatis regiis.*

Vincentius Lupanus. Constat hoc Triumvirorũ collegium Advocatis duobus & Cognitore uno: quo subscribente criminum persecutio & animadversio fit, constitutiones, edicta & diplomata promulgantur, & in Curiæ acta referuntur: adhæc ut Tribuni Romani intercessionem, & ut Augures obnunciationem habet, & in unaquaque Præfectura Procognitorem. Substitutum vocant. Hanc vero advocationem regiam gentes regias vulgo appellant. Nam mos est apud nos gentis appellatione multitudinem vel collegium significare, ut gentes justitiæ, gentes ecclesiæ, gentes libellorum palatinorum, cum recuperatores illi palatini nominantur, & gentes tenentes Curiam Parlamenti, quod sæpius edicta Principum continent.

De Procuratore generali & Advocatis regiis.

21. De Magno Consilio.

Vincent. Lupan. Post Curias institutas Reges Franci consilium hoc aulicum ambulatorium atque aulae asseclam coëgerunt, quod Magnum ab auctoritate vocarunt: cujus caput est Cancellarius: quod initio menstruum fuit: ad idque referre solebat Rex de rerum summa. Verum quum Carolus VIII cognosceret Cancellario tantum otii non esse, ut implicare se posset pluribus negotiis, edicto statuit ut cum Cancellario & libellorum Magistris septem & decem Consiliarii crearentur laici (ut appellant) & sacerdotes. Postremo Ludovicus XII Antistitem unum adscripsit, & Consiliarios duos, & Secretarios totidem: quorum unus Aerarii vice fungeretur. His auctoritas est summa data, quae supremis Curiis: quos semestri tantum alternis vicibus consilio adesse oportet. Discessuris vero donum stipendia à Rege praestantur multo majora, quam Curiarum consiliariis: quae supremarum caussarum disceptationem habent, quibus non licet consilium hoc subcisum ingredi, nec hisce vicissim Curias. In summa à praetoriano judice ad Curiam hanc provocatio est in caussis civilibus: ad quam Principis diplomate ac legibus caussae multae mandari solent, &

sauri appellant) classe sedendi primo ac honestissimo loco, & sententias dicendi illis jus est, præsuntque susceptoribus, (quod humile & turpissimum genus quæstus existimatum est à Romanis) qui magna diligentia undequaque conquisitas pecunias & loculis obsignatas, ad Tribunos ærarios deferendas curabant: qui inde eas numerabant illi cui universi Canonis suscipiendi non solum cura, sed procuratio commissa est. Campsorem Thesauri appellant. Propterea non desunt qui hunc Comitem sacri patrimonii appellant. Is vero referri in gazophylacium jubebat, id est, omnem illam pecuniam apud Thesaurarium Epargnæ deponebat. Vtrumque vero Arcarium appellabis Latine, voce à Iustiniano & Scævola usurpata. At alii Thesaurarium illum Epargnæ, Comitem sacrarum largitionum censent nominandum. Id tamen doctorum judicio relinquendum existimo. Denique Franciscus Rex universæ gazæ curam ab illo ad hunc transferri voluit, eamque Lutetiæ in arce Luparæ recondi edicto statuit: ad quam custodiendam ex stipatoribus Regis duo excubarent.

23. De Camera Thesauri.

Vincent. Lupan. Præfectorum fisci munus

nus olim fuiſſe diximus lites Canonarias
dijudicandi: poſtea tamen cum auctis fi-
nibus Imperii negotiorum multitudine
præpediti à jure dicundo avocarentur,
Iuriſconſultus unus adhibitus eſt, qui eo-
rum nomine vicariam litigantibus ope-
ram præſtaret, eique ea cauſa tres deinde
adſcripti, ut cuique præfecto fiſci ſuus
Subpræfectus eſſet: qui poſtea Magiſtra-
tus creati, ac, mutato nomine, Conſilia-
rii theſauri vocati ſunt. Sed hoc per ma-
nus traditum mihi narravit Carolus Fur-
nerius, amicus meus ſummus, & hujuſce
judicum decuriæ conſiliarius. Conſtat
hanc judicum Canonariorum claſſem
poſt exactos Anglos à Carolo VII inſti-
tutam, vel (ut alii malunt) tantum reno-
vatam. Cameram noſtrates appellant, ea
loquendi forma qua ſupremarum Curia-
rum claſſes Cameræ vocatæ ſunt. Itaque,
ut à nobis jam dictum eſt, quatuor pri-
mum creati Conſiliarii: verum unum
huic numero allegere à Republica viſum
eſt, qui colophonem adderet, ſi forte ad
ſententiarum æquilibrium deveniſſent.
Regnante Franciſco tres adſcripti huic
magiſtratuum collegio, nuncque legiti-
mus eorum numerus eſt octonarius: à
quibus ad quintam Curiæ claſſem (quam
Domanii cameram vocant) provocatio
eſt. Suus eſt hiſce Octoviris canonariis
appa-

apparitor, & cognitor, & advocatus regius: quibus in caussam descendentibus, ob non præstitum obsequium, clientelaribus prædiis, nec non adespotis manum injicere licet.

24. *De quatuor Generalibus Franciæ.*

Vincent. Lupan. Solenne est Regibus Francis quotannis breviarium totius regni conficere. (Statum generalem appellant.) In quo edicit Princeps, quid de censione, oblatione, atque indictione, omni denique regio proventu fieri velit, num tributa augeri, & decimas à sacerdotibus indici velit. Si bellum imminet, quam pecuniam in diversos sumptus erogari cupiat, in bona, militum stipendia, (quæ omnia pro arbitrio augeri vel minui jubet) & quam etiam pecuniarum summam in alimenta ministerii aulici impendi cupiat: quando omnia hoc loco commemorari non possunt. Eodem exemplo à Quæstoribus & Tribunis ærariis (id est, à quatuor generalibus) diligenter conjecta ad coactores oblationales & indictionales mitti solent, ut vectigal stipendiarium colligant, & apud Aerarium deponant.

Thuan. lib. xx. Anno cIↃ IↃ xiii.

III Eid. Febr. Quæstores ærarii IV seu Thesaurarii, qui patrimonii regii, quod vulgo Domanium vocant, curam gerebant;ac totidem inductionum ac oblationum præfecti, vulgo generales dicti;cum hucusque separata munia habuissent, & dilapidato fere per oppignerationes regio patrimonio, illorum esset inane nomen; utrorumque nomina & functiones confusæ sunt, aucto numero, & coactoribus primariis, qui XVI erant, æquato;inde ingens pecunia corrasa, nec aliud præterea operæ pretium fuit; patefacta interim porta ad immodicum illum, qui postea crevit, & maxime hodie quæsturam regni gravat, numerum publicorum munerum.

Idem. Denique lege lata duplicatus est coactorum fiscalium numerus, atque sancitum ut, cum annum munere defuncti essent, insequenti rationes ad ærarium referrent, nec ad munus gerendum admitterentur, donec residuum exsolvissent, ita per multiplicatos ærarii rationales sensim imminuto ipso ærario.

Notandum. In Gallia censeri XXI Generalitates, *Paris*, *Amiens*, *Chaalons*, *Rouen*, *Caen*, *Nantes*, *Poictiers*, *Tours*, *Bourges*, *Lyon*, *Dyon*, *Rion*, *Grenoble*, *Aix*, *Tolouse*, *Montpellier*, *Bourdeaux*, *Orleans*, *Limoges*, *Moulins*, *Soissons*.

25. De

25. *De generalibus Iustitiæ Auxiliorum.*

Vincent. Lupanus. Prolatis finibus imperii, auctis vectigalibus, & crescente indies magis magisque litium multitudine, (quibus dijudicandis tot Præfecti & Curiarum supremarum consiliarii pares esse non poterant) MCCCLXXX à partu illibatæ virginis Quadrumviros, vitæ sanctimonia & integritate conspicuos Episcopos, & Hexarchas creari placuit: quibus summa oblationalium atque indictionalium causarum cognitio, jurisdictio, & criminum persecutio esset. Generales justitiæ auxiliorum bello tempore ea causa vocabant, quod tunc quotannis Collecta à popularibus non solvebantur: auxiliorumque nomine continebatur octava aut quarta vini heminatim, aut vicesima cupparum divendit, reliquarumque mercium quæ à solidariis aut minutariis negotiatoribus vænerunt. Serpentibus porro in infinitum litibus, hisce Quadrumviris tres Consiliarii adscripti sunt, additis Duumviris, Cognitore, & Advocato regio: atque procedente sensim tempore, quidam Episcopus Lemovicensis veluti Proedrus creatus est, qui hujusce supremæ Curiæ gubernaculis præ-

26. De Camera Computorum.

Lupanus. Quemadmodum omnes exercituum duces rationes Romæ referebant ad ærarium, ita apud nos qui pecuniam Principis tractant, accepti & expensi rationem omnem hisce rationum Præfectis dispungendam atq; expungendam præbere solent: quod nostrates dicunt tradere examinandum & claudendum computum. Apud eos quoque diplomata allophylorum, & iustis nuptiis non procreatorum, & indigenarum iure nondum donatorum (vulgo nostrates dicunt, qui non habent literam legitimationis aut naturalitatis) subscribente regio Procuratore seciuntur, promulgantur, & in acta publica referuntur, ipsis rationum Præfectis auctoribus: atque fundorum clientelarum nomine beneficiarios Principis, fidem & obsequium præstantes, assensu Procuratoris regii in fidem accipiunt, ea conditione tamen, ut tempore moribus statuto catalogum vel (si mavis) breviarium rerum clientelarium porrigant. Itaque non solum Lutetiæ, sed Divioni, Montispessuli, & Nannetibus rationum Præfecti à Regibus sunt creati: apud quos Normani, & qui interiorem Galliam tenent, Burgundi, Occitani, & Britones rationũ libellos subducant, dispungant

Judices Castellani: his enim verbis nobis utendum fuit. Tertia est ad supremas Curias convenientium, de quibus hoc loco. Quarta supremorum tribunalium. Sed ut ad rem veniamus, mihi semper dubium fuit Baliviae & Seneschalli inter paludatos an inter togatos sint numerandi, quod sine discrimine apud Francos hoc magistratu funguntur viri militares & togati: de quibus, ut de plerisque nostris rebus, in tanta praesertim scriptorum inopia, nihil certi afferri posse puto: licet non desint qui scribant, eorum primas partes fuisse, ut evocatos ad bella ducerent, eo maxime tempore quo nondum stipendia persolverentur militibus: cujus rei apud nos vestigia supersunt, cum scilicet regio edicto evocatio fit. Hi Philippi Pulchri constitutione aliquid per vicarios agere prohibebantur (nisi morbo aut justa occasione impedirentur) vel aliquod munus accipere quod vel ad edulium vel usum ejus pertineret. Itaque Carolus VII post Anglos Francia pulsos edicto sanxit, cum ageretur de Iuridico in locum demortui eligendo, suffragiis Patroni, & Cognitoris regii, Iurisperitorum, prius tamen juratorum Principe, adiretur vir frugi, cui magistratus committeretur, quem extra fines praefecturae terminos habitare leges non sinebant. Olim vero mortis erat Iu-

ridicis

nificis Subjurisdicos suo eligere, [illegible]
variante humana, ipsis postea Regi [illegible]
Subpræfecti dati: qui diligentius [illegible]
eligebantur, eosque Doctura vel [illegible]
stutæ insignibus ornatos oporte[illegible]
que, ut Iuridicus, annui loco [illegible]
præscriptum suo stipendium ex [illegible]
fisco, ut absque ulla sordium labe [illegible]
cerent, præter judicandi [illegible]
mercedem, (vocant [illegible]
que Severus ius [illegible] salaria [illegible]
[illegible]. quin etiam [illegible] legibus
lis minime licet mercaturam ex[illegible]
Philippi Pulchri & Caroli V con[illegible]
[illegible] prohibitum est aliquem [illegible]
[illegible] Iuridicum fieri. Quam[illegible]
[illegible] propria & peculiar[illegible]
Iuridicis est, nempe canonis [illegible]
di, evocationis, clientes [illegible]
admittendi, nobilium [illegible]
illisque tutores & curatores [illegible]
eosque pertinent lites [illegible]
Regis liberalitate & [illegible]
tarum, ut larcæ tectæ conf[illegible]
si de cujusvis rescripti [illegible]
tur. Ad hæc quædam [illegible]
sibi vendicant, quæ privilegiat[illegible]
appellant: veluti si publica fides [illegible]
de vi armata disceptetur, aliud [illegible]
majestatis crimen admissum [illegible]
que ad suprema tribunalia provoca[illegible]
apud

apud quæ ipsi in verba legitima Principis sacramento adiguntur, neque ante moribus nostris stipendia persolvuntur magistratus ineuntibus.

28. *De Electis.*

Lupanus. Cum Regibus nostris ex Canone ad alendum comitatum, ad tumultuarios belli eventus, pecuniæ belli nervi non suppeterent, Collectam à populi bus exigi placuit: quæ non ut hodie quotannis pendebatur, sed de Pancelkii sententia ad alendos exercitus imponebatur. ipsaque pecunia collecta in arcis recondebatur per Diœceses vel Episcopatus, selectisque viris (qui ad id muneris trium Ordinum consensu deligebantur, vocabanturque Electi, servato etiam nunc nomine) custodienda tradebatur: ac per Diœceses certus militum numerus dicebatur, qui stvici nomen militiæ darent, eaque pecunia alerentur. Postea tamen Rege Carolo VII in publico totius Galliæ consessu decies octies centena millia librarum Gallicarum colligi placuit quotannis, unde militaret vectigal solveretur mille sexcentorum equitum & peditum quinque millibus, ut primo libro à me dictum est. Refert Philippus Cominius Carolum VIII Collectæ nomine tantum duodecies centena millia librarum ad

alendos

alendos exercitus in panegyrico [illegible]
num conventu postulasse. [illegible]
in immensum exaltare hoc vectigal [illegible]
visse, nemo non novit. Verum [illegible]
illi militaris vectigalis custodes, [illegible]
adhuc nomine, Magistratus creati [illegible]
illisque primum hujusce tantum [illegible]
tis tributi, postea indictionalium [illegible]
oblationalium conferendarum regno [illegible]
gimine attributa. Adhuc [illegible]
crarum ædium curatoribus, per [illegible]
cias seu maris curia, vectura pro [illegible]
censu, ut olim à Censoribus Roman[illegible]
æqualiter cuique pensionibus [illegible]
nem describi mandant, remissionem [illegible]
bus indictionalis petentes audiunt, [illegible]
blica oblationalia locant conducto[illegible]
lentibus, una cum fidejussore [illegible]
xum corporis & pignorum [illegible]
ab his demum ad supremos [illegible]
judices, de quibus jam diximus, provo-
care licet.

Thuanus lib. XIX. Anno millesimo
quingentesimo quinquagesimo [illegible]
Coactores etiam novi [illegible]
s creati, qui id tributi, quod [illegible]
gies mille peditum stipendio [illegible]
do penditur, tum decimas [illegible]
orum fructibus in ærarium [illegible]
, itemque extraordinaria [illegible]
usque genus exigerent, [illegible]

rationum regiarum præpositos & Curiam illam quæ de tributis & indictionibus jus dicit, perlata prid. Non. Iul.

VII.
DE OPULENTIA ET potentia Regni Galliæ.

Regni hujus opulentiam atque potentiam primum æstimare licet ex illius situ; cujus respectu hæc observanda.

1. Jacet veluti in meditullio totius Christiani Orbis, ideoque aptissimum esse ad nectendas & disjungendas, prout libuerit, vires reliquorum Principum Christianorum, qui ipsi ab omnibus mundi plagis finitimi sunt.

2. Ab utroque latere habere maria, quæ ipsi facilitatem conferunt merces cum quibusvis gentibus nullo negotio communicandi, itemque vires vicinorum labefactandi. Verum licet tantam opportunitatem navigandi habeant Galli, tamen neque numero navium neque robore, multo minus navalium sociorum copia finitimas provincias aut superant aut æquant. hocque potissimum semper Politicis peritissimis viris Galliæ deesse

visum

visum fuit, navium copia & navalium rerum peritia.

3. Regnum ab omni pene plaga aut à natura aut ab Industria munitissimum esse; quippe ab Italia Alpibus, ab Hispania Pyrenæis montibus defenditur; ab Anglia mari; à Germania maximis fluviis qui maxime patent munitissimis urbibus aut castellis tegitur.

4. Totum regnum omnibus sui partibus conjunctum & velut compactum esse; nec ut alia fere disiectis membris aut separatis luxatum.

5. Cum initium sumat ad mare Septentrionale à gradu fere quinquagesimo, & desinat in gradum quadragesimum secundum, qua mare mediterraneum attingit, tam varia & multiplici sui aëris temperie ut omnibus omnis generis frugibus & tolerandis atq; maturandis idonea sit tellus: nam qua mediterraneum mare attingit nullum fructuum genus recusat, quod fert Italia; & qua mare Septentrionale aut Britannicum, vix vini ferax est.

Secundo, ex immenso oppidorum vicorumque numero; in quo edendo plurimi nimium prodigi fuerunt; sed si certa sequi volumus, cum anno CIↃ IↃ XLV ab Henrico II Rege tributum XXXI libell. Turonens. in singulas parœcias indictum

fuisset,

visum fuit, navium copia & navium [illegible] rum peritia.

3. Regnum ab omni pene plag[illegible] à natura aut ab industria muni[illegible] esse; quippe ab Italia Alpibus, ab [illegible] nia Pyrenæis montibus defendi[illegible] Anglia mari, à Germania [illegible] viis qui maxime patent munit[illegible] bibus aut castellis [illegible].

4. Totum regnum omnibus [illegible] tibus compactum & velut [illegible] esse, nec ut alia fere [illegible] separatis locatum.

5. Cum totum [illegible] ad mar[illegible] [illegible] à gradu fere quinquag[illegible] & desinat in gradum quadr[illegible] eundem, qua mare mediterraneum [illegible] tingit, tam varia & multiplici [illegible] temperie ut omnibus omnium [illegible] gibus & tolerandis atque [illegible] nea sit tellus: nam qua [illegible] mare attingit nullum fructum [illegible] culit, quod fert Italia, & qua mare [illegible] tentrionale aut Britannicum, [illegible] rax est.

Secundo, ex immenso oppidorum [illegible] eorumque numero; in quo [illegible] simi nominum prodigi fuerant; [illegible] ta sequi volumus, cum anno [illegible] ab Henrico II Rege tributum [illegible] Turonens. in singulas parœcias [illegible] [illegible]

fuisset, numerus extitit XXIV mill. Is CCC-XXVII, præter Burgundiones ac Pictones, ut refert Bodinus; qui insuper testatur, à summo Parlamenti Præside è rationibus publicis relatum, numerum parœciarum XXVIII millib. minorem esse, si urbes p[illegible] [illegible] sequentur. Et tamen auctor Gallicus de Regnis & Rebusp. orbis, ratione singularum diœcesium inita supra XL mill. numerat tum parœciarum, quam [illegible] paniliarum. Vt ut sit; nullum regnum quod tot urbibus muro cinctis, tot municipiis, tot pagis abundat quam Gallicum, licet intestina bella non pauca oppida aut funditus deleverint, aut penitus corruperint.

Tertio, hoc Bodinus exploratum scribit, desertis & inculta loca, si aquas & vias adjungas, [illegible] Galliæ tritores aufere; tamen confici nullam pene Galliæ partem ita sterilem esse quin debito cultu fruges cultoribus suis reddat.

Quarto, ex abundantissima frugum atque adeo rerum omnium quæ ad vitam necessariæ sunt copia; in qua hæc consideranda.

1 Galliam nullius rei indigam esse, quæ incolis aut ad victum aut ad vestitum opus est, idcoque nullius alterius regni aut reipubl., si licentia abesset, commercio indigere.

2. Vicinas fere provincias & regna,

his

his aut illis rebus egere, atque ab illa necessario petere; eamque sufficienter & suis & alienis easdē subministrare posse.

3. Ideoque neque ipsam commeatus inopia umquam laborare, etiam cum maximos exercitus alit; & per commercia magnam auri atque argenti vim vicinis subducere.

Quinto, ex multitudine & opportunitate fluviorum qui navigia patiuntur; atque horum quidem pars illam cingit, ut Mosella, Araris, Rhodanusque; pars mediam secant, sicut Somma, Sequana, Ligeris, Garumna. Quorum Rhodanus quidem in mare Mediterraneum, reliqui fluvii in Oceanum Septentrionalem sese evolvunt. Porro in hæc majora flumina influunt partim ex Regni extremitatibus, partim ex illius meditullio, tot alia flumina, ut totum regnum supra modum commerciis aptum reddant: facillime enim hisce mediis & provinciæ inter se, & cum exteris, merces suas communicant. In solo Ducatu Andegavensi numerantur flumina XL tā magna quam parva. Vnde Catharina Medicæa regina Franciæ solita erat dicere, in regno suo plura navigabilia flumina esse quam in reliqua Europa. Quæ hyperbole à rei veritate non multum abludit. His accedit quod Ligeris longior est cursus quam

omnium

his aut illis rebus egere, atque ab illis [illegible] cessario petere; eamque [illegible] suis & alienis easdē [illegible]

3. Ideoque neque ipsam [illegible] inopia unquam laborare, [illegible] maritimos exercitus alit; & per [illegible] cia magnam auri atque argenti [illegible] nis subducere.

Quinto, ex multitudine & oppo[illegible] nitate fluviorum qui navigia [illegible] atque horum quidem pars aliam [illegible] ut Mosella, Arar, Rhodanusque; par[illegible] mediam secant, sicut Somna, Sequan[illegible] Ligeris, Garumna. Quorum Rhoda[illegible] quidem in mare Mediterraneum, [illegible] qui fluvii in Oceanum Septentrionalem [illegible] sese evolvunt. Porro in hæc [illegible] mina influunt partim ex Regni [illegible] tibus, partim ex illius medio [illegible] alia flumina, ut totum regnum [illegible] dum commerciis aptum reddant [illegible] me enim hasce medius & [illegible] ter se, & cum exteris, mercatus [illegible] muncant. In solo Ducatu [illegible] numerantur flumina xx et [illegible] parva. Vnde Catharina Medicæa [illegible] Franciæ solita erat dicere, [illegible] plura navigabilia flumina esse quam [illegible] reliqua Europa. Quæ hyperbole [illegible] ritate non multum abludit. [illegible] quod Ligeris longior est cursu quam [illegible]

omnium fluviorum Europæ, si Danubium exceperis, ut scribit *Masson*. Oritur enim in Velaunis, & per mediam Galliam, planicie & bonitate agrorum felix, longissimo cursu in Armoricum Oceanum evolvitur; & à Rodumna (vulgo *Roanne*) ad ostium usque supra centum & sexaginta leucis navigatur.

Sexto observat Boterus; quamvis Franciæ non desint multi bonique portus, meliores tamen civitates non ad mare sed in locis mediterraneis sitas esse; inde que jure colligi, ipsarum amplitudinem non [illegible] advenire sed quasi domesticam esse.

Septimo, ex præstantia & copia vini, quod in plerisq; provinciis nascitur, quorum nonnullum optimis aliarum provinciarum Europæ vel comparari vel præferri potest. Incredibile autem est (inquit Bodinus) quantum vini Gallia in Angliam atque Belgium effundat, cujus rei argumentorum majus habeo nullum, quam quod cum Landa mercator Cameracensis anno clↄ Iↄ LXXVIII triginta millia moderorum vini terrestri itinere in Belgium exportari curaverit, tametsi aditus arduos & multis locis ab hostibus occlusos videret. Quantum autem doliorum numerus in Angliam & Belgium evehatur, vix dici potest.

Octavo, ex opulentia indigenarum, quæ in quibusdam urbibus maxima, in oppido Parisiorum pene incredibilis est.

Nono, ex auri argentique abundantia, & ejusdem in argentea supellectile perfectione: nam argenti Parisiensis bonitas omnium laudatissima putatur, quippe quadragesima sexta tantum pars æris adjuncta est; argento optimo Hispanico fere trigesima sexta, ut inquit *Bodinus*. Qui hæc legerit, inde forte suspicetur Galliam metallis abundare. id quo pacto se habeat, è Thuano licet audire. Ad Pyrenæos (inquit lib. CXXIX) & in principatu Fuxensi argenti venæ & auri ramenta per Aurigeram inde dictam scatere memorantur, & Carcassonæ argenti, in Cemenis montibus & Gabalis plumbi & stanni, Armoniaci in Vivariensi pago plumbi, in Arvernis ferri laudabiles sunt fodinæ, & nuper ad Martini fanum in agro Lugdunensi aurum & argentum magna copia erutum, sed laboris improbi & plerumque periculosi assiduitatem, parcimoniam & victus tenuitatem, quæ in operariis requiritur, terræ Francicæ abundantia subministrare minime potest, in qua homines lautius vivere assueti, quantum ad opus tanti sumtus opus est, sibi parcere nequeunt, &c.

Atque ex his quidem opulentiam æsti-

Octavo, ex opulentia indigenarum, quæ in quibusdam urbibus maxima, in oppido Parisiorum pene incredibilis est.

Nono, ex auri argentique abundantia, & ejusdem in argentea supellectili perfectione: nam argenti Parisiensis laminas omnium laudatissimas putarunt, quippe quadragesima fere tantum parte [illegible] adjuncta est, argento optimo Hispanico fere trigesima sexta, ut inquit Bodinus. Qui hæc legerit, inde forte suspicetur Galliam metallis abundare. ad quod pacto se habeat, è Thuano licet audire. Ad Pyrenæos (inquit lib. CXXIX) & in pago [illegible] prope Fuxensi argenti venæ & auri [illegible] per Aurigeram inde dictam [illegible] morantur, & Carcassonæ argenti in Cevennis montibus & Gabalis plenæ [illegible] stanni, Armoniaci in Vivarensi [illegible] plumbi, in Arvernis ferri laudatissimæ fodinæ, & nuper ad Marum [illegible] in agro Lugdunensi aurum & argentum magna copia erutum, sed laboris impensa [illegible] & plerumque periculosi [illegible] parcimoniam & victus tenuitatem, quæ in operariis requiritur, cum Francicæ abundantia subministrare natura [illegible] est, in qua homines lautius vivere [illegible] quantum ad opus tamen [illegible] est, sibi parcere nequeunt, &c.

Atque ex his quidem opulentam esse mare

---

mare licet, ex sequentibus potentiam, & quidem Primo, ex ingenti incolarum numero, qui sub Carolo IX censu inito, viginti myriadas superasse scribitur; licet post illa per crudelissima bella civilia & [illegible] lanienas multum imminutum crediderim.

Secundo ex longe maximo numero munitissimorum oppidorum & castellorum tam ad limites regni quam in ipso meditullio.

Tertio, ex militum & præsertim cataphractorum equitum copia, nam pedestris Gallorum militia minus laudatur; ideoque Reges fere peregrinis stipendiariis usi sunt.

Quarto, ex tormentorum bellicorum ingenti numero, de quibus observat Gallicus author, ea longe commodissima esse, & fere æqualia, ita ut globorum varietate nihil opus sit. Sunt autem fere modica, & raro longiora pedibus decem, sine vehiculo.

Quinto, ex numerosæ nobilitatis obsequio erga principem, & singulari in præliis virtute, & gloriæ immensa cupiditate.

Sexto, ex plebis in oneribus publicis ferendis patientia; unde Ludovicum undecimum (regnandi peritissimum (ut refert Lupanus) dicere sæpe solitum accepimus,

pimus, cum immensas Regni Francid opes ostentaret, se pratum longe optimum & graminosum habere, quod quoties fænisecio opus esset, secaretur; Atque Maximilianus Imperator (quem à pecuniæ inopia poco-dinarium nuncupatum Italico vocabulo audivi) dicere consueverat, Regi Francorum chrysomallas esse oves, innuens, pitharchicos Francos nullum tributi à Rege impositi onus recusare.

Boterus regni Francici vires explicat hoc modo.

Regnum Franciæ tantam habet commeatuum copiam, ut qualemcunq; exercitum in campis nutrire sustentareque possit: commeatus enim propter fluminum commoditatem, facillime ex uno loco in alium conduci possunt. Quando Carolus V ex Provincia, & deinde ex Campania ingressus est Franciam, sustinebat ea plus CL militum millia, ultra Præsidiarios. regnante Carolo IX & nostris temporibus fuerunt in eo regno XX equitum, & XXX peditum extraneorum, XV equitum, & C peditum indigenarum aut naturalium millia, nec tamen regnum caritate laboravit. Sunt deinde in Francia quatuor Magnetes, qui foris ad se pertrahunt

pemus, cum immensas Regis Franci[illegible] opes ostentaret, se pratum longe a[illegible] mum & graminosum habere, quod [illegible] ties fœnisecio opus esset, fecerunt, [illegible] que Maximilianus Imperator (qui [illegible] pecuniæ inopia poco-danari [illegible] patum Italico vocabulo audiri) [illegible] consueverat, Rege Francorum [illegible] mallas esse oves, mouens, pichar[illegible] Francos nullum tuberi à Rege [illegible] onus recusare.

Boterus regni Francici vires explicat hoc modo.

Regnum Franciæ tantam habe[illegible] mentorum copiam, ut qualemcu[illegible] citum in campis nutrire [illegible] possit: commeatus enim propter [illegible] num commoditatem, facilius [illegible] loco in alium conduci possunt. Quando Carolus V ex Provincia, [illegible] Campania ingressus est Franciam, [illegible] nebat ea plus ex militum [illegible] Præsidiarios. regnante Carolo [illegible] [illegible]stris temporibus fuerunt [illegible] [illegible]quitum, & xxx peditum [illegible] [illegible] equitum, & c peditum [illegible] [illegible] naturalium millia, nec tamen [illegible] [illegible]tate laboravit. Sunt deinde [illegible] [illegible]uos Magnetes, qui locis ad [illegible]

trahunt pecuniam: Frumenta, quæ inde in Hispaniam & Portugalliam vehuntur: vinum, quod in Flandriam & Angliam, & ad maris Balthici accolas mittitur: sal, quo toti regno & regionibus vicinis prospicitur: Provincia quoque sal coquit in mari Mediterraneo, idque conficit Santonas ad Brovagium, ubi Solis virtus generandi faciendi & coquendi sal ex aqua marina cessare, nec ultra Septentrionem versus transire apparet. Ex aqua maris dico, quia ulterius reperitur sal ex aqua fontium, ut in Lotharingia: & ex fontibus & mineris in diversis locis Poloniæ, Angliæ, Germaniæ. ex mineris quoque effodiuntur in Suecia, quavis nunc cesset. Tribus dictis mineris additur quarta, Cannabis & Telæ, quæ quanti censendæ sint, vix credi queat. Is autem de eo judicium facere poterit, qui scit quanta eius copia instruendis classibus Vlysipponensibus & Hispalensibus evehatur, & quantum in vela & funes, qui ex cannabi conficiuntur, insumatur. Sunt ibi quoque glastum, crocus, aliaque res minoris momenti, quæ quamvis singulæ res supra dictas non æquent, aut rebus supra dictis pares non sint, omnes tamen simul junctæ ad bonam (& quæ regnum ditare possint) summam ascendunt. Propter has omnium bonorum divitias, dicebat Lu-

 dovi-

dovicus XI, Franciam pratum [illegible] esse, quod ipse metebat, quoties [illegible]. Maximilianus Imperator solebat dicere regem Franciæ esse pastorem ovium [illegible] velleribus aureis, quas tondebat quoties ei opus esset. Certum profecto est, Reges Franciæ adeo potentes fuisse, ut si ingenio & prudentia, quantum viribus [illegible] valuissent, in ipsorum arbitrio res Europæ sitæ fuissent. Sed [illegible] accidit, ut vires commeatum habeant pro[illegible] dentiam: eamque ob rem finxerunt Poëtæ Herculem furiosum: Ludovicus Ariostus Rolandum furentem, Virgilius Didonem insolentem canunt. Græci autem Barbaros dixerunt omnes populos, qui doctrina & artibus carerent. Homerus Achillem iracundum, Martem [illegible], ipsumque etiam Vulcani [illegible] canit. Quæ res enim plus [illegible] quæ potentia magis horrenda [illegible], quam regni, quod intra [illegible] abunde pascit XV hominum myriades, tantumque adhuc commeatum habet, quantum ad pascendum [illegible] que magnum exercitum opus est. Abundantia enim populi & commeatum [illegible] maximæ cujuscunque regni vires. [illegible] mani tribum rusticam maxime [illegible] hominum frequentiam, & alimentorum copiam. Quod ad reditus attinet, Ludo-

vicus XII percipiebat ex regno Franciæ myriadem & semissem. Franciscus I pervenit ad tres myriades, Henricus II ad sex, Carolus IX ad septem. Henricus II Carolum Imperatorem superare volens, fœneratisque ab unoquoque pecunias fœneraticias ad 16 per centum, reliquit filios obligatos ære alieno ad 30 myriades aureorum, nec mercatores ei quadrantem credidissent. Vnde Carolus IX & Henricus III ejus filii, magis tamen hic quam ille, non solum populum, sed & Clerum gravare maximis impositionibus coacti fuere: unde videri potest, divitias Principis non æstimari debere à magnitudine redituum, sed à bono regimine. Franciscus enim I minoribus reditibus gessit majora bella, reliquitq; fidem apud mercatores, & paratam pecuniam filio. E contrario Henricus longe minora bella gessit, reliquitque regno debita & calamitatem. Dictis reditibus aluere Reges prædecessores [illegible] lancearios & MMMMD sagittarios, quamvis nomine fuerint quatuor lancearum, & sex sagittariorum millia, perpetua stipendia merentium. Hic equitatus nervus inter Christianos pro unico aut solo habendus est. Vna lancea trahebat secum sagittarium & semi, & ex consequenti una turma lancearum alteram [illegible] sagittariorum, quæ solo

 signo

signo distincta erat. Eorum enim [illegible]
vulgo Guidon dicebatur: [illegible]
pitaneus ambobus præerat. Conf[illegible]
itaque centum lanceæ cen [illegible]
præter ipsas lanceas. Impend[illegible]
hanc militiam una myrias & [illegible]
aureorum millia numerum. Lance[illegible]
recipiebat cca aureos, sagittarius [illegible]
signifer ccc, legatus cccclxxx, [illegible]
neus mcccc. Hanc militiam ad [illegible]
ctionem redaxit Carolus VII, qui [illegible]
minavit numerum, stabilivit stipendium [illegible]
in ordinem redegit eam exercitiis, [illegible]
suitque eam in locis limitaneis, [illegible]
tores, vicariis, signiferis, vexillari[illegible]
valis quoque eam militiam in [illegible]
stos & sagittarios: adjunxit [illegible]
designatores diversoriorum, [illegible]
solutores, commissarios, [illegible]
curam commisit Connestabil. [illegible]
schallis, & præcipuis regni [illegible]
multum utebantur peditum [illegible]
præ mera tumultuum & [illegible]
Carolus VIII cognoscens [illegible]
rius esset peditatus, [illegible]
quinquies mille peditum [illegible]
eum numerum Franciscus I ad [illegible]
auxit; sed ea institutio in [illegible]
propter malum regimen. Ludo[illegible]
ut pro libitu populum Franc[illegible]
[illegible]r, imo excoriare posset, eam [illegible]
[illegible]

reddidit, conduxitque stipendio Helvetios. quam rem imitati sunt ipsius successores Franciscus & Henricus, usque fere magno Germanorum numero: sed fallit se ipsum, qui suum populum imbellem fore sperat, si milites extraneos in suam ditionem introducit. Usu enim armorum & periculorum belli, paratur audacia: usus & experientia autem in suo regno militibus & populo communis erit, hincque illi pugnaces, si se milites esse profitentur: hos defendendi necessitas bellatores faciet. Sicut enim conversatio cum bonis facit bonos, ita & frequentatio militum facit homines pugnaces. Sunt præterea multa negotia, quæ extraneis committi non possunt, quia non habent locorum notitiam. Multa quoque eisdem ob negotii pondus credi non debent. Quare necesse est, ut populi in quorum patria diu manet bellum, partim per necessitatem, aut suam, aut Principis, partim propter usum & experientiam rerum belli, quæ ipsis quotidie accidunt, fiant bellatores, sicut Franciæ accidit, quæ facta pace cum Hispanis (quamvis Helvetii & Germani abivissent) remansit plena militibus Francis, qui in ea omnia sursum deorsum volverunt. Quod ad munitiones attinet, non alia est regio, in qua earum major numerus sit: quod

ex

VIII. DE RE MONETARIA ET computandi ratione.

Bodinus. In hoc quidem Imperio auri & argenti numismata usque ad Philippi Belli ætatem purissima fuerunt. primus hic dimidiam æris partem miscuit argento anno CIↃ CCC: ac tametsi post aliquanto pristinæ bonitati restituta fuisset, centesimo tamen ac vigesimo post anno argentei nummi vix tertiam argenti partem habuerunt. Carolus VII Rex ineunte imperio, tametsi rebus afflictis, numismata argenti optimi, ut populi gratiam iniret, cudi jussit. Sed extremis fere Imperii temporibus argenteos nummos labefactavit, cum deteriores quam Philippus Bellus cudi jussisset. Deinceps enim argentea numismata minui cœperunt, non tantum materiæ bonitate, sed etiam pondere ipso; quos enim solidos Franciscus I Rex cudi mandavit, non tantum superioribus leviores, verum etiam multo deteriores fuisse videmus; quippe qui plus amplius partes æris haberent, tertia pars non tota ex argento constabat. Meliorem tamen solidum cudit Henricus

Idem lib. VIII. ad annum cIↄ Iↄ LI.
Cum ad Regem allatum esset, pravo more invaluisse, ut in contractibus rerum pretia aureis æstimarentur, sicque aurum omne ex Gallia occultis externorum negotiatorum artibus sensim exportaretur: decretum ut pretia in posterum non nisi libris Francicis æstimarentur. Id pro tempore summe utile, postea mutavit; aurei & argentei nummi, cujus pondus & quantitas spectari debet, valore per literarum, quæ arbitrariæ sunt, multiplicationem in immensum pretium excrescente.

Idem lib. XII. ad annum cIↄ Iↄ LIII. Fabrica monetaria Lutetiæ instituta est à Gulielmo Marillaco, in qua aurei argentique nummi elegantissima forma cudebantur, ita ut fraus quæ in decurtandis [illegible] à plagiariis impune admittebatur, in[illegible] facile deprehendi posset. Sed postea [illegible] intermissa quod in ea plus formæ quam ponderis & æstimationis ratio habita [illegible]

Idem lib. XXIV. ad annum cIↄ Iↄ LXXVII. [illegible] ut certa aureæ contra argenteam monetam proportio esset, & aboli[illegible] librarum Francicarum hactenus rece[illegible], deinceps in contractibus & ven[illegible] res omnes aureis æstimaren[illegible] cum aureis jam ad quinque, alibi etiam

bus probati fidem & auctoritatem impatiens repulſæ animus, qui quod ſemel voluerat, non obtinere, ad injuriam referebat. Igitur conditum edictum Moncelli menſe Septembri, & in Curiam allatum, ſemel atque iterum poſt unam atque alteram juſſionem rejectum, & rationes refutati edicti ſcripto breviter cõprehenſas, Iacobus Aug. Thuanus cum Antonio Seguierio & aliquot Senatoribus (nam alii præſides morbo detinebantur) è veſtigio ad Regem pertulit; quæ ſtomachoſe exceptæ, & ſeorſim à Senatus delegatis, quod nunquam antea fuerat factum, lectę ſunt, & de plano reſponſum, edictum adverſus rationes ſcripto cõprehenſas præponderare debere, ac proinde velle, ut ſine ulteriore mora promulgaretur. Igitur promulgatio, poſt iteratum Regis mandatum ſæpius repetitum, & rationes ſcripto expoſitas, propter quas Curia edictum huc uſque inhibuerat, ſicuti in actis continetur, tandem facta xvı Kalend. Octobres. ...tem in Rationalium & Vectigalium cu... factam. Majore plauſu apud judices ...ntarios res acta, qui ſoli ab initio edi...m probaverant. Ei quæſitus color, ...d libra onuſta, quæ tertiam tantum ...em tunc aurei faciebat, luxui & pro...i per aureos computandi uſus per...petuiſſe, quaſi non potius à mo-

R rum

tum censura & summario legibus [illegible] malo remedium quærendum [illegible] experimento postea compertum, [illegible] anno CIↃ IↃ LXXVII ad sistendum [illegible] mis per libras pretii incrementum [illegible] tum fuerat, prudentissime factum [illegible] se, eoque abrogato, incommodum [illegible] quod antea, sensisse, quod [illegible] nummi auro augendi, & per illud [illegible] mentum mercium pretium, p[illegible] externarū, pariter augendi necessi[illegible] impositum, sicuti suo loco, si eo usque p[illegible] gradi Deus concesserit, plenius docem[illegible]

IX.

REGNI REDITVS QVI- bus rebus constent.

1. *Patrimonium regum vulgo le Domaine.*

DV *Haillan.* Patrimonium regni est maxime legitimus & certi[illegible] simus Regum reditus; eo Reg[illegible] Galliæ longo tempore [illegible] fuerunt: sunt autem in Gallia, [illegible] dominia coronæ annexa, [illegible] reditus, quos principes impos[illegible] tis ab ipsis in Nobiles aut alios [illegible]

sive ad certum tempus, sive in perpetuum: Quintæ & Requintæ, ut vocant, & alia jura dominica, quæ debentur ab illis, qui ea in feudum tenent, & aut quotannis solvuntur, aut cum tenens mutatur sive per mortem, sive aliam ob causam. Item tributa & vectigalia, impositiones, portoria eorum quæ aut invehuntur aut evehuntur: dinumeratio sive professio terrarum beneficialium sive clientelarium: adespota (*espaves*) caduca bona (*aubaines*) peregrinorum aut spuriorum, nisi aut illi jus civitatis, aut hi legitimationis obtinuerint: aut alioqui defectu hæredis vacantia; manus mortuæ, (ut vocant;) quæ duplices, aut Ecclesiasticæ aut plebeiæ sive adscripticiorum: Nemora, sylvæ cæduæ, glandium aut amygdalarum proventus, pascua, aquæ, rivi, fluvii & quæ in trajectu fluviorum solvuntur. Decimæ omnium metallorum, mineralium & aliorum quæ per totum Regnum terræ venis continentur. Item regalia quæ Rex possidet in Archiepiscopatibus & Episcopatibus Regni: id est, jura perfruendi bonis & prædiis Antistitum, donec qui in demortui locum suffectus est, præstito Cancellario, jurejurando fidem Regi obstrinxerit.

Patrimonium autem hoc factum est, & non tam Regis quam Regni, itaque

 per

Thuan. lib. LXIII. Henricus tertius in comitiis Blæsensibus proposuit, decrevisse se c aureorum millia ex regio patrimonio in perpetuum alienare; sed Æmarus, Burdigalensis Præses, Ordinum nomine respondit, nullo casu alienari à Regge patrimonium Coronæ posse, quippe cujus Rex tantum sit usufructuarius, proprietate penes Regnum manente; quam nullo tempore alienatam, ne quidem extrema necessitate cogente, cum Ioannes R. apud Anglos captivus esset, meminerunt homines. Quippe fulcrum & columen regni illud esse, quod sacrum inviolabile & proinde inalienabile majores semper existimaverint.

2. *Tributa*, Tailles, Taillon, les Crues.

Du Haillan. Patrimonium sequuntur ributa (vulgo Tailles.) Quæ quo primum empore in Gallia sint instituta, incertum t: & superioribus temporibus non nisi ra ordinem & belli tempore imponeur. Carolus autem VII ordinariam t hanc exactionem, ut militibus suffi-r. Tributa autem hæc non nisi à terrdine id est plebeiis hominibus sol-r, præterquam in urbibus & villis mmunes sunt. Tributa autem hæc

 distin-

distinguuntur in Personalia & Realia, quorum tantum in Provinciis & Lang[illegible] docis usus est; & mixta, quæ hodie m[illegible] xime in usu, quæ domicilii respectu [illegible] tur, habita ratione omnium bonorum quæ à tributis addicto ubicunque pos[illegible] deantur.

Exempti à tributis sunt primum Ec[illegible] clesiastici, modo ecclesiastice agant, ubi nullam mercaturam aut aliquod [illegible] agriculturam aut aliud vocatione sua [illegible] dignum exerceant. Secundo Nobiles. Qui sunt duplicis generis, ex origine aut[illegible] accidente, quales sunt ministri aut fam[illegible] res Regis, Reginarum, filiorum & [illegible] rum Regis, fratrum & sororum: mo[illegible] non exerceant mercaturam; quibus [illegible] men fructus & proventus terrarum [illegible] dare licet. præterea milites, [illegible] Tribuni, legati, signiferi, [illegible] militares, monetarii; Secretarii [illegible] ctores universitatum, præfecti colleg[illegible] rum, scribæ, pedelli, studiosi, medici, præsides, consiliarii, advocati, procura[illegible] res, graphiarii, apparitores, aliique Of[illegible] ficiales.

Tributi additamentum (taillon vulgo) ab Henrico II anno 1549 adjectum [illegible] militaribus copiis melius prospiceretur, & rustici ab eorum deprædationibus [illegible] sent immunes: quæ cum extra ordinem indu-

instituta, lapsu temporis non minus quam ipsa tributa in perpetuum obtinuerunt. His accesserunt *les Crues* sive additamenta tributorum, cum vetera tributa nequaquam militum stipendiis sufficerent.

Ut autem pateat quantum Rex quotannis ex hisce tributis percipiat, non abs re fuerit hic addere è libro qui inscribitur *les Estats, Empires, Royaumes & principautez du monde par le S. D. T. V. Y.* &c. Compendium e Breviculo tributorum anni 1609 omnium summarum quæ exactæ fuerunt è tributis & additamentis, & Officialium stipendiis; secundum ordinem singularum Generalitatum:

E generalitate Parisiorum:
pro tributis lib. 769000
pro stipendiis Officialium 147000

E generalitate Suessionum:
pro principalibus tributis 361455
pro stipendiis Officialium 3624

Cabilonum, *Chalons*,
pro tributis principalibus 475000
pro stipendiis Officialium 72000

Ambianum *Amyens*:
pro universis tributis 263000
pro stipendiis Official. 56000

Rotomagi *Rouen*,
pro universo tributo 1071000
pro stipendiis Official. 11000

Cadomi, *Caen*:	
pro tributo,	638280
pro ſtipend. Official.	9720
Aureliani *Orleans*:	
pro tributo,	537500
pro ſtipendiis official.	70500
Cæſaroduni, *Tours*:	
pro tributo	919000
pro ſtipendiis official.	102000
Bourges:	
pro tributo	360740
pro ſtipend. official.	4960
Moulins:	
pro tributo	423993
pro ſtipend. official.	66406
Pictavii, *Poictiers*:	
pro tributo	670000
pro ſtipend. official.	75000
Rion:	
pro tributo	656000
pro ſtipend. official.	9000
Lugduni, *Lyon*:	
pro tributo	865000
pro ſtipendiis official.	45000
Burdegalæ, *Bourdeaux*:	
pro tributo	623036
pro ſtipend. official.	40663
Languedoc, Tholoſæ & Montpell.	
in univerſum,	751517
In Delphinatu:	
in univerſum,	77673

Cadomi, *Caen*: [illegible]
pro tributo, [illegible]
pro stipend. Official.
Aureliani *Orleans*: [illegible]
pro tributo, [illegible]
pro stipendiis official.
Cæsaroduni, *Tours*: [illegible]
pro tributo [illegible]
pro stipendiis official.
Bourges.
pro tributo [illegible]
pro stipend. official. [illegible]
Moulins:
pro tributo [illegible]
pro stipend. official. [illegible]
Pictavii, *Poictiers*:
pro tributo [illegible]
pro stipend. official. [illegible]
Riom:
pro tributo [illegible]
pro stipend. official. [illegible]
Lugduni, *Lyon*:
pro tributo [illegible]
pro stipendiis official. [illegible]
Burdegalæ, *Bourdeaux*:
pro tributo [illegible]
pro stipend. official. [illegible]
Languedoc, Tholosæ & Monpel. [illegible]
In universum,
In Delphinatu: [illegible]
in universum, [illegible]

In Provincia, *Provence*:
In universum 86463
In Burgundia & Breßia:
pro tributo regio 168250
pro stipend. official. 9445
In Britannia:
in universum 380460
In Lemovicibus:
pro tributis & additamento. 670000
pro stipend. official. 75000

3. *Auxilia vel subsidia, vulgo* Aydes.

Du Haillan. Subsidia primum Rege Ioanne in Anglia captivo per summam necessitatem imposita, in comitiis Ordinum a Carolo Delphino convocatis: impositis duodecim denariis in singulas libras omnium rerum venalium, excepto sale, vino, aliisque potionibus: sed postea perpetua sunt effecta atque aucta per vigesimam & octavam vino impositam, quod in solidum; & octavam atque quartam, uti in Normannia, quod particulatim venditur. & aliis mercibus per impositiones foraneas: sali quoque quum in granariis ut vocant venduntur. Quæ impositiones subinde sæpius in immensum auctæ variis seditionibus causam præbuerunt.

Idem lib. XIII, ad ann. 1554. Lex ductior in Senatu recitata VI Idus Ianuar. qua Pictones, Rupellani ac Circum-Insulani, Engolismenses, Lemovices, Petrocorii, Santones, & Aquitani qui vulgo dicuntur, salis vectigal, quod iis provinciis impositum erat, undecies centum nonaginta quatuor millibus Francicûm nummûm redimere compellantur.

Bodinus. Nostra ætate in Salinis Pictonum modius salis, qui duobus aureis emi solebat Parisiorum mensura, nunc viginti aureis emitur; vectigal tamen subditis duplo gravius quam salis pretium imperatur; quo fit ut qui longius à Salinis absunt in Galliæ finibus salis modium centum amplius aureis emere cogantur. Aquitani tamen vectigal tantum ac tam grave ingenti mercede redemerunt ab Henrico II. R.

Masson. Sunt autem Salinæ Santonicæ inter omnes præcipui nominis, tanti[que] proventus ut non solum Franciæ universæ, sed etiam Hispaniæ &c. sufficiant, eoque infinitæ naves quotannis hujus commercii gratia accedant; unde non ... pecunia redit ad Principem; qui vectigal salis hoc anno CIↃ IↃC VIII locat ... quatuor myriadibus librarum Turonensium, & sexcentis viginti uno millib. ... ut ex ore conductoris audivi

& in contractu cum Rege [illegible]

5. Equipollent.

Du Haillan. Est tributum quo[illegible] quo libertas salem emendi vendendi[illegible] extra regia horrea à provincialibus [illegible]metur; quod licet omnes [illegible] concernat, tamen ab iis solum exp[illegible] qui tributo addicti sunt.

Bodinus. Vectigal auxiliare, seu vic[illegible]mam rerum venalium, quae nobis p[illegible]mum indicta fuit pro libertate Reg[illegible] Ioannis, ad certam summam redig[illegible] cesse fuit, quam Aequipollentem ap[illegible]lant, ut in Septimania: & Salarium [illegible]ctigal in Arvernis.

6. Vectigal vini.

Du Haillan. Vectigal vini [illegible] quam est in Francia, & [illegible] Carolus IX anno 1561 [illegible] unicuique dolio impositum, [illegible] vasis secundum proportionem. [illegible] autem ab omni vino quod in [illegible] ris cincta & suburbia illorum [illegible] sive ut ibidem recondatur [illegible] transferri possit, sive ut exhauriatur. Tri[illegible]butum hoc solummodo destinatum [illegible] redimendo patrimonio, [illegible] bellis regiis per summam necess[illegible] abalienatis aut oppignoratis. Neque [illegible]

quam

quam ab hoc vectigali immunis, praeterquam de vino in propria villa nato & quantum familiae sufficit.

7. *Portoria*, Traitte foraine.

Du Haillan. Mercibus è Regno exportandis vectigal primum imposuit Carolus V. R. anno cIↄ ccc LXXVI, sed ad tempus: quod deinde anno cIↄ ccc XCII continuatum. Carolus VII R. constitutionem edidit, qua quantum persolveretur & à quibus exigeretur perscriptum erat. Carolus VIII alteram edidit anno cIↄ cccc LXXXVIII. Itemque Franciscus I anno cIↄ Iↄ XL & XLII certa pretia mercibus constituit, secundum quae vectigal hoc solvendum erat. Eodem modo & de mercibus quae importantur variis edictis cautum.

8. *Tributum ad L. mill. militum stipendia.*

Hailan. Tributum quoque impositum ad quinquaginta mill. peditum stipendia solvenda, à Francisco I. Quod cum primum ab oppidanis tantum qui urbes muralibus & fossis cinctas aut illarum suburbia habitant, solveretur, postmodum

modum etiam à paganis exigi cœpit, neque quiſquam ab hoc immunis eſt habitus.

Thuanus lib. XLII. Præter regium patrimonium & alia Regni vectigalia Carolus VII bellis civilibus diu jactatus princeps, cum provideret magnam potentiam haud diu ſine motibus ſtare poſſe, ſumma prudentia tributum peculiare ad alendum militem excogitavit, quod ad Ↄ c I Ↄ peditum ſtipendium ſatis eſſet, & aliud quod ordinariis cataphractorum equitum turmis deſtinatum eſt: & ita diu apud nos inter graviſſima bella quæ reges noſtri geſſere, militaris diſciplina viguit, Regibus honorifica nec populo gravis: donec per bella civilia, & eorum qui in gratia apud reges noſtros præter meritum floruerunt avaritiam, exhauſto ærario, antiqua illa vectigalia cum cæteris confuſa ſunt; quo factum ut diſciplina ſenſim labefactari, mores corrumpi, milites egere, plebs novis ſubinde imperatis vectigalibus gravari, & diſcurrente ad rapinas ſtipendii inopia milite, vexari cœperit.

9. *Decima.*

Haillan. Decimarum item exactio antiquiſſima eſt, quas Reges noſtri percipiunt non tantum ex bonis eccleſiaſticis

quæ

modum etiam à paganis [illegible] que quisquam ab hoc [illegible] bitus.

Thuanus lib. XXII. Praeter [illegible] trimonium & alia Regni vectigalia [illegible] lus VII bellis civilibus diu jactatum [illegible] cepe, cum provideret magnam [illegible] tiam haud diu sine motibus stare [illegible] summa prudentia tributum pecuniae [illegible] alendum militem excogitavit, quod [illegible] & c l? peditum stipendium satis esse, [illegible] aliud quod ordinariis compitatoribus [illegible] equitum turmis destinatum est: & [illegible] diu apud nos inter gravissima bella [illegible] reges nostri gessere, militaris disciplina [illegible] viguit, Regibus honorifica nec [illegible] gravis: donec per bella civilia, & [illegible] qui in gratia apud reges nostros [illegible] meritum floruerunt avaritiam, [illegible] sto aerario, antiqua illa [illegible] caeteris confusa sunt; quo [illegible] ciplina sensim labefactari, [illegible] rumpi, milites egere, plebs [illegible] imperatis vectigalibus gravari, & [illegible] rente ad rapinas stipendii [illegible] vexari coepere.

9. Decimae.

Haillan. Decimarum item [illegible] tiquissima est, quas Reges nostri [illegible] piunt non tantum ex bonis ecclesiasticis [illegible] qu[illegible]

quae ipsi fundarunt, quorumque ipsi sunt patroni; sed & ex omnibus ratione temporalium. Solvuntur autem in loco dioecesios principali & ab omnibus qui habent reditus certos & ordinarios. Excipiuntur Xenotrophia & alia Eleemosynaria.

10. *Thuan. lib. XXI.* In ingressu Regni pro venalibus militiis, immunitatibus, aliisque regum benignitate concessis privilegiis, grandis pecunia corradi solet.

11. *Idem ibidem.* Cum lege Regni sacerdotum collegia res soli & immobiles ipsis hactenus autem praedia nobilia & patronalia possidere prohibeantur: quadragesimo quoque anno, ne ultra praescriptio excurrat, eo nomine magna pecunia dependi solet.

Idem lib. VIII. Eodem tempore septimani fundorum patronalium & nobilium quae ab ipsis hactenus possidentur, possessionem item sacerdotalium causa, c annuorum franciorum mill. pependerunt; cujus rei ratione singulis XL annis ab omnibus regni provinciis ingentes summas principibus nostris exigere jus est.

10. Officia publica venalia.

Bodinus. Franciscus I. Rex Praeturas urbanas imperii bifariam divisas,

&

& utrasque proscripsit, ac sensim cæteri quoque venalia fuerunt.

Boterus lib. II. In Gallia ab excessu Ludovici XII magistratus & præfecturæ forenses sub Francisco I venales esse cœperunt. Receptum autem erat, ut nisi ejurantes magistratus & præfecturas à die procuratorii, quadragesimum diem superstites excessissent, eorum fato caducæ fierent: valetudinarii senesque metuentes suis exuviis ne in fiscum caderent, mature nimium Ordinibus se subducebant: latum edictum pro nequitia temporum non damnandum, quo Rex persoluto sibi annuatim certo nummo, præfecturæ eorum fisco non accrescerent, sed fas esset hæredibus ex illis pretium contrahere, non aliter quam ex prædiis vel alia quacunque re hæreditaria fieri solet, edixit. Edictum ab illo, qui colligendis nummis illis præfectus fuit, nomen sortitus, *la paulette* vulgo.

Thuan. lib. LIX. Henricus III in ipso Regni ingressu cōstituit dignitatibus primariis & præfecturis militaribus immodicum pretium, quo eas à dignis & qui virtutis ac fidei ergo illas à R[illegible] meruerant, mercaretur, atque in [illegible]ignos transferret.

Idem lib. CXXXII, *ad annum* 1604. Extremo demum anno, Rhonii Marchione authore

authore, perniciosissimi instituti res invaluit, qua officia, quæ fere apud nos innumera sunt, tam judicialia quam quæstoria, per omnia exæquata sunt, & turpissima nundinatione æque propudiose prostare jussa, annua pensitatione, quæ a Pauleto nomen sumsit, juxta taxationem de singulis factam imposita. qua exsoluta quadraginta dies constitutionibus regiis præfinitos expectare minime opus est, ut illa ad successorem per ejurationem transeant; sed hæredibus servantur ut de iis unquam de re patrimoniali atque adeo hæreditaria arbitrio suo statuant. quod non solum dictu fœdum, sed eventu summe detrimentosum Regi & Regno fuit, atque adeo familiis singulis, aucto in immensum & supra spem fidemque pretio, ut illud tota patrimonia plerumque vincat, eaque re fiat, ut si plures … liberi, nemo non ea tenere possit, … decus paternum & avitum quo se … utentur per incrementum illud … His accedit quod aperta semel … via nullus virtuti locus relinquitur. Sed authoritas regiæ præcipua ea re discrimen vacillabatur, quæ … sua per has nundinationes … eximuntur. adde quod officia illa … ad antiquum numerum con… , quod semper inter Ordinum postula-

postulata præcipuum fuit, & utilitate quæ numero crevit, sublata, pristinam dignitatem restituendi facultas in posterum adimitur. Adversus hæc. A Rhonio objiciebatur, dignitates, honores, officia jam non Regis beneficium esse, sed aulicis prensationibus ad conciliandos amicos aut explendam profusionem in prædam cedere. nec ferre publicam egestatem, ut de contrahendo Officialium numero inpræsentiarum ratio ineatur, itaque potius esse ut quod singulorũ avaritia aut prensatio rapiebat, id ærario, quod universi regni onera sustinet, supplendo impendatur. Et ita Regi, qui ære ad donandum cogebatur, ære offensam veritus recusabat, ut se ab hac molestia liberaret, expedire visum.

Solvendi erant annuatim quatuor denarii pro una quaque libra pretii pro ipso officio persoluti. Et Rex quotannis percipiebat quatuordecies centum millia librarum supra quam ante perceperat.

Anno CIↃ IↃC XIV. Regni ordines postularunt à Rege, ut venalitas officiorum & præsertim Edictum de annua pensitatione quam vocant *la Paulette* abrogaretur; multa ultro citroque agitata; aliis venalitatem officiorum damnantibus, aliis excusantibus: etiam media à quibusdam proposita quibus officia intra certum

certum tempus sine dispendio Regii æra-
rii redimerentur. Verum cum à Deputa-
tis plebeii ordinis, præter alias difficulta-
tes etiam impossibile videretur, ducentas
myriades librarum, quibus ad redemtio-
nem officiorum opus erat, Regi compa-
rare; alia rursus media proposita: & in-
primis ut officia omnia post mortem pro-
fessorum sine ullo pretio gratis à Rege
conferrentur: utque ærario Regio, cui
quotannis quindecies centena millia li-
brarum hoc facto decessura erant, subve-
niretur, [illegible] solidi in singulis salis mo-
dios imponerentur in iis provinciis in
quibus Salarii vectigal solvitur, in exem-
[illegible] vero quod illis æquipolleat: idque ad
[illegible] quo tempore per suppressio-
nem multorum officiorum, expensæ re-
[illegible] ærarii in tantum levari posse speren-
tur, ut damnum acceptum sentire am-
plius non posset. Hæc à Clero & Nobi-
litate in hunc modum proposita cum Re-
gi probarentur, deputati plebeii ordinis
[illegible] cesserunt, & gravissimum vectigal,
[illegible] in plebem potissimum erat incubi-
turum, deprecati, aliam viam proposue-
runt, ut pensiones abrogarentur, atque
expensæ ærarii diminuerentur. Quod
Nobilitati rursus grave videretur,
[illegible] à Rege decretum, ut officiorum
[illegible] & venalitas eorundem, atque

S 2 adeo

dem indictionum & oblationum præfecti, vulgo generales dicti: cum huc usque separata munia habuissent, & dilapidato fere per oppignorationes patrimonio regio, illorum esset inane nomen, utrorumque nomina & functiones confusæ sunt, aucto numero, & coactoribus primariis, qui XVI erant, æquato: inde ingens pecunia corrasa, nec aliud præterea operæ precium fuit, patefacta interim porta ad immodicum illum, qui postea crevit & maxime omnium hodie quæstum Regni gravat, munerum publicorum numerum. Duplicatus & coactorum Fiscalium numerus: per multiplicatos ærarii Rationales sensim imminuto ipso ærario.

Bodinus. Cum antea Imperio Gallorum longe lateque patente una Logistarum curia sufficeret, nunc septem curias videmus; & cum antea Philippi IV edicto quinque viri in rationali curia Parisiorum consederent, nunc ducentos contra videmus.

Idem. Tantus est quæstorum & publicorum numerus, tanta logistarum ... do, ut dimidia pars tributorum ... ecogalium stipendiis ac salariis accederetur, ut in privatis Septimaniæ co... quibus affui, compertum memi... amobrem rogationem ad Princi-

 pem

pem ferre placuit de quæstoribus
gendis; qua quidem ratione Princ
in Septimaniæ provincia urbium
vectigalium trientem beneficium
gumentis necessarius demonstravi
norum fere 215750 lib. Tamen
quabat. Vigesimo post anno cum
Galliæ conventus haberentur,
nus Luterius, Pontificium
præfectus & rationum publicarum
ser, palam in comitio dixit,
quidem pecuniæ publicæ esse in
rarium Principis inferri quadrantem
credibile id quidem videri, verum
esse, bono rationum publicarum
cessimus contendebat.

Idem. Vectigalium tres omnino
tes & quæstorem unum Genera
extitisse, ex actis publicis
stat; his vero temporibus
rium magna sui parte accessi
ti fere numerantur, quæ

Idem. De rebus omnibus
nis, nulla mihi absurdior, quam
tot ærarii tribunos, tot quæstores,
in Gallia videmus, tantis pretiis
tes à Principe mercari.

Idem. Vix Franciscus primus
XXXII quibus imperavit tantum
est, quantum illo mortuo Henricus
duobus annis effudit.

per

Thuanus lib. XX. ad annum CIƆ IƆ-XVIII. Rex Henricus II in Comitiis exposuit, Patrimonium omne regium oppignoratum, & nova tributa inventa, nec tamen opes bello gerendo sufficere. Carolus Lotharingus ejus jussu à plebe delegatos sevocat, & ostendit, in belli sumtus necessarios opus esse tricies centenis aureorum millibus: Ecclesiasticorum ordinem gratuito præter decimas, decies centena aureorum millia Regi obtulisse, reliquum esse ut plebeius ordo vicies centena millia dependat. Quod & impetratum fuit.

Bodinus. Moriente Henrico II R. Respublica ære alieno gravissime oppressa jacebat, certe quidem ex rationibus publicis fere XLII milliones debuisse constat. alibi dicit: quadraginta tres milliones quadringenta octuaginta tria millia octingenta & triginta novem lib. Turonens.

FRANCISCO II R.

Thuanus. lib. XXIII. ad annum CIƆ IƆ LIX. Revocatæ omnes patrimonii regii alienationes perperam & in fraudem factæ, hoc pensionis aut alterius cujusvis donationis etiam remuneratoriæ titulo firmatæ: à qua lege possessiones eæ exceptæ quæ Regum filiabus pensionis lo-

S 5 co aut

eo aut in dotem datæ sunt, exceptæ & ex
quæ Helionoræ Philippi amitæ. Sed jux-
ta gravis & æquitatis pleni edicti gratiam
minuit, quod cum eo regii sanguinis
principes ac proceres bene de superiori-
bus Regibus meriti beneficio olim acce-
pto privarentur, postea tamen eodem
plerique minoris dignitatis nulla alia de
causa excepti sunt, quam quod Guisiano-
rum favore sublevarentur.

Idem ibidem. Ex cunctis regni Provin-
ciis ad novum Regem confluebant, qui
debita, qui remunerationes, beneficia
importunis flagitationibus exigebant:
quibus cum satisfieri non posset, ut eo-
rum petitiones unica responsione expun-
gerentur, præfracti juxta ac inhumani
consilii authores fuerunt Guisiani, ut pa-
tibulo erecto, edictum proponeretur,
quo omnes cujuscunque conditionis es-
sent, qui quacunque de causa vel debiti
vel remunerationis aut beneficii à Rege
impetrandi in comitatu essent, intra xxiv
horas aula excederent; ni parerent, igno-
miniose patibulo suffigerentur.

Idem lib. xxv. Ex Hospitalii oratione
ad Senatum Parisiensem: Scire omnes,
ita grande æs alienum à Francisco &
Henrico Regibus contractum, ut illud
vix per decennium regiæ pecuniæ, si eo
cunctæ referantur, exsolvere queant.
Spe-

[illegible]o ut in dotem data sint, excepta [illegible]
quæ Helionoræ Philippi amitæ [illegible]
ut gravis & æquitati plane adversa [illegible]
mansit, quod cum eo regi [illegible]
principes ac proceres bene de [illegible]
bus Regibus merito beneficio [illegible]
pro privarentur, postea tamen [illegible]
pleraque minoris dignitatis nulla [illegible]
causa excepta sint, quam quod Gu[illegible]
rum favore sibi vertebant.

Idem ibidem. Ex concilio regni Petr[illegible]
ciis ad novum Regem confluebant, qui
debent, qui remunerationes, benefic[illegible]
importunis flagitationibus exigebat
quibus cum satisfieri non posset, [illegible]
rum petentes unica responsione [illegible]
gerentur, præfracti juxta ac [illegible]
consilii authores fuerunt Guisiani, [illegible]
ribulo erecto, edictum pro[illegible]
quo omnes cujuscunque condition[illegible]
sent, qui quacunque de causa [illegible]
vel remunerationis aut benefic[illegible] à Reg[illegible]
impetrandi in comitatu essent [illegible]
horas aula excederent; ni [illegible]
miniose patibulo suffigerentur.

Idem lib. xxv. Ex Hospitalii oratione
ad Senatum Parisiensem: Sitre [illegible]
ita grande æs alienum à Francisco
Henrico Regibus contractum, ut [illegible]
vix per decennium regiæ pecuniæ, [illegible]
uncta referantur, exsolvere [illegible]
spe

Speciosam quidem & opulentam à Patre
& Avo hæreditatem accepisse; sed ita
damnosam, ita domesticis discordiis perturbatam, ut cuncta reputantibus plus
inde incommodi quam emolumenti ad
ipsum redeat; nam profusis belli sumtibus ac Regni necessitatibus largitionibusque tantum effusum esse, ut quod ad extenuandum aeros emanare nolit, quadragies decies
centena millia librarum & amplius in
credito sint. His addi debere annuas Nobilium pensiones, Magistratuum militumque stipendia multis abhinc annis non
persoluta: quo fiat ut plerique aut rerum
ignari aut iniqui, dum privatas spes publicis necessitatibus anteponunt, potentiorum frande interversas Regis pecunias
clamitent, modumque impensis ab his
exigant; sed tantum abesse ut eorum aut
votis aut querelis satisfieri possit, ut contra, quo egestati plebis subveniretur, è re
visum fuerat, pleraque vectigalia omnino abolere, reliqua magnam partem imminuere, quin & exstinctum z. cI) pedi-
tum tributum, quod urbes pendebant.

*Idem ibidem. Ex Oratione Cardinalis
Lotharingi.* Onera Regni vicies quinque
centenis millibus librarum regia vectigalia excedere.

CAROl

CAROLO IX. REGE.

Idem lib. XXVII. ad annum CIↃ IↃ LX.
ex oratione Cancellarii Hospitalis: æra-
rium Regis, a annorum assiduis bellis &
aliis necessitatibus adeo exhaustum esse,
ut nihil ei à patre ac fratre præter plorare
relictum videatur.

Idem ibidem; ad annum CIↃ IↃ LXI.
Anni hujus initio, quo populus tributis
levaretur, de sumtibus minuendis in Re-
gis consistorio actum est, & decretum,
ut nobiles cubicularii & alii familiæ re-
giç domestici stipendiorum dimidia par-
te contenti essent, pensionum etiam ter-
tia parte detracta, exceptis iis, quæ exter-
nis hominibus tam in regno quam extra
regnum quasi pro alimentis liberalitate
Regum persolvuntur. Inde occasione ob-
lata porrectus Navarro libellus, cujus
summa erat, sumtus qui pacis tempore
in exterorum stipédia & pensiones fiunt,
regno graveis & omnino inutiles esse,
&c.

Idem lib. XXVIII. ad annum CIↃ IↃ-
LXI. Sacer ordo ut tempestati imminenti
præverteret & opum invidiam amolire-
tur, regi ultro IV decimas quotannis in
sexennium pendendas bene consultus
obtulit, sicque pacatos pro tempore aulæ
proceres & in posterum çquiores habuit.

Idem

Idem lib. XXXV. ad annum CIↃIↃLXIII. Mense Maio edictum de bonis soli ecclesiasticis ad Reipub. farciendas necessitates in perpetuum alienandis conditum fuit, multum fremente sacro ordine, qui privilegia sua & immunitates eo imminui ajebat, & res sacras quavis de causa nisi interveniente Pontificis authoritate ac sine decreto distrahi non posse asserebat. & cum superiore anno Octobri mense & Iunio hujus, CCC librarum millia, non convocato aut monito sacro ordine, ex eo vectigali annuo, quod decimarum nomine Regi ab eo penditur, à Rege aut ejus procuratoribus, Præfecto mercatorum & ædilibus urbis, pro tricies centenis & sexcenis librarum millibus cum perpetuo redimendi pacto, oppignorata essent, eo edicto, ut emtores invitarétur, eorum securitati duris & inusitatis conditionibus prospectum erat, denegata omni contra eos & eorum successores actione, pœna item addita ignominiosæ ejurationis adversus judices, qui quam contra hujusmodi rerum emtores ... agentem admiserint; mandabaturque judicibus, ut libellos ea de re factos in ... no lacerari juberent, & agentes à limine judicii nulla mora interposita, de plano ... pellerent, & in litis sumtus & accessio... ... quamvis inauditos condemnarent;

irro-

irrogata etiam legis mulcta. Quod edictum postea XVI Kal. Iun. in Senatu coram Rege in lectisternio sedente, audito ac postulante fisci cognitore, promulgatum fuit.

Thuanus lib. XXXVI, ad annum cIↃ IↃ LXIV. Initio hujus anni apud nos regio diplomate Ecclesiasticis facultas concessa est, bona superiore anno alienata redimendi; id justis eorum querelis datum, qui vili admodum precio illa venisse ajebant: nec tamen res citra controversiam transacta est: nam nobilitas & plebeius ordo porrecto Regi supplici libello ac publice edito intercesserunt, & gravem ea de re querelam instituerunt, fidem Regis appellantes, & auctoritatis regiæ interesse contendentes, ut quod fide publica propter necessitatem publicam venierit, penes emptores adempta omni repetitionis spe remaneret. Sed vicit sacri ordinis favor, permissumque ei ut aliis bonis, quæ minus utilia viderentur, justo precio divenditis, bona illa potius sibi erepta quam publica auctoritate distracta redimerent; eaque de re diploma in Senatu recitatum est VII Kalend. Februar.

Idem. lib. XLIV, ad annum cIↃ IↃ LXVIII. Cum allatum esset à Pontifice diploma, quo distrahendi ex sacro patri-

monia

integras etiam legis multa. Quod [illegible] dum postea XVI Kal. Jun. in Senatu [illegible] tam Rege in lectisternio sedente, [illegible] ac postulante fisci cognitore, [illegible] tum fuit.

Thuanus lib. XXXVI, ad annum [illegible] Iↄ XXIV. Initio hujus anni apud [illegible] gio diplomate Ecclesiasticis facultas [illegible] cessa est, bona superiore anno alienata redimendi; ad justas eorum querelas [illegible] rum, qui [illegible] precio illa [illegible] se ajebant. nec tamen res cum [illegible] versiam [illegible] est. nam nobilitas [illegible] plebeius ordo porrecto Regi supplice [illegible] bello ac publice edito intercesserunt [illegible] gentes ea de re querelam [illegible] sidem Regis appellantes, & [illegible] regiæ interesse contendentes, [illegible] fide publica protet necessitatem [illegible] cam venit, penes emptores [illegible] ni repetitionis spe remanere [illegible] sacri ordinis favor, perem[illegible] aliis bonis, quæ minus utilia [illegible] justo precio divenditis, bona [illegible] sibi erepta quam publica auctoritate [illegible] tracta redimerent; eaque de re diploma in Senatu recitatum est VII Kalend. Fe bruar.

Idem. lib. XXIV, ad annum cIↄ [illegible] XXVIII. Cum allatum esset à Pontifice diploma, quo distrahendi ex sacro pa[illegible] [illegible]

monia ad I cIↄ aureorum annui reditus facultas fiebat, causa addita, ut bello sectariis illato illi aut plane delerentur, aut ad Ecclesiæ Romanæ obedientiam reducerentur; variæ dictæ sunt in Regis consistorio sententiæ; & quia edicta ante facta illa sugillabantur, & expressiores de hæreticis exterminandis causæ adjungebantur, nonnullis regiis consiliariis, Hospitalio illius sententiæ authore, diplomatis publicatio minus opportuna visa est, quod illa appareret bellum jam à longo tempore apparatum, fœderisque illius sacri, quod tam studiose hactenus celassent, hæc perspicua indicatio esset. itaque placuit, ut novum diploma à Pontifice impetraretur; interea illius usus esset ad præsentem necessitatem.

Idem lib. LI. ad annum cIↄ Iↄ LXXII.

Ex Morvillerii oratione. Bellum quippe inexhaustus pecuniæ gurges est, cui explendo non auri Persarum montes, non utræque Indiæ sufficiant. Quam ab hujus nervi penuria res nostræ laborent, non ignotas. Consumto patrimonio regio, oppignoratis vectigalibus, agris passim per bella vastatis, urbibus & oppidis direptis, aut obsidionibus destructis, cum ærarium deficeret, nihil sibi ad nova onera imponenda reliquum fecit exactorum avaritia aut redemtorum audacia: quod homi-

num

quibus sustinendis vix ordinaria vectigalia sufficiunt.

HENRICO III. R.

Idem lib. XXI. ad annum cIↃ IↃ LXXXV. Cum per delegatos Rex à Parisiensibus CC librarum millia mutuo peteret ad IV mensium stipendium Helvetiis destinatũ, immane quam omnium animi commoti sunt; demumque apparuit, in populosissima & opulentissima hactenus creditâ urbe verba pluris, quam pecuniam constare. nam post longam & exquisito verborum ornatu agitatam deliberationem, tandẽ supplex libellus invidiose perscriptus est, amplissimi ordinis, curiarum rationalium ac vectigalium, ecclesiasticorum & ceterorum civium Parisiensium nomine, & ad Regem mense Decẽbri perlatus, quo miserabilis non solum urbis, sed universi Regni, cujus in urbe velut matrice salus publica vertebatur, status, & plebis tot bellis & oneribus tandiu vexatæ & exhaustæ calamitas, oculis subjiciebatur. nam XV abhinc annis per bella civilia trigesies sexies centena millia librarum ab urbe ex universi Regni opibus subministrata esse, & duplo fere majorem summam à Sacro ordine. *Et post pauca:* nec rei pecuniariæ administrationem & dispensationem vi-

T tio

non sio carere; quippe cum ca[illegible]
quisque avare in ea versari, & [illegible]
fenestibus ac [illegible]
nium, cum [illegible]
ubique in [illegible]
aureorum, anno sequenti [illegible]
in deinceps. hoc [illegible]
spatio amplius ccc aureorum [illegible]
summa esse, praeterea [illegible]
parvarum [illegible]
cc aureorum [illegible]
non mediocriter [illegible]
exhausta plebs [illegible]
adeo [illegible] necesse [illegible]
hac eadem nova tributa ab ex[illegible]
cogitata in publicam perniciem [illegible]
quorum non Franci, sicuti Rege[illegible]
ctorum est, sed exteri ipsi vere [illegible]
rudines ac romicae sint [illegible]
tereaplebe ad extremam [illegible]
da commercium ubique [illegible]
immodicas [illegible]
inopia fieri in republica [illegible]
patre. Commodum cum [illegible]
dovicus Gonzaga Nivernensis [illegible]
diciones extra Regnum in [illegible]
non Carolus Halvinus [illegible]
millia ex [illegible]
trimonium, quod in illa loca [illegible]
bant, grandi pecunia divendere[illegible]
utrque Regi officiose commoda[illegible]

tepeis in Armorica ex fundis regiis pignoris loco amplis vectigalibus.

Idem lib. LXII. ad annum CIↃIↃLXXVI. Casimirus petierat ut ingentes summae, quae ad quadragies centena millia aureorum excurrebant, pro stipendiariis Germanis, qui in Gallia bellis ultimis militaverant, persolverentur. Convenit: ut pro ingenti illa summa septingenta millia aureorum praesenti pecunia numerarentur, de residuo oppignoratis gemmis caveretur.

Idem lib. LXIII. ad annum CIↃ IↃLXXVI. Gemmae à Bellevreo in manus Frederici septemviri tunc temporis adhuc superstitis consignatae. missus & eodem tempore à Rege & Francisco fratre Vidus Faber Pibracius ad Carolum Lotharingiae Ducem sororium, qui ab eo utriusque verbis peteret, id quod & impetravit, ut praeter praedes, quos Rex Germanis daturus erat, ipse Casimiro fidejussor esset, caveretque, IↃ aureorum millia certis pensionibus statisque temporibus Francofurti numeratum iri.

Ibidem. Episcopus Parisiensis ad Pontificem R. Legatus missus, ut L aureorum millia annui reditus è sacro patrimonio alienandi facultatem Regi impetraret.

Ibidem. ad annum CIↃ IↃ LXXVII.

 Rex

Rex in Comitiis Blesensibus expo-
decrevisse se centum aureorum
rum millia ex regio patrimonio
petuum alienare: id ut acceder
rum authoritate fiat, expetere.
Burdigalensis praeses Ordinum
respondit, & nullo casu alienari a
patrimonium Coronae posse, multo
bis differunt.

Idem lib. LXVIII. ad annum CIↃ I
LXXIX. Ordinis Ecclesiastici delegati
liberare coeperunt de decimarum praesta-
tione & contractibus cum urbe Parisi
anno CIↃ IↃ LXI Possiaci, & sexennio
Lateriae factis; tandemque praeter
& Regis rogatu initis rationibus
tuant, abunde se contractibus
tis satisfecisse, neque amplius
instrumentoque protestatione
ctoribus facto, illud in Eid
praefecto mercatorum &
nibus per apparitorem publi
candum curant. qua re
ne quantum commoti fuer
mi, passim frementium,
nem, qui caeteris bonae
dei, & caritatis laude
insigni perfidiae & inhumani
plo se non solum traducere,
pupillos, tot egenos & pauperes,
universam substantiam

hausit, quasi uno ictu jugulare; quid nunc dicturos Protestanteis? aes illud omne, quod CCCC aureorum annuorum CIↃ summam excedat, ad bellum contra sectarios gerendum, auctoribus, incentoribus & veluti sponsoribus Praesulibus contractum esse, nunc bellum ab iis ipsis, postquam necessitas ejus persequendi iis, qui minus volebant, imposita est, quam temere susceptum, tam turpiter deseri. quae dum dicerentur, plebs ubique, quasi hostis ad portas esset, discursare, tabernas claudere, quidam etiam arma poscere. cumque res propior seditioni videretur, Praefectus mercatorum (is tunc erat Claudius Daubraeus) cum decurionibus in Senatum venit; reque exposita, statim amplissimus Ordo convocatis jam die advesperascente cunctis classibus, & perorante Augustino Thuano Cognitoris regii nomine, S. C. condit, quo Episcopi, qui extra territorium jurisdictioni Curiae subjecti essent, in hospitiis suis sisterentur. (jam illi omnes peracto conventu Meloduno in urbem redierant.) qui intra territorium erant, urbe excedere vetantur; cunctique, ut se judicio sistant, & ad Cognitoris regii postulata respondeant, citantur. Haec extemporali severitate ad placandam plebem, ne periculum communis neglexisse videretur, tunc à

Senatu decreta. De quibus cum [illegible]
tur tacet ordo, quasi indigne [illegible]
[illegible]
[illegible] ad consumandum [illegible]
[illegible] proximum decimarum [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
non tamen omnino [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ad annum [illegible]
[illegible] Rex quasi omni [illegible]
[illegible] & iterum voluptatibus [illegible]
[illegible] istinis funeribus [illegible]
ba; quibus cum ærarium [illegible]
[illegible] regni vectigalia [illegible]
sufficeret, ad exoticas artes [illegible]
[illegible] & hujusmodi [illegible]
plebe excarnificanda ingen[illegible]
menta conventus, conside[illegible]
stratus, nova officia, nova [illegible]
gitabat, conditis ea de re Edictis [illegible]
rum publicationi semper [illegible]
Senatus. itaque IV Non. [illegible]
in Senatum venit, & XXVII edicta [illegible]
uno die promulgavit, unoque [illegible]
consiliarios creavit. quare [illegible]
ante de publica administratione [illegible]
[illegible] non mediocres auctum est [illegible]

metur passim ob onera immodica plebe, & prudentissimis quibusque intra se tacite indignantibus. qui cum viderent, illis Edictis cunctos Ordines in regno perverti, & ingentem ex iis pecuniam conflatam luxu & in pravos usus disperdi; turpissimam omnium rerum nundinationem, etiam præfecturarum, pessimo exemplo institui; augeri in dies vectigalia; ærarium minui; regium fastigium labefactari; provectis ad honores adolescentulis, omnia gratiæ fœdissimis obsequiis quæsitæ, nihil virtuti dari: de Rege Regisque rebus non poterant non male ominari. Inter hæc prima cogitatio fuit de maritando Ioiosa & Valeta. & cum Ioiosa cum Margarita Helionori Cabotii Carnii Comitis filia & hærede principali sponsalia prius contraxisset, animis cum gratia crescentibus, pactis renunciat, & Rege annitente nuptiis illis quanquam perhonorificis sibi ac valde locupletibus repudiatis, cum Margarita Aloisiæ Regis uxoris sorore matrimonio conjungitur, exorato per Henricum Memmium illuc per dispositos equos à Rege missum Carolo Lotharingiæ Duce; nam parens Nicolaus ante quadriennium jam decesserat, ut in nuptias consentiret: Nuptiæ dein Lutetiæ, quanquam in summa plebis egestate, plusquam regali pompa celebra-

[illegible] prima [illegible] Rege [illegible] parentis externæ [illegible] quales Regum [illegible] dem [illegible] parte [illegible] fuis cum esset, longe [illegible] [illegible] pulo, qui [illegible] [illegible] nocturna [illegible] ra, nullo modo [illegible] Et po[illegible] pauca: Cum vero [illegible] Regin[illegible] [illegible] Val[illegible] fer, [illegible] præsenti pecu[illegible] [illegible] in idoneum tempo[illegible] [illegible], dux Valetæ numerata, ac p[illegible] [illegible], &, nequid esset [illegible] alien invidere posset, festina[illegible] ne Espernonium in Campania [illegible] tæ dictionis oppidum compara[illegible] [illegible]; conclusum, quo eid[illegible] [illegible] & pari secundum [illegible] tira Valeta Dux Espernonii [illegible]

Idem lib. XXXV, ad annum [illegible]

LXXXIX. *Ex oratione Reginaldi* [illegible] *Archiepiscopi & Patriarcha* [illegible] *Aquitaniæ primatis.* Deplorata [illegible] ditas velut in prædam exposita [illegible] tate, novum decimæ super [illegible] onus & subsidiariam ejus exactione[illegible] precatur; aboqui fore dicit, ut [illegible]

cum Rege & Parisiensi civitate inito pro grandi illo vectigali annuo satisfieri non possit, & curiones greges suos & curam pastoralem deserere cogerentur.

Ex responso Regis: Sacri Ordinis sibi præcipuam curam, sicuti antea semper fecerit, porro fore, & ad eorum postulata brevi se responsurum dixit. Itaque quinto post die admissis delegatis, cum de ærarii angustia & Regni necessitatibus multa præfatus, eo anno sibi necessariam decimæ exactionem ostenderet, & in posterum melius de benignitate sua eos sperare jussisset, ad Concilium se, cum Senatu, cujus præcipua de ea re cognitio sit, acturum recepit. *Et post pauca*: Dimissi delegati, Rege nullas excusationes admittente, quominus decima eo anno exigeretur. quæ tamen, cum sumptibus extraordinariis minime suffectura esset, inventæ & aliæ rei nummariæ expediendæ rationes, edictaque passim ad Senatum & Rationalium ac Vectigalium curias missa, & jussionibus repetitis tandem eo anno promulgata sunt, magno plebis & omnium Ordinum fremitu ac detrimento. Nam Regi, qui privatis affectibus studeret, & inde bello Belgico, quamvis invito se à fratre suscepto, nec non expeditione, Reginæ parentis instigatu pro Lusitano regno temere & tumultuose parata,

 tata,

tae, gravaretur, nihil [illegible]
unde tot [illegible]
Idem lib. XXXVIII, ad annum [illegible]
XXXIII. Rex apud nos [illegible]
tam, cum [illegible]
& [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
complata ad Senatum edicta, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] diversis classibus convocatis [illegible]
[illegible] praefatus, cetera per Cancellar[illegible]
[illegible] explicari voluit. Is erat [illegible]
Biragus Cardinalis, [illegible]
& juris nostri peritus & [illegible]
[illegible], de cetero vir bonus [illegible]
principe [illegible]
[illegible] longam orationem [illegible]
[illegible] summa sunt, ut edictorum [illegible]
necessitatem praetexeret; [illegible]
di esse dicitans, ut à cunctis [illegible]
spicerentur. quae verba hic [illegible]
corpore circumspiciens [illegible]
peteret, risum [illegible]
rant in contrarium Regis [illegible]
aulici, qui favore [illegible]

nullum sive rapacitate sive profundendi libidine ad exhauriendum aerarium modum facerent, per necessitatem illam intelligi putabantur. Ita promulgata uno die, qui in Nonas Martias incidit, XI sisselia edicta. quorum illud gravissimum justum ac foedissimum fuit, quod ratione honorarii, quod senatoribus pro causis, de quibus ad Senatum referunt, publica conspiratione pendi solet, institutum est, XVIII solidis pro singulis aureis exactis.

Idem lib. XXXXII. ad annum CI)-I)LXXXV. A sacro ordine petitum: ne bona Ecclesiastica ullo casu in posterum abenentur: à praestatione annua CCCC-XXXIII & amplius millium aureorum, ad quae Parisiensis civitas ordinis sacri vectigalia sibi oppignorata contendit, quando ultimo contractui satisfecerint, deinceps liberentur. Haec pluribus verbis adjecta, exemplorum authoritate & ex quibusdam Patrum ac Conciliorum testimoniis amplificata, & insolita libertate contam magno cum pronuntiata, Rex indignissime tulit: sed cum revocata semel contra votum pacificatione vim majestati regiae afferri passus esset, restabat, ut verborum contumelias ac ludibria eadem patientia dissimularet. Itaque pro tempore dimissis caetus, &c, cum se excusasset, quo minus per turbas justus co-

rum

[illegible] postulata faciente, [illegible] amplius responsum [illegible] [illegible], non [illegible] & aliquo [illegible] necessarii, & [illegible] sumptuum [illegible], [illegible] here vellent.

Idem lib. xxxv, ad annum clɔ [illegible] xxxvi. [illegible] tot locis [illegible] [illegible] nova per [illegible] pecuniæ corradend[illegible] rationes: quas amplissimus Ordo [illegible] ut sæpe [illegible] semper recu[illegible] Rex, qui [illegible] noller, pravo [illegible] [illegible] tandem ipse [illegible] [illegible] venit, & xvi Kalend. Q[illegible] gia potestate, non rogatis [illegible] sententiis, xxvii edicta ma[illegible] Ordinum frenata promulga[illegible]

Idem. Princeps altas [illegible] [illegible], nulla in re, habita [illegible] impensas domesticas ratione [illegible] fuit: quippe qui præter [illegible] venaticos & accipitres, qui [illegible] milia & aliorum principum [illegible] gui & ordinarii sunt, in [illegible] dos alendosque plus [illegible] quotannis absumeret, [illegible] nibus ad id stipendio magno [illegible]

qui aulam cum omni illo comitatu ubique sequebantur. Præterea magnos sumptus in simias & psittacos ac ejusmodi exotica animalia faciebat, quorum immanem copiam habebat, & fastidio plerumque capiebatur, &c.

Idem lib. xcii, ad annum clɔ Iɔ xxxviii. *Ex oratione Montholonii Cancellarii.* Ære alieno immani ærarium oppressum, omne patrimonium regium distractum & oppignoratum, telonia ac cætera vectigalia & tributa magnam partem jam non amplius in Regis potestate esse: nisi de publico hæc jactura sarciatur, nundinationibus, quæ his malis causam dederunt, cursum sisti, onera regni sustineri, aut denique fidem publicam liberari non posse.

Idem lib. xcii, ad annum clɔ Iɔ xxxviii. Uno edicto bis decies centena sexaginta sexies aureorum millia ex ordinariis tributis & novis impositis remissa sunt. *Et post pauca:* Guisius victoriæ à Rege extortæ (sic enim emissarii jactabant) insistens, ab Ordinibus ad exonerandum ærarium decerni curavit, ut Thesaurariorum generalium per edicta fiscalia multiplicatorum tribunalia abolerentur, & ipsi ad antiquum numerum redigerentur, hoc est, duo tantum in unaquaque diœcesi relinquerentur. nam

decem

dicere in singulis [illegible]
conventiculis in certis causis [illegible]
quo te regium [illegible]
gravabatur. nec fidem de Thesauro [illegible]
sed aliis etiam quaestionibus [illegible]
eadem licentia multiplicare [illegible]

HENRICO IV. R.

Idem lib. CXIII. ad annum CIↃ IↃ [illegible]
Res mensis ager, & [illegible]
inutil in sequenti expeditione [illegible]
duorum pocque mensium, nova addita [illegible]
cula cogendae ad inopiam pecuniae [illegible]
dido, & post multas jussiones in Sen[illegible]
pervenisset passa.

Idem lib. CXV. ad annum CIↃ IↃ [illegible]
Tot edictis, pactionibus ac conv[illegible]
ad res pacificandas cum principib[illegible]
ceribus, civitatibus ac locum [illegible]
ctis, qui à regiis partibus defec[illegible]
cis, plus sexagenies centena [illegible]
rum dependi constat; quae [illegible]
per bella miserum in modum [illegible]
levamentum quaerenti impos[illegible]
ter ordinaria tributa ab ea [illegible]
exacta, non solum ipsam plebem [illegible]
nestiores familias, quorum [illegible]
ac vectigalia plebe spoliata ad [illegible]
dacta sunt, pene exhauserunt; [illegible]
religionis causa & ad populum [illegible]
dum in speciem suscepti & [illegible]

civilium motuum impietate religio ubi-que oppressa, obliterata ac pedibus calcata sit; & plebs non solum in agro, sed per urbes ac civitates, ac honestiores etiam familiae, ad extremam inopiam sint redactae; principes vero, proceres, ac nobilitas licentiae assueta & supra vires profusa, grandi se aere alieno merserit, ut nunc in media pace tantum Dei beneficium exosi arma deposita ultro requirant, & ad privatas ruinas farciendas opus sibi civili bello esse existiment.

Idem lib. CXVII. ad annum CIↃ IↃ-XCVI. *In Comitiis.* Rogatur Rex, ut rationum suarum calculum ad populi levamentum inire velit; initaque ratione totius exhausti diuturnis bellis regni vectigalia ad nonagies octies centena circiter aureorum millia aestimantur. ex quibus quinquagies centena aureorum millia Regi ad alendam familiam, belli sumtus, aliaque dignitatis regiae sustinenda onera attribuuntur. caetera ad magistratuum aliorumque regiorum toto regno ministrorum honoraria, vectigalia immania à Regibus obligata, aes alienum dissolvendum destinantur, certis legibus ac conditionibus, quibus fraudibus ad expilandum aerarium admissi solitis aliquod remedium allatum putabatur.

Idem lib. CXXXII, ad ann. CIↃ IↃC IV.

Exeunte

Erantque Septemdecim Centumvir [illegible]
quæ contra ærarii [illegible]
ab anno cIↃ IↃC I in diversa [illegible]
omnia evoluta revocata est, [illegible]
[illegible] dicterio, quæsitum [illegible]
verberum pœnam esse [illegible]
si non anniversario [illegible]
decennis aut plerumque [illegible]
serenæ semper nova herba, [illegible]
[illegible] lib. CXXXIX. ad annum cIↃ IↃC
Rex inter hæc tabes domestica [illegible]
[illegible] ære alieno, quod
[illegible], ut vulgo loqu[illegible]
à Parisiensi [illegible] præfectio & [illegible]
[illegible], dissolvendo, à R[illegible]
[illegible] serio cogitabat. Ex [illegible]
trimonio oppignorato partim [illegible]
illo annua privatis solvuntur, [illegible]
regiis telonaiis, & capitali [illegible]
aut lucrentur, aut amplius, [illegible]
per aulicorum avaritiam in[illegible]
esset, discuteretur, [illegible]
regnoque levamentum af[illegible]
bio erat. Itaque jam pridem [illegible]
gati erant Iac. Augustus Thuanus [illegible]
siensis Senatus, & Sofredus C[illegible]
Gratianopolitani præsides, &c. [illegible]
Rationalium camera convenerunt [illegible]
cussis ejus archivis, vectigalium [illegible]
prima initia, & si quid vitio factum [illegible]
diligenter annotarent: quod per [illegible]

triennium factum, nemine tunc fremente. Sed postquam ex Consistorio principis novi delegati negotio præpositi sunt, quasi Regis consilium esset, non solum origines institutorum vectigalium excutere, sed ob vitia quædam in quibusdam admissa, admodum universa cum privatorum detrimento cōtrahere, tunc murmura passim audiri & per orbem coitiones fieri, &c. Res indecisa mansit, procedentibus ex vetere instituto per singulos anni quadrantes vectigalibus.

Rex cum ærarium suum duarum myriadum & sexies centenorum mill. aureorum sui numeratorum annuo reditu augere studuisset, redemtionem usurarum collegio adhibito Parisiensi constituturum sibi proposuerat, & in illum finem aliquos deputaverat qui negotium illud serio examinarent. verum res non modo difficilis, sed pene impossibilis fuit judicata: nam ab anno cIↃ IↃ LXXXVII usuræ admodum negligenter solutæ fuerant; ita ut non paucis quadrantes, plerisque duodecim annorum usuræ deberentur. itaque res in præsens omissa.

Bourrou lib. XIV. ad annum cIↃ IↃC. VII. In Gallia, ut sciant posteri, genus est hominum, quorum parentes nec de nomine noti unquam fuerunt: ubi uncinis manibus ad publicum regiumque æra-

rium

novum accessere, repente [illegible] se Pactolo proluunt, [illegible] palam vel [illegible] tate; quam recte, [illegible] impune, [illegible] Edicto, sed [illegible] to: ubi [illegible] [illegible] consortio facto ad univer[illegible] redemtionem, ulciscendi [illegible] riam, atroque se liberos facturos

LUDOVICO XIII.

Joan. Baptist. de Grain. [illegible] Ioc xv. *A Parlamento* [illegible] xxvi. [illegible] fusio aerarii sui post decessum [illegible] foris tam incredibilis est. [illegible] gravare cum reditus Regis [illegible] tanti essent, quanti sunt hodie, [illegible] modum facile probari potest [illegible] fuerit) & quotannis [illegible] solverentur quae post obitum [illegible] bus Principibus & Rebus [illegible]

deberent: praeterea plurimum expenderetur in magnifica aedificia, quae immani sumptu molitus est; atque alia hujuscemodi: ita ut expensa tum illam quae hodie fit tres ad minimum myriades librarum quotannis excederet: tamen singulis annis duae myriades librarum in secretum aerarium recondebantur: ita ut post discessum illius, quotannis quinque myriades superare debuerint & potuerint, & quadriennio jam proxime elapso viginti myriades coacervari ad redemptionem regii Patrimonii & aliorum debitorum persolutionem. Quin etiam Rege decedente tam in Bastilia quam apud Thesaurarium (quem vocant *de l'espargne*) quatuordecim myriades librarum fuisse dicuntur, quarum hodie vix tres supersunt. Et, ut M. T. dilapidationem aerarii sui facilius percipias, quum expensa tenuiore longe minor esse debuerit, & quoad personas tum revera longe parcior fuerit, tamen longe plus in expensi tabulas relatum deprehenditur, quam sub Parente suo defuncto. Demonstratio evidens est. Nam anno cIↄ Iↄc x licet multa extra ordinem expensa fuerint in Reginae coronationem, pompam funebrem Regis defuncti, bellum Iuliacense, coronationem M. T. tamen longe minus expensum fuit, quam anno cIↄ Iↄc xi.

Pen-

Pensiones quoque anno cIↄ Ic x [illegible] 5.851.540. librarum anno [illegible] 4.100.456. Expensi [illegible] no cIↄ Ic x fuerat 2.130.600. [illegible] cIↄ Ic xI, 2.600.000. libras [illegible]

Notandum circa [illegible] quae ad rario Regis superfuerit Henrico IV de[illegible] dente, auctores plerumque variant. [illegible] ut de [illegible] [illegible] & quae [illegible] eodem modo [illegible] Laurentius quoque, qui post [illegible] [illegible] rario Regis praefuit, negat ullo anno [illegible] Henrico IV. R. supra 800.000. libr. [illegible] [illegible] habuisse aerarium: Rhonium [illegible] aerario praefuisse ad mortem usque [illegible] [illegible]: nec, cum munere suo [illegible] ret, successori suo tradidisse [illegible] pecunia supra 3.500.000. libr. [illegible] quae thesauro in Bastilia [illegible] summa licet necessitate, nonnunquam [illegible] subjectas, quam quum possent [illegible] in regno ortae essent, & [illegible] tus internis Pictaviensis.

Marchio Effiatensis, qui anno [illegible] Iↄ c xxvi aerario Regis [illegible] (ut postea dicetur,) dicit; in [illegible] decessum Regis Henr. IV [illegible] ventas asti quinque myriadas, & [illegible] mill. librarum, & circiter duas [illegible] inter manus Thesaurarii. Et tamen [illegible] [illegible]

mandatis Schombergii Com. continetur, Henrico IV decedente xIII myriades superasse.

Eodem anno, in comitiis Ordinum regni, à Iannino Praeside exhibita est ratio generalis aerarii regii; patuitque, anno cIↄ Iↄ c xIv in tabulas expensi relata viginti & unam myriadas & quingenta millia librarum; cum in accepti tabulas tantum venerint septendecim myriades & octingenta millia librarum; praeterea in ipsis provinciis accipi & expendi 18.100.000. librar.

A Deputatis autem Ordinum Regni inter alia Regi fuit suggestum; quotannis in pensiones Magnatum pene sex myriadas librarum profundi: videri vero indignum, ut Rex obsequium & fidelitatem suorum quasi mercari cogatur, & illud à prisca Gallorum erga Principes suos benevolentia & obedientia peregrinum alienum videri.

Le Grain. lib. VIII. ad annum cIↄ Iↄ c xvI. Vectigal quinquaginta solidorum in singulos modios salis, quod sub Henrico IV viguerat, & post illius discessum à Regina matre ad levamen plebis sublatum fuerat, repositum. Praeterea quadraginta solidi in singula quintalia salis per districtum Lugdunensis dioeceseos imposita.

qui aulam cum omni illo comitatu ubique sequebantur. Præterea magnos sumptus in simias & psittacos ac ejusmodi exotica animalia faciebat, quorum immanem copiam habebat, & fastidio plerumque capiebatur, &c.

Idem lib. XCII, ad annum CIↃ IↃXXXVIII. *Ex oratione Montholonii Cancellarii.* Ære alieno immani ærarium oppressum, omne patrimonium regium distractum & oppignoratum, telonia ac cætera vectigalia & tributa magnam partem jam non amplius in Regis potestate esse: nisi de publico hæc jactura sarciatur, nundinationibus, quæ his malis causam dederunt, cursum sisti, onera regni sustineri, aut denique fidem publicam liberari non posse.

Idem lib. XCIII, ad annum CIↃ IↃXXXVIII. Uno edicto bis decies centena sexaginta sexies aureorum millia ex ordinariis tributis & novis impositis remissa sunt. *Et post pauca:* Guisius victoriæ Rege extortæ (sic enim emissarii jactant) insistens, ab Ordinibus ad exonerandum ærarium decerni curavit, ut Thesaurariorum generalium per edicta fiscamultiplicatorum tribunalia aboleren-, & ipsi ad antiquum numerum redientur, hoc est, duo tantum in unaque diœcesi relinquerentur. nam

decem

decret in singulis [illegible]; [illegible] commentiosa in certis casis [illegible] quæ re regiam [illegible] gravabantur. nec solum de Thesaur[illegible] sed aliis etiam quæstoribus [illegible] eadem licentia multiplicata [illegible]

HENRICO IV. R.

Idem lib. cxxx. ad annum cIↄ Iↄ [illegible]

Rex [illegible] & [illegible] inenti in Sequanos expeditione & [illegible] [illegible] nova edicta [illegible] causa cogendæ ad eosque pecuniæ c[illegible] dule, & post multas jussiones in Sen[illegible] promulgari jussit.

Idem lib. cxv. ad annum cIↄ Iↄ [illegible]

Tot edictis, pactionibus ac conv[illegible] ad res pacificandas cum principib[illegible] ceribus, civitatibus ac locorum [illegible] ctis, qui à regiis partibus defe[illegible] tis, plus sexagesies centena [illegible] rum dependi constat; quæ [illegible] per bella miram in modum [illegible] levamentum quærenti imperio [illegible] ter ordinaria tributa ab [illegible] exacta, non solum ipsam plebem [illegible] nestiores familias, quorum [illegible] ac vectigalia plebe spoliata ad [illegible] dacta sunt, pene exhauserunt. [illegible] religionis causa & ad populum [illegible] dum in speciem susceptis [illegible]

civilium motuum impietate religio ubique oppressa, obliterata ac pedibus calcata sit; & plebs non solum in agro, sed per urbes ac civitates, ac honestiores etiam familiæ, ad extremam inopiam sint redactæ; principes vero, proceres, ac nobilitas licentiæ assueta & supra vires profusa, grandi se ære alieno merserit, ut nunc in media pace tantum Dei beneficium exosi arma deposita ultro requirant, & ad privatas ruinas sarciendas opus sibi civili bello esse existiment.

Idem lib. CXVII. ad annum cIↄ Iↄ-XCVI. *In Comitiis.* Rogatur Rex, ut rationum suarum calculum ad populi levamentum inire velit; initaque ratione totius exhausti diuturnis bellis regni vectigalia ad nonagies octies centena circiter aureorum millia æstimantur. ex quibus quinquagies centena aureorum millia Regi ad alendam familiam, belli sumtus, aliaque dignitatis regiæ sustinenda onera attribuuntur. cetera ad magistratuum aliorumque reporum toto regno ministrorum honoraria, vectigalia immania à Regibus obligata, æs alienum dissolvendum destinantur, certis legibus ac conditionibus, quibus fraudibus ad expilandum ærarium admitti solitis aliquod remedium allatum putabatur.

Idem lib. CXXXII, ad ann. cIↄ Iↄc IV.

Exeunte

triennium factum, nemine tunc fremente. Sed postquam ex Consistorio principis novi delegati negotio præpositi sunt, quasi Regis consilium esset, non solum origines institutorum vectigalium excutere, sed ob vitia quædam in quibusdam admissa, admodum universa cum privatorum detrimento cõtrahere, tunc murmura passim audiri & per orbem coitiones fieri, &c. Res indecisa mansit, procedentibus ex vetere instituto per singulos anni quadrantes vectigalibus.

Rex cum ærarium suum duarum myriadum & sexies centenorum mill. aureorum seu coronatorum annuo reditu augere satagens, redemtionem usurarum collegio ædilium Parisiensi constitutarum sibi proposuerat, & in illum finem aliquos deputaverat qui negotium illud sero examinarent. verum res non modo difficilis, sed pene impossibilis fuit judicata, nam ab anno cIↄ Iↄ LXXXVII usuræ [illegible] modum negligenter solutæ fuerant; ita [illegible] non paucis quindecim, plerisque duo[illegible]cim annorum usuræ deberentur. ita[illegible] res in præsens omissa.

[illegible] lib. XIV. ad annum cIↄ Iↄc.

In Gallia, ut sciant posteri, genus est [illegible]inum, quorum parentes nec de no[illegible] noti unquam fuerunt: ubi uncinis [illegible]bus ad publicum regiumque æra-

V rium

deserunt: præterea plurimum expenderetur in magnifica ædificia, quæ immani sumptu molitus est; atque alia hujuscemodi: ita ut expensa tum illam quæ hodie fit tres ad minimum myriades librarum quotannis excederet: tamen singulis annis duæ myriades librarum in secretum ærarium recondebantur: ita ut post discessum illius, quotannis quinque myriades superare debuerint & potuerint, & quadriennio jam proxime elapso viginti myriades coacervari ad redemptionem regii Patrimonii & aliorum debitorum persolutionem. Quin etiam Rege decedéte tam in Bastilia quam apud Thesaurarium (quem vocant *de l'espargne*) quatuordecim myriades librarum fuisse dicuntur, quarum hodie vix tres supersunt. Et, ut M. T. dilapidationem ærarii sui facilius percipiat, quum expensa te minore longe minor esse debuerit, & quoad personam tuam revera longe parcior fuerit, tamen longe plus in expensi tabulas relatum deprehenditur, quam sub Patente tuo defuncto. Demonstratio evidens est. Nam anno clↄ Iↄc x licet multa extra ordinem expensa fuerint in Reginæ coronationem, pompam funerem Regis defuncti, bellum Iuliacense, coronationem M. T.; tamen longe minus expensum fuit, quam anno clↄ Iↄc xi.

 Pen-

Pensiones quoque anni cIↄ Iↄc [illegible]
1.825.540. librarum [illegible]
4.100.456. Expensi [illegible]
no cIↄ Iↄc x fuere 2.130.650. [illegible]
cIↄ Iↄc xx, 1.600.000. librar [illegible]

Notandum: circa [illegible] Henrico IV [illegible]
rario Regis [illegible]
dente, authores [illegible]
ut de Hist. [illegible]
liam & qui [illegible]
eodem [illegible]
[illegible] R-
[illegible] ullo anno [illegible]
[illegible] Regno [illegible]
Henrico IV. R. supra 800.000. libr.
[illegible] Rhonium [illegible]
[illegible] ad finem usque [illegible]
hæredis: nec, cum munere [illegible]
ret, successori suo tradidisse [illegible]
pecunia supra 3.500.000. libr. [illegible]
que thesauro in Bastilia [illegible]
summa licet necessitate, nova [illegible]
injectas, quam quum [illegible]
in regno orta essent, & [illegible]
tas inimicis Pictaviensis.

Marchio Effiatensis, qui [illegible]
Iↄ c xxvi ærario Regis [illegible]
(ut postea dicetur,) dicit: [illegible]
decessum Regis Henr. IV [illegible]
ventas mili quinque myriadas, & [illegible]
epill librarum, & circiter duas [illegible]
inter manus Thesaurarii. [illegible]

mandatis Schombergii Com. continetur, Henrico IV decedente xxII myriades superasse.

Eodem anno, in comitiis Ordinum regni, à Iannino Præside exhibita est ratio generalis ærarii regii; patuitque, anno cIↄ Iↄ c xIV in tabulas expensi relata viginti & unam myriadas & quingenta millia librarum; cum in accepti tabulas tantum venerint septendecim myriades & octingenta millia librarum; præter in ipsis provinciis accipi & expendi 18.100.000. librar.

A Deputatis autem Ordinum Regni inter alia Regi fuit suggestum; quotannis in pensiones Magnatum pene sex myriadas librarum profundi: videri vero indignum, ut Rex obsequium & fidelitatem suorum quasi mercari cogatur, & illud à prisca Gallorum erga Principes suos benevolentia & obedientia permquam alienum videri.

Le Grain. lib. VIII. ad annum cIↄ Iↄ c-xvI. Vectigal quinquaginta solidorum in singulos modios salis, quod sub Henrico IV viguerat, & post illius discessum à Regina matre ad levamen plebis sublatum fuerat, repositum. Præterea quadraginta solidi in singula quintalia salis per districtum Lugdunensis diœceseos imposita.

[illegible]

Anno cIↄ Iↄc xvII. [illegible] Comitis Schom[illegible] ad Germaniæ Principes ablegat, [illegible] quæ ærarium [illegible]

Henrico IV R. decedente [illegible] bratum myriades fuisse recon[illegible] stitas: alias septem aut octo [illegible] ærarium principalem, quod [illegible] militum destinaverat. Verum [illegible] fuisse aliquando exercitum [illegible] scriptum, & sumtus in [illegible] gina factos persolvendos, [illegible] nus Regis accesserit, ita ut [illegible] plurimum illi summæ decederet.

Magnates in officio continendos [illegible] se profusis admodum largitionibus, [illegible] lidaciorumq; numerum augendam [illegible]

lum augmentum largitionum seu pensionum annuatim tres myriades librarum excedere.

Equitum celerum turmas & legiones hodie deposcere 3. 300. 000. libras. cum anno cIↄ Iↄc x illorum stipendiis 1. 500. 000. suffecerint.

Præterea vectigali salario imminuto aut remisso, singulis annis 2. 050. 000. libras minus fuisse acceptas.

Largitionum ratio superioribus annis hæc fuit: Princeps Condæanus sexennio proxime elapso accepit 3. 665. 990. libr.

Comes Suessionensis, filius & vidua, simul 1. 500. 000.

Princeps Contis, una cum conjuge, 1400000. lib.

Dux Guise fere 1.700.000.

Dux Nivernius 1.600.000.

Dux Longavillæ. 1.200. 000.

Dux Meduanæ pater & filius supra 2.000.000.

Dux Vindocinensis 600.000.

Dux Espernonius 700.000.

Dux Bullionius 1.000.000.

Omnes Franciæ Marescalli, quorum numerus jam duplo auctior est, quadruplo plus capiunt quam solent, pensionibus singulorum augmento viginti quatuor millium libr. adjecto; ita ut singuli sexennio nuper elapso præter solitum acce-

cepe-

cipere 144. 000 libras, & [illegible]
mero, quo fere summa 2.315 [illegible]
libras.

Ex quibus porro colligere [illegible]
quam indignis modis ærarium [illegible]
ipso minore, [illegible]
fere ad [illegible]
& tamen nihil hic dictum [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] forma [illegible]
illorum [illegible]
[illegible] de sumtibus in [illegible]
[illegible] quæ jam ter [illegible]
& ærarium regium supra viginti [illegible]
dibus spoliarunt. Cæterum de [illegible]
ne Anchorano [illegible]
author) verbum nullum, licet [illegible]
illos longe plus quam [illegible]
hausisse.

Ex Actis publicis. Anno [illegible]
111 Aprilis. Rex in Senatum [illegible]
convocatis omnibus classibus, [illegible]
Iustitiæ lectisternio promulgavit [illegible]
in quo de necessitatibus Regni, [illegible]
regni inopia, pauca præfatus, [illegible]
dicavimus, non posse commode [illegible]
cessitatibus regni & ærarii inopiæ [illegible]
niri, quam alienando partem [illegible]
vectigalium, quemadmodum [illegible]

sores nostri fecerunt in simili occasione, & necessitate minus urgente. Quapropter significamus, post deliberationem habitam in consistorio nostro, cui interfuerunt aliqui Principum agnatorum, & alii Principes & officiales Coronæ nostræ, aliique magnates & viri spectabiles; ex eorum consilio & proprio nostro motu, plenaria potentia & authoritate regia, ediximus, declaravimus & ordinavimus, edicimus, declaramus & ordinamus, ut per personas rite instructas & per nos deputatas, vendantur & alienentur Præfecto mercatorum & decurionibus civitatis nostræ Parisiensis, ad quadringenta millia librarum annui & perpetui reditus, quorum principalis summa ascendit ad sex myriades & quadringenta millia librarum, sumenda & habenda è vectigalibus nostris & granariis salis, quæ dependent è generali redemtione vectigalium Regni, quæ ab hoc tempore declaramus affectata specialiter ad solvendum in perpetuum dictum annuum censum: idque supra venditiones & constitutiones à prædecessoribus nostris factas de iisdem vectigalibus. Atque harum quadringentarum millium librarum annui reditus venditiones & constitutiones volumus & intelligimus faciendas & ordinandas per dictos Præfectum

[illegible] & decimarum [illegible]
[illegible] Ferdinandi, [illegible]
[illegible]
subditos qui [illegible]
valent; qui [illegible]
nem hac [illegible]
tres quartas [illegible]
[illegible]
tem ut [illegible]
tur: [illegible]
num & [illegible]
flore [illegible], & ab [illegible]
dem [illegible] Thesaurario [illegible]
nodis, aut aliis subditis gratis.

Hoc edictum promulgatum [illegible] tum fuit cum duobus aliis; quorum [illegible] mo constituebatur Graphiarum [illegible] lis Electorum consessibus, cum [illegible] percipiendi quatuor denarios [illegible] quaq. libra omnium impo[illegible] ordinariarum quam extra[illegible] pro verificatione & obligatione [illegible] cillorum dictorum Electorum [illegible] tem attribuebatur omnibus [illegible] Electionum sex denarii de [illegible] bra omnium tributorum quae [illegible] tur & percipiuntur à subditis qui [illegible] addicti sunt.

Porro ex tribus hisce edictis [illegible] bantur ad minimum decem myriad[illegible] brarum ad regium aerarium perve[illegible]

quæ bello adversus reformatæ religionis subditos gerendo destinabantur.

Eodem anno, Sacri ordinis delegati à Rege per legatos rogati ut ærario ipsius subvenirent, myriadem aureorum obtulerunt; ea conditione ut in obsidionem Rupellæ impenderentur, & non in alium finem.

Anno clɔ Iɔc xxII mense Martio, ut ærarii inopiæ & Regni necessitatibus subveniretur, aliquot nova officia edicto instituta; puta duorum consiliariorum in singulis curiis præsidialibus; aliquot quæstorum qui decimas colligant in singulis provinciis; & similium: eorumdemque stipendia aucta.

Inter ærarii regii hirudines semper primum locum obtinere à plerisque creduti sunt quæstores & coactores, atque alii ejusdem conditionis Officiales. Itaque præter communes omnium pene ordinum contra illos querelas, variis temporibus alii atque alii Regi media suggesserunt, quibus illos tanquam spongias exprimeret. Præsertim autem anno 1623 quidam Bourgoinus aurum & dolorum, qui quæstoribus familiares sunt, nō ignarus, proposuit, decem myriadas librarum quinque mensium spatio in fiscum postliminio posse revocari, si diligenter in actiones & rationes illorum inquiratur.

Anno

Anno cIↄ Iↄ c xxiii, remoto à
quæstura Regii ærarii Comite
bergio, in illius locum surrogat
Marchio Veteravilla: verum qu
tia, qua apud Regem valebat,
abuti videretur, & Aulicis
arrogasset; primum in odium
& aliorum incurrit, &
peris fuit pertæsus. in quibus superbia
& sordes, sceleri autem illius. qui
Regis socero præfectus erat, præcalluerunt
sunt cogitaverunt. Inter alia ipsi ob
ctum, quod è invidia, quod Rex ex
nis Hollandis mittit, quadraginta
aureorum intervertisset: quod
socero suo sexcenta millia aureorum
vi tempore ærario regio subduxit
nique & malæ illius artes,
solus possidere satagebat,
factum, ut gratia Regis ex
motus Amboisiam captivus
Veterevilla amoto gravi
pessas in reliquos quæstores
vectigalium incubuit; &
suorum in illos institutum,
Cameram Justitiæ: verum
aliquot captis, nonnullisque
bus quam præsentibus conde
risque autem latitantibus,
affinibus illorum Edictum
fuit, quo Rex plenariam

veniam certis conditionibus indulgeret, quarum præcipua erat, ut certa pecuniæ summa fisco persolvenda singulis imperaretur. Atque ita spongias hasce denuo expressit.

E libello autem supplici, quem Junius quæstor equitum celerum Regi obtulit, constat, Quæstores & coactores aliquot, ut judicii severitatem declinarent, ultro culpam falsos fuisse, & mulctæ nomine obtulisse septem myriadas librarum, certa proportione à singulis pendendarum. Ferunt et hac Quæstorum mulcta ad fiscum pervenisse decem myriades & octingenta millia librarum.

Ex Apologia quam Veterevilla scripsit ad Regem Cancellar. Gloriatur, se in ærario, cum munere suo abdicaretur, reliquisse quadringenta millia librarum, omnibus sumtibus illius anni expunctis.

Cum jam ærarium Regium summis angustiis laboraret, & bellis civilibus atque aliis immanibus sumtibus penitus exhaustum esset, Rex Conventum specialissimum ex omnibus Regni ordinibus indixit anno cIↄ Iↄ c xxvi, initio mensis Decembris: In quo sigilli regii custos hæc proposuit. Bellum, quod tribus annis, cIↄ Iↄ c xx, xxi, & xxii gestum est, immanes summas exhausit. Nam expensa nonnullis annis ascendit ad quadraginta

duginta myriades librarum, quæ [illegible] sumæ sunt ex subsidiis extraordinariis [illegible] & regnum gravarunt ingentibus [illegible] sis, & incredibilem [illegible] nuorum redituum [illegible]. Post Monspessulanæ receptionem, [illegible] bellis omnibus [illegible] speraremus, [illegible] cidivam passi sumus per varias conspirationes contra hanc Rempub. [illegible] quam extra Regnum. [illegible] gnas copias [illegible] ad fines Campaniæ & Picardiæ, parati ad dictas provincias invadendas; quæ cum ex certissimis [illegible] dictus Rex cognovisset, magnas [illegible] pas conscribere & duplicem exer[illegible] alere coactus fuit. Quinetiam [illegible] sediciones ad alendas copias in [illegible] docia, Guyenna & Picta vi[illegible] adegerunt; præter classem [illegible] lam, cujus hic fuit successus [illegible] hodieque de illo [illegible] fœderatis Rhætis subsidia [illegible] ad eundem modum. Quæ [illegible] pensæ in illas necessario factæ [illegible] ærarium omne exhauserunt, [illegible] alienum Regi conciliarunt, quod [illegible] quaginta myriades librarū [illegible] *Et post pauca*, Ordinarii [illegible] nō superant sedecim librarum [illegible] & tamen expensa superioribus [illegible] ginta sex aut quadraginta myriadas [illegible] savit.

Munia Comitis Stabuli & Ammiralii plane extincta, quæ quotannis (præter alia incommoda) quadringenta millia librarum poscebant.

Eodem tempore Deputati à Curia Rationalium missi; qui hæc ad Regem detulerunt: In administratione ærarii regii pariter plurimis modis peccari, & rationes quæ à Quæstoribus redduntur ita involvi & obnubilari, ut rei veritas ægre percipi possit: immanes enim summas usuum absorberi sub titulo paratæ pecuniæ ipsi Regi numeratæ, in cujus fraudulentas subceptiones inquiri vix ac ne vix quidem possit: multum quoque reditibus regni subduci ab illis, qui ante tempus tributorū & vectigalium trimestres summas repræsentant, &c, quum lucrum penes illos sit, si quid damni inopinato inciderit, in Regis ærarium redundare faciant; quod ipsos tolerare æquum esset, qui periculo suo emolumentum inde expectant.

Denique ad ipsum conventum Spectabilium, Marchio d'Effiat, qui tum ærario principis cum amplissima potestate præerat, hæc protulit, è quibus angustiæ ærarii digito demonstrantur.

1. Superioribus annis aut belli inopinatis successibus, aut subsidiis quæ confœderatis & vicinis subministrata sunt, rerum

expen-

expensarum calculum imaginarium [illegible]
plurimum quinque aut sex myriad[illegible]
librarum superasse. Et hoc [illegible]
tandum è Bodino. Pertsapienter, [illegible]
ille) Franciscus primus singulos p[illegible]
ciarum quæstores generales duo bre[illegible]
ria publicarum cujusque provinciæ p[illegible]
cuniarum prid. Calend. Januar. ad [illegible]
sanctioris præfectum mittere jussit: [illegible]
rum quidem verum anni proxime p[illegible]
cedentis: alterum conjecturale anni [illegible]
quentis: ut præfectus ærarii ex omnib[illegible]
breviariis duo conficiat, brevissimi[illegible]
pitibus summam accepti & expensi [illegible]
tionem complectentia: ut principi [illegible]
cuique plane exploratum sit, quan[illegible]
cultatis, quantaque ærarii sit inopia, [illegible]
commodius Reipub. caveatur, [illegible]
tionibus immensis occurratur [illegible]
quanta sit utilitas, argumento [illegible]
quod anno cIↄ Iↄ LXXII [illegible]
conjecturali, quod ad tribu[illegible]
latum est, æstimatio fiebat, [illegible]
ducarum summam fore 1750000 [illegible]
Turon. at sequenti anno [illegible]
2450000 rationibus publicis [illegible]
ta fuisse, cujus summæ vix [illegible]
publicis utilitatibus cesserat.

2. Regem Henricum IV. [illegible]
dum, ut expensi rationes longe [illegible]
cepti consisterent, & omnibus ord[illegible]

atque extraordinariis sumtibus expunctis, quod reliquum erat, in secretiorem thesaurum reconderet; ex quo natus sit quinque myriadum & aliquot centenorum mill. librarum; qui ipso decedente in Bastilia reconditus erat thesaurus; præter duas myriadas in ærario summi quæstoris reliquas. post discessum vero illius, eos qui ærario præfuerunt, satis existimasse si pro temporum necessitate expensi & accepti ratio æquaretur: verum cum præter spem quotannis expensi tres quatuorve myriadas accepti rationes superassent, tandem sacro illi deposito manum admovere coactos fuisse, & ita utcunque ærarii inopiæ ad annum usque cIↄ Iↄc XIII succurrisse.

3. Postilla ut necessitatibus subveniretur, primum sequenti demum anno accipienda in præsentis anni rationes intulisse, dein varia edicta fiscalia atque alia ex aliis subsidia quærere coactos, & denique quæstoribus & vectigalium redemtoribus ita se obnoxios reddidisse, ut digna juxta atque indigna ab iis pati cogerentur, & omnis in futurum rationes rite ab ipsis exigendi facultas præcideretur.

4. Patrimonium regium in totum esse oppignoratum. Ex talleis, quæ singulis annis ascendunt pæne ad novendecim myriades librarum, ad ærarium Regis

perve-

pervenire solummodo sex myriadas, [illegible] que has transire per manus [illegible] diorum millium collectorum, qui [illegible] ducunt ad CLX quæstores tallearum [illegible] hi rursus viginti & uni quæstoribus ge- neralibus annumerant, antequam [illegible] rarium Principis perveniant. [illegible] lia quidem quotannis redimi septem [illegible] riadibus & quadringentis mill. libr. [illegible] ductis sumtibus publicanorum, qui [illegible] circiter duæ myriades:) verum harum jam sex myriades & trecenta mill. libr. alienata, ita ut ad ærarium Regis tantum undecies centena millia libr. perveniant, quæ hoc & superiore anno conversa [illegible] rint ad solutionem usurarum quæ [illegible] munitati Parisiensi debentur.

5. Se, cum mense Iunio [illegible] summæ quæsturæ admoveretur, [illegible] modo nihil in ærario invenisse, [illegible] qua hujus anni trimestria [illegible] ma anni sequentis per [illegible] jam exhausta cognovisse: [illegible] immanes summæ quamplurimæ [illegible] dæ incumberent. Nam milites [illegible] que in præsidiis erant importune [illegible] bant solutionem stipendiorum quæ [illegible] annis CIↃ IↃC XXV & XXVI debebantur [illegible] exercitus præterea stipendia ipsis [illegible] rioribus illis annis debita repo[illegible] præsidiariis autem pro duobus illis [illegible]

debebantur quinque myriades librarum: & licet quibusdam nonnihil solutum fuerat, erant tamen alii quibus triginta mensium stipendia deberentur, exerciti- bus autem tam in Italia quam Rhætia & Francia, (quorum numerus ad nonagin- ta millia peditum, & sex millia equitum ascendit,) pro octo mensium stipendiis sedecim myriades librarum debebantur, ita ut utrique militum ordini duæ & vi- ginti myriades solvendæ restarent. do- nativa quoque integro biennio insoluta erant, quæ faciunt circiter tres myriades. pensiones insuper & stipendia Officia- lium coronæ, & aliorum, quæ requirunt supra duas myriadas. præter duodecies centena millia librarum Reginæ Angliæ doris nomine debita; & sexies centena mill. Dominis Ordinibus fœderati Belgii.

6. Rebus tam arctis, & ærario ita ex- hausto, se nihilo secius solvisse decies & quatuor centena millia libr. pro donati- vis; duodecies centena millia librar. Da- niæ Regi; quingenta millia librarum Sa- baudiæ Duci; duas myriades in parata pe- cunia misisse ultra Alpes, præter duas my- riades & trecenta millia librarum, quæ militaribus copiis quæ ex Italia redierunt & aliis impensæ sunt. Et postquam alias ingentes summas à se persolutas minuta- tim enumerasset, (quas hic brevitatis &

 tædii

cadii evitandi gratia prætereo,) conclu-
dit omnes has expensas à se solutas p[...]
tata pecunia, quæ fœnore sumta sit, [...]
jusque usuræ adscendant ad [...]
librarum annuatim.

E quibus omnibus facile judicari [...]
test, quanta tum angustia Regis ærari[...]
laboraverit, quare anno cIↃ Iↄc xxv[...]
supra viginti edicta fiscalia uno tempor[...]
promulgata fuerunt, ut necessitatibus [...]
gni, & belli quod imminebat [...]
subveniretur: quorum aliis aliquot nov[a]
officia instituta, aliis alia populo impo[...]
ta & imperata sunt. Quare Regno [...]
[...]rio pace opus est, ut immanes [...]
[...]rii necessitates restaurari possint.

Anno cIↃ Iↄc xxviii. Regis [...]
in obsidione Rupellæ hærente, [...]
tus Ecclesiasticorum habitus [...]
Pictavii, dein Fontenaii, & [...]
Clero Franciæ postulatum; [...]
dit, Regem jam ab anno cIↃ Iↄc xxi [...]
Clero accepisse tres milliones & [...]
ta millia librarum, ad Rupellæ [...]
nem: & rursus in eundem [...]
cIↃ Iↄc xxvi quindecies centena [...]
librarum. quibus exactionibus [...]
ecclesiasticæ admodum afflictæ [...]
nihilominus se alios tres milliones [...]
turos.

XI.

DE COMITIIS ORDINUM Regni.

Comitiorum publicorum usus in Francia perantiquus est. Quorum hic finis est, ut Rex cum populis imperio suo subjectis quasi in familiare colloquium descendere videatur, & de Repub. in commune consulat, necnon privatorum querelas atque res, ut vere habent, citra fucum intelligat, quod per suorum fraudes ac dolos plerumque non licet. Convocandi autem ordines Regni non eadem semper fuit ratio. Olim enim Rex voluntatem suam per literas Paribus Franciæ significabat, qui deinde Ordines suæ provinciæ adunabant, & eorum Delegatos secum ad conventum generalem adducebant. Sed hæc ratio jam diu mutata est, hodieque literæ ad Balivos & Senescallos diriguntur. Balivi autem & Senescalli, acceptis regiis mandatis, in suis quisque diœcesibus particularia mandata per Officiales suos dirigunt, ad Nobiles omnes qui feuda aut terras possident in ipsorum districtu, itemque Ecclesiasticos homines qui ibidem beneficia obtinent, &

cumin oppida, municipia, pagos [illegible]
rochiam &c, ut omnes, quibus quaerela [illegible]
quae instituendae, in urbe principali co[illegible]
veniant, rogant, ibidem per vocem [illegible]
nomine duos pluresve delegatos eligant,
qui Comitiis publicis ipsorum nomine
intersint.

Ubi autem die praefixo, in praecipua
urbe Balivatus [illegible] convenerint,
primo praelegitur alta voce per Gra-
phiarium literae Regiae, (quas vocant pa-
tentes:) deinde secundum [illegible] sin-
guli vocati [illegible] citantur, & ab
[illegible]; tum post gravem [illegible]
[illegible], à Balivo aut Senescallo
[illegible], à praefentibus exigitur jusjur-
andum, quo promittunt, se nominaturos
electuros ex suis quinque ordinibus [illegible]
nes notae probitatis, & Regis [illegible]
publicae commodi addictos, [illegible]
mitia publica delegentur, & [illegible]
ge constituant, querelas & postulata
provincialium suorum fideliter [illegible]
nant.

Tum singuli ordines in singula [illegible]
& loca sibi destinata secedant, & [illegible]
liberationem deputatos suos eligant [illegible]
jurandum ab iisdem exigunt, & [illegible]
tem ineunt eorum de quibus quere[illegible]
cesse existimant, aut quae aequum [illegible]
à Rege postulare. Quia autem ob [illegible]

ordinis ingentem multitudinem diffici-
le, imo impossibile est, ut omnes una de
capitibus proponendis deliberent, ex
omni numero plerumque decem aut
duodecim maxime spectabiles & notae
probitatis eliguntur, qui ex omnibus,
quae scripto ab aliis allata aut suggesta
sunt, maxime necessaria seligant, & eis-
dem codicillum suum instruant.

Notandum autem, in urbe Pariſio-
rum, utpote principali totius Regni, hunc
ordinem servari, ut mandata dirigan-
tur primo ad tribunos singularum tri-
buum, qui sunt sedecim, (*quaterniers*
vocant:) in eum finem, ut è suis quique
tribubus decem maxime spectabiles ci-
ves ad conventum mittant, partim ci-
ves, partim senatorii ordinis aut Curia-
les. Particulatim autem ad conventum il-
lum vocatur Episcopus Parisiensis, quasi
civis Parisiensis, cum uno atque altero è
singulis communitatibus ecclesiasticis, ut
S. Victoris, S. Marcelli, Carthusianorum,
Bernardinorum & aliorum, solis Mendi-
cantibus exceptis, qui in hoc negotio pro
mortuis habentur: praeterea omnes civi-
tatis consiliarii numero viginti sex, & se-
decim viri, qui simul convocantur, una
cū deputationibus artium mechanicarum
in eum finem, ut singuli separatim delibe-
rent de iis quae ipsorum artem aut com-

mercia

[illegible] contingat. Contra, ad [illegible] dem modum a paucis ad id speciatim electis & sacramento adstrictis, [illegible] querelarum & postulatorum [illegible] conficitur. Ut autem omnibus liberum [illegible] relas suas aut postulata exponere [illegible] omnibus domesticis & [illegible] plebi obmonetur: & in Urbe [illegible] in hunc finem locatur, [illegible] scriptum injicere licet, aut [illegible] postulatorum consignata.

Denique in omnibus Balivatibus & [illegible] diœcesibus, postquam [illegible] rite con[illegible] factæ fuere, & consignatus, delega[illegible] ad Comitia publica perferendas tradi[illegible] cum idonea agendi & in publicum [illegible] sidendi authoritate. Atque hæc de [illegible] vocatione ordinum dicta sufficiant.

Ubi autem jam tempus Comitiorum habendorum à Rege præscriptum [illegible] nerit, pridie illius diei aut [illegible] Regi placuerit, per publicum [illegible] in omnibus triviis urbis quæ [illegible] destinata est promulgatur & [illegible] cis affigitur edictum, quo singulis [illegible] Ordinum Deputati locis sibi [illegible] separatum convenire jubentur.

Locis porro suis quique [illegible] tes, primum numerum Deputatorum [illegible] ineunt, & catalogum eorundem [illegible] dum antiquum provinciarum ordinem [illegible]

concinnant, per aliquem speciatim ad id mutuo consensu electum, sine ullo præjudicio ordinis, prærogativæ aut futuræ actionis.

Catalogo concinnato, & singulorum delegationibus & potestate rite excussa, præses eligitur, qui in unaquaque ordinum classe actiones moderetur: atque hic in plebeii ordinis classe fere solet esse Præfectus mercatorum, non quod jure suo id ipsi competat, sed quod electione ipsi deferatur: quæ cautio inseritur actis, ad præjudicium futurum vitandum. Præside constituto, communibus item suffragiis eligitur primum Graphiarius sive Secretarius, & deinceps duo Euangelistæ; qui juramentum Præsidi præstant, se probe munere suo defuncturos, & præcipue se secretum minime proditures. Deinceps, omnibus quæ ante acta fuerunt ad pleniorem confirmationem relectis, Delegatos ex omnibus Balivatibus & Diœcesibus in duodecim classes secundum antiquum præfecturarum modum repartiuntur, ne confusio oriatur, & è tam prolixa omnium suffragiorum collectione nimia mora conventui objiciatur.

Prima classis constat è Deputatis civitatis Parisiensis, quibus adjuncti sunt Deputati ex Balivatibus præfecturæ insulæ Franciæ, puta Veromanduis, Sylvane-

 ctensi-

Castellum, Valesiu, Coramanni ...
ivatis, & Ducatum & ...
Nemorosii, Mizaleli, Ducatu ...
Secunda classis complectitur ...
dium, Ducatum & ...
Franciæ; in qua continetur ...
viomus, Augustodun, Autissiodorum ...
nis Cabilone, Matiscone, & ...
Tertia classis continet Normanniam ...
cujus Baliviatus sunt Rotomagum, Ca...
mum, Dives, Constantinum, & ...
tium.

Quarta classis est Guyenna; cui ...
ter Balivatus, qui parlamento Burd...
bant subsunt, in comitiis Blæsensibus ...
sinctis fuerunt Deputati Balivatus ...
nescallia Pictaviensis, licet per ...
eadem tribus comitiis per procuratores ...
rocant, Aurelianensi præfecturæ ...
attribui.

Quinta classis Britannia ...

Sexta classis Campania, ...
dens Balivatus Trecensem, ...
sem, Calmontensem, Vitriacensem ...
stellum Theodorici, Provinum ...
nam, & Agendicum Senonum ...
appendicibus.

Septima classis Languedocia, com...
dens Tholosam, Carcassonam, Nar...
sum, Podium, Laureacum.

Octava classis Picardia, comple...

Ambianum, Pontivium, Bononiam, Peronam, Royam, Montem Desiderii, & Caletum.

Nona Aurelianum, continens oppidum Aurelianense, Blæsas, Turones, Andigavenses, Cænomanos, Bituriges, Carnutes, Perchiam, Nivernium, *Gien*, Montargytium, Stampas, Lodunum, & Encolismam.

Decima Lugdunensis provincia, ad quam pertinent Lugdunum, Arvernia, Borbonia, Forenses, Bellojoci, Marchia utraque, &c.

Vndecima Delphinatum continet.

Duodecima Provinciam cum suis diœcesibus.

Atque hic quidem ordo classium, & præfecturarum combinatio à Rege decreta fuerat anno CIↃ IↃLXXVI. Hæc è libello anno CIↃIↃCXV impresso desumsimus; cum tamen ex actis tertii ordinis eodem anno impressis appareat passim, Præfecturarum classes hoc ordine sententiam rogatas fuisse.

Lutetia Parisiorum & Insulæ Franciæ.
Burgundia.
Normannia.
Guyenna.
Britannia.
Campania.

Lan-

Lingvedocia.
Picardia.
Delphinatus.
Provincia.
Lugdunum.
Aurelianum.

Vt autem omnium querelarum [illegible] *fiscalium* [illegible] *ficatur,* [illegible] *vocant Galli,* [illegible] *unum singulæ classes* [illegible] *mittunt, & ex* [illegible] *unum libellum conficiunt, qui* [illegible] *Cahier* [illegible] *appellatur.* Omni[illegible] *autem* [illegible] *paratis, antequam* Co[illegible] *inchoetur,* die dominico aut alio [illegible] *sto,* solemnes processiones, [illegible] jejunia celebrantur, præeunte Rege [illegible] omnibus omnium ordinum [illegible] sum comitantibus. Dein die [illegible] tiis destinato in unum locum [illegible] nem conveniunt. Hic Rex [illegible] editiori considet: ad dextram [illegible] stram habens Reginam & [illegible] tres: dein porro ad dextram [illegible] transverso insident Agnati Regis [illegible] principes Patricii: ad sinistram [illegible] scamno insident Episcopi Patres [illegible] Cardinales qui neque principes [illegible] que patricii: ad pedes regis sedet [illegible] Regni Camerarius, & ante ipsum [illegible] nes stabuli cum nudo gladio [illegible]

itemque Cancellarius: in ipso aditu Theatri sedent quatuor Secretarii Status; & paulo longius sub ipso Theatro, Deputati trium Ordinum, locis à magistro cæremoniarum ipsis designatis: denique Consiliarii consistorii regii in aliis sediibus juxta sedent: cingente conventum ingenti hominum corona.

Facto silentio Rex pauca præfatur, cætera per Cancellarium suum exponit, & Deputatis deniq; conveniendi & in commune consulendi facit potestatem: tum à singulis trium Ordinum Deputatis gratiæ Regi aguntur, atque ita cœtus dimittitur. Deinceps postero die singuli Ordines separatim conveniunt in locis destinatis; & querelas & postulata præfectarum in unum libellum contrahunt: & de propositis capitibus primum separatim inter se conferunt; (loquor jam de tertii ordinis conventu;) deinde secundum classium ordinem, quem diximus, suffragia ineunt; & capitula secundum rei dignitatem certo ordine digerunt; exordio facto à rebus sacris & ecclesiasticis; & ita porro. Quid multa? ex omnibus omnium Diœcesium libellis tantum tres conficiuntur, à singulis Ordinibus singuli. Nonnunquam & Ordines per Deputatos inter se conferunt. Libellis rite paratis, ab Ordinibus singulis, singuli oratores

…erit eligantur, qui postea a Rege [illegible]
gravamina regni coram ipso [illegible]
Quapropter conventu rursus [illegible]
Rege ad superiorem modum [illegible]
primum orator Ecclesiastici ordinis [illegible]
geniculis orationem suam ordiens, [illegible]
Rege jubente stans nudo capite [illegible]
tur; deinde orator Nobilium ad eundem
modum; tertius plebeii ordinis [illegible]
genibus flexis orationem suam orditur
atque absolvit. Orator Ecclesiasticus [illegible]
dinis personam, illius ordinis reliqui [illegible]
mo quidem assurgunt, & nudo ca[illegible]
consident, donec a Rege considere [illegible]
pite tegere jubeantur. Nobilium [illegible]
est ratio. Verum plebis oratore d[illegible]
reliqui illius ordinis neque considere
que capita tegere jubentur. Atque [illegible]
tus actus concluditur.

Solent Reges hæc ordinum conventa [illegible]
rebus arctis aut necessitatibus [illegible]
gruentibus convocare interdum [illegible]
la, interdum non tam generalia [illegible]
quam selectos ex omnibus ordinibus [illegible]
citum, quos Notabiles vulgo vocant [illegible]
conventum Notabilium, [illegible]
utrosque simul. Ita Rex Henricus [illegible]
mense Januar. anni CIↃ IↃ XXIII, [illegible]
do trium Ordinum delegatos, [illegible]
putatos ex omnibus Regni Par[illegible]
in unum adunavit. Vnde Thuanus [illegible]

Historiæ refert, Ioannem Sant-Andreanum Parisiensis ac cæterarum regni curiarum, quarum delegati aderant, nomine in genua procumbentem Regi gratias egisse, quod ex magistratibus, qui vice regia jus dicunt, quartum ordinem constituerit, & ad cæteros tres regni ordines adjunxerit. Sed successor illius Franciscus II. tantum trium ordinum delegatos Aureliam convocavit anno CIↃ IↃ LX. Hujus vero successor Carolus IX anno CIↃ IↃ LXVI Molinium in Bojis accivit ex cunctis Regni Curiis primarios viros, ut quærimoniis universæ Galliæ, quas Rex biennali lustratione per totum Regnum collegerat, satisfieret, & ex eorum sententia grassantibus malis opportuna remedia adhiberentur. Rursus ab Henrico III R. anno CIↃ IↃ LXXVI Blæsis comitia trium ordinum habita: de quibus Thuanus lib. LXIII. Vbi Rex Blæsas venit, spacio ordinum delegatis ad mandata sua inspicienda & inter se comparanda concesso, post altercationes inter eos subortas de ordinis in sessionibus prærogativa, ac postea in Regio Consistorio decisas, singulis loca certa, quibus convenirent, assignantur. Sacer ordo in Sancti Salvatoris æde, Nobiles in urbis Palatio, plebeius ordo in publicis ædibus, III Non. Decembr. primum convenerunt,

numDelegatis actæ Regi gratiæ, & fidam pro se quisque operam pollicitus est; ac se curatoros, ut regni voto, quantum eniti possent, responderetur. Ita facto Comitiis initio, cum omnes in officio mansuros Rex confideret, postridie occulti fœderis diversos, quam putaverat, affectus sensit. nam plebeio Ordine præeunte, à Delegatis decretum est, ut Rex ante omnia rogaretur, Iudices daret, qui de iis, quæ ab Ordinibus conjunctim aut separatim proponerentur, adhibito uno ex singulis Ordinibus in unaquaque præfectura, cognoscerent, liceretque illis contra judices datos, si qui suspecti essent, apud Regem supplicare. quod vero ab illis Iudicibus una cum Delegatis Ordinum decerneretur, firmum ratumque esset, & legis vigorem obtineret. Qua re Rex aliquantum ut par erat animo perculsus, triduo post multo magis commotus est, cum Petrus Spinacus Archiepiscopus Lugdunensis, sacri Ordinis in comitiis illis præses, injectum sub mensam, ad quam deliberaturus sedebat, breviculum retulit; quo monebantur, ut à Rege impetrarent, quod concordibus Ordinum suffragiis decerneretur, id ratum esset; in quo dissiderent, id à Rege, ex Reginæ Parentis, Regii sanguinis Principum, & Franciæ Parium, & XII Ordi-

num Delegatorum sententia, decide[illegible]
tur. Quod cum à Rege, missis è suo O[illegible]
dine, coram Regina parente & Andeg[illegible]
petiisset, temperate à Rege respons[illegible]
fuit, quamprimum postulata Ordin[illegible]
ad se allata essent, ad ea se ex consilio [illegible]
rum suorum sententia responsurum, [illegible]
consiliariorum nomina editurum; p[illegible]
terea benigne XII ex unoquoque Ordin[illegible]
delegatos auditurum, ac super eorum p[illegible]
titionibus ea decreturum, quæ singulis [illegible]
universis satisfacere deberent. Quod a[illegible]
ultimum postulatum, ut, de quo con[illegible]
dibus ordinum votis convenisset, id [illegible]
ratum haberet, omnino se facturum [illegible]
negavit; quippe qui nesciret quid [illegible]
petituri essent, Et post aliqua: D[illegible]
cervandis postulatis incumbitur, [illegible]
ordines ante Regem eodem [illegible]
aula ad id instructa convene[illegible]
lend. Februar. & pro sacro o[illegible]
piscopus Lugdunensis hom[illegible]
eloquentia orationem habet; [illegible]
bilitate Claudius Bellofremon[illegible]
scæus: pro plebeio ordine Petr[illegible]
rius celeberrimus causarum in [illegible]
siensi patronus. Summa orati[illegible]
ut Regem ad religionem Catholi[illegible]
postolicam Romanam, omni alia [illegible]
& interdicta, constituendam, &c. [illegible]
tarentur. Ad quæ Rex paucis resp[illegible]

& sibi pergratum dixit, quod universi in iis, quæ ad religionem & verum Dei cultum spectarent, tam pia consensione convenirent. de cetero se curaturum, ut ad postulata & querelas, re cum consiliariis suis communicata, abunde & juxta ipsorum votum satisfaceret. porro jubere ne quis ante peracta comitia & nisi accepto à Rege commeatu inde discederet. Demum prid. Non. Febr. in Comitiis constitutum fuit, ut postulatorum collectio ab amanuensi & duobus assessoribus subscripta à tertii ordinis præside cum uno ex unaquaque præfectura delegato ad Regem perferretur, coram sacro ordine & nobilitate; Regique Ordinum nomine supplicaretur, ut quamprimum de iis decerneret, minime petita ad præsens discedendi copia, ne inde occasio delegatos re infecta diminuendi arriperetur. Missi ad Navarram & Condæum legati: quorum responsa cum in Comitiis relata essent, tandem placuit, ut, quando per delegatos officio suo defuncti essent, nec mandatum de ea re ullum haberent, amplius in eo negotio ne pergeretur; eoque magis quod post Regi oblata postulata, quod jam ante V Eid. Febr. factum fuerat, mandata sua exspirasse, neque ullas agendi suas partes esse dicerent. Oblatis autem illis, a Gulielmo Avansonio Ebrodunensi

 Archie-

Archiepiscopo & Ludovico
Maintenonio relatum ad plebeium
nem fuerat, de XII è numero suo
dis, quos Rex, cum de postulatis
neret, in consilium adhibere dignaretur.
Sed Bodino maxime tertii ordinis
ne obnitente, tandem communi
giorum votum fuit, ne ulli Delegati,
cum regiis consiliariis de postulatis
cernerent, ab Ordinibus deligerentur,
quod Rex, jam contrarium persuasus,
iniquissime tulit. Et post pauca: Rex De
legatis Ordinum in regiam evocatis, pr
pria voce significat, cupere se, ut
supplicem libellum initio Comitiorum
oblatum Delegati ex Ordinum
postulatis decidendis intersint, qui
de causis ac rationibus eorum,
esset, plenius edoceant; eaque
dinibus lubenter gratificari
quam superioribus Comitiis
usurpatum fuerit. In alia actione
aliis Ordinibus diceretur,
mel Regi oblatis nullas Ordinum
esse, quippe extinctis mandatis,
respondit Bodinus, in perduellionis
men ipsos incurrere, qui potestati
di vel propria confessione non habentes
amen quotidie conventicula celebrent
erum se aliter censere, & licere
egi supplicare: Nam ut admittente

ge ad comitia Delegatos, actioni initium factum est, ita non nisi eodem dimittente finem imponi posse.

Paulo prolixius hæc è Thuani Historia ascripsimus, ut Comitiorum ordo & authoritas plenius constaret: & inprimis ut (quod ab authore libelli anno CIↃIↃCXV evulgati tanquam propriorum Comitiorum asseritur, Regem rogare ut quod concordibus Ordinum votis decretum fuerit, id à Rege ratum habeatur, & similia) id demum hisce comitiis pravo more usurpatum, & à Rege tum indigne acceptum fuisse intelligatur.

Ab eodem Rege Henrico III rursus anno CIↃ IↃ LXXXVIII Comitia trium Ordinum Blæsis habita. Thuan. lib. XCII. Iam VIIIber inierat, & magna Delegatorum pars Blæsas ad Comitia convenerat. Igitur Rex ut à Deo initium faceret, supplicationem solemnem indixit ad primam mensis Dominicam, &c. Proxima Dominica ad Franciscanorum Rex cum Principibus ac Proceribus aulæ & Ordinum Delegatis convenit; sumtisque SS. Sacramentis, in sequentem Dominicam Comitiorum initium rejecit. Comitiis factum initium XVII Kalend. Xbres in arcis Blæsensis aula. Sedebat Rex in solio, &c. Guisius, qui aderat, Magistri palatii munere fungebatur, infra Regem humili

 sella

sella sedens, cum prægrandi baculo aureis liliorum floribus distincto. Cætera eodem pene ordine acta.

Anno cIↄ Iↄ xcvi, Rex Henricus IV conventum indixit à superioribus paulum diversum; de quo operæ precium erit Thuanum audire; qui libro cxvii de eo ita scribit. Rex parta plerisque locis pace, ut res ex consilio Principum, procerum & Regni Ordinum, quantum in præsentiarum licebat, ordinaret, delegatis ex præcipuis regni provinciis diem condixerat, qua in commune consultarent. Grassabatur tunc Lutetiæ contagiosa lues; Et, quanquam insolitum ad hunc diem haberetur, ut comitia regni extra Senatus Parisiensis territorium haberentur, qui primariæ Regni curiæ prærogativa insignitur; tamen Rex Rotomagum delegit, in quo conveniretur; quo xiii Kal. Novembr. venit, & urbem regali pompa ingressus est. Aliquot post diebus pridie Nonas Novembris principium Comitiis factum in S. Audoëni ædibus. Rex in majore aula solio erecto sedebat. infra ipsum ad lævam Henricus Borbonius Monpenserius Provinciæ præses, Henricus Sabaudus Nemorosii dux, Henricus Momorantius M. E., Ioannes Ludovicus Nogaretus Espernonii, & Albertus Gondius Radesiarum duces; Iacobus Gobio

Mati-

Matignonus E.T. & Aquitaniæ per Gondæi absentiam præses. pone eos quatuorviri à secretis Epistolis. ex adverso Alexander Medices Cardinalis Legatus, Petrus Gondius & Annas Scarsius Giurius Cardinales, Episcopi plerique. infra eos Curiarum regni præsides, Achilles Harlæus, Petrus Seguerius, Guilielmus Daffitius Burdegalensis, Petrus Faber Saniorianus Tholosanæ; tum ex Rationalium & Vectigalium Curiis delegati, quæstores & aliarum provinciarum juridici prætores ac civitatum decuriones. Rex brevi oratione usus est. tum Philippus Huraltus Cancellarius cætera exposuit. Postridie delegati in classes ita distributi, ut seorsim deliberarent, & postea in commune conferrent, confectumque postulatorum codicillum Regi porrigerent; qui tandem post maturam consultationem confectus, & ab Henrico Borbonio, Monpensterio, Petro Cardinali Gondio, Alberto Gondio Radesiarum duce, Iacobo Gobione Matignono E.T., ineunte anno proximo subscriptus est.

Anno CIↃ IↃC XIV Rex Ludovicus XIII Comitia trium Ordinum Regni habuit Lutetiæ Parisiorum; qui mense Octobri in Cœnobio Augustinianorũ locis ad id destinatis convenerunt. Die Dominica XXVI Octobr. supplicationes publicæ

cele-

celebratæ magna pompa. Postridie in au-
la Borbonia initium comitiis factum; re-
ge in solio sedente sub uranisco. Ad dex-
tiam erant Regina parens, soror regis, &
Regina Margarita. Ad lævam frater Re-
gis, & soror natu minor. Ad pedes se-
debat Meduanæ Dux, magnus Franciæ
Camerarius; Comes Suessionensis ma-
gnus Franciæ Magister inter regii sangui-
nis Principes consederat; itaq; Dux Fron-
saci, & Comes S. Pauli magnum Magi-
strum repræsentans, cum baculo in ma-
nu tribus quatuorve passibus à Rege con-
sidebat. Ante Regem ad dextram sedebant
Princeps Condæus, & Suessionensis, san-
guinis regii Principes; & paulo inferius
in eodem tractu, Duces Guisæ, Archie-
piscopus & Dux Remensis & Dux Che-
vreusæ fratres, Dux Ellebovii cognatus
illorum, Duces Espernonii & Sulli. Ad
sinistram itidem Cardinales Petronius,
Rupifocaldius, & Bonzius, è regione
Principum sanguinis: & paulo inferius
Duces Ventadurii & Monbasonii; Ma-
rescalli Franciæ Bullionius, Boisdauphi-
nius, Brissacus, & Anchoranus. Cancel-
larius tribus quatuorve passibus à Rege
ad lævam considebat. Quatuorviri à se-
cretis epistolis sub pegmate mensæ asside-
bant, tergo Regi obverso. A tergo Regis
stabant Souvreus pueritiæ quondam Re-
giæ

celebrata magna pompa. Post...
la Bethoma ... ...
ge in folio sedente sub ...
...erant Regina parens, foror ...
Regina Margarita. Ad lævam ...
gis, & foror ... Ad pedes ...
debat Medanæ Dux, magnus Fran...
Camerarius: Comes Suessionensis ...
gnus Franciæ Magister ...
tus Principes ... Dux ...
faci, & Comes S. Pauli magnum Mag...
firum repræsentans, ... in ma...
nu tribus quatuorve passibus à Rege co...
sedebat. ... ad dextram sedeba...
Princeps Condæus, & Suessionensis ...
gnaois regii Principes; & paulo ...
in eodem tractu, Duces Guisæ, ...
piscopus & Dux Remensis & D...
vreusæ fratres, Dux Ellebovi...
illorum, Duces Espernonii & ...
finistram ... Cardinales ...
Rupifcaldius, & Bonzius, ...
Principum sanguinis: & pau...
Duces Venedurii & Monba...
reścalli Franciæ Bassonius, ...
mius, Brissacus, & Anchoranus. ...
larius tribus quatuorve passibus à ...
ad lævam consdebat. Quatuor ...
cretis epistolis sub pegmate ...
bant, tergo Regi obversa. A ...
stabant Sourteus puerititiæ quonda...

giæ Præfectus, & Tribuni corporis regi custodum. Sub Theatro, & octo aut decem ab illo passibus, quamplurima scamna utrimque disposita erant; in iisque quæ ad dextram Regis erant ordo Ecclesiasticus; quæ ad lævam Nobilitas; in cæteris tertii ordinis Delegati considebant. Quinque Consistorii privati Senatores, & supplicum libellorum Magistri, inter Regem & trium Ordinum Delegatos medii, atque ita honoratiori loco confessi: Delegati trium Ordinum graviter de eo questi sunt, neque enim in ullis comitiis generalibus umquam usitatum fuisse ut quisquam se inter Regem & ipsos interponeret. Verum respondebatur, consiliarios hos tam necessarios esse Regi, in hac præsertim actione, ut ab eo longius divelli non possint. Ne tamen ipso initio offenderetur, Clero & Nobilitati concessum ut unum atque alterum scamnum promoverent. Omnibus considentibus; Rex paucis, Cancellarius pluribus, conventum allocutus est: denique à trium ordinum delegatis suo ordine gratiæ Regi actæ. In conventu plebeii ordinis de considendi prærogativa inter classes certatum, ita ut Rex per edictum ordinem illarum constituere coactus sit; qui talis fuit: Lutetiæ Parisiorum & Insulæ Franciæ, Burgundia, Normannia, Guyenna,

Britannia, Campania, Languedocia, Pi-
cardia, Delphinatus, Provincia, Lugdu-
nensis provincia, Autelianum. XXIII Fe-
bruar. anno CIↃ IↃC XV Comitiis hisce
finis impositus est.

Anno CIↃ IↃC XVII, Rex conventum
Spectabilium indixit Rotomagi haben-
dum; quorum quum plerique jam adve-
nissent, Comitiis initium factum à Rege
XV. Decemb. in magno atrio Archiepis-
copatus: ubi controversia incidit inter
Nobilitatis delegatos & Præsides curia-
rum supremarum super considendi præ-
rogativa; quam Rex ita moderatus est, ut
neuter ordo alterum præcessisse videri
posset. Nono ejusdem mensis actioni ipsi
initium datum. Conventui interfuerunt,
& sequenti ordine consederunt. Regis
Frater præsidis nomine loco eminentiori
atrii. A cujus tergo erant adolescentiæ il-
lius præfectus Dominis *de Breve*, & Tri-
bunus custodum corporis illius. Ad læ-
vam sedis illius scamno nonnihil remoto
insidebant Cardinales Perronius & Ru-
pifocaldius; Dux Monbazonius; Brissa-
cus E. T. Ante Principem ab utroque la-
tere sedilibus ad modum dimidiæ lunæ
paulum incurvatis duodecim è nobilita-
te sedebant; sex ad dextram & sex ad læ-
vam. Sub his alia duo scamna locata erant
alarum in modum, quorum illi quod ad
dextram

dexteram Principis erat, insidebant Archiepiscopus Auscensis, Narbonensis, Arelatensis, Rotomagensis & Turonensis; Episcopus Andegavensis, Parisiensis, Gratianopolitanus, Cabillonensis, Pictaviensis & Antriguetanus; itemque D. Nicolai & Mottevilla, primi præsides curiæ Rationalium Lutetiæ & Rotomagi, & utriusque illius curiæ procuratores generales. scamno autem quod ad lævam erat insidebant, Verdunius primus Parlamenti Parisiensis præses; & sub ipso Seguerius tertius ejusdem præses, & post ipsum primi præsides Curiarum Tholosanæ, Gratianopolitanæ, Divionensis, Rotomagensis, Aquensis & Redonensis; & sub ipsis earumdem curiarum procuratores generales; deinceps Legatus civilis Vicecomitatus Parisiensis, & Præfectus mercatorum ejusdem urbis. Post hoc scamnum aliud minus locatum erat, cui insidebant primi præsides Curiarum vectigalium Parisiensis & Rotomagensis, & earumdem procuratores generales. Intermedio loco sedebat Graphiarius consilii privati regis, & huic conventui eodem nomine speciatim attributus. Denique huic conventui, præter Præsidem interfuerunt viri Spectabiles speciatim à Rege evocati, omnino duo & quinquaginta.

Ad eundem modum ... Spectabilium regni ... Pactiorum anno cIↄ Iↄc xxiii ... Decembri.

Atque ita videmus, Reges Gal... tendum Comitia trium regni Ordin... indicere; ... provinciis evocare; ...

XII.

Familia Regia.

CONNVBIVM ET ...
Henrici IV cognomin...
Franciæ & Navarræ Reg...

VXor Maria de Medic... Francisci magni Hetrur... cis, & Ioannæ Austriacæ ... Reginæ Hungariæ & Bohem... Siliæ, sororis, amitæ & cognatæ Imp... oris Germaniæ. E qua progenu... Ludovicum Iustum XIII cog... , qui hodie in Gallia feliciter regn...

N. Ducem Aurelianensem; qui natus est anno cIↄ Iↄ c vii, & denatus anno cIↄ Iↄc xi.

Gastonem Ioannem Baptistam, Ducem Aurelianensem & Carnutensem, Comitem Blæsensem, &c. hic natus est anno cIↄ Iↄc viii. Duxit in uxorem Mariam unicam filiam & hæredem Henrici Ducis Montpensetii anno cIↄ Iↄc xxvi: quæ decessit anno cIↄ Iↄc xxvii postquam illi unicam filiam peperisset.

Elizabetham: quæ nata fuit anno cIↄ Iↄc ii, & desponsata Philippo tum Principi, nunc iv illius nominis Hispaniarum Regi, & nupta illi anno cIↄ Iↄc xv: peperitque anno cIↄ Iↄc xxiii Mariam Catharinam; quæ paulo post obiit; & postilla aliam item filiam.

Christianam: quæ nata fuit anno cIↄ Iↄc vi: desponsata Victori Amedæo Principi Pedemontii, anno cIↄ Iↄc xix, mens. Ian.; & mense Feb. nupta.

Henriettam Mariam: quæ nata fuit anno cIↄ Iↄc ix; desponsata anno cIↄ Iↄc xxiv Carolo tunc Principi, nunc Regi magnæ Britanniæ; nupta ann. cIↄIↄcxxv.

Liberi

Liberi naturales.

Ex Gabrielide Estraa Ducissa de Beau-fort *& Marchionissa de* Monceaux.

1. *Cæsar*, Dux Vindocinus, Bellofortius & Stampensis, &c. natus anno clɔ lɔ xciv. qui duxit in uxorem Franciscam Lotharingam filiam unicam Philippi Emanuelis ducis Mercuriani, &c. anno clɔ lɔc ix; è qua suscepit

Ludovicum ducem Mercurii.

Franciscum principem Martignes.

Isabellam.

2. *Alexander* magnus, Franciæ Prior, natus anno clɔ lɔ xcviii.

3. *Catharina Henrietta*; quæ anno clɔ lɔc xix nupsit Carolo Lotharingo Duci Ellebovii; è quo matrimonio plures liberi nati, quorum primogenitus appellatur Comes de Harcourt.

Ex Henrietta de Balsac Marchionissa de Vernutil.

1. *Henricus* de Bourbon Episcopus Metensis.

2. *Gabrielis*; quæ nupsit anno clɔ lɔc xxii Bernardo Duci de la Valette, tertio-genito Ducis Espernonii; quæ decedens unicam filiam reliquit.

Liberi naturales.

Ex Gabriele de Estrees Ducissa de Beaufort & Marchionissa de Monceaux.

1. *Cæsar*, Dux Vindocinus, fortius & Stampensis, &c. natus clɔ Iɔ xcv. qui duxit in uxorem Franciscam Lotharingam filiam unicam Philippi Emanuelis ducis Mercurii, [illegible] anno clɔ Iɔc ix. è qua suscepit *Ludovicum* ducem Mercurii. *Franciscum* principem Martignes. [illegible]

2. *Alexander* magnus, Franciæ Prior natus anno clɔ Iɔ xcviii.

3. *Catharina Henrietta*; quæ anno clɔ Iɔc xix nupsit Carolo Lotharingo Duci Elbœvii; è quo matrimonio tres liberi nati, quorum primogenitus appellatur Comes de Harcourt.

Ex Henrietta de Balsac Marchionissa de Vernueil.

1. *Henricus* de Bourbon Episcopus Metensis.

2. *Gabriela*; quæ nupsit anno [illegible] Iɔc xxii Bernardo Duci de la Valette, natu-genito Ducis Espernonii; quæ unicam filiam reliquit.

Ex Iacoba de Bueil Comitissa de Moret.

Antonius de Bourbon Comes de Moret: hic periit in prælio prope Castelnaudary anno clɔ Iɔc xxxii.

Ex Carlotta de Essars Domina de Romorantin.

Ioanna de Bourbon dicta de S. Mauro, Abbatissa Coadjutrix de Fontevraud.

Maria Henrietta de Bourbon dicta de S. Placida, Abbatissa Cellensis.

Connubium Ludovici XIII.

Ludovicus XIII cognomine Iustus, natus anno clɔ Iɔc i, xxvii Septembr. Coronatus Rhemis anno clɔ Iɔc x. Duxit in uxorem Annam Austriacam primogenitam Philippi III Hispan. Regis, è qua nullos dum liberos progenuit.

Connubia & Liberi Principum Condæorum.

Ludovicus de Bourbon Princeps Condæus, Dux d Anguyen, Marchio Concii, Comes Soissons, &c. natus anno clɔ Iɔxxx. & post prœlium, bello civili ardente, occisus anno clɔ Iɔ lxix.

Duxerat in uxorem Eleonoram Royanam,

Henricus II, Princeps Condæus, &c. natus anno cIↄ Iↄ LXXXVIII. Duxit in uxorem Carlottam Margaritam filiam Henrici Ducis Momorancii, anno cIↄ Iↄc IX. è qua ipsi nati unus masculus, & dein gemelli itidem mares; qui statim post partum obierunt.

Ludovicus, Dux Anguianus, anno cIↄ Iↄc XXI.

Anna, desponsata Francisco Lotharingo principi de Ioinville.

Connubia Principis Contii.

Franciscus Ludovici Principis Condæi fil. natus anno cIↄ Iↄ LVIII. denatus anno cIↄ Iↄc XIV. Duxit in uxorem primo, anno cIↄ Iↄ LXXXII, Ioannam de Coesme; è qua nullos liberos sustulit; secundo, anno cIↄ Iↄc V, Margaritam Lotharingam filiam Henrici Ducis Guisiæ; è qua genuit filiam Mariam; quæ infans obiit.

Connubia & liberi Comitum Suessionensium.

Carolus Ludovici principis Condæi ... natus anno cIↄ Iↄ LXVI. denatus anno ... Iↄc XII. Duxit in uxorem anno cIↄ ... Annam de Montafe; è qua ipsi nati: *Ludovicus*, Com. Suessionensis. *Ludovica* uxor Henrici Aurelianen... Ducis Longævillæ.

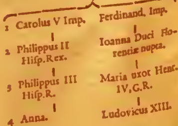
Maria, quæ nupsit Thomæ Sabaudo Marchioni de Busce, &c. quartogenito Caroli Emanuelis Ducis Sabaudiæ, anno cIↄ Iↄc xxv.

Ludovicus II, Comes Suessionensis, natus anno cIↄ Iↄc iv. de cujus connubio mihi nondum constat.

Genealogia Regis & Reginæ: è qua patet, quo gradu consanguinitatis se invicem tangant.

Maximilianus & Maria Burgund.

Philippus.

XIII. SYL-

XIII.
SYLLOGE DVCVM ET. Parium Franciæ, prout hodie censentur.

Vindocinum.

Vindocini Comitatus, in Ducatum & patriciatum conversus fuit à Francisco I.R., anno clɔ. lɔ xiv.

Guisa.

Guisæ Comitatus, in Ducatum & pa-
riciatum mutatus fuit à Francisco I. R.,
gratiam Claudii Lotharingi, anno clɔ.
xxvii.

Montpenserium.

Comitatus Montpenserii, primum in
atum & patriciatum versus fuit ab
m Francisco primo, anno 1538, in
am Ludovicæ Borboniæ, & filii il-
rimogeniti Ludovici principis *de la*
-guyon.

Ellebovium.

rchionatus Ellebovii, in Ducatum
ciatum mutatus fuis à Rege Hen-

 rico

rico III, anno clɔ Iɔ LXXXI, in gratiam Caroli Lotharingi Comitis *de Harcourt.*

Nivernium.

Comitatus Nivernii, in Ducatum & patriciatum mutatus fuit, ut vult Tilius, anno 1459, ut alii, anno 1528, in gratiam Francisci Olivensis & Mariæ Labretanæ.

Aumalium.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum conversus fuit ab Henrico II, anno 1547, in gratiam Francisci Lotharingi primogeniti Claudii Ducis Guisæ.

Mercurium.

Principatus Mercurii, Ducatus & patriciatus est factus à Carolo IX, anno clɔ Iɔ LXIX, in gratiam Nicolai Lotharingi Comitis Vaudemontii.

Montmorancium.

Baronia Montmorancia, Ducatus & patriciatus facta ab Henrico II, anno clɔ Iɔ LI, in gratiam Annæ Momorancii Conestabilis Franc.

Ponthieure.

Comitatus Ponthieure, Ducatus & patriciatus factus est à Carolo IX, anno clɔ Iɔ LXIX, in gratiam Sebastiani Luxenburgensis.

Mayen-

Mayenne.

Marchionatus primum, in Ducatum & patriciatum versus à Carolo IX, anno clɔ Iɔ xxxiii, in gratiam Caroli Lotharingi secundo-geniti Francisci Ducis Guisæ.

Piney.

Ducatus hic patriciatum adeptus est regnante Henrico III, anno cIɔIɔ LXXXI, in gratiam Francisci Luxemburgensis.

Aiguillon.

Baronia hæc in Ducatum & patricia-um mutata fuit ab Henrico IV, anno Iɔ Iɔ xcix, in gratiam Henrici Lotha-ngi primogeniti Caroli Ducis Meduanæ.

Rohan.

Vicecomitatus, in Ducatum & pa-iatum versus ab Henrico IV, anno Ixc III, in gratiam Henrici de Rohan, nini de Leon.

Ioyeuse.

ecomitatus, in Ducatum & pa-um versus ab Henrico III, anno LXXXII, in gratiam Annæ Viceco-oisæ, qui sororem Reginæ duxe-xorem.

Rethelois.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum mutatus fuit ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXI, in gratiam Ludovici Gonzagæ & Henricæ Clivensis.

Halvyn.

Marchionatus Magnelay, constans XVI aut XVII pagis, in Ducatum & patriciatum Halvyn mutatus fuit ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXVI. Hæc dignitas per matrimonium devenit ad Comitem Candalæ.

Montbason.

Comitatus hic, Ducatus & patriciatus est factus ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXVIII, in gratiam Ludovici Rohani Com.

Ventadour.

Ducatus hic patriciatum consecutus est ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXIX.

Thouars.

Ducatui accessit patriciatus beneficio Henrici IV, anno cIↄ Iↄ XCV, in gratiam Claudii Tremollii.

Espernon.

Baronia in Ducatum & patriciatum mutata ab Henrico III, ann. cIↄ Iↄ LXXXI, in

In gratiam Ioannis Ludovici Nogareu *de la Valette.*

Raiz.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum fuit conversus ab Henrico III, anno clↃ Ↄxcii, in gratiam Alberti Gondii.

Fronsac.

Marchionatus Fronsac in Ducatum & patriciatum institutus fuit per Henricum IV, anno clↃ Ↄc viii, in gratiam Francisci Aurelianensis Com. S. Pauli.

Damoille.

Baronia Damoillæ in Ducatum & pa-
triciatum conversa fuit à Ludovico XIII,
anno clↃ Ↄcx, in gratiam Caroli Mo-
morancii Ammirahi Franciæ.

Vzez.

Ducatui huic patriciatus fuit conjun-
us sub Carolo IX, anno clↃ Ↄ lxxii.

Beaufort.

Comitatus hic in Ducatum & patri-
um fuit conversus ab Henrico IV,
o clↃ Ↄ xcvii, in gratiam Cæsaris fi-
i naturalis.

Biron.

ronia Biron in Ducatum & patri-

ciatum mutata fuit ab Henrico IV, anno clɔ lɔ xcvIII, in gratiam Caroli Guntaldi, Marescalli Franc.

Sullii.

Baronia Sullii in Ducatum & patriciatum versa ab Henrico IV, ann. clɔ Icv I, in gratiam Maximiliani Bethunii Marchionis Rhonii.

Chasteauroux.

Marchionatus Chasteauroux in Biturigum provincia, in Ducatum & patriciatum conversus fuit à Ludovico XIII, anno clɔ Iɔc xvI, in gratiam Henrici Borbonii Principis Condæi.

Dunois.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum versus fuit à Francisco primo, in gratiam Francisci Aurelianensis.

Brissac.

Comitatum in Ducatum & patriciatum vertit Ludovicus XIII, in gratiam Caroli Cossæi Marescalli Franciæ.

Plures præterea Ducatus & patriciatus à Ludovico XIII instituti, quos brevitatis causa prætereo.

XIV.

XIV.

SYLLOGE ILLORVM QVI summis officiis in Regno & Aula sub Ludovico XIII superioribus annis præfuerunt.

Comites Stabuli.

Carolus d'Albert, Dux Luynes, Par Franciæ.

Franciscus Bona, Dux d'Esdiguieres, Par Franciæ.

Cancellarii & Sigilli privati Custodes.

Guillelmus du Vair, primus præses ...lamenti Provinciæ, custos sigillorum, Episcopus Lexoviensis.

Claudius Mangot, custos Sigillorum.

Nicolaus Brulartus, dignitati Cancel...i postliminio restitutus.

Guillelmus du Vair, custodiæ sigilli ...tutus.

...mericus de Vic, dominus d'Erme...lle, custos sigillorum.

...dovicus le Ferte, dominus Cau...in, custos sigillorum.

...phanus Aligrius, primo sigillorum ..., dein Cancellarius.

...chaël Marillacus, custos sigil-

Tribuni Equitum.

Concino Concini, Marchio d'Ancre.

Ægidius Dominus Souvreus, Marchio Courtenuau.

Antonius Dominus Roque laure.

Ludovicus Dominus de la Chastre, Baro Maisonfort.

Pontius de Lauzieres, Marchio Themines.

Franciscus de la Grange, Dominus Montignii.

Nicolaus Hospitalius, Marchio Vitry.

Carolus Choisellius, Dominus Praslin.

Ioannes Franciscus de la Guiche, D. S. Geran.

Honoratus d'Albert, Dominus de Cadenet, & postea Dux de Chaulne, & Par Franciæ.

Franciscus d'Esparnez, Marchio Albaterræ.

Carolus D. de Crequy, Dux Desquirius, Par Franciæ.

Iacobus Nompar de Caumont, Marchio de la Force.

Gaspar Collinius, dominus de Chastillon.

Franciscus Dominus de Bassompiere.

Henri-

Henricus Schombergius, Comes Nanteoliæ.

Ioannes Baptiſta Ornanus, Marchio Moulanc.

Timoleon Eſpinæus, Dominus S. Lucæ, & Comes Eſtelan.

Franciſcus Annibal d'Eſtree, Marchio de Cœuvre.

Ammiralhus.

Henricus II Dux Momorancius, Par Franciæ.

Magnus Magiſter.

Ludovicus Borbonius, Comes Sueſſionenſis.

Magni Camerarii.

Henricus Lotharingus, Dux Meduanæ, Par Franciæ.

Claudius Lotharingus, Dux de Cheureuſe, Par Franciæ.

Summi Hippocomi.

Cæſar Auguſtus Bellogardius, Mar... de Termes.

Rogerus Dux Bellogardii, Par Fran... poſt deceſſum fratris minoris natu ...itati reſtitutus.

Colonellus peditatus Gallici.

...nardus Dux de la Valette, dictus ...anciæ.

Magnus

Magnus bellicarum machinarum præfectus.

Maximilianus Bethunius, Marchio Rosnii.

Magni Accipitrarii.

Carolus Marchio Veterisvillæ.

Andreas de Vivonne, Baro de Chastaigneraye.

Carolus d'Albert, Dominus de Luynes.

Claudius Lotharingus, Dux de Chevreuse, Par Franciæ.

Magnus Artocopus.

Franciscus Cossæus, Dux Brissac, Par Franciæ.

Magnus Eleemosynarius.

Franciscus, Cardinalis Rupifocaldius, & Episcopus Silvanectensis.

XV.

CATALOGVS OMNIVM Equitum S. Spiritus, Anno cIↃ IↃc xx.

Rex, caput Ordinis.
Gaston, unicus Regis Frater.

Agnati

Agnati Regis.

Henricus Borbonius, princeps Condæus, Dux Anguianus, primus princeps regii sanguinis, & primus Par Franciæ, Gubernator provinciæ Biturigum.

Ludovicus Borbonius, Comes Suessionensis, Par & magnus Magister Franciæ, Gubernator Delphinatus.

Principes.

Franciscus Aurelianensis, Com. S. Pauli, Dux Fronsac, Par Franciæ, & Gubernator provinciæ & ducatus Aurelianensis &c.

Carolus Lotharingus, Dux Guisæ, Par Franciæ, Gubernator Provinciæ &c.

Henricus Lotharingus, Dux Meduanæ, magnus Franciæ Camerarius, &c.

Claudius Lotharingus, Dux Cherreuse, Par Franciæ, Gubernator utriusque Alverniæ.

Cæsar Vendocinus, Dux Vendocini, [Be]aufort, & Stampensis, Par Franciæ, [e]t Britanniæ Gubernator.

Carolus Valesius, Dux Angolismen[sis], Par Franciæ, Comes Alverniæ, &c.

Carolus Lotharingus, Dux d'Elboeuf, Franciæ Par.

Duces

Duces & Pares Franciæ.

Henricus Dux Momorancii & d'Anville, Par & Ammiralius Franciæ, Gubernator Languedociæ.

Emanuel de Crussol, Dux d'Vzez, Par Franciæ, Princeps de Soyon, &c.

Annas de Levy, Dux Ventadour, Par Franciæ, & Vicarius Regis generalis in Languedocia.

Ioannes Ludovicus de Valetta, Dux d'Espernon, Par, & Tribunus generalis peditatus Gallici.

Henricus Gondius, Dux de Retz & Beaupré, Par Franciæ.

Hercules de Rohan, Dux de Montbazon, Par & magnus Franciæ Venator, &c.

Carolus d'Albert, Dux de Luynes, magnus Franciæ accipitrarius, &c.

Carolus Robertus de la Marck, Dux Bullionæus, Dominus Sedani, Famets & Raucour, &c.

Marescalli Franciæ, & majores Coronæ Franciæ administri.

Rogerus de Bellegarde Marchio de Sevre, primus nobilium Cubiculariorum, Gubernator Burgundiæ & Segusianorum.

Caro-

Carolus Cossæus, Comes Brissac, Marescallus Franc.

Antonius de Roquelaure, Dominus dicti loci, & Marescallus Franciæ.

Vrbanus de Luval, Dominus Boisdauphin, Marchio de Sable, Marescallus Franciæ.

Ludovicus de Chastre, Baro de Maisonfort, Marescallus Franciæ.

Egidius de Souvre, Dominus dicti loci, Marescallus Franciæ, & Gubernator Turonensis provinciæ.

Pontius de Lauzieres, Dominus The-
mines, Marescallus Franciæ, Guberna-
or Quercetaniæ.

Carolus de Choiseul, Dominus Pra-
in, Marescallus Franciæ.

Ioan. Franciscus de la Guiche, Domi-
s S. Geran, Marescallus Franciæ, Bor-
niæ Præfectus.

Nicolaus Hospitalius, Marchio Vitry,
rescallus Franciæ, Briæ Præfectus.

Honoratus d'Albert, Marescallus
ciæ, & Picardiæ præfectus.

Equites secundum ordinem quo recepti fuerunt.

V. Creatio.

rolus Plesseus, Dominus de Lian-
Marchio Monfort, &c. Baro Ga-
, Præfectus Parisiorum.

XII. Creatio.

Francisus de la Magdaleine, Marchio Ragny, Gubernator Nivernii.

XIII. Creatio.

Iacobus Chabotius, Marchio Mirabelli, Burgundiæ Gubernator.

Ioannes de Bueil, Comes Sanferræ, Magnus à poculis Regis.

Antonius Aumontius, Dominus Aumontii.

Claudius de Harville, Dominus Palaiseau.

Eustacius de Conflans, Vicecomes d'Auchy, Gubernator S. Quintini.

Carolus de Neufville, Marchio Villeroy, Gubernator & Vicarius generalis in provincia Lugdunensi Forensi, &c.

XIV. Creatio.

Renatus de Rieux, Dom. Sourdiac, Marchio d'Oixant, Gubernator Bresti.

Carolus de Marignon, Comes Thorigny, Vicarius Regis Cadomi & Alenconii.

Antonius Vrsinus, Marchio Tresnel, Dominus de la Chapelle, &c.

XV. Creatio.

Ludovicus de Rohan. Com. Rochefort, Gubernator Comitatus & oppidi atque Castelli Nannetensis.

Ioachi.

Ioachimus de Bellengreville, D. de Neufville, Gubernator Meulantii, &c.

Martinus Bellayus, Princeps Ivetotii, March. Touarcey & Comequiers, &c.

Carolus de Crequy, Princeps *de Poix*, Com. de Saux, &c. Vicarius Generalis in Delphinatu.

Gilbertus Pilet, Dom. *de la Curee* & *de la Roche-turpin*, &c.

Philippus Bethunius, Baro *de Selles* & *Charault*.

Carolus Collineus, Marchio Collignii & Andelot, Vicarius generalis Regis per Campaniam.

Renatus du Bec, Dominus de Varder, & Marchio de la Bosse, Tirascbiae Praefectus.

Antonius Arnaldus de Pardaillan, Dominus Gondrin & Montespan. Vicarius generalis in Praefectura Guiennensi.

Henricus de Schomberg, Comes de Nanteuil, & Lemovicum Praefectus.

Franciscus de Bassompierre, Colonellus generalis Helvetiorum.

Henricus de Bourdeilles, Vicecomes & Baro dicti loci, & Marchio d'Archiac, Petrocoriorum Praefectus.

Ioannes Baptista d'Ornano, Marchio de Monclor, Colonellus generalis Corsorum, &c.

Timoleon d'Espinay, Dominus S.

 Lucae,

Lucæ, Comes Estelan, Gubernator Bovagii, &c.

Renatus Potierius, Comes de Tresmes, Gubern. Cabillonii in Campania.

Henricus Baufremontius, Marchio Senecеii, Vicarius generalis in Præfectura Matisconensi, &c.

Philippus Emanuel Gondius, Comes Loignii, Triremium Galliæ Præfectus.

Carolus d'Angennes, Marchio Rambouillet & Pisanii.

Ludovicus Crevancius, Vicecomes Briguetl, & Marchio d'Humieres, &c.

Bertrandus de Vignolles, (*dit de la Hire.*) Baro ejusdem loci, &c.

Antonius de Grammont, Comes de Guichen, & de Louigner, Gubernator Bajonæ, &c.

Franciscus Nompar de Caumont, Comes de Lozum.

Leonor de la Magdaleine, Marchio Ragny, Præfectus regius in Comitatu Charolois, &c.

Melchior Mitte de Cheurieres, Marchio S. Chaumont, primus Baro Lugdunensis provinciæ.

Ioannes de Varinieres, Dominus Blainville.

Leo d'Albert, Dominus Brente, Gubernator Bastiliæ.

Nicolaus de Brichanteau, Marchio de Nangis.

Caro-

Carolus de Vinone, Baro de la Chastaignerage & d'Amville.

Andreas de Cochefilet, Comes de Vauvieux, & Baro de Vaucelas.

Gaspar d'Auvet, Dominus de Marests, Præfectus Provinciæ Bellovacorum.

Lancelotus Croignet, Dominus Vassé, Baro de la Rochemabille.

Carolus de Rambures, oppidi & Castelli Dorlani Præfectus.

Antonius de Buade, Dominus de Frontenac, Baro de Paluau, &c.

Ioannes de Souvré, Marchio Courtenvaulx, Turonum Gubernator.

Franciscus Hospitalius, Dominus du Hallier, Tribunus militum corporis regii custodum.

Ludovicus de la Marck, Marchio Mosny.

Carolus, Marchio Vieuville, Tribunus militum Scotorum.

Ludovicus d'Alongny, Baro de Rochefort, Ballivus Biturigum, &c.

Cæsar Aug. de Bellogarde, Baro de Termes, *Grand Escuyer de France.*

Alexander de Rohan, Marchio de Marigny, frater ducis Monbazonii.

Franciscus de Silly, Comes de la Rocheguyon, Marchio de Guiercheville,

Antonius Hercules de Budos, Marchio de Portes, Gabalorum provinciæ Præfectus.

Franciſcus Comes de la Roche foucauld; Prince de Marſillac, Præfectus Pictavii.

Iacobus d'Eſtampes, Dominus de Vallanzay, &c.

X V I.

ILLVSTRIVM & NOBILIVM Galliæ familiarum, quæ ex Regio ſtemmate per lineam maſculinam, aut fœmininam deſcendunt, aut connubio cum regii ſanguinis Principibus conjunctæ fuere, aut alioquin clariores habentur.

Ex Commentariis Scævol. & Ludovici Sammarthanorum, & aliis.

A

A *Cigne*, ex hac familia ſunt Comites de *Grandbou*, & Barones de *Rochejagu*.

d'Albret, nobilis familia è Provincia originem ducens; ex qua fuit Dominus de Luynes, qui è Nobili in Ducem & Comitem Stabuli Franciæ à Rege fuit promotus, & fratres illius ad alias ſummas dignitates.

d'Albret,

d'Albret, antiquissima & potentissima familia in Guyenna, quæ pluries cum regio Francorum sanguine fuit conjuncta. Et quidem primo, ann. cIↄ ccc xxviii, quo Arnoldus d'Albret duxit in uxorem Margaritam Borboniam. Secundo cum regina Navarræ Catharina Fuxensi, quam duxit Ioannes d'Albret, è qua genitus Henricus II. R. Navarræ; ex illo autem Ioanna; quæ nupsit Antonio Borbonio; illique genuit Henricum Magnum Gall. Regem.

d'Alegre, antiqua & nobilis familia, am ab anno cIↄ cccc xcii Borboniæ miliæ connubio juncta: ex eadem boeque supersunt Barones d'Alegre, & omini de S. Iust.

d'Alegny, ex hac familia sunt Barones Rochefort, &c.

d'Amboise, familia Ducibus Britanniæ ndam connubio juncta. E qua fue- Vicecomites de Tholiars & Comie Benon. Itemque Domini de Chaut. Hodie ex illa sunt Marchiones de el: & Domini de Bussy.

d'Angennes, familia Dominorum de ouillet, & postea Marchionum. ex n Domini de Maintenon & Baro- Meslay: itemque Domini de Far- Comites de Rochep[illegible] r, ex hac fa[illegible]ia sunt Domini

de Crapado, de la Riviere, & de la Chaveliere.

d'Anglure, familia Principum d'Amblize: itemque Baronum de Bourlaimont.

Argentré, ex hac familia sunt in Britannia Domini de la Guischarderie, itemque Domini de la Boesserie.

Avangour, ex hac nobilissima familia in Britannia Armorica, hodieque sunt Domini du Bois de la Motte.

d'Aumont, familia Comitum de Chasteau roux, è qua fuit Ioannes d'Aumont, Franciæ Marescallus: itemque Baronum de Chappes.

d'Auvet, ex hac familia est Dominus de Marests.

B.

Balsac, familia Dominorum d'Entraguez; itemque Baronum de Gié, & Comitum de Graville: itemque Domini de Montagu.

Barton, familia Vicecomitum de Monbas.

Bassompiere, ex hac familia est Dominus de Bassompiere, Franciæ Marescallus.

Batarnay, familia Comitum de Boucage & d'Anthon, quæ masculis deficientibus, per filias transiit ad familias de Ioyeuse, de la Chastre, & de la Valette.

Beau-

Beaufremont, familia Marchionum de Senecey.

La Baume, familia Comitum de Montrevel.

Beaumanoir, ex hac familia sunt Marchiones de Lavardin, Comites de Beaufort, &c. Item Barones de Tucé, & de Millesse.

Du Bec, ex hac familia est Marchio de la Bosse, &c.

Du Bellay, antiquitate & meritis nobilissima familia: è qua sunt Domini de Yvetot, & Barones de la Flote.

Bellegarde, ex hac familia est Marchio de Seure, &c. item Baro de Termes.

Bellengreville, ex hac familia sunt Do-
mini de Neufville, &c.

Bethune, ex hac familia est Dux de Sul-
, Marchio de Rosny, item Comes d'Or-
l, & Baro de Selles.

de Bigars, ex hac familia sunt Mar-
ones de Londe in Normannia.

Billy, ex hac familia sunt Domini de
nay.

ourbon, Borbonia familia, quæ nunc
, originem repetit à Roberto S. Lu-
ci filio quinto genito, Comite Cla-
ntano & Domino Borboniæ. huic
fit fil. Ludovicus primus Dux Bor-
; huic fil. Petrus; huic Ludov. II,
oannes I, huic Carolus I, Dux

Borboniæ & Arverniæ, huic Ioannes II. illi frater Petrus II. huic filia Susanna; quæ nupsit Carolo II cognato suo, & sine liberis discedens maritum instituit hæredem; qui per se erat Comes Monpenseriæ, & pronepos Ioannis I, Ducis Borboniæ: hoc, Carolo in expugnatione urbis Romæ sine hærede masculo occiso, Ducatus Borboniæ Coronæ Francicæ fuis reunitus. Ex eadem familia sunt Duces Vindocini, hoc ordine: Ludovicus I. Dux Borboniæ; hujus filius secundo genitus fuit Iacobus de Bourbon, Comes de la Marche & de Ponthieu; huic successit filius Ioannes Comes de la Marche & Vendosme; huic Ludovicus filius; huic filius Ioannes; huic filius Franciscus Comes Vindocinus & S. Pauli, huic filius Carolus primus Dux Vindocinus; huic filius Antonius; qui dusit in uxorem Reginam Navarræ; & genuit Henricum IV, Regem Franc. & Navarræ. Ex eadem & Principes Condæi, hoc ordine: Antonii, Regis Navarræ per uxorem, frater fuit Ludovicus de Bourbon Princeps Condæus; huic successit filius Henricus; huic itidem filius Henricus II, ab his quoque Comites Suessionenses derivantur. Ex eadem est familia de Monpentier, hoc ordine: Ioannes Vindocinus genuit Franciscum, de quo su-

pra,

pta, & Ludovicum Principem de la Roche-Surion; huic successit filius Ludovicus Dux Montpensier; huic filius Franciscus; huic filius Henricus; qui unicam filiam reliquit; qui nupsit Duci Aurelianensi, & unica relicta filia decessit.

Bourdeilles, ex hac familia est Vicecomes Bourdeilles, Marchio d'Archiac.

De Bretaigne, ex hac familia sunt Comites de Vertus; Barones d'Avaugour, & Vicecomites de Guignen.

Bruchanteau, ex hac familia sunt Marchiones de Nangis.

De Broon, ex hac familia sunt Domini de Fourneaux & d'Aligné; itemque Domini de Cosleville.

Brulart, ex hac familia fuit Dominus de Sillery, Cancellarius Franciæ, quæ originem repetit à Baronibus de Gez & Agnez.

Brullon, ex hac nobili in Britannia familia est hodie Baro de la Musse.

De Budos, ex hac familia est Marchio Portes.

Bacil, ex hac familia sunt Comites Cerrani, & Comites de Marans.

C.

Castelnau, ex hac familia sunt Marchiones de Sessac, &c. item Domini de Villiere; Barones de Ionville.

Chabanes, ex hac familia sunt Marchiones de Curton, & Comites *de Rochefort*, itemque Comites *de Saignes*, item Domini *du Verger*, & *de S. Colombe*.

Chabot, Chabotiorum familiam plurimum illustravit Philippus Chabotius Ammiralius Franciæ. ex illa sunt Marchiones *de Mirebeau*, & Marchiones *de Lugny*.

Chambes, ex hac familia sunt Comites *de Montforeau*.

Champaigne, ex hac familia sunt Comites *de la Suse*, Marchiones *de Villaines*.

Chastaigner, ex hac familia sunt Domini *de la Roche-pozay*, item Domini *de S. George, de Rexe, & de Touffen*.

Chastre, ex hac familia sunt Comites de Nançay & du Bouchage. Ex hac familia uxorem duxit Iacobus Thuanus; cujus primogenitus est Franciscus Augustus Thuanus, Baro *de Meslay*, itemque Baro de Maison-fort.

Choiseul, ex hac familia fuit Dominus *de Praslin*, Marescallus Franciæ.

Clermont d'Amboise, ex hac familia sunt Marchiones *de Renel*, & Domini *de S. George*, itemque Marchio de Galerande.

Clermont Tallard, ex hac familia sunt Domini *de Hanterive*: item *de Sugeres*, item-

itemq; Barones de *Dampierre en Aunis*.

Cleves, Cliveusis familia. Cum Regia Franciæ familia conjuncta fuit per Mariam filiam primogenitam Philippi Augusti R. Franc. Ex ea descendunt in Gallia Duces Nivernii; qui Ducatus per connubium Henricæ Clivensis, cum Frederico Gonzaga, ad aliam familiam transiit.

Cochefilet, ex hac familia est Comes de Vauvieux; Baro de Vaucelas.

Colligny, hanc familiam maxime illustrarunt Gaspar Dominus de Chastillon & d'Andelot, Franciæ Marescallus; & Gaspar II, illius filius, Ammiralius Franciæ. Ex hac familia hodieque sunt Co-mites de *Colligny*, Marchiones *d'Ande*-ot, Domini de *Chastillon*.

De Conflans, ex hac familia sunt Vice-omites *d'Auchy*.

Cossé, ex hac familia sunt Comites *de* -*issac*, hodie Duces, & Marchiones -*asrigny*.

Crequy, ex hac familia est Carolus -nceps de Poix, & Dux d'Esdiguieres, -, qui duxit unicam filiam Francisci de -ne Conestabilis Franciæ. Item Do-i de Canaples & Crequy.

-revant, ex hac familia sunt Mar-nes de Humieres; Vicecomites de -eil.

Crussol,

Cruſſol, ex hac familia ſunt Duces *d'Vzes*, Comites *de Cruſſol*, Baronis *de Levu & Florenſac*, &c. Marchiones *de S. Suplice*.

D.

Daillon. ex hac familia ſunt Comites *de Lude* & *de Pont Gibaud*. & Marchiones *d'Illiers*.

E.

Eſcars. ex hac familia ſunt Domini d'Eſcars.

Eſcoubleau. ex hac familia ſunt Marchiones *d'Alluye*, & Comitis *de la Chapelle*; *Bellovin*: Domini de Iouy, Magny, Launay, &c.

Eſpanay. ex hac familia ſunt Barones *de Mollay*, Domini *de Broen* & *de Beaumont*. Itemque Domini *de S. Luc*.

d'Eſtampes. ex hac familia eſt Dominus de Vallanzay.

Eſtouteville. ex hac familia per fœminam deſcendunt Comites *de Creance*, & Barones *de Mirepoix*, &c.

d'Eſtrees. familia nobilis: è qua eſt Marchio de Cœuvres, Franciæ Mareſcallus.

F.

Fayette. Ex hac famillia ſunt Domini de *Saint Romain*.

Fay. ex hac familia ſunt Barones *de Sonſac*: item Domini *de Gerlande*.

Foix,

Foix, Fuxensis familia nobilissima, maribus extinctis per connubia transiit ad Comites *de Gurson*, & Comites *de Candale & Benauges*. Itemque ad Monluciorum familiam.

G.

Gaillard. ex hac familia sunt Domini *Long jumeau*.

Gamaches. ex hac familia sunt Vicecomites *de Remond*, Domini *de Iussy*, *de Quinquempoix*.& *de Chasteaumeillan*.

Gillier. ex hac familia sunt Barones *de Puy-garreau*.

Glandeves. ex hac familia sunt Barones de Cuies.

Gondy. est familia ex Italia originem petens, nunc in Gallia illustris. Ex hac ...nt duces *de Raiz*, & de *Beaupreau*. ...m Comites de *Belle-Isle*, &c. item ...e Comites de *Ioigny*.

Gouffier. ex hac familia cum Momo...tiis per connubium juncta sunt Du... *de Rovanois* Comites de *Maulevrier*, ...chiones *de Bossy*. Marchiones *de Bo*..., Domini *de Essagny*.

...oulaine. ex hac familia sunt hodie ...tannia Armorica Marchiones de ...ine.

...ammont. ex hac familia est Comes ...chen & de Louigner.

De la Grange. ex hac familia est Dominus *de Montigny.*

Groignet. ex hac familia est Baro de la Rochemabille.

Guiselin, nobilissima familia in Britannia Armorica, ex hac hodieque sunt Domini de la Roberie.

De la Guiche. ex hac familia est Dominus de S. Geran, M.E.

H.

Hacqueville. ex hac familia sunt Domini de Osambray.

d'Halvin. Ex hac familia sunt Domini d'*Ovailly.* Item Domini de *Lully* & *de Fontaines.*

Harlay, ex hac familia sunt Domini *de Chanvallon* & *de Cesy.*

Harville, ex hac familia sunt Domini *de Pallaiseau.*

Hautemer, ex hac familia est Dominus de *Fervaques*, Comes *de Grancey*, &c.

Hay, ex hac familia sunt in Britannia Domini de Netumieres.

Hospital, ex hac familia sunt Marchiones *de Choisy*, Barones *de Montigny*: Marchiones *de Vitry.*

Huraut, ex hac familia sunt Comites de Chiverny, & Philippus Huraut, qui fuit Cancellarius Franciæ.

Ioyeuse,

I.

Ioyeuse, ex hac familia fuere duces de *Ioyeuse*: Comites *de Bouchage*, &c. Domini de *S.Didier*: Domini de *S. Sauveur*.

L.

Laval, ex hac familia sunt Marchiones *de Nesle*: item Barones *de Lezays* Marchiones *de Treves*: Domini *de la Faigne*: Dominus *de Boisdauphin*, Comes *de Bresteau*: Marchio *de Sable*, &c.

De Lauzieres, ex hac familia est Dominus *Themines*, Marescallus Franciæ.

Levu, ex hac familia sunt Duces de *Ventadour*: Comites de *Brion*: Comites *de Charlus*: Vicecomites de *Lugny*.

Longueval, familia Dominorum de [...]araucourt.

Lotharingica familia cum regia Francorum familia conjuncta fuit olim per Ma[...]m Blæsensem primogenitam Guidonis de Chastillon, Comitis Blæsensis & [Mar]garitæ Valesiæ sororis Philippi Valesii Francorum Regis. Ex ducum autem [Loth]aringiæ familia potentissimæ Lotharingorum familiæ in Francia descenderunt: I, Ducum Mercurianorum; quorum mascula prosapia defecit in Philippo [Emman]uele; cujus unica filia & hæres nupsit [Cæ]sari Vindocinio, &c. II, Duces [...] hoc ordine: Claudius minor natu

filius

filius Renati II, Ducis Lotharingiæ, pri-
mus Guisę Dux, huic successit filius Fran-
ciscus, qui in obsidione Aurelianensi
cæsus fuit; huic filius Carolus; huic fi-
lius Franciscus II. III, Duces Meduanæ,
hoc ordine: Carolus secundo genitus
Francisci I. Ducis Guisæ: cui successit
filius Henricus; qui occisus fuit in obsi-
dione Montalbanensi. IV, Duces Au-
malii, hoc ordine; Claudii I, Ducis Gui-
sæ: huic successit filius Carolus; cujus
filia Anna nupsit Henrico Sabaudo Ne-
morosii duci. V, Duces Ellebovii, hoc
ordine: Renatus septimus filius Claudii
Ducis Guisæ; huic successit fil. Carolus;
huic fil. Carolus secundus; qui duxit
uxorem Henriettam filiam naturalem
Henrici IV Galliarum Regis.

Luxemburgica familia toto orbe illu-
strissima; ex eadem hodie in Gallia ori-
ginem repetunt Duces Pinei & Pares
Franciæ.

De Lusignan, ex hac familia sunt Do-
mini de Lansac, & Marchiones de Balon.

M.

De la Magdeleine. ex hac familia est
Marchio Ragny.

Maillé. ex hac familia sunt Marchio-
nes de Brezé, & de Milly.

De la Marck, nobilissima familia Du-
cum Bullionii, & Dominorum Sedani,
&c.

&c. Sed quæ masculis extinctis per connubium Carlottæ de la Marck ducatum illum intulit in familiam Turrianorum. Ex hac familia sunt quoque Comites de Maulevrier, & Marchiones de Mauny sive Mosny.

Marzeliere. ex hac familia sunt hodie in Britannia Marchiones de la Marzeliere.

Marignon. ex hac familia est Comes de Thorigny.

S. Maure. ex hac familia sunt Domini de Nesle.

Mitte de Chevrieres, familia Marchionum S. Chaumont qui primi Barones provinciæ Lugdunensis.

De Monchy. ex hac familia sunt Domini de *Moncavrel.* itemque Domini de *Hocquincourt.*

Monluc, familia rebus gestis clara, sed dubito an ulli mares ex illa supersint.

Montmorencii, Montmorantiorum ...amilia antiquissima & nobilissima; quo...um progenitores primi Barones Fran...æ fuerunt dicti. Ex illa sunt: I. Duces ... Montmorancy, qui exordium du...runt ab Anna Monmorancio Comi... Stabuli Franciæ. II. Marchiones de ...ury. III. Comites de Lusse & Domi... le Bouteville.

De Mornay, agnomen nobilissimi

viri, Domini du Plessis, Marly, Baronis de la Forest sur Seure.

N.

Neufville. ex hac familia est Marchio de Villeroy.

Nompar de Caumont. ex hac familia sunt Marchiones de la Force. item Comites de Lozun.

Nogaretini. familia, quæ splendorem suum repetit (ut testatur Thuanus lib. LXXIV Histor.) à Guilielmo Nogaretio, qui Philippi Pulchri temporibus, pro libertate regni Galliæ, insigni facinore Bonifacium Octavum Pontificem Romanum, Franciæ Regnum Pontificiæ majestatis beneficiatium asserentem, Anagniæ ope Sarræ Columnæ oppressit, circa annum Dom. cIↄ ccc III. Ex hac est Dux Espernonius. Vide *Valeta.*

O.

d'Orleans. Aurelianensium Illustris in Gallia familia originem ducit à Ioanne filio naturali Ludovici Ducis Aurelianensis. Hoc Ioanne natus fuit Franciscus Comes Dunensis & Longavillanus: huic successit Franciscus fil. primus Dux Longævillæ: illi frater Ludovicus I Dux Longævillæ; qui duxit in uxorem Ioannam de

de Hoghbergh, filiam & hæredem Phi-
lippi Marchionis de Hoghbergh, Comi-
tis Novi Castelli in Helvetia, Domini
Rotelin, &c. è familia Badensi in Germa-
nia; & per illam plurima Dominia ac-
quisivit. Ex his natus Claudius Aurelia-
nensis, Dux Longævillæ, & Comes Du-
nensis & Novi-Castelli, &c. Et Ludovi-
cus II. Dux Longævillæ. Itemque Fran-
ciscus Marchio de Rotelin. Claudius cœ-
lebs obiit; & successit frater Ludovicus.
huic filius Franciscus; qui adolescens sine
liberis obiit anno 1551. huic cognatus è
Francisco Marchione Rotelin, Leonor
Aurelianensis, Dux Longævillæ & Estou-
teville, Marchio Rotelin, Comes Du-
nensis, Neufchastel, Tancarville & Mon-
gommery, &c. huic successit Henricus I
Aurelianensis, Dux Longævillæ; qui
obiit anno 1595. & successit filius Hen-
ricus II. qui anno 1617 duxit in uxo-
rem Ludovicam Borboniam primoge-
nitam Comitis Suessionensis. Ex eadem
familia descenderunt Comites S. Pauli,
Duces Fronsac, &c. quorum hæredes
masculi defecerunt in Helionoro Aure-
lianensi, Duce Fronsac, &c. qui anno
... periit in obsidione Montispessula-
... Ex eadem per lineam notham descen-
... Marchio Rotelin, Baro de Varan-
..., & Baro de Neaufle.

P.

Pardaillan, ex hac familia est Dominus Gondriny & Montespany.

Pilot, ex hac familia est Dominus de la Curee & de la Roche turpin.

Plessis-Richelieu. ex hac familia sunt Domini de Richelieu & du Chillou. Et Armandus Cardinalis de Richelieu.

Plessis. ex hac familia est Dominus de Liancourt, Marchio Monfort, &c.

Potiers ex Potieriorum familia est Comes de Tresmes.

Pontallier, familia Dominorum de Fatigan.

Pouffard. ex hac familia sunt Barones du Vigean, & Domini de Fors.

De Prie. Ex hac familia sunt Domini de Prie, Marchiones de Toucy, & Barones de Montpopon.

R.

De Rieux. ex hac familia sunt Marchiones de Acerac & Comites de Lat- [illegible] Domini de Sourdeac, & [illegible] Dixant.

[illegible] ex hac familia sunt Vi- [illegible] echouart.

[illegible] nobilissima familia è [illegible] de Marcillac, & Co- [illegible] oucaud e. Barones de Lan-

Langeac. 3. Domini de Chaumont. 4. Barones d'Arlet. 5. Barones de Montendre & Montguyon. 6. Domini de Salles.

Rohan. Rohana familia descendit ex Navarrea seu Labretana, hoc ordine: Ioanna Philippi III Reg. Navar. & Comitis Ebroicensis è Ioanna Francica filia ultima, nupsit Ioanni II Vicecomiti de Rohan. ex iis natus Carolus Dominus de Guemené, &c. huic successit filius Ludovicus I. huic Ludovicus II. huic Ludovicus III. & huic itidem IV, V, & VI. Ludovico autem huic VI plures liberi fuerunt: 1. Petrus de Rohan, Princeps de Guemené, Comes de Montauban, &c. qui filiam reliquit Annam: quæ nupsit cognato suo Ludovico de Rohan, Comiti de Rochefort. 2. Hercules de Rohan, Dux de Monbason, & Comes de Rochefort. cujus filius duxit in uxorem Annam, de qua diximus. Ex eadem familia est Dominus de Gie & du Verger in Andibus. Ex eadem descendunt duces de Rohan, hoc ordine: Petrus de Rohan, Dominus de Frontenay, ...imus natu filius Petri de Rohan Domini de Gie, &c. Duxit in uxorem An... Vicecomitissam de Rohan, filiam ...ogenitam Ioannis III Vicecomitis ...ohan. Ex his natus Renatus Vice... de Rohan, Princeps de Leon, & Come-

Comes de Porhoët. qui duxit in uxorem Isabellam d'Albret, filiam Ioannis d'Albret & Catharinæ Fuxensis Regis Navarræ. ex hoc connubio natus Renatus II Vicecomes de Rohan, &c. qui duxit in uxorem Catharinam de Partenay, Dominam de Soubise. ex his natus Henricus primus Dux de Rohan, Par Franciæ, Princeps Leon, Comes de Porhoët, (qui duxit in uxorem Margaritam Bethuniam, filiam majorem natu ducis Sully, &c.) & Benjamin de Rohan, Dominus Soubize.

Roncherolles. ex hac familia est Baro du Pont S. Pierre.

Rouville. ex hac familia sunt Dom. de Rouville & Chaurgny, Com. de Cuncham p.

S.

De Saulx nobilis familia; ex qua sunt Comites de Tavanes, & Barones d'Arc-sur Til.

Savoye. Sabaudica familia. Cum Regia Franciæ conjuncta fuit per Bonam tertiogenitam, filiam Petri I Ducis Borbonii. E quo matrimonio in Francia descendit Ducum Nemorosii familia, hoc ordine. Philippus tertiogenitus filius Philippi Ducis Sabaudiæ duxit in uxorem Carlottam Aurelianensem, filiam Ludo-

Ludovici Ducis Longevillani. quibus natus Iacobus Sabaudus Dux Nemorosii. qui duxit in uxorem Annam Atestinam, filiam Herculis II Ducis Ferrariæ. cui successit filius Henricus. qui duxit in uxorem Annam Lotharingam, filiam Caroli Ducis Aumalii. Ex eadem per lineam naturalem descendunt Comites de Villars & Tende.

Sepeaux. ex hac familia fuerunt Duces de Beaupreau, & Comites de Chemillé; quorum postremus Guido reliquit filiam Ioannam; quæ nupsit Henrico Gondio Duci de Raiz.

De Silly. ex hac familia sunt 1. Dux de la Roche-Guyon. 2. Comes de la Roche pot, Baro de Montmirail.

Souvré. ex hac familia sunt Marchio-es de Courtenvau.

T.

La Tour. antiquissima familia. ex : sunt hodie Dux Bouillioneus, Prin- s Sedani & Raucourt, Comes de otfort, Vicecomes Turenniæ, &c, Barones de Limueil.

e la Tour-Landry. familiæ nomen sunt Comites de Chasteau-roux, ubio iuncti cum familia de Ro-

rremine. quondam Barones de

Domini de la
la Hunaudaye· & postea Domini de la
Guerche en Rays, &c. & anno 1572
Barones rursus de Hunaudaye. sed li-
nea masculina horum Baronum defe-
cit anno 1609 in Renato Tournemi-
ne. Ex eadem familia sunt Barones de
Camillon.

Tournon. ex hac familia sunt Domi-
ni de Tournon, Comites de Rous-
sillon.

La Tremouille. Tremolliorum familia
conjuncta fuit connubio cum Borbonia
familia per Mariam Dominam de Sully
& Craon, quæ erat filia Ludovici de
Sully, filii Ioannes de Sully & Margaritæ
Borboniæ filiæ Ludovici primi Ducis
Borbonii. Maria autem illa nupsit Gui-
doni de la Tremouille: è quibus natus
Georgius: huic successit Ludovicus I:
huic Ludovicus II: qui duxit in uxorem
Gabrielidem Borboniam, filiam Ludo-
vici Comitis de Montpensier; è qua ipsi
natus filius Carolus; quo una cum patre
cæso in prælio Marignano, successit ne-
pos Franciscus; qui duxit in uxorem An-
nam de Laval; quibus successit filius
Ludovicus III, primus Dux de Thou-
ars; qui duxit in uxorem Ioannam Mo-
morantiam, filiam Annæ Comitis Sta-
buli Franciæ; huic successit filius Clau-
dius; qui duxit in uxorem Carlottam de
Nassau,

Nassau, Principis Arausionensis filiam; huic successit filius Henricus; qui duxit in uxorem Mariam Turriam, filiam Henrici Ducis Bullionii. Ex eadem familia sunt: 1. Marchio de Royan, Comes d'Olonne, &c. 2. Marchio de Nowmonstier, Vicecomes de Tours, &c.

Turpin. ex hac familia sunt Comites de Crisse & de Vihers, Barones de Montoiron & Mont reveau, Domini de la Grezille.

V.

La Valette. de qua familia diximus supra in *Nogaret.* ex hac familia est Dux d'Espernon, Par Franciæ. Comes de Candale & d'Estrac, Prince de Buch.

Valois. Valesia familia regia. Linea il-
us masculina defecit in Henrico tertio.
ed nomen refert filius naturalis Caroli
X Francorum Regis Carolus Valesius,
ux Encolismæ, Comes Arverniæ &
nthivii, &c. Qui duxit in uxorem
rlottam Momorantiam, & dotis
mine accepit Comitatum d'Alais in
guedocia. Ex illo connubio nati,
ricus Valesius, Comes de Laura-
s: Ludovicus Valesius, Comes
ais.

rinieres. ex hac familia sunt Domi-
Blaiñville.

viri, Domini du Plessis, Marly, Baronis de la Forest sur Seure.

N.

Neufville. ex hac familia est Marchio de Villeroy.

Nompar de Caumont. ex hac familia sunt Marchiones de la Force. item Comites de Lozun.

Nogaretius. familia, quæ splendorem suum repetit (ut testatur Thuanus lib. LXXIV Histor.) à Guilielmo Nogaretio, qui Philippi Pulchri temporibus, pro libertate regni Galliæ, insigni facinore Bonifacium Octavum Pontificem Romanum, Franciæ Regnum Pontificiæ majestatis beneficiatium asserentem, Anagniæ ope Sarræ Columnæ oppressit, circa annum Dom. cIɔ ccc III. Ex hac est Dux Espernonius. Vide *Valeta.*

O.

d'Orleans. Aurelianensium Illustris in Gallia familia originem ducit à Ioanne filio naturali Ludovici Ducis Aurelianensis. Hoc Ioanne natus fuit Franciscus Comes Dunensis & Longavillanus: huic successit Franciscus fil. primus Dux Longævillæ: illi frater Ludovicus I Dux Longævillæ; qui duxit in uxorem Ioannam de

de Hoghbergh, filiam & hæredem Philippi Marchionis de Hoghbergh, Comitis Novi Castelli in Helvetia, Domini Rotelin, &c. è familia Badensi in Germania; & per illam plurima Dominia acquisivit. Ex his natus Claudius Aurelianensis, Dux Longævillæ, & Comes Dunensis & Novi-Castelli, &c. Et Ludovicus II. Dux Longævillæ. Itemque Franciscus Marchio de Rotelin. Claudius cœlebs obiit; & successit frater Ludovicus. huic filius Franciscus; qui adolescens sine liberis obiit anno 1551. huic cognatus è Francisco Marchione Rotelin, Leonor Aurelianensis, Dux Longævillæ & Estouteville, Marchio Rotelin, Comes Dunensis, Neufchastel, Tancarville & Montgommery, &c. huic successit Henricus I Aurelianensis, Dux Longævillæ; qui obiit anno 1595. & successit filius Henricus II. qui anno 1617 duxit in uxorem Ludovicam Borboniam primogenitam Comitis Suessionensis. Ex eadem familia descenderunt Comites S. Pauli, Duces Fronsac, &c. quorum hæredes masculi defecerunt in Helionoro Aurelianensi, Duce Fronsac, &c. qui anno ... periit in obsidione Montispessulani ... ex eadem per lineam notham descen... Marchio Rotelin, Baro de Varan... &c, & Baro de Neaufle.

P.

Pardaillan. ex hac familia est Dominus Gondriny & Montespany.

Pelet. ex hac familia est Dominus de la Curee & de la Roche turpin.

Plessis-Richelieu. ex hac familia sunt Domini de Richelieu & du Chillou. Et Armandus Cardinalis de Richelieu.

Plessis. ex hac familia est Dominus de Liancourt, Marchio Monfort, &c.

Potier. ex Potieriorum familia est Comes de Tresmes.

Pontallier, familia Dominorum de Flaigay.

Pouffard. ex hac familia sunt Barones du Vigean, & Domini de Fors.

De Prie. Ex hac familia sunt Domini de Prie; Marchiones de Toucy, & Barones de Monspopon.

R.

De Rieux. ex hac familia sunt Marchiones de Acerac: & Comites de Largovet. Item Domini de Sourdeac, & Marchiones d'Oixant.

Rochechouart. ex hac familia sunt Vicecomites de Rochechouart.

Rochefoucaud, nobilissima familia. è qua sunt 1. Principes de Marcillac, & Comites de la Rochefoucaud. 2. Barones de Lan-

Langeac. 3. Domini de Chaumont. 4. Barones d'Arlet. 5. Barones de Montendre & Montguyon. 6. Domini de Salles.

Rohan. Rohana familia descendit ex Navarrea seu Labretana, hoc ordine: Ioanna Philippi III Reg. Navar. & Comitis Ebroicensis è Ioanna Francica filia ultima, nupsit Ioanni II Vicecomiti de Rohan. ex iis natus Carolus Dominus de Guemené, &c. huic successit filius Ludovicus I. huic Ludovicus II. huic Ludovicus III. & huic itidem IV, V, & VI. Ludovico autem huic VI plures liberi fuerunt: 1. Petrus de Rohan, Princeps de Guemené, Comes de Montauban, &c. qui filiam reliquit Annam: quæ nupsit cognato suo Ludovico de Rohan, Comiti de Rochefort. 2. Hercules de Rohan, Dux de Monbason, & Comes de Rochefort. cujus filius duxit in uxorem Annam, de qua diximus. Ex eadem familia est Dominos de Gie & du Verger in Andibus. Ex eadem descendunt duces de Rohan, hoc ordine: Petrus de Rohan, Dominus de Frontenays, minimus natu filius Petri de Rohan Domini de Gie, &c. Duxit in uxorem Annam Vicecomitissam de Rohan, filiam primogenitam Ioannis III Vicecomitis de Rohan. Ex his natus Renatus Vicecomes de Rohan, Princeps de Leon, &

 Comes

Comes de Porhoët. qui duxit in uxorem Isabellam d'Albret, filiam Ioannis d'Albret & Catharinæ Fuxensis Regis Navarræ. ex hoc connubio natus Renatus II Vicecomes de Rohan, &c. qui duxit in uxorem Catharinam de Partenay, Dominam de Soubise. ex his natus Henricus primus Dux de Rohan, Par Franciæ, Princeps Leon, Comes de Porhoët, (qui duxit in uxorem Margaritam Bethuniam, filiam majorem natu ducis Sully, &c.) & Benjamin de Rohan, Dominus Soubize.

Roncherolles. ex hac familia est Baro du Pont S. Pierre.

Rouville. ex hac familia sunt Dom. de Rouville & Chaurgny, Com. de Cinchamp.

S.

De Saulx. nobilis familia; ex qua sunt Comites de Tavanes, & Barones d'Arc sur Til.

Savoye. Sabaudica familia. Cum Regia Franciæ conjuncta fuit per Bonam tertiogenitam, filiam Petri I Ducis Borbonii. E quo matrimonio in Francia descendit Ducum Nemorosii familia, hoc ordine: Philippus tertiogenitus filius Philippi Ducis Sabaudiæ duxit in uxorem Carlottam Aurelianensem, filiam Ludo-

Ludovici Ducis Longevillani. quibus natus Iacobus Sabaudus Dux Nemorosii. qui duxit in uxorem Annam Atestinam, filiam Herculis II Ducis Ferrariæ. cui successit filius Henricus. qui duxit in uxorem Annam Lotharingam, filiam Caroli Ducis Aumalii. Ex eadem per lineam naturalem descendunt Comites de Villars & Tende.

Sepeaux. ex hac familia fuerunt Duces de Beaupreau, & Comites de Chemillé; quorum postremus Guido reliquit filiam Ioannam; quæ nupsit Henrico Gondio Duci de Raiz.

De Silly. ex hac familia sunt 1. Dux de la Roche-Guyon. 2. Comes de la Roche pot, Baro de Montmirail.

Souvré. ex hac familia sunt Marchiones de Courtenvau.

T.

La Tour. antiquissima familia. ex sunt hodie Dux Bouillioneus, Princeps Sedani & Raucourt, Comes de Montfort, Vicecomes Turenniæ, &c, Barones de Limueil.

De la Tour-Landry. familiæ nomen sunt Comites de Chasteau-roux, bio juncti cum familia de Ro-

...rnemine. quondam Barones de

 la

la Hunaudaye: & postea Domini de la Guerche en Rays, &c. & anno 1572 Barones rursus de Hunaudaye. sed linea masculina horum Baronum defecit anno 1609 in Renato Tournemine. Ex eadem familia sunt Barones de Camrillon.

Tournon. ex hac familia sunt Domini de Tournon, Comites de Roussilion.

La Tremouille. Tremolliorum familia conjuncta fuit connubio cum Borbonia familia per Mariam Dominam de Sully & Craon, quæ erat filia Ludovici de Sully, filii Ioannes de Sully & Margaritæ Borboniæ filiæ Ludovici primi Ducis Borbonii. Maria autem illa nupsit Guidoni de la Tremouille: è quibus natus Georgius: huic successit Ludovicus I: huic Ludovicus II: qui duxit in uxorem Gabrielidem Borboniam, filiam Ludovici Comitis de Montpensier; è qua ipsi natus filius Carolus; quo una cum patre cæso in prælio Marignano, successit nepos Franciscus; qui duxit in uxorem Annam de Laval; quibus successit filius Ludovicus III, primus Dux de Thouars; qui duxit in uxorem Ioannam Morantiam, filiam Annæ Comitis Stabuli Franciæ; huic successit filius Claudius, qui duxit in uxorem Carlottam de Nassau,

Nassau, Principis Arausionensis filiam; huic successit filius Henricus; qui duxit in uxorem Mariam Turriam, filiam Henrici Ducis Bullionii. Ex eadem familia sunt: 1. Marchio de Royan, Comes d'Olonne, &c. 2. Marchio de Nowmonstier, Vicecomes de Tours, &c.

Turpin. ex hac familia sunt Comites de Crisse & de Vihers, Barones de Montoiron & Mont reveau, Domini de la Grezille.

V.

La Valette. de qua familia diximus supra in *Nogaret.* ex hac familia est Dux d'Espernon, Par Franciæ. Comes de Candale & d'Estrac, Prince de Buch.

Valois. Valesia familia regia. Linea il-
us mascula defecit in Henrico tertio.
ed nomen refert filius naturalis Caroli
X Francorum Regis Carolus Valesius,
ux Encolismæ, Comes Arverniæ &
nthivii, &c. Qui duxit in uxorem
rlottam Momorantiam, & dotis
mine accepit Comitatum d'Alais in
guedocia. Ex illo connubio nati,
aricus Valesius, Comes de Laura-
is: Lodovicus Valesius, Comes
ais.

arinieres. ex hac familia sunt Domi-
Blainville.

Le Veneur, ex hac familia ſunt Comites de Fillieres.

Vienne. ex hac familia fuerunt Dominus de Ruffey; item Baro & poſtea Comes de Commarrein.

Vieupont. ex hac familia ſunt Barones de Vieupont, & Domini d'Auzonville.

Vignolles. ex hac familia ſunt Barones de Vignolles.

Vivonne. ex hac familia ſunt Barones de la Chaſtaigneraye.

De Volnire. ex hac familia ſunt Marchiones de Ruffec.

d'Vrfé. ex hac familia fuerunt Marchiones d'Vrfé, & Comites du Pont de Veſle. itemque Comes de Chaſteauneuf.

Des Vrſins. nobiliſſima familia ex Italia originem repetens. ex qua hodie in Francia Dominus de la Chapelle, Marchio de Treſnel.

Le Fauure, ex hac familia sunt Com[illegible]
tes de Fillieres.

Fiennes ex hac familia Sunt [illegible]
minus de Ruffey, [illegible]
Comes de Commartin.

Vieupont. ex hac familia sunt [illegible]
nes de Vieupont, & Domini d'[illegible]
ville.

Pignolis. ex hac familia sunt Barones
de Vigondes.

Fiennes ex hac familia sunt Barones
de la Chasingnerera.

De Fabum ex hac familia sunt Mar-
chiones de Ruffec.

d'Ursé ex hac familia fuerunt [illegible]
chiones d'Vrfé, & Comites du Pont
Vesle, itemque Comes de Chaste[illegible]
neuf.

Des Vrsins nobilissima familia [illegible]
Italia originem repetens, ex [illegible]
in Francia Dominus de la Chapelle [illegible]
chio de Treinel.

XVII.
DE PRÆSVLIBVS GALLIÆ.
Ex Iosephi Scaligeri Noticia Galliæ, & aliis.

SVb Parisiensi Parlamento sunt Diœceses XXX: & in his Archiepiscopatus V, Episcopatus XXV.

Metropoles sive Archiepiscopatus V.

I. Remensis. Dux & primus Par Franciæ. Secunda Belgica olim Durocortorum Remorum, Vulgo *Riems*.

II. Senonensis. Agendicum Senonum. quarta Lugdunensis. vulgo *Sens*.

III. Bituricensis. Primas Aquitaniæ. Avaricum Biturigum Cuborum. Prima Aquitania. *Bourges* vulgo. In decreto Gratiani vocatur Patriarcha. Et aliquando legimus hunc titulum ipsos Bituricenses præsules usurpare. Sed Foro-Iuliensis Episcopus ipse quoque vocatur Patriarcha, in vetustissimis annalibus Franciæ: *Paulinus Patriarcha Foro-Iuliensis obiit.*

IV. Turonensis. Tertia Lugdunensis, *Tours*. Cæsarodunum Turonum.

V. Lugdunensis. Lugdunum Segusianorum. Prima Lugdunensis. *Lion*. Hodie primatus Cleri Gallicani.

Episcopatus XXV.

Episcopatus VIII suffraganei Remensi Metropolitæ sive Archiepiscopo.

I. Landunensis, Dux & Par Franciæ. olim Laudunum Clavatum. vulgo *Laon.*

II. Catalaunensis Comes & Par Franciæ. vulgo *Chaalon.*

III. Suessonensis, olim Augusta Suessionum. vulgo *Soissons.*

IV. Morinensis. Teroana Morinorum. Retinet nomen, quamvis deleta à Carolo V Imper. Rom. Ejus Episcopalis sedes Bononiam translata, ubi est navale veteribus *Gessoriacus* dictum.

V. Ambianensis. Samarobrina Ambianorum. vulgo *Amiens.*

VI. Noviomagensis. Comes & Par Franciæ. *Noion.* Ptolomæo *Noviomagus Vadicassium.*

VII. Silvanectensis. Silvanectum; vulgo *Senlis.*

VIII. Belovacensis. Cæsaromagus Belovacorum. Comes & Par Franciæ. vulgo *Beauvais.*

Episcopatus VII sub Senonensi.

IX. Parisiensis. Lutetia Parisiorum. *Paris.* caput totius Regni Francorum.

X. Carnutensis. Autricum Carnutum; hodie *Chartres.*

XI. Aurelianensis. Genabum Aureliano-

lianorum. vulgo *Orleans*. Inepte vocant *Aurelium*. Temporibus Caii Cæsaris hæc urbs Carnutibus accensebatur, & Aiſtrico parebat.

XII. Nivernensis. Noviodunum Nivernensium. vulgo *Nevers*.

XIII. Autissiodorensis. Autissiodorum. vulgo *Ausserre*.

XIV. Tricassensis. Augustobona Tricassium. vulgo *Trois en Champagne*. vulgo Ecclesiastico *Tresses*, corrupte, ut Noviomus pro Noviomagus.

XV. Meldensis. Latinum Medorum. odie *Meaux*.

Episcopatus IV sub metropoli Burdelensi.

XVI. Pictaviensis. Augustoritum Pionum. vulgo *Poitiers*.

XVII. Maleacensis. Novus Episcous ex monasterio, detractus ex Pieiensi Diœcesi. vulgo *Maillezés*.

VIII. Luxonensis. *Lusson*. Novus copatus ex monasterio, detractus ex ceſi Pictaviensi.

IX. Enculismensis. Ausonio *Ecu*-; vulgo *Engoulesme*.

iscopatus II sub metropoli Turo-

Andegavensis. vulgo *Angers*, Inus Andicavorum.

. Cenomanensis. *Le Mans*. veteribus,

teribus, Vindicum Aurelıorum Cenomanorum.

Epiſcopatus II ſub Metropoli Biturıcenſi.

XXII. Claromontenſis. *Clermont.* Augusto-Nemetum Alvernorum. Sidomo ejus urbis Epiſcopo dicitur tantum Alvernum.

XXIII. Sancti Flori. *Sainct Fleur.* Novus Epiſcopatus delibatus ex Claromontenſi.

Epiſcopatus II ſub Metropoli Lugdunenſi.

XXIV. Lingonenſis. *Langres.* Dux & Par Franciæ. Andomatum Lingonum.

XXV. Matiſconenſis. *Maſcon.* Matiſco Eduorum.

Tribunal Tholoſanum ampliſſimum.

Inſtitutum à Rege Carolo VII. habet ſub ſe Diœceſes XXXI. In his Archiepiſcopatus III, Epiſcopatus XXVIII.

Metropoles ſive Archiepiſcopatus III.

I. Narbonenſis. *Narbonne.* Narbo Martius. Prima Narbonenſis, ſecunda Viennenſis.

II. Auſcenſis. *Auch.* Auguſta Auſcorum.

scorum. Novem populi. Civitas Novempopulonia. Inepte vulgo Ecclesiastico *Auxitanus Archiepiscopus*, pro *Ausciorum* aut *Auscorum*.

III. Tolosanus. *Tolose.* Nova metropolis, detracta metropoli Narbonensi. Novem populi, à quibus nominata est, sunt: Convenæ, Consaranni, Bigerrones, Lactoratenses, Vasates, Olorónenses, Lascarienses, Tarbelli, Atirenses; nam Lapurdenses comprehenduntur sub Tarbellis.

Episcopatus XXVIII.

Episcopatus IX sub Metropoli Narbonensi.

I. Nemausensis. Nemausus Volcarum Arecomicorum. *Nismes.*

II. Vcetiensis. *Vsets.* Vcetiensium civitas.

III. Lutevensis. Lutera. *Lodeue* ...go.

IV. Sancti Poncii Tomeriarum. ...*est Pont de Tomiers.*

... Aletensis. *Alet.* pro quo in de...o & decretalibus aliquando perpe...editum est Arelatensis.

... Magalonensis. *Monpelier.* ab In... Magalone, ubi prius fuit sedes Epi...is, In Volcis Arecomicis.

... Bitierensis. *Besiers.* Bitieræ, aut

Biteræ

Biterræ Septimanorum in Arecomicis.

VIII. Agathensis. *Agde.* ἀγαθὴ τύχη. à Massiliensibus Græcis condita in Volcis Arecomicis.

IX. Carcassonensis. *Carcassonne.* Carcasso Volcarum. Tectosagum.

Episcopatus VII sub Metropoli Bituricensi.

X. Mimatensis. *Mende.* Vicus Mimates Gabalorum vel Gabalitanorum. *Mende de Givauldan.* Nam syllabam *Ga* primam in vocibus, Galli mutant in *Gi.* Gabalitanum, *Givauldan.* Gabaluni, *Gi*bet. Garumna, *Gironde.*

XI. Castrensis. *Castres.* Novus Episcopatus ex Albiensi à Ioanne XXII P. R. anno ClↃ CCC XXIX constitutus.

XII. Albigensis. *Albi.* civitas Albigensium. Episcopatus (inquit Chenu) qui inter cæteros Galliæ est opulentus, ex Abbatia ordinis S. Augustini à Bonifacio VIII anno ClↃ CC XCVII in statum secularem fuit conversus.

XIII. Aniciensis. *le Pui en Velai.* civitas Velaunorum. hodie Podium Velaunorum vocant. Præclara urbs (inquit Chenu) à Gerbario jugo, quo Liger clarus amnis oritur, dissita leucis sex longioribus.

XIV. Rutenensis. *Rodes.* Segodunum Rutenorum.

XV. Va-

xv. Vabrensis. *Vabres.* Novus Episcopatus ex monasterio, abscissus à Rutenensi. Anno cIↃ ccc xx.

xvi. Cadurcensis. *Caors.* Divona Cadurcorum.

Episcopatus vii novi sub metropoli nova Tolosa ex monasteriis, detracti de diversis, partim singuli de singulis, partim singuli de pluribus.

xvii. Apamiensis. *Pamiers.* in Comitatu Fuxensi.

xviii. Mirapicensis. *Mirepoix.* à Ioanne xxii P. R. institutus, anno 1317.

xix. Sancti Papuli. *S. Papoul.* ab eodem, eodem anno institutus.

xx. Montalbanensis. *Montaulban* sive *S. Theodard de Montaulban.* ab eodem institutus, cum ante ad Cadurcensem pertineret.

xxi. Vaurensis. *la Vaur.* ad acutum amnem in districtu Lauracensi.

xxii. Rivensis. *Rious.* Rivi. Rivense Monasterium.

xxiii. Lombariensis. *Lomber.* Lombariense Monasterium. octo leucis distat à Tolosa, cis Garumnam.

Episcopatus iv sub Metropoli Auscorum.

xxiv. Convenensis. *S. Bertrand de Comenge.* Lugdunum Convenarum, olim

ab exercitu Gunthranni R. dirutum, & ex ejus ruinis S. Bertrandi Fanum in Valle Capraria constructum.

XXV. Consarannensis: *S. Legier de Conserans.* Civitas Consarannorum.

XXVI. Tarbensis. *Tarbe.* Tarba Bigerronum.

XXVII. Lactoratensis. *Laictoure* urbs est ad Ægircium flumen, vulgo *le Gers.*

Episcopatus unicus sub Metropoli Viennensi.

XXVIII. Vivariensis. Castrum Vivario Albensium, vel Elvensium. *Viviers.* Apud Cæsarem hactenus omnes interpretati sunt *Albigenses*; At Albigenses sunt in Aquitania ad flumen Tarnim; Albienses vel Elvienses ad Rhodanum.

Gratianopolitanum Tribunal.

A Carolo VII institutum, septennio postquam Tolosanum institutum. Vulgo Parlamentum Delphinatus. Habet diœceses VII. In his Archiepiscopatus II, Episcopatus V.

Metropoles seu Archiepiscopatus.

I. Viennensis. *Vienne.* Vienna Allobrogum. Prima Viennensis.

II. Ebro-

II. Ebrodunensis, *Ambrun.* Ebrodunum Alpium maritimarum. Quarta Viennensis. Ebrodunum Caturigum. Aliud est Ebrodunum in finibus Helvetiorum, vulgo *Iverdun.*

Episcopatus III sub Metropoli Viennensi.

I. Valentinus. *Valence.* Valentia Segalaunorum, non autem Cavarum, ut est apud Plinium.

II. Diensis. *Die.* Augusta Dia Vocontiorum, in vet. inscriptione. Hæ duæ diœceses ab uno Episcopo reguntur, & tamen separatæ sunt, neque altera alterius jura usurpat.

III. Gratianopolitanus. *Grainople.* à Gratiano Imp. ita dicta, cum ante *Cularo* vocaretur, ut in duabus egregiis inscriptionibus legimus. Gratianopolis igitur est sedes amplissimi Senatus Delphinatensis ad flumen Isaram sita; cujus fluminis non semel meminit Plancus ad Ciceronem. Territorium illius urbis, vel potius ager suburbicarius, vocatur *Graisivaudan* à vulgo Delphinatium, voce corrupta ex Gratianopolitano.

Episcopatus unus sub Metropoli Arelatensi.

IV. Tricastinensis. *Sainct Antoni de Tricastin.* Augusta Tricastinorum. Aliam

 civi-

civitatem ponit Ptolomæus, *Iuliomagum Tricaftinorum*.

Epifcopatus unus fub Metropoli Aquenfi.

v. Vapincenfis, *Gap*. Vapingum. Territorium dicitur *Gapenzois*.

Tribunal Burdigalenfe.

Inftitutum primo à Carolo VII, annis IV poft Tolofanum. Quum autem per populares factionis Anglicæ rebellaffent Burdigalenfes, armis iterum à Carolo Burdigala recepta, mutilati funt privilegiis fuis & Tribunali; & à decuria Senatus Parifienfis tandiu recti funt, donec Ludovicus XI iterum Tribunal reftituit. Hinc factum, ut Senatus Burdigalenfis, qui antea tempore Gratianopolitanum antecedebat, nunc pofterior fit. Eft quartus in ordine fupremorum Senatuum Galliæ. Habetque fub fe Archiepifcopatum I, Epifcopatus XI.

Metropolis vel Archiepifcopatus.

Burdigalenfis. *Bourdeaux*. Burdigala Biturigum Vivifcorum. Secunda Aquitania.

Epifcopatus IV fub Metropoli Aufcorum.

I. Bajonenfis. *Bajonne*. Bajona Lapurden-

Tribunal Burdigalensi.

nec Ludovicus XI iterum Tribu…
ſtitut. Hinc factum, ut Senatus …
galenſis, qui antea tempore …
politanum antecedebat, nunc …
ſit. Eſt quartus in ordine …
Senatuum Galliæ. Habetque …
chiepiſcopatum 1, Epiſcopatus …

Metropolis vel Archiepiſcopatus

Burdigalenſis. *Bourdeaux.* …
gala Bourgum Viviſcorum. …

Epiſcopatus IV ſub Metropoli Auſcorum.

I. Bajonenſis. *Bayonne* …

pardenſium in Tarbellis. nam totus ille tractus Syrtium, quas *Landas* vocant, dicitur *Lapurdum* Sidonio; hodie *Labord.* in finibus Regni Franciæ verſus Hiſpaniam.

II. Aquenſis. *Aqs.* Aquæ Tarbellicæ, Aquæ Tarbellorum.

III. Vaſatenſis. *Baſats.* Coſſio Vaſatum.

IV. Adurenſis. *Aire.* Atyrenſium civitas; vel Aturenſium. à flumine Atyro vel Aturo.

Epiſcopatus VII ſub Metropoli Burdigalenſi.

V. Xantonenſis. *Saintogne.* Mediolanum Xantonum vel Santonum. urbs hodie *Saintes.*

VI. Petrocorienſis. *Perigeux.* Veſuna Petrocoriorum. Etiam hodie Vetus oppidum illius civitatis vocatur Veſuna, & turris vetuſtiſſimæ ſtructuræ.

VII. Sarlatenſis. *Sarlat.* Novus Epiſcopatus, detractus Petrocorienſi. nam Ioannes XXII P. R. Abbatiam Ordinis S. Benedicti in urbe Sarlatenſi ſitam in Epiſcopatum erexit anno 1317, ut in provincia Petrocorienſi duæ eſſent diœceſes fluminibus diſtinctæ, & ſic quod ultra flumina *de la Vezere* & *Dordoigne*, ab *Arche* uſque ad *Fleix* ſitum eſt, eſſet

 novæ

novæ diœcesis Sarlatensis, ... trocoriensis.

VIII. Aginnensis. Agen. Aginnum Nitiobrigum. In Plinio enim legendum Nitiobriges Tarnæ amne discreti à Tolosanis. Ad Garumnam fluvium.

IX. Condomensis. Condom. Novus Episcopatus in pago Aginnensi ultra Garumnam, ex Monasterio, delibatus ex Aginnensi.

X. Lemovicensis. Limoges. Ratiastum Lemovicum.

XI. Tutelensis. Tulle. novus Episcopatus ex monasterio, deminutus de Lemovicensi. Tulle civitas sita est in ... le satis frugifera, & duobus fluviis cincta, quibus nomen Curreria & ... lana, antequam hæc in illam se ... dat infra ejusdem urbis muros. Episcopatus hic constitutus à Ioanne XXII anno CIↃ CCC XVIII, pro dividendo parochias quæ in Episcopatu Lemovicensi jure antiquo ab ... pendebant.

Tribunal Aquense.

Institutum à Ludovico XII. Sub se ... sunt diœceses XIII. In his Archiepiscopatus II; Episcopatus XI.

Metropoles sive Archiepiscopatus II.

I. Aquensis. *Aix.* Aquæ Sextiæ Salyorum. Secunda Narbonensis. Tertia Viennensis. Sedes Parlamenti.

II. Arelatensis. *Arles.* Arelate Salyorum. Arelate Sextanorum. Nova Metropolis, (inquit Scaliger;) neque mihi constat quando instituta; nam antetrecentos annos erat sub Viennensi Archiepiscopatu. Sed alii notant, controversiam de primatu inter Arelatensem & Viennensem Archiepiscopos in Concilio Taurinensi compositam; quod ad annum 445 & 450 referunt.

Episcopatus XI.

Episcopatus quinque sub Metropoli Ebrodunensi.

I. Diniensis. *Dine.* Dinia Sentiorum, aut Ebroduntiorum.

II. Grassensis. *Grasse.* distat tribus leucis ab Antipoli, unde sedes Grassam translata est ob maris viciniam & quotidianas piratarum incursiones.

III. Glandatensis *Glandere.* Glannate.

IV. Sanitiensis: *Senas.* Sanitium Vesdantiorum in Alpibus maritimis.

v. Ventienſis: *Sainct Paul de Ven-*
ces. Ventium Neruſiorum in Alpibus
maritimis.

NOTA. Epiſcopatus Graſſenſis &
Ventienſis uniti fuerant bulla, XII Febr.
CIƆ IƆ XCII, in gratiam G. le Blanc Epi-
ſcopi; verum Stephano Boucicaut poſtea
intercedente, unionem irritam & con-
tra Regni privilegia ſanxit Conſilium
Regium Senatus conſulto, XXI Nov.
CIƆ IƆCI.

Epiſcopatus IV ſub Metropoli Aquenſi.

VI. Aptenſis. *Apt.* Apta Iulia Vul-
gientium. in Gallia Narbonenſi.

VII. Reienſis. *Ries.* male apud Si-
donium & alios Regienſis. Civitas
Reienſium.

VIII. Foroiulienſis. *Freiuls.* Forum
Iulium, Octavanorum colonia, Pacen-
ſis, Claſſica. Epiſcopus (inquit Cheno)
eſt Dominus temporalis, & profano
Dominii iure præeſt Civitati, & in urbe
omnem habet juriſdictionem, exemta
truncatione capitis & mutilatione mem-
brorum.

IX. Ciſteronenſis. *Ciſteron.* Ciſtero.
Segeſtoriorum civitas. Sita eſt urbs ad
Druentiam rapidiſſimum flumen, in
Provincia.

Epiſcopatus duo ſub nova Metropo-
li Arelatenſi.

X. Maſſi-

v. Venciensis: Sanct Paul de V... ces. Ventium Nerusiorum in Alpibus maritimis.

Nota. Episcopatus Grassensis ... Venciensis uniri fuerant bullis, ... clↄ Iↄ xcii, in gratiam G. le Blanc ... scopi; verum Stephano Boucraut ... intercedente, unionem irritam & ... tra Regni privilegia Curia Consilio ... Regium Senatus consulto, xxi Nov. clↄ Iↄcr.

Episcopatus iv sub Metropoli Aquensi.

vi. Aptensis. Apt. Apta Iulia Vulgientium in Gallia Narbonensi.

vii. Reiensis. Ries. male apud ... dorum & alios Regiensis. Civitas Reiensium.

viii. Foroiuliensis. Freius. Forum Iulium, Octavanorum colonia. ... sis, Classica. Episcopus (inquit ...) est Dominus temporalis, & ... Dominii jurepræest Civitati, ... omnem habet jurisdictionem, ... truncatione capitis & mutilatione membrorum.

ix. Cisteronensis. Cisteron. Cisteron Segesteriorum civitas. Sita est urbs ad Druentiam rapidissimum flumen, ... Provincia.

Episcopatus duo sub nova Metropoli Arelatensi.

x. Massi...

x. Massiliensis. *Marseille.* urbs Græcorum Phocæensium.

xi. Telonensis, *Tolon.* Telonum.

Tribunal Divionense.

Institutum à Ludovico XII. Sub eo duo sunt Episcopatus. *Diviocastrum* vocatur in martyrologiis vetustissimis.

Episcopatus II sub Metropoli Lugdunensi.

I. Augustodunensis. *Austun.* Augustodunum Eduorum.

II. Cabillonensis, *Challon sur Saone.* ita scribi debet Gallice, non *Chaallon.* nam hoc est Catalaunum Caballinum, vel Caballionum Eduorum.

Tribunal Rotomagense.

Institutum à Ludovico XII. sub quo diœceses VII. quarum Archiepiscopatus 1, Espicopatus VI.

Metropolis seu Archiepiscopatus.

Rotomagensis. *Rouen.* Rotomagus Venellocassium. Secunda Lugdunensis. Sedes amplissimi Senatus Normanniæ.

Episcopatus VI *sub Metropoli Rotomagensi.*

I. Abrincantensis. *Avrenches* vulgo. Ingena Abrincantorum.

II. Ebroicensis. vulgo *Evreux*. Mediolanum Aulercorum Eburovicum.

III. Bajocensis. *Bayeux*. vulgo Bajocasses veteribus.

IV. Sajensis. vulgo *Sau*. Sajorum civitas. Incolæ (inquit Cheau) à Cæsare populi Sesuvii appellantur.

V. Constantiensis : *Coutances*. Constantia. Constantia Castra, à Constantino Cæsare dicta, ut Papyrius Masso-nus existimat.

VI. Lexoviensis. vulgo *Lisieux*. Vrbs cujus cives à Cæsare Lexovii appellantur.

Tribunal Redonense in Britonibus Aremoricis.

Institutum ab Henrico II. Sub eo sunt Diœceses IX, omnes Episcopatus sub Metropoli Turonensi.

I. Briocensis. vulgo *Sainct Brieu*. Briocensis civitas, seu Briocopolis, à S. Brioco. inter duo flumina quæ Britones vulgo vocant *le Trieu* & *l'Argennon*. Ptolomæo Tritius & Argennus.

II. Ma-

Episcopatus VI sub Metropoli Rotomagensi.

I. Abrincatensis. Avranches vulgo. Ingena Abrincatorum.

II. *Ebroicensis.* vulgo *Evreux.* Mediolanum Aulercorum Eburovicum.

III. *Bajocensis.* *Bayeux* vulgo Bajocasses veteribus.

IV. *Sajensis.* vulgo *Sez.* Sajorum civitas. Incolæ (inquit Chenu) à Cæsare populi Sesuvii appellantur.

V. *Constantiensis* : *Contances.* Constantia. Constantia Castra, à Constantino Cæsare dicta, ut Papyrius Massonus existimat.

VI. Lexoviensis. vulgo *Lisieux*, cujus cives à Cæsare Lexovii appellantur.

Tribunal Redonense in Britannibus Aremoricis.

Institutum ab Henrico II. Sub eo Diœceses IX, omnes Episcopatus in Metropoli Turonensi.

I. *Briocensis.* vulgo *Sainct Brieu*, Briocensis civitas, seu Briocopolis, S. Brioco. inter duo flumina quæ Britones vulgo vocant *le Trieu & Gouet* [...] *gennon.* Ptolomæo Triiius & Argen[...]

II. Ma[...]

II. Machloviensis, vulgo *Sainct Malo.* Vrbs fere Oceano cincta est.

III. Leonensis. vulgo *Sainct Paul de Leon.* Leonium oppidum Ossimiorum. Ecclesia dedicata S. Paulo.

IV. Nannetensis. vulgo *Nantes.* Condivienum Nannetum. Nannetes Britanniæ Armoricæ populi. Cæsari & aliis veteribus noti.

V. Venerensis. vulgo *Vannes.* Veneti satis noti commentariis C. Cæsaris.

VI. Tricoriensis. vulgo *Triguier. Landriguier.* Trecora (inquit Chenu) oppidum in minori Britannia, circa annum I)C sedes Episcopalis erat in civitate Lesobiensi ad mare, qua circa annum I)CC à Danis & Saxonibus solo æquata, translata sedes ad peninsulam *Trecor* dictam.

VII. Curosopitensis. vulgo *Cornevaille.* Corisopitum oppidum Curiosolitarum, uti à Cæsare appellantur.

VIII. Dolensis. vulgo *Dol.* Hic Episcopus habet Ius Pallii; & ideo locum habet inter Archiepiscopos. Dolensis urbs (inquit Chenu) paludibus circumdata, & fere in ultima Britanniæ parte sita. Episcopus Comitis titulo honoratur, ac per multos annos se pro Archiepiscopo gessit, hodieque in Comi-

tiis

Tribunal Mediomatricis urbis.

Habet Diœceses III, omnes sub Metropoli Treverensi.

I. Metensis. vulgo *Metz*, Divioduruum Mediomatricum. olim sedes regni Lotharingiæ.

II. Tullensis, vulgo *Toul*. Tullum Leucorum. Episcopus, qui hodie præest, Comes Tullensis & S. R. imperii Princeps appellatur à Chenu.

III. Virdunensis. vulgo *Verdun*. Verodunum. urbs Belgicæ primæ peramœno ad Mosam situ. Comitatus titulo, qui penes Episcopum loci, clara. Igitur hodie (*Scaliger*) sub ditione Christianissimi Francorum Regis sunt Diœceses cavII in quibus cII Episcopatus, XIV Archiepiscopatus.

Qui aliam Archiepiscopatuum & Episcopatuum Galliæ enumerationem desiderat, adeat Miræi Notitiam Episcopatuum & Ioannis Chenu Archiepiscoporum & Episcoporum Chronologicam Historiam; qui superioribus addit;

I. Bellicensem Episcopum. vulgo *de Bellay*. qui in ducatu Sabaudiæ erat, & suffraganeus Episcopi Bisuntini in Burgundia; sed ab anno 1601 juris Franci factus est, Brescia per permutationem à Sabaudo accepta.

II. Bethle-

11. Bethleemitanum. vulgo *de Bethleem.* in Nivernensi ducatu (cui perpetuo unita est Ecclesia S. Mariæ Bethleemitanæ in suburbiis oppidi Clameciensis, immediate subjecta Sedi Romanæ) fundatum à Guidone Comite Nivernensis, anno cIↄ cc xxiii.

De perceptione fructuum Sede vacante, quam vocant Regaliam.

Duarenus lib. iii, *de Sacris Ecclesiæ ministeriis & Beneficiis.* Princeps, quandiu vacat Episcopalis sedes, prædiorum omnium administrationem suscipit, ipsisque arbitrio suo utitur ac fruitur: idque existimant nonnulli ex clientelarum, seu, ut nunc loquimur, feudorum lege ortum esse. quod à vero non abhorret. Vt autem vacare desinat Episcopalis sedes, hæc requiruntur. 1. Novum Antistitem rite ac legitime creatum lectumve esse. 2. Vt Regis clientem jure jurando in ipsius verba adactum esse, & literas regias, jurisjurandi hujus solemnis nomine, apud præfecturam ratiociniorum receptas perscriptasque esse. 3. Aliis quoque literis opus est, quibus præfecti ratiociniorum, regio fundorum Episcopalium dispensatori

pensatori mandent, ut novum Antistitem iis frui sinat.

In hasce porro Ecclesias hoc jus Regaliorum Rex sibi vindicat:

In tota provincia Senonensi, excepta Diœcesi Antissiodorensi; in qua Decanus & Capitulum dicuntur permutationem fecisse cum Rege.

In tota provincia Rhemensi, excepta Lemovicensi, Cadurcensi, Rhutenensi, Albiensi, Mimatensi.

In provincia Turonensi, excepta Macloviensi, Venetensi, Trecorensi, Cosisopitensi, Briocensi, Rhedonensi, Dolensi.

In Archiepiscopatu Burdigalensi solum; non etiam in cæteris ejusdem provinciæ.

In tota Normannia.

In provincia Auxitana & Arelatensi, & per consequens in tota Lingua Occitana Rex nihil habet.

Ecclesiæ ergo cadentes in Regaliam sunt hæ:

Senonensis,	Parisiensis,
Carnotensis,	Aurelianensis,
Eduensis,	Trecensis,
Rhemensis,	Morinensis,
Catalaunensis,	Tornacensis,
Suessionensis,	Belluacensis,
Laudunensis,	Ambianensis,
Noviomensis,	Silvanectensis,

Bituri-

Bituricensis,	Claromontensis,
Turonensis,	Cenomanensis,
Alethensis,	Cabilonensis,
Rotomagensis,	Abricensis,
Constantiensis,	Lexoviensis,
Bajocensis,	Sagiensis,
Ebroicensis.	*Hæc è Pascasio.*

Porro, uti ex eodem Pascasio observandum, Regaliarum emolumentum hodie percipitur à Clericis Sanctæ Capellæ, (ut vocant,) quam S. Ludovicus raro opere struxit, & sequentes reges plurimis honoribus & muneribus cumularunt.

Boterus lib. xv. Nulli rerum Gallicarum forensiumque vel mediocriter perito dubium est, ratione directi Dominii, patronatus feudalisque clientelæ jus antiquum esse Regibus, quod Regaliam vocant veteres, ab etymo rem ipsam tignantes. Illud est, ut quandiu viduæ Ecclesiæ orbitatem Pastorum lugent, Rex vice custodiæ & depositi, caduca beneficia conferat. Nec id commenticio aut nupero usu, cum in Lugdunensi Concilio jus istud à Gregorio x sancitum sit. At cum vetustati fides abrogari non posset, ad Diœceses quæ sunt citra Ligerim, nonnulli coercitam Regaliam esse voluerunt; & ad novissima hæc tempora dubitatio illa animos occupavit, quæ tamen plurimis arrestis sublata est. Sed dubitandi

bitandi causa recens extitit, num ad Seguisianos novissime regno additos jus istud porrigatur. Beleisleus Episcopatus cum vacaret, Rex jure Regaliæ, possesso-ris obitu caducum Decanatum contulit; Pontifex itidem; Sodalitium vero flaminum sortitionibus atque urna electionis de suo gremio unum assumsit. Inter Triumviros lis ardua. electus, pontificiusq; contendebant, Regaliam regni veteribus terminis circumscriptam, ad Seguisianos non proferri. qui nuper accessissent cum priscis suis legibus immunitatibusque. Contra candidatus regius, partem illam Allobrogum regno ita coaluisse, ut diversa & discriminata ab eo censeri non debeat: appendices induere naturam rei cui adjunguntur, &c. Post aruam eluctationem fori, dicentibus Do-o, Manguineo & Monterolio, etiam l Seguisianos, olim Allobrogicæ ditio-, jus Regaliæ porrigi, decretum fuit.

XVIII.
E REDITIBUS ECclesiasticis.

Huanus lib. XXVIII. Histor. Comitiis ad Germani fanum, anno CIↃ IↃ LXI. Multa & sacro Ordini detrimentosa proposita. sacerdotiis: Si IↃ numarias libras

 æqua-

æquarint, quarta pars; ſi cIↄ, tertia; ſi XII cIↄ librarum exceſſerint, dimidia pars decidatur, & ærario applicetur: qui XII cIↄ librarum annuos reditus percipiunt, his III cIↄ relinquantur, cætera Regi attribuantur. Cartuſianis item, Cœleſtinis, Mathurinis, Minimis ac Monialibus omnes reditus, qui ipſorum alimenti modum ſuperent, adimantur: item res ſoli omnes, exceptis præcipuis caſtellis ac ædibus, in quibus Epiſcopi & Canonicorum Collegia domicilia habeant, venundentur. Ex quibus rationes diligenter inita conſtabat, CXX librarum myriades confici poſſe; quarum tertia parte ſacerdotibus relicta & fœnori collocata, tantum emolumenti dominis, quantum ex fundis ſuis rediret; reliquæ ſummæ ad æs regni diſſolvendum impenderentur; ſicque aucto regio ærario tandem populus tributis, quibus ultra modum gravatur, in poſterum levaretur.

Bodinus. Caroli IX Regis juſſu cum cenſus ageretur bonorum Eccleſiaſticorum, in hoc imperio duodecim milliones annui reditus in cenſum relatos video, extra pecuniam & gratuitas oblationes. Id tamen parce ac tenuiter, ne ex vero cenſu invidia aut periculum Ordini Pontificio crearetur. Allemannus enim rationum publicarum Prætor, mihi curio-

curiosius omnia conquerenti narrabat, duos fere trientes agri Gallici ad sacrum Ordinem possessione vel dominio pertinere. Incredibile id quidē mihi visum est; tametsi non ignoro, quatuor esse supra centum Episcopos, duodecim Archiepiscopos, quingentos & quadraginta octo Abbates, Curionum viginti septem millia & quadringentos, si modo singulis urbibus & pagis singuli Curiones tribuantur; extra minores Archimandritas & cœnobia tenuium Monachorum vicatim mendicantium. Ac multo majores apud nos Ecclesiæ opes fuissent, nisi Ioannes XXII P. R. Nicolai Pontificis decretum antiquasset; quo licebat mendicantium Ordinibus prædia possidere, quæ usu & fructu ad se pertinerent, nexu vero & mancipio ad Pontificem maximum.

Vt autem, quantus sit numerus Ecclesiasticorum in Gallia; aliquatenus æstimari possit, notandum ex Ioanne Chenu, in sola Diœcesi Bituricensi esse

Abbatias Ordinis S. Benedicti 15.
Abbat. Ordinis Cisterciensis 14.
Abbat. Ord. S. Augustini 5.
Prioratus Ord. Grandimontani 5.
Conventus Eremitarum 5.
Prædicatorum 1.
Carmelitarum 3.
S. Francisci 8.

Capucinorum 4.

Minimorum 3.

Archidiaconatus ad Collationem ipsius Archiepiscopi 9.

Archipresbyteratus 20.

Parochias & Prioratus urbis Bituricensis 20.

Archipresbyteratus ad collat. aliorum 53.

Prioratus 1013.

Boterens lib. XV. Histor. *ad annum* CIↃ IↃC VIII. Iam à biennio Rex Christianissimus edictum indulserat Clero Gallicano, ut intra quinquennium census & fundos Ecclesiæ, ob pensitationes regiarum indictionum à quadragesimo quarto anno distractos, ab emptoribus possessoribusque, redhibito pretio, impensisque in rem necessario & utiliter versis persolutis, reciperent. Probavit magnum Consilium sanctionem, cautione adhibita, ne Ecclesiastici obtentu gratiæ edictalis, clam & semotis arbitris, apophoreta, &, ut Latio verbo nostratem sermonem adæquem, propinationes accipiant, edicti violatoribus inflicta mulcta quadrupli.

Quibus oneribus Ecclesiasticus ordo prematur, in superioribus abunde diximus, cum de Regio ærario ageretur.

XIX.

Opp[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

Archidiaconi [illegible]

Archiepiscopi [illegible]

Archipresbyteri [illegible]

Parochiæ & Priores [illegible]

[illegible]

Archipresbyteri [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Galliæ, [illegible] ob [illegible] quadr[illegible] [illegible] magnum [illegible] ac Ecclesiastici [illegible] & Latio [illegible] [illegible] quadrupli.

Quibus oneribus Ecclesiastici [illegible] in superioribus [illegible] cum de Regio [illegible].

XIX.

SERIES ET CHRONOLOGIA brevis Regum Galliæ.

Dividitur Ordo Regum Galliæ secundum tres familias. Quarum prima est *Merovingorum*, incipiens à Pharamundo vel (ut alii volunt) Waramundo, anno Christi 419. Secunda est *Carolinorum*, à Pipino Rege patre Caroli Magni, anno Christi 751. Tertia est *Capetorum*, ab Hugone Capeto, filio Hugonis Magni, Comitis Parisiensis, Ducis & Conestabilis Franciæ, anno Christi 988.

Prima Classis Regum Galliæ.

I. Anno Christi 419 Pharamundus, Honorio & Theodosio II imperantibus, regnat annos 11. fuit filius Marcomiri Ducis. Ioannes Tilius scribit, illum regnasse annos xx.

II. Anno Christi 430 Clodius sive Clogio, cognomine Crinitus, & Comatus, regnat annos xviii. Hic est Germanorum *Luitbeg* sive *Luitbeg*. (quasi dicas *populi vae*.) qui Francos ex antiqua Francia, quæ & Franconia trans Rhenum, in Gallias duxit.

III. Anno Christi 448 Meroveus, alias Merovingus. (à quo dicta est fa-

mila Merovaegorum, Ioannes Ti
scribit, proprie dictum fuisse Merovei
regnavit ann. x. Hic vicit Attilam
gem Hunnorum in Campis Catalau
cis, in Campania, ut vult Ioannes Ti
& non in Languedocia, ut alii me
riæ tradiderunt.

iv. Anno Christi 458 Childericus
filius Merovei. Hic duxit in uxorem Ba
nam conjugem Regis Thuringiæ; e qua
sustulit unum filium & duas filias. Re
gnavit annos xxiv, aut xxvi.

v. Anno Christi 484 Clodovæus ma
gnus, f. Childerici; primus Rex Chr
stianus. Hic duxit in uxorem Clotild
filiam Chilperi sororem Gundebaldi Re
gis Burgundionum. E qua sustulit qua
tuor filios. Quorum primogenitus
fans obiit; Childebertus fuit Rex Paris
rum; Clodomirus Rex Aurelianen
Clotharius Suessionensium. Cl
regnavit annos xxx. Sustulerat
concubina filium Theodoricum
Rex Austrasiæ; cujus Metropolis
Metz: & regnavit annos xxiii. Huic
cessit fil. Teodebertus, annis xiv. Huic
Theobaldus, an. vii: & obiit sine hæred
vi. Anno Christi 514 Childebertus
Clodovæi f. Regnavit annos xlvi, se
cundum Tilium; & nullos masculos hæ
redes reliquit.

vii. An

vii. Anno Christi 560 Clotharius I, Clodovæi f. primo Rex Suessionensium: dein totius Franciæ. Hic secundum Tilium regnavit annos l. Et è pluribus uxoribus & concubinis plures liberos suscepit: quorum quatuor mares ipsi superstites fuerunt, & regnum inter se diviserunt. Charibertus fuit Rex Parisiorum: Guntrannus Aurelianensium: Sigisbertus Austrasiæ: Chilpericus Suessionensium.

viii. Anno Christi 565 Charibertus, aliis Aribertus, Rex Parisiorum; regnavit annis ix, & nullos liberos mares reliquit.

Guntrannus Rex Aurelianensium, itidem sine hæredibus obiit, postquam regnasset annos 33: anno Christi 593. Sigisbertus Rex Austrasię, itidem obiit, postquam regnasset annos xiv, relicto filio Childeberto.

ix. Anno Christi 574 Chilpericus I, f. itidem Clotharii I, Rex Suessionensium; qui plures quidem filios sustulit, sed unus tantum illi fuit superstes Clotharius.

Childebertus II, Rex Austrasiæ ex hæreditate paterna, quippe filius Sigisberti, &, testamento Avunculi Guntranni, Aurelianensium: obiit postquam regnasset annos xvii. Et successit filius Theodebertus II; qui regnavit annos xvii. Huic

 succes-

successit frater Theodebertus, primo Rex Aurelianensium; & regnavit ann. [illegible]

x. Anno Christi 588 Clotharius II, Grandis dictus, rursus totius Franciæ Rex: & regnavit annos [illegible] & [illegible] anno 610, secundum Tilium.

xi. Anno Christi 630, [illegible] Dagobertus I: cui quidam cognomen Magni tribuunt, regnavit annos 14.

xii. Anno Christi 646: ut Tilius, 644, Clodovæus II. Sed Tilius vocat primum, secundum vulgarem errorem. Qui toti Franciæ præfuit, præter Austrasiam, cui Pater nothum suum Sigisbertum [illegible] posuerat. Regnavit Clodovæus annos [illegible] & reliquit tres filios, Clotharium, Childericum, & Theodoricum.

xiii. Anno Christi 663 Clotharius III, Rex Neustriæ & Burgundiæ [illegible] vit annos quinque, aut, ut alii, [illegible] tres. Ab hoc regni Gallici administratio & suprema authoritas penes [illegible] Domus sive Præfectos Palatii [illegible] solo fere nomine Regibus relicto: [illegible] re vide Eghinartum in vita Caroli Magni.

xiv. Anno Christi 668 Childericus II, primum Rex Austrasiæ, dein [illegible] Franciæ post obitum fratris. & regnavit xii annos, secundum Tilium: [illegible] dunt, xiv.

xv. Anno Christi 680 Theodoricus III, fil.

III, fil. Clodovæi, post fratris mortem totius Franciæ Rex: qui regnavit annos xviii, secundum Tilium. Sub eo Pipinus Præfectus Palatii fuit per totam Franciam.

xvi. Anno Christi 694 Clodovæus II, Tilio; aliis III, f. Theodorici. regnavit annos 3. Pipino Præfecto Palatii.

xvii. Anno Christi 698 Childebertus III, Tilio, aliis II, cognomento Iustus, fil. Theodorici. regnavit annos xvii, secundum Tilium; alios, xviii.

xviii. Anno Christi 716 Dagobertus II, fil. Childeberti III. regnavit annos quatuor. Ipso adhuc superstite per seditionem electus fuit in Regem frater illius Daniel, Clericus, & à suis dictus Chilpericus II. cujus Præfectus Palatii fuit Carolus Martellus.

xix. Anno 720 Clotharius IV. (quem Carolus Martellus videri volebat filium Theodorici III.) & regnavit annos ii.

xx. Anno 726 Theodoricus IV, filius Dagoberti II. regnavit annos xv, eodem Martello Præfecto Palatii.

xxi. Anno 741 Childericus III, Theodorici fil. Sub tutela Pipini & Carlomanni Præfectorum Palatii, regnavit annos vii. dein sub Pipino solo annos duos: & postquam novem annos veluti

per ludibrium regnasset, anno 751 detonsus & tonsus fuit.

Alii Chilpericum II inter Reges numerant, atque ita numerum explent XXII.

Secunda Classis Regum Franciæ.

XXIII. Anno 751 Pipinus cognomento Exiguus sive Brevis, consensu nobilium & plebis, cum approbatione Zachariæ P. R. (ut volunt) regnum occupavit, & illud obtinuit annos 16, mens. 4. Carlomanus minor natu illius filius, coronatus in oppido Suessionum, eam partem regni obtinuit quam patruus illius Carlomanus nomine Præfecti palatii obtinuerat. Sed cum anno 771 obiisset; frater illius major natu Carolus totum Regnum crevit.

XXIV. Anno Christi 768 Carolus cognomento Magnus Philippi fil. Regnavit annos 47, secundum Tilium; fuitque Imperator annos 14.

XXV. Anno Christi 814 Ludovicus I, cognomento Pius, Caroli fil. Rex & Imperator, regnavit annos XXV. E duabus uxoribus plures filios sustulit. Primogenitus illius fuit Lotharius, post patrem Imperator Germanorum; qui & possedit partem Franciæ & Burgundiæ, adeoque Provinciam. Hic monasticam vitam amplectens reliquit Ludovico majori

per ludibrium regnasse, anno 751 ...
tutus & tonsus fuit.

Alii Chilpericum II inter Reges ... merant, atque ita numerum explent ...

Secunda Classis Regum Franciæ.

XXIII. Anno 751 Pipinus cogn... mento Exiguus sive Brevis, consensu ... bilium & plebis, cum approbatione ... chariæ P. R. (ut volunt) regnum occu... pavit, & illud obtinuit annos 16, mens. 4. Carlomannus minor natu illius filius, coronatus in oppido Suessionum, eam partem regni obtinuit quam patruus ... suus Carlomanus nomine Præfecti pal... obtinuerat. Sed cum anno 771 obiisset, frater illius major natu Carolus ... Regnum crevit.

XXIV. Anno Christi 768 Caro... gnomento Magnus Philippi fil. ... vit annos 47, secundum Tilium ... Imperator annos 14.

XXV. Anno Christi 814 Ludovi... cognomento Pius, Caroli fil. ... Imperator, regnavit annos XXV. ... bus uxoribus plures filios sustulit. ... mogenitus illius fuit Lotharius, ... patrem Imperator Germanorum; ... possedit partem Franciæ & Burgundi... deoque Provinciam. Hic monasticam ... itam amplectens reliquit Ludovico ma...

pri...

jori natu filio suo Imperium & Italiam, Lothario II Lotharingiæ regnum, Carolo regnum Burgundiæ & Provinciæ; quo defuncto sine hæredibus, Ludovicus Provinciam, Lotharius Burgundiam crevit. Lotharius quoque sine hæredibus masculis decessit, & regnum illius patrui illius diviserunt. Secundogenitus Ludovici Pii fuit Pipinus Italiæ Rex; qui patre adhuc superstite obiit, & reliquit duos filios, Pipinum Regem Aquitaniæ, & Carolum; qui ambo ab Patruo Carolo regno & Dominiis privati sunt.

XXVI. Carolus II, Calvus dictus, tertiogenitus Ludovici Pii filius. post patris obitum per partitionem inter fratres accepit Regnum Franciæ. Regnavit post patris obitum 38 annos. objit anno 878.

XXVII. Anno 878 Ludovicus II, cognomento Balbus, Caroli Calvi filius, regnavit annos duos.

XXVIII. Anno 880 Ludovicus III, & Carolomannus, filii nothi Ludovici Balbi Regnum inter se diviserunt. Carolomannus accepit Burgundiam & Aquitaniam; Ludovicus reliquas provincias. Hic obiit anno 884, & solus regnavit Carolomannus, qui non diu superfuit.

XXIX. Anno 885 Carolus cognomine Crassus, Germanorum Imperator. In regnum accersitus fuit ut Normanno-

rum

[illegible]

XXXIX. 939 Ludovicus IV, [illegible]

[illegible]

quo

nunquam bello petivit, atque etiam captivum habuit. Obiit hic Rex anno 954, postquam 18 annos regnasset, ut scribit Tillius.

XXXIII. 954 Lotharius Ludovici F., Hugone annitente coronatus Rex. Hugo autem obiit anno 955: neque propterea Regis authoritas aucta fuit, filiis illius Regni negotium facessentibus. Anno 960 Hugoni Capeto munus Praefecti palatii concessit, & Pictaviensem provinciam; fratrem autem illius Othonem creavit ducem Burgundiae. Decessit Rex anno 986, postquam 32 annos regnasset.

XXXIV Ludovicus V, Lotharii F, Patre adhuc superstite Rex coronatus. Patre defuncto vix annum superfuit, veneno, ut creditur, extinctus ab iis qui Regno inhiabant.

Tertia Classis Regum Franciae.

XXXV. Anno 988 Hugo cognomento Capetus coronatus fuit Rex Franciae Noviodunii, erat autem primogenitus Hugonis Magni, Com. Parisiorum. Regnavit annos 9.

XXXVI. 997 Robertus filius Hugonis. Regnavit annos 24, secundum Tilium; obiitque anno 1030.

XXXVII. Anno 1030 Henricus I, Roberti filius. Regnavit annos 30.

XXXVIII.

XXXVIII. Anno 1061 Philippus I, Henrici filius, vivo patre coronatus anno 1059. regnavit annos 49; obiitque anno 1109.

XXXIX. Anno 1109 Ludovicus VI, cognomento Crassus, Philippi filius, Aureliani coronatus. regnavit annos 28. obiit Parisiis anno 1137.

XL. 1137 Ludovicus VII, dictus Junior, vivo parente coronatus, unde illi agnomen: regnavit annos 43: obiit anno 1180.

XLI. Anno 1180 Philippus II, cognomine Augustus, Ludovici filius, patre superstite coronatus; regnavit annos 43: obiitque anno 1223.

XLII. Anno Christi 1224 Ludovicus VIII, Philippi II fil. Hic vivente patre in Regnum Angliæ à Baronibus vocatus contra Ioannem Angliæ Regem; Ioanne defuncto & turbis sedatis, ... illam fuit remissus. Regnavit annos 3, menses 4: Obiitque anno 1226.

XLIII. Anno Christi 1226 Ludovicus IX, cognomine Sanctus. Regnavit annos 44: Obiitque in Africa ...

... Anno Christi 1271 Philippus ... cognomine Audax, fil. S. Ludovici ... coronatus per Episcopum Suessionensem ... Rhemensi sede vacante. regnavit ...

vit annos XV; obiitque anno 1285. Ab hujus filio tertiogenito Carolo stemma Valesiorum deducitur.

XLV. Anno Christi 1285 Philippus IV, cognomento Bellus, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Ioannam hæredem Regni Navarræ. Regnavit annos 28: obiitque anno 1314.

XLVI. Anno Christi 1315 Ludovicus X, cognomento Hutinus, Philippi Belli F. Coronatus fuerat Rex Navarræ anno 1307, & Franciæ anno 1315 Rhemis. Illius filia Ioanna nupsit Philippo Comiti Ebroicensi; qui uxoris nomine factus est Rex Navarræ. Regnavit annum unum, menses 4; obiitque anno 1316.

XLVII. Anno Christi 1316 Philippus V, cognomine Longus, filius Philippi Pulchri secundogenitus. Regnavit annos 5, obiitque anno 1321. Hujus filia major natu Ioanna nupsit Endoni III Duci Burgundiæ, & in familiam illam intulit Comitatum Burgundiæ & Artesiæ: sed Comitatus illi per obitum nepotis illius Philippi redierunt ad Margaritam secundogenitam filiam ejusdem Regis Philippi Longi; quæ nupta fuit Ludovico Comiti Flandriæ; è quo connubio nata est Margarita Flandrica, conjux Philippi Francici, Ducis Burgundiæ; atque uterque Comitatus descendit ad Domum

nuum Burgundicum secundi ...
non sine controversia.

xlviii. Anno Christi 1321 Caro...
IV, cognomine Pulcher, frater Philip...
Longi, coronatus Rhemis. Regnavit an...
nos 6, & aliquot menses; obiitque an...
no 1327.

xlix. Anno Christi 1328 Philippus
VI, cognomine Valesius; Philippi ...
ducis è Carolo filio nepos. Coronatus
Rhemis. Regnavit annos 22 & quinque
menses; obiitque anno 1350.

l. Anno Christi 1350 Ioannes Phi-
lippi Valesii F., coronatus Rhemis. Hic
...praelio captus à Principe Walliæ ...
...us in Angliam fuit ductus. Regnavit an-
nos 14: obiitque Londini anno ...
...us filius secundogenitus factus ...
Siciliæ & Neapolis. Philippus ...
...em filius Dux Burgundiæ ...
...ricam Flandricam, de qua ...

...Anno Christi 1364 Carolus V,
...e Sapiens, Ioannis filius, ...
...hemis. Regnavit annos 16 ...
...no 1380. Hic factus ...
...vernaculam Francicam ...
...olao Oresmio; & regnum ...
...ene totum occupaverat.

...Christi 1380 Carolus VI,
Caro-

Caroli V fil., coronatus Rhemis. Ejus filia ultima Catharina nupsit Henrico VI Regi Angliæ; quem Rex hæredem Regni instituit, filio Carolo exhæredato. ab eo tempore Reges Angliæ, Franciæ se quoque Reges scripserunt; & lilia scuto suo admiscuerunt. Regnavit Carolus annos 42; obiitque anno 1422.

liii. Anno 1422 successit Carolus VII, cognomine Victor; sed primum fuit coronatus Rhemis, anno 1428. Regnavit annos 39; obiitque anno 1461.

liv. Anno Christi 1461 Ludovicus XI, Caroli VII filius, coronatus Rhemis. Regnavit annos 22; obiitque anno 1483.

lv. Anno Christi 1484 Carolus VIII, cognomine Exiguus, Ludovici XI filius, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Annam hæredem Britanniæ, promissam Maximiliano Imperatori. Regnavit annos 14; obiitque anno 1497.

lvi. Anno Christi 1498 Ludovicus XII, ante Dux Aurelianensis, Pater populi cognominatus. Sanguine proximus Carolo VIII. Quippe Carolus V Franc. R. filium habuit Ludovicum Ducem Aurelianensem; qui duxit in uxorem Valentinam filiam Ioannis Galeatii Ducis Mediolanensis; cui natus fuit Carolus Dux Aurelianensis, pater hujus Ludo-
vici

quinque filii & totidem filiæ. Regnavit annos 32; obiitque anno 1559.

XIX. Anno Christi 1559 Franciscus II, Henrici II fil. primogenitus, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Mariam Reginam Scotiæ; è qua nullos liberos sustulit. Obiit ætatis suæ anno 23, postquam regnasset sedecim menses.

XX. Anno Christi 1560 Carolus IX, Henrici II filius, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Elisabetham Austriacam, Maximiliani Imperat. filiam. è qua tantum unam filiam sustulit. Regnavit annos 14; obiitque anno 1574.

XXI. Anno Christi 1574 Henricus III, Caroli IX frater, relicto Regno Poloniæ quod paulo ante adierat, in Galliam reversus, coronatus fuit Rhemis anno 1575. Duxit in uxorem Aloisiam Lotharingam Comitis Vaudemontii filiam: è qua nullos liberos suscepit. Regnavit annos quindecim, menses duos, cum variis miseriis, & continuis pene bellis civilibus, & domesticis seditionibus colluctatus; & tandem indignum in modum etiam à Pontifice Romano habitus ob Guisii cædem, & factis prohibitus, à Monacho Dominicano Iacobo Clemente fuit occisus anno 1589. Princeps raris ingenii & corporis dotibus ornatus, quas ignavo otio & per desidervo-

lupta-

...lapsates fere corrupit. In hac Valesiorum
familia defecit.

LXII. Anno Christi 1589 Henricus IV, cognomento Magnus, è Borbonio stemmate, & ante Navarræ Rex post... trem, hoc jure Regnum adiit:

Stemma Borboniorum secundum Tilium.

S. Ludovicus Franc. Rex.
1. Robertus ill. filius, Comes Clermont.
2. Ludovicus I Dux Borboniæ.
3. Iacobus Comes Marchæ, Comstabilis Franciæ.
4. Ioannes I, Com. Vindocinus
5. Ludovicus Com. Vindocinus
6. Ludovicus Vindocinus, Magnus Franciæ Magister.
7. Ioannes II, Com. Vindoci...
8. Franciscus.
9. Carolus.
10. Antonius Rex Navarræ
11. Henricus.

Alii tantum unum Ludovicum Vindocinum agnoscunt; atque ita Henricus uno gradu propior fuerit S. Ludovico. Cæso prædecessore suo statim regnum adiit, sed demum anno clↄ Iↄ XCIV Autrici Carnutum coronatus fuit. ...ost hydram seditionum feliciter sublatam

tam feliciter & gloriose regnavit; & anno clↄ Iↄc x immani scelere à Ravillaco confossus fuit. Princeps vere magnus.

TrIstIa sangVIneo LILIa rore MaDent.

LXIII. Anno 1610 Ludovicus XIII, cognomento Iustus, Henrici IV filius, Rhemis inauguratus, hodieque feliciter regnat.

XX.
DE ECCLESIÆ GALLICANÆ libertate.

THuan. lib. XCIII, *ad annum* clↄ Iↄ LXXXVIII. Spessæus, vir profundæ eruditionis ac judicii, ad hæc imperterrita eloquentia præditus, continua oratione orditur, & libertates Ecclesiæ Gallicanæ, quarum conservandarum majores adeo studiosi fuerant, non jura aut privilegia exorbitantia, sed potius naturalia, ingenua ac communia jura esse dicit, quibus nulla Patrum definitione derogatum est Ecclesiæ Gallicanæ. Ea vero duobus præcipue capitibus concludi, priore, quod Pontificibus nullum jubendi aut statuendi jus sit de rebus, quæ ad civilem administrationem spectant, in ditionibus Regi Christianissi-

...stianissimo subjectis; & si quid ... statuerit, eorum jussis ac statutis ... subditi, etiamsi sacris initiati ... re non teneantur, altero, quod ... Pontificem in rebus sacris ... dispensationem habere fateantur, ... in Gallia nunquam potestas absoluta ... infinita locum habuerit, sed ea, quae ... nonibus & priscorum conciliorum ... regno receptorum definitionibus ... intra terminos coërceatur. & in hoc maxime consistere libertatem Ecclesiae Gallicanae.

Ex Defensione Parisiensis Curiae, ... Libertate Ecclesiae Gallicae, adversus ... maum aulam, Ludovico XI ...

... xi. Anno 1418 de ... consilio Antistitum & personarum ... clesiasticarum Regni ad tuendam ... libertatem facta fuit constitutio ... ervationes omnes & gratiae ... una cum exactionibus ... interdictae fuerunt.

... Cum in Sacrosanctis Synodis ... ntiensi & Basiliensi multa ... , tum veteribus Canonibus, ... ibus jam diximus, ... gis valde consona: Carolus VII ... ente Rege, qui tum Delphinus ... ur, proceribus, etiam regni ... ilitibus, collegiis, tum Eccle-

siasticis tum scholasticis, praesentibus, praeterea auditis Oratoribus, tam Pontificis Romani, quam Sacrosanctae Synodi universalis, tandem ea decreta accepit, & edicto suo confirmavit, quod vulgo pragmaticam sanctionem appellamus. Gestaque haec sunt in civitate Biturigum, anno 1438.

Vt haec libertas illibata permaneret, decreta Concilii Tridentini hactenus in Gallia publica authoritate non fuerunt recepta, licet Pontifice Romano & pluribus Praelatis Galliae acriter annitentibus. Prodieruntque variis temporibus varii libelli, quibus Libertas haec Ecclesiae Gallicanae asseritur; quos Lector curiosus consulat. Nobis haec obiter monuisse sufficit.

FINIS.

